

การศึกษาคคุณค่า การดำรงอยู่ เพื่อการอนุรักษ์ และถ่ายทอดศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก

โดย
นางสาวกนกรัตน์ มุขเดียรุ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาพัฒนศึกษา แผน ก แบบ ก 2 ระดับปริญญามหาบัณฑิต

ภาควิชาพื้นฐานทางการศึกษา

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2562

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

การศึกษาคคุณค่า การดำรงอยู่ เพื่อการอนุรักษ์ และถ่ายทอดศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพัฒนศึกษา แผน ก แบบ ก 2 ระดับปริญญามหาบัณฑิต
ภาควิชาพื้นฐานทางการศึกษา
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
ปีการศึกษา 2562
ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

THE STUDY OF EXISTENCE VALUES FOR THE CONSERVATION AND
TRANSFER OF THAI PUPPET PERFORMANCE

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for Master of Education (DEVELOPMENT EDUCATION)

Department of Education Foundations

Graduate School, Silpakorn University

Academic Year 2019

Copyright of Graduate School, Silpakorn University

หัวข้อ การศึกษาคุณค่า การดำรงอยู่ เพื่อการอนุรักษ์ และถ่ายทอด
ศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก
โดย กนกรัตน์ มุขเดียร
สาขาวิชา พัฒนศึกษา แผนก ก แบบ ก 2 ระดับปริญญาโท
อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก ดร. รัชฎาพร เกตานนท์ แนวแห่งธรรม

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร ได้รับพิจารณาอนุมัติให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต

..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ ดร.จุไรรัตน์ นันทานิช)
พิจารณาเห็นชอบ โดย
..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.คณิต เขียววิชัย)
..... อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก
(ดร.รัชฎาพร เกตานนท์ แนวแห่งธรรม)
..... อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วรรณวีร์ บุญคุ้ม)
..... ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ อมรสิริพงศ์)

58260308 : พัฒนาศึกษา แผน ก แบบ ก 2 ระดับปริญญาโทฉบับที่ ๓

คำสำคัญ : การศึกษาคคุณค่า/ การดำรงอยู่/ การอนุรักษ์/ การสืบทอด/ หุ่นละครเล็ก

นางสาว กนกรัตน์ มุขเดียรค์: การศึกษาคคุณค่า การดำรงอยู่ เพื่อการอนุรักษ์ และถ่ายทอดศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ : ดร. รัชฎาพร เกตานนท์ แนวแห่งธรรม

การวิจัยในครั้งนี้ วัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาคุณค่า การดำรงอยู่ เพื่อการอนุรักษ์ และถ่ายทอดศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก 2) ศึกษากระบวนการถ่ายทอดศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก 3) ศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ และถ่ายทอดศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้ใช้การศึกษาเอกสาร เก็บข้อมูล โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In depth Interview) และการสนทนากลุ่ม ผลการศึกษาพบว่า

ศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กมีคุณค่าที่สำคัญแบ่งออกเป็น 2 ด้านได้แก่ 1) คุณค่าต่อตัวบุคคล คือผู้ที่สืบทอด และผู้มาชมการแสดงหุ่นละครเล็กจะได้รับการพัฒนาทางด้านสติปัญญา การพัฒนาทางด้านอารมณ์ การพัฒนาทางด้านร่างกาย และการปรับตัวให้เข้ากับสังคม 2) คุณค่าต่อการพัฒนาสังคม โดยมีการจัดให้คณะหุ่นละครเล็กลีปธรรมค่านาย บ้านศิลปิน คลองบางหลวงเป็นแหล่งเรียนรู้ชุมชน และมีการสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมเข้าไปในเนื้อหาการแสดง เป็นการผสมผสานศิลปะหลายๆ แขนงเข้าไว้ด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นนาฏศิลป์ หัตถศิลป์ ดนตรี และวรรณกรรมเข้าไว้ด้วยกันอย่างลงตัว

ปัจจัยที่มีผลต่อการดำรงอยู่ของศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก คือมีการปรับเปลี่ยนเกี่ยวกับกระบวนการถ่ายทอด เพื่อให้มีเนื้อหาการแสดงที่มีความกระชับ และน่าสนใจเพิ่มมากขึ้น ปรับเปลี่ยนรูปแบบการสอนให้มีความกระชับเพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ไปใช้ในการเชิดหุ่นละครเล็กได้เร็วขึ้น ได้รับความร่วมมือจากชุมชน และหน่วยงานต่างๆ เข้ามาช่วยเหลือสนับสนุน เพื่อให้เป็นที่รู้จักแก่คนทั่วไปเพิ่มมากขึ้น

แนวทางการอนุรักษ์และถ่ายทอดศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก ควรมีการปลูกฝังให้เด็ก และเยาวชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ และถ่ายทอดศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก รวมไปถึงการนำเสนอแนวทางในการแก้ปัญหาเกี่ยวกับศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก และหน่วยงานเข้ามาช่วยเหลือสนับสนุนของหน่วยงานภาครัฐ และเอกชน เพื่อให้ศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กยังคงอยู่ต่อไป

58260308 : Major (DEVELOPMENT EDUCATION)

Keyword : Value study / Existence / Conservation / Inheritance / Puppet Theater

MISS KANOKRAT MUKTEAR : THE STUDY OF EXISTENCE VALUES FOR THE
CONSERVATION AND TRANSFER OF THAI PUPPET PERFORMANCE THESIS ADVISOR
: RATCHADAPORN KETANON

This research aimed 1) to study the value of existence for conservation and transfer the art of small puppet theater performance, 2) to study the process of transferring the art of small puppet theater performance, 3) to study the conservation guidelines and conveying the art of Puppet Theater is a qualitative was used and the data were collected through in-depth interview and focus group discussions. The study indicated that

The art of puppet theater has important values which are divided into two areas, which are the study valuable to the individual. The person who inherited and the viewers of the small puppet show will be developed intellectually emotional development, physical development and adaptation to society and terms of value to social development by organizing the Sib Tham Kham Lek Puppet Theater, Klong Bang Luang Artist House, as a community learning center and morality has been inserted into the performance A combination of many arts Branch together whether it is dance, crafts, music, and literature together seamless.

The existence of small theatrical arts meaning there were adjustments regarding the performance of the show to concise and more interesting modify the teaching style to be more concise so that the learners can apply the knowledge to puppet the small drama faster. Receive cooperation from the community and various departments came to help support to become more known to the general public.

Conservation guidelines and transfer of small puppet theater arts should be cultivated for youth involvement in conservation and conveying the art of puppet theater including presenting guidelines for solving problems related to puppet theater and the auxiliary units of the receiving and private agencies so that the puppet arts continue to exist.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ด้วยความกรุณาจากทีมงานของคณะหุ่นละครเล็กศิลปกรรมค่านาย บ้านศิลปิน คลองบางหลวง ที่ให้ข้อมูล และแนวคิดที่เป็นประโยชน์ต่อการทำวิทยานิพนธ์ในครั้งนี้ ที่ให้ความอนุเคราะห์ในการลงไปเก็บข้อมูล และทำให้ผู้วิจัยได้สัมผัส และเห็นถึงคุณค่า ความรัก ความตั้งใจที่จะรักษาศิลปการแสดงหุ่นละครเล็ก ให้คงอยู่ต่อไป

ขอขอบพระคุณ คุณพิสูตร ยังเขียวสด และคุณสุรินทร์ ยังเขียวสดพระคุณ ที่กรุณาให้ข้อมูลต่างๆ ให้คำปรึกษา และข้อเสนอแนะ ซึ่งทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.คณิต เขียววิชัย ประธานกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์ และการแนะนำจากท่านอาจารย์ ดร.รัชฎาพร เกตานนท์ แนวแห่งธรรม ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วรรณวีร์ บุญคุ้ม อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ อมรสิริพงศ์ กรรมการผู้เชี่ยวชาญที่ได้เสียสละเวลาให้คำแนะนำ รวมทั้งแก้ไขตรวจสอบวิทยานิพนธ์จนการวิจัยในครั้งนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ซึ่งทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอกราบขอบพระคุณพ่อแม่ ครอบครัว และเพื่อนทุกคน ที่คอยช่วยเหลือ สนับสนุน และส่งเสริมจนวิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี และขอบพระคุณในความกรุณาของรองศาสตราจารย์ ดร.ธีรศักดิ์ อุณอรรถเลิศ ที่ให้ความอนุเคราะห์คอยให้คำปรึกษา และสนับสนุนในการทำวิทยานิพนธ์ในครั้งนี้มาตั้งแต่เริ่มต้น จนทำให้ผู้วิจัยสามารถใช้เป็นแนวทางในการทำวิทยานิพนธ์มาจนถึงวันนี้

กนกรัตน์ มุขเตียร

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ฉ
กิตติกรรมประกาศ.....	ช
สารบัญ.....	ฌ
สารบัญภาพ	ฎ
บทที่ 1	1
บทนำ.....	1
ความเป็นมา และความสำคัญของปัญหา	1
คำถามการวิจัย.....	7
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	7
ขอบเขตการวิจัย.....	7
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	9
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	10
บทที่ 2	11
วรรณกรรม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	11
แนวคิดทฤษฎีวิวัฒนาการกับการพัฒนา.....	11
ทฤษฎีการกระทำระหว่างกันด้วยสัญลักษณ์.....	36
แนวความคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น	41
ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการแสดงหุ่นละครเล็ก	50
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	69
กรอบแนวคิดในการวิจัย	75

บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	77
ขั้นตอนดำเนินการวิจัย.....	77
ขั้นตอนที่ 1	77
พื้นที่ที่ใช้ในการศึกษา	78
ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants).....	78
เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล	80
การตรวจสอบข้อมูล	80
ขั้นตอนที่ 2	82
การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	84
การนำเสนอข้อมูล	86
ขั้นตอนที่ 3	86
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	87
การตรวจสอบข้อมูล	88
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	88
การวิเคราะห์ข้อมูล (Data analysis).....	89
การนำเสนอข้อมูล	89
บทที่ 4	90
ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	90
ตอนที่ 1 คุณค่าของศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก	90
ตอนที่ 2 การดำรงอยู่ของศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก	120
ตอนที่ 3 แนวทางการอนุรักษ์ศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก.....	129
บทที่ 5	136
สรุปอภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	136
สรุปผลการวิจัย	136

อภิปรายผลการวิจัย	139
3. แนวทางการอนุรักษ์ศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก	142
ข้อเสนอแนะ	144
ข้อเสนอแนะจากการวิจัยในครั้งนี้	144
ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป	145
รายการอ้างอิง	146
ภาคผนวก	149
ภาคผนวก ก	150
ตัวอย่างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	150
ภาคผนวก ข	159
รายชื่อผู้ให้ข้อมูลหลักในการสัมภาษณ์	159
ประวัติผู้เขียน	162

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1 นายสาคร ยังเขียวสด (โจทูลย์สั)	52
ภาพที่ 2 โครงของตัวหุ่นละครเล็ก	55
ภาพที่ 3 ชิ้นส่วนของหุ่นละครเล็ก	55
ภาพที่ 4 พระฤๅษี	56
ภาพที่ 5 นางสีดา	57
ภาพที่ 6 ทศกัณฐ์	58
ภาพที่ 7 หนุมาน	58
ภาพที่ 8 บรรยากาศรอบบ้านคลองบางหลวง	65
ภาพที่ 9 รูปปั้นหุ่นละครเล็กคณะกำนาย	66
ภาพที่ 10 บริเวณลานจัดแสดงหุ่นละครเล็ก	66
ภาพที่ 11 เวทีแสดงหุ่นละครเล็ก	67
ภาพที่ 12 พื้นที่จำหน่ายอาหารและเครื่องดื่ม	67
ภาพที่ 13 ทำพื้นฐานที่ใช้ในการฝึกโขน	68
ภาพที่ 14 บรรยากาศก่อนเริ่มทำการแสดง	68

บทที่

บทนำ

ความเป็นมา และความสำคัญของปัญหา

คำว่า “ศิลปวัฒนธรรม” เป็นการรวมกันของคำว่า “ศิลปะ” และ “วัฒนธรรม” ศิลปะ หมายถึง ฝีมือทางการช่าง การทำให้วิจิตรพิสดาร การแสดงออกถึงอารมณ์สะท้อนใจให้ประจักษ์ด้วยสื่อต่างๆ เช่น การใช้เสียง เส้น สี พื้นผิว รูปทรง เป็นต้น (ราชบัณฑิตยสถาน, 2542: 1101) ส่วนวัฒนธรรม หมายถึง ชีวิตความเป็นอยู่ทั้งหมดของสังคมนับตั้งแต่ภายในจิตใจของมนุษย์ที่เป็นค่านิยม คุณทางจิตใจ คุณธรรม ลักษณะนิสัย แนวความคิด และสติปัญญา จนถึงท่าทีการปฏิบัติตนของมนุษย์ที่มีต่อร่างกาย และจิตใจ ลักษณะความสัมพันธ์ของมนุษย์ ตลอดจนความรู้ความเข้าใจ และการปฏิบัติตนต่อธรรมชาติของมนุษย์ สิ่งแวดล้อม(พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2543) ซึ่งวัฒนธรรมนั้นแบ่งออกเป็น 5 ประเภท ได้แก่ 1) วัฒนธรรมทางภาษา และวรรณคดี ซึ่งภาษานั้นเป็นสิ่งสำคัญที่ใช้เป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดวัฒนธรรม 2) วัฒนธรรมทางวัตถุ เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความสุขกายสุขใจ เช่น ปัจจัย 4 ได้แก่ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค 3) วัฒนธรรมทางจิตใจ ได้แก่ ศาสนา ซึ่งเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของมนุษย์ให้มีความเจริญอกงาม 4) วัฒนธรรมทางจารีตหรือขนบธรรมเนียมประเพณี เป็นวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับความประพฤติของคนในสังคม แบ่งออกเป็น จารีตประเพณีที่เป็นธรรมเนียมปฏิบัติ ระเบียบแบบแผนที่มีการปฏิบัติสืบต่อกันมา ธรรมเนียมประเพณี เป็นประเพณีที่เกี่ยวกับการปฏิบัติสืบต่อกันมาของสามัญชน เช่น เรื่องของมารยาท การแต่งกาย การบริโภค เป็นต้น 5) วัฒนธรรมทางสุนทรีย์ หมายถึง ความเจริญในวิชาความรู้ทางด้านความงาม เช่น ทศนศิลป์ ดนตรี นาฏศิลป์

วัฒนธรรมจึงผูกพันกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน หรือ สังคม ที่ได้รับการถ่ายทอดสืบต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่น แตกต่างกันไปตามพื้นที่ ซึ่งวัฒนธรรมในแต่ละสังคมนั้นก็จะสะท้อนให้เห็นถึงความคิด ความเชื่อ และค่านิยมในสังคมนั้นๆ และยังเป็นเครื่องกลมเกลียวจิตใจ และเป็นจุดเริ่มต้นของศิลปะ และวิทยาการต่างๆ อาจจะเรียกได้ว่าวัฒนธรรมนั้นคือภูมิปัญญาของแต่ละสังคม ซึ่งวัฒนธรรมไทยหรือภูมิปัญญาไทยเป็นรากฐานที่แสดงถึงเอกลักษณ์ประจำชาติการสืบทอดทางวัฒนธรรมจึงถือเป็นการปลูกฝังในขั้นแรก และเป็นเรื่องของความเจริญเติบโตในขั้นต่อมา ขั้นแรกนั้นวัฒนธรรมที่ถูกปลูกฝังในแผ่นดินไทยนั้นเป็นวัฒนธรรมของชนชาติอื่นที่เคยอยู่อาศัยที่นี้มาก่อน หรือเป็นวัฒนธรรมของชนชาติอื่นที่ใช้ประเทศไทยเป็นทางผ่านเพื่อเดินทางไปสู่ดินแดนอื่น แต่ได้ถูกปลูกฝังไว้ในแผ่นดินไทยจนเจริญอกงามและได้รับการถ่ายทอดโดยคนไทยสืบต่อมานั้น

กลายเป็นวัฒนธรรมไทยในปัจจุบัน ซึ่งการปลูกฝังทางวัฒนธรรมนั้นจะมาในรูปแบบของความเชื่อ และ มีความเกี่ยวข้องกับศาสนา ความสำคัญของวัฒนธรรม วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือที่ใช้วัดความ เลื่อมความเจริญในสังคม(พรสวรรค์ สุวรรณศรี, 2547) ความสำคัญของวัฒนธรรมแบ่งออกเป็น วัฒนธรรมที่สร้างความเป็นระเบียบ และวัฒนธรรมที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของมนุษย์ ซึ่งถูกสร้าง ขึ้นเพื่อที่จะควบคุมความสงบเรียบร้อยในสังคม เช่น ขนบธรรมเนียมประเพณี หรือกฎหมายซึ่งเป็น หลักในการดำเนินชีวิต โดยมีบทลงโทษแก่ผู้ที่ไม่ปฏิบัติตาม เพื่อควบคุมความประพฤติของคนใน สังคมให้ไปในทิศทางเดียวกัน และวัฒนธรรมที่แสดงถึงอัจฉริยภาพของมนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับการ ดำเนินชีวิต เป็นข้อห้ามเพื่อไม่ให้ไปละเมิดสิทธิ์ผู้อื่น แบ่งออกเป็นระบบภูมิปัญญาที่ออกมาใน รูปแบบของกระบวนการเรียนรู้ สร้างสรรค์ และการถ่ายทอดความรู้สู่สังคม เพื่อการปรับตัวให้เข้า กับสภาพแวดล้อม และระบบอุดมการณ์อำนาจ คือระบบศักดิศรี และสิทธิ์ของความเป็นมนุษย์ ซึ่ง เป็นพฤติกรรมที่สืบทอดกันจนถึงปัจจุบัน ดังนั้นวัฒนธรรมจึงเป็นปัจจัยสำคัญในการดำเนินชีวิต และ ช่วยให้มีมนุษย์สามารถพัฒนาไปได้อย่างไร ขึ้นอยู่กับศักยภาพในการสร้างสรรค์วัฒนธรรม

ขนบธรรมเนียมประเพณีไทย เป็นสิ่งที่คนไทยนิยมปฏิบัติสืบทอดกันมาเป็นระยะเวลานาน เป็นสิ่งที่มีคุณค่าในชีวิต และแฝงไปด้วยความคิด ความเชื่อ และมารยาทในสังคม ขนบธรรมเนียม ประเพณี แบ่งออกเป็น 6 ประเภท ได้แก่ 1) ขนบธรรมเนียมประเพณีส่วนบุคคล หรือ ขนบธรรมเนียมประเพณีในครอบครัว เช่นการเกิด การตาย และการแต่งงาน 2) ขนบธรรมเนียม ประเพณีเกี่ยวกับสังคม เช่น ลอยกระทง 3) ขนบธรรมเนียมประเพณีเกี่ยวกับศาสนา เช่น วัน เข้าพรรษา วันออกพรรษา 4) ขนบธรรมเนียมประเพณีเกี่ยวกับอาชีพ เช่น บุญบั้งไฟ 5) พระราชพิธี เป็นงานที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งตามพระราชประเพณี เช่น พระราชพิธี ฉัตรมงคล 6) รัฐพิธี เป็นงานที่นายกรัฐมนตรีมีมติกำหนดให้จัดขึ้นเพื่อเฉลิมฉลอง เช่น งานเฉลิม พระชมพรรษา เป็นต้น ศิลปวัฒนธรรมไทยเป็นสิ่งที่สืบทอดกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยถูก พัฒนามาจากพื้นฐานความเป็นอยู่ของคนไทยที่แฝงไว้ด้วยความประณีต และอ่อนช้อยงดงาม อัน เป็นเอกลักษณ์ เช่นเดียวกับศิลปะการแสดงหุ่นของไทย ที่เริ่มเป็นที่นิยมมาตั้งแต่สมัยกรุงธนบุรี จนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ช่วงรัชกาลที่ 1-7 โดยจะเป็นหุ่นที่มีรูปร่างลักษณะคล้ายคน ถูกสร้าง ด้วยวิธีการปั้น หรือแกะสลักที่สามารถเคลื่อนไหวร่างกายได้ด้วยการเชิดหุ่น และมีการแต่งกลาย คล้ายกับโขนละครในเรื่องรามเกียรติ์ ดังมีปรากฏหลักฐานไว้ในจดหมายเหตุของบาทหลวงดาซาร์ดี ราชทูตของพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 แห่งประเทศฝรั่งเศส ในสมัยของพระนารายณ์มหาราชแห่งกรุงศรี ออยุธยา ข้อความในจดหมายนั้นได้มีการบันทึกเกี่ยวกับการแสดงหุ่นในงานพระราชพิธีต่างๆ อยู่ใน หมายรับสั่งจำนวนหลายฉบับ เช่นในพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพของสมเด็จพระพันปี หลวง กรมหลวงพิทักษ์เทพามาต ซึ่งเป็นพระมารดา ที่แสดง ณ บางยี่เรือนอก

ประเภทของหุ่นตามประเพณีดั้งเดิมนั้นแบ่งออกเป็น หุ่นหลวง หรือที่เรียกกันว่า “หุ่นใหญ่” ซึ่งภายหลังได้มีการประดิษฐ์หุ่นขนาดเล็กขึ้นมาเรียกว่า “หุ่นหลวง” เพราะเป็นหุ่นของเจ้านาย หรือหุ่นในวังหลวง ซึ่งจะถูกใช้ในงานสมโภชเท่านั้น ลักษณะของหุ่นหลวงจะมีความสูงตั้งแต่ยอดชฎาไปจนถึงปลายเท้าประมาณ 1 เมตร ไม่รวมแกนไม้สำหรับถือหุ่น ตัวหุ่นทำด้วยไม้และแบ่งส่วนประกอบต่างๆ ออกเป็น ช่วงลำตัว ช่วงสะโพก สามารถเคลื่อนไหวช่วงเอวได้ แขนของหุ่นจะมี 4 ส่วน คือจากต้นแขนถึงข้อศอก ส่วนข้อมือถึงข้อศอก ส่วนข้อมือ และส่วนฝ่ามือสามารถที่จะขยับนิ้วชี้ นิ้วกลาง และนิ้วนางได้ มีสายชัก 2- 3 เส้นซึ่งจะถูกโยงออกมาทางส่วนก้นของหุ่น มีก้านไม้สำหรับให้คนเชิดจับ และมีก้านไม้ขนาดเล็กที่ต่อลงมาจากคอหุ่นเพื่อใช้บังคับให้หุ่นหันหน้า ส่วนศีรษะของหุ่นนั้นมีอยู่ 2 ชนิด คือแบบที่หน้ากับคอเป็นชิ้นเดียวกัน และแบบที่ทำเฉพาะหน้าแบบหัวโขน ซึ่งเรื่องที่ใช้ในการแสดงคือเรื่องรามเกียรติ์ และใช้วงปี่พาทย์ในการแสดง โดยมีคนพากย์ในการเจรจาเพื่อให้ผู้ชมเข้าใจการแสดงเพิ่มมากขึ้น

หุ่นกระบอกดัดแปลงมาจากหุ่นใหญ่หลวง มรว.เถาะ มหาดเล็กในสมเด็จพระยาบรมราชานุภาพเคยตามเสด็จสมเด็จพระยาบรมราชานุภาพ ไปที่จังหวัดอุดรดิตถ์ เมื่อปี พ.ศ. 2136 และได้ไปเห็นหุ่นกระบอก และได้กลับมาสร้างหุ่นขึ้นเป็นคณะแรกในกรุงเทพฯ เมื่อปี พ.ศ. 2436 (จักรพันธ์ โปษยกฤต, 2529) หุ่นละครเล็กนั้นมีต้นกำเนิดมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 โดยครูแกร ศัพทวนิช หรือที่ลูกศิษย์เรียกกันว่า “พ่อครูแกร” เกิดเมื่อวันอาทิตย์ เดือนยี่ ปีมอก พ.ศ. 2390 ในสมัยรัชกาลที่ 4 เป็นชาวจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เริ่มเรียนวิชานาฏศิลป์กับคณะละครของพระยาเพชรภู ซึ่งครูแกรเป็นผู้ที่มีฝีมือใน และความวิริยะอุตสาหะในการแสดง จนเมื่อปีพ.ศ. 2410 ก็ได้ตั้งคณะละครเป็นของตัวเอง จนกระทั่งอายุได้ 54 ปีได้สร้างหุ่นขึ้นมาชุดหนึ่ง โดยเลียนแบบมาจากหุ่นหลวงของกรมพระราชวังบวรวิไชยชาญ เป็นหุ่นที่มีลักษณะรูปร่างคล้ายคน และแต่งตัวแบบชุดละคร แต่มีการดัดแปลงให้สายโยงน้อยลงมีกลไกที่ไม่ซับซ้อน(ยูวพร ธนาธิคุณวุฒิ, 2544) ซึ่งต่อมาในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 การแสดงหุ่นละครเล็กก็เริ่มได้รับความสนใจลดน้อยลงเนื่องจากการเข้ามาของวัฒนธรรมตะวันตก และครูแกรก็เริ่มที่จะมีอายุมากขึ้น ท่านจึงได้นำหุ่นละครเล็กที่มีมืออยู่ไปมอบให้กับลูกชาย และลูกสะใภ้จำนวน 30 ตัว ส่วนหุ่นที่เหลือก็นำไปทิ้งในแม่น้ำเจ้าพระยา หลังจากนั้นเมื่อลูกชาย ลูกสะใภ้ของครูแกรเริ่มมีอายุมากขึ้น จึงส่งมอบหุ่นละครเล็กทั้งหมดให้กับนายสาคร ยังเขียวสด หรือที่รู้จักกันในนามของโจหลุยส์ เกิดเมื่อวันเสาร์ เดือน 3 ปีจอ ประมาณปี พ.ศ. 2465 มีโอกาสได้เข้ามาเชิดหุ่นในคณะละครของครูแกร (ยูวพร ธนาธิคุณวุฒิ, 2544) เป็นให้คนเก็บรักษาและสืบทอดต่อ นายสาครจึงได้เก็บหุ่นทั้งหมดไว้บูชาโดยที่ไม่ได้นำไปจัดแสดง ต่อมาเมื่อมีงานเฉลิมฉลองกรุงรัตนโกสินทร์ครบ 200 ปี ทางการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้ติดต่อให้นายสาคร ยังเขียวสดไปสาธิตการทำหัวโขน และได้เห็นหุ่นละครเล็กที่ตั้งบูชาไว้จึงเกิดความสนใจ

และขอให้นำกลับมาจัดแสดงอีกครั้ง หลังจากที่ศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กได้สูญหายไปเกือบ 50 ปี (ฉฐภา อินทกุล, 2556) หลังจากนั้นนายสาคร ยังเขียวสดจึงได้กลายมาเป็นผู้ที่ทำการสืบทอดศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก ในช่วงแรกนี้นายสาคร ยังเขียวสด หรือโจหลุยส์ได้ทำการถ่ายทอดศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กให้แก่เฉพาะคนในครอบครัว และได้เริ่มถ่ายทอดความรู้ให้แก่บุคคลที่สนใจในเวลาต่อมา ในการแสดงหุ่นละครเล็กนั้นผู้เชิดหุ่นละครเล็กจำเป็นที่จะต้องใช้ความชำนาญในการแสดง และผู้เชิดและหุ่นต้องมีใจเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับหุ่น เพื่อที่จะสามารถเชิดให้หุ่นสามารถรำรำได้เหมือนมีชีวิต ซึ่งถือเป็นเสน่ห์ที่นำสนใจของหุ่นละครเล็ก ซึ่งในปัจจุบันมีคณะหุ่นละครเล็กที่ทำการแสดงอยู่ไม่กี่คณะ แต่ที่เป็นที่รู้จักของคนทั่วไปก็จะเป็นการแสดงหุ่นละครเล็กของนาฏยสถานหุ่นละครเล็ก หรือที่เรารู้จักกันในชื่อของ โจหลุยส์ซึ่งเป็นผู้ที่ได้รับการสืบทอดวิชาจากครู แกร ศัพทวนิช ปัจจุบันเปิดทำการแสดงอยู่ที่เอเชียทีค โดยมีผู้ที่ให้ความสนใจเป็นจำนวนมากทั้งชาวไทย และชาวต่างชาติ และได้รับรางวัลการแสดงทางวัฒนธรรมยอดเยี่ยม จุดเด่นของการแสดงหุ่นละครเล็กของคณะโจหลุยส์นั้นอยู่ที่ฉากการแสดงที่สมจริง และใช้เทคนิคสมัยใหม่มาผสมผสานให้การแสดงมีความน่าตื่นตึ่ง และน่าในใจเพิ่มมากขึ้น โคนนักแสดงที่ทำการเชิดหุ่นจะแต่งกายด้วยชุดสีดำ เพื่อให้คนดูเพ่งความสนใจไปที่หุ่น โดยผู้เชิดจะกลืนไปกับฉากหลัง ทำให้ผู้ชมรู้สึกว่หุ่นนั้นมีชีวิต

แต่ก็เชื่อว่าในปัจจุบันจะเหลือคณะหุ่นละครเล็กเพียงแค่โจหลุยส์คณะเดียว เพราะเมื่อข้ามฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยามาจะพบว่ามีคณะหุ่นละครเล็กอีกคณะหนึ่งที่ตั้งอยู่ภายในชุมชนเล็กๆ ริมน้ำแคว ย่านฝั่งธน ภายในเรือนไม้ 2 ชั้นทรงมะนิลาอายุร่วม 100 ปี ซึ่งแต่เดิมบ้านเลียบบคลองบางหลวงหลังนี้ แต่เดิมเป็นบ้านของตระกูลรักสำรวจ ซึ่งประกอบอาชีพเป็นช่างทำทองรูปพรรณ พื้นที่บริเวณนี้เป็นตลาดสายของชุมชน จึงทำให้มีผู้คนพลุกพล่าน ต่อมาเมื่อลูกหลานเข้ารับราชการทหารก็ทยอยย้ายออกไปอยู่ที่อื่น จนเหลือคุณยายประไพ รักสำรวจ เป็นคนสุดท้ายที่ยังคงอาศัยอยู่ที่บ้านหลังนี้ เนื่องจากมีความรักและความผูกพันกับบ้านจึงไม่อยากจะย้ายไปอยู่ที่อื่น ต่อมาเมื่อคุณยายมีอายุมากขึ้น ช่วงเหลือตัวเองได้ไม่ค่อยสะดวกลูกหลานจึงมาขอให้ไปอยู่ด้วย และบ้านหลังนี้ก็ถูกทิ้งให้เป็นบ้านร้าง จนเลื่อม ไทรมลง เจ้าของบ้านจึงตัดสินใจรื้อบ้านทิ้งเพื่อนำไม้มาขาย เมื่ออาจารย์ชุมพล อักพันธ์านนท์ ผู้เป็นศิลปินสาขาจิตรกรรม และนักอนุรักษ์รู้เรื่องที่จะขายบ้านก็เกิดความเสียดาย จึงได้ระดมทุนร่วมกับเพื่อนเพื่อซ่อมแซมบ้านหลังนี้ และเปิดเป็นบ้านศิลปินคลองบางหลวงเมื่อวันที่ 9 เดือน กันยายน 2552

บ้านศิลปินคลองบางหลวงเป็นชุมชนเล็กๆ ริมน้ำที่เหมือนเกลลอรีเล็กๆ ที่รวบรวมงานศิลปะจากศิลปินหลายๆ แขนง ส่วนการแสดงหุ่นละครเล็กนั้นเกิดขึ้นหลังจากที่บ้านศิลปินก่อตั้งขึ้นได้ 2 ปี แต่เดิมผู้ก่อตั้งหุ่นละครเล็กคณะศิลปกรรมค่านายเคยแสดงอยู่กับโจหลุยส์ แต่เมื่อโรงละคร

นาฏยศาสตร์ หุ่นละครเล็ก (โจหลุยส์) หมดสัญญากับสวนลุมไนท์บาซาร์ จึงทำให้มีบางส่วนแยกตัวออกมา แต่ด้วยความที่มีใจรักในศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก และอยากที่จะสืบทอดศิลปะการแสดงชนิดนี้ให้แก่คนรุ่นหลัง เนื่องจากศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กเป็นศาสตร์ที่มีการรวบรวมและผสมผสานศิลปะหลายๆ แขนงเข้าด้วยกัน เช่น นาฏศิลป์ หัตถศิลป์ ประณีตศิลป์ กวีศิลป์ มัณฑนศิลป์ และวรรณกรรม เรียงร้อยเข้าด้วยกัน จนเกิดเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่มีความอ่อนช้อยงดงาม ไม่เหมือนใคร ผู้ที่จะทำการเชิดหุ่นละครเล็กได้นั้นจะต้องมีพื้นฐานการแสดงโขนละครก่อนอย่างน้อย 6 ปี แล้วจึงต้องทำการศึกษาเกี่ยวกับกลไกการเชิดหุ่นอีก 2 ปีจึงจะสามารถเชิดหุ่นละครเล็กได้

ศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กจึงเป็นเหมือนศาสตร์ที่มีความพิเศษเฉพาะด้านที่จำเป็นต้องอาศัยความชำนาญ และระยะเวลาในการฝึกฝนค่อนข้างมาก จึงทำให้ขาดผู้ที่จะอนุรักษ์และสืบทอดให้ศิลปะการแสดงชนิดนี้เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย และอนุรักษ์ให้คงอยู่สืบต่อไป จึงมีการนำเรื่องนี้ไปปรึกษากับอาจารย์วัชร ประยูรคำ ผู้เชี่ยวชาญทางด้านประติมากรรมนักปั้นผู้มีชื่อเสียงทางด้านงานประติมากรรม และภาพพิมพ์ โดยผลงานที่โดดเด่นคือ งานปั้นพระบรมรูปของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ในอิริยาบถต่างๆ ตั้งแต่ทรงพระเยาว์จนถึงปัจจุบัน ท่านจึงนำเรื่องนี้มาปรึกษาอาจารย์ชุมพล อักพันธานนท์ จนได้มาแสดงที่บ้านศิลปินคลองบางหลวง เพราะอาจารย์ชุมพลเห็นคุณค่าของศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก และไม่อยากให้หายไปตามกาลเวลา และจัดตั้งเป็นคณะก่านายจิ้น ซึ่ง “ก่านายจิ้น” มาจากคำว่าทองก่าน ส่วน “นาย” หมายถึงศิลปินในคณะ รวมกันมีความหมายว่า “กลุ่มศิลปินที่ถ่ายทอดงานศิลปะที่ทรงคุณค่าดุจดังทองก่าน” ซึ่งภายหลังเปลี่ยนชื่อเป็นคณะหุ่นละครเล็กลีปธรรมก่านาย เป็นคณะหุ่นละครเล็กที่ทำการแสดงด้วยหัวใจที่อยากจะสืบทอดศิลปวัฒนธรรมไทยที่พวกเขารัก ถึงการแสดงโดยภาพรวมอาจจะดูไม่ได้แตกต่างจากคณะหุ่นละครเล็กทั่วไป แต่สิ่งที่ทำให้แตกต่างออกไปคือการเน้นในเรื่องของสภาวะจิตซึ่งก็คือการเข้าถึงจิตใจของตนเอง ณ ขณะนั้นซึ่งเป็นการประยุกต์ใช้หลักการทางพุทธศาสนาเข้ามาใช้ในการแสดงหุ่นละครเล็ก เพื่อให้ผู้แสดงมีสมาธิและเข้าถึงหัวใจของการแสดง ในการประสานความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของผู้เชิดหุ่น และตัวหุ่นให้กลายเป็นคนๆ เดียวกันจนสามารถถ่ายทอดออกมาให้เหมือนราวกับว่าหุ่นมีชีวิตสามารถรำรำได้ด้วยตัวเอง และเอกลักษณ์ที่สำคัญอีกอย่างของคณะก่านายก็คือ การที่ผู้แสดงสวมหน้ากากสีดำปกปิดใบหน้า และแต่งกายด้วยเสื้อผ้าสีดำ อันเป็นกุศโลบายของอาจารย์ วัชร ประยูรคำ ที่ต้องการลดทอนความเป็นมนุษย์ของผู้เชิด โดยการสวมหน้ากาก และได้มีการผสมผสานงานศิลปะการปั้นหน้ากากที่ถอดแบบมาจากพระพักตร์ของประติมากรรมพระพุทธรูปสมัยสุโขทัยที่ถอดพระเนตรลงต่ำเพื่อให้เกิดความสงบ

เพื่อดึงดูดความสนใจไปที่หุ่น นอกจากนี้ยังมียังมีการประยุกต์ขนบธรรมเนียมการเชิดหุ่นให้เป็นแบบสมัยนิยมมากขึ้น ปรับเนื้อเรื่องในการแสดงให้กระชับขึ้น เพื่อให้สอดคล้องกับพฤติกรรมของผู้ชมในปัจจุบัน และไม่ให้อึดอัดว่าการแสดงมีความน่าเบื่อ แต่ยังคงเอกลักษณ์ความเป็นไทยที่งดงามไว้ดังเดิม เพราะมีจุดมุ่งหมายที่สำคัญคือ ต้องการที่จะอนุรักษ์สืบทอดศิลปะการแสดงแขนงนี้ให้ยังคงอยู่ เป็นการแสดงแบบเปิดหมวก โดยผู้ที่สนใจสามารถเข้ามาดูได้ฟรี โดยมีการตั้งกล่องรับบริจาคตามแต่ผู้ชมจะให้ เพื่อให้คนทุกกลุ่มสามารถเข้าถึงผู้ชมได้ทุกกลุ่มเพื่อให้การแสดงหุ่นละครเล็กเป็นที่รู้จักเพิ่มมากขึ้น ซึ่งรายได้หลักของคณะศิลปกรรมค่านายจะมาจากงานจ้าง นอกจากนี้ยังมีการสอนการแสดงหุ่นละครเล็กให้แก่เด็ก และเยาวชนที่สนใจเพื่อเป็นการต่อยอดเมล็ดพันธุ์ที่จะมาทดแทนคนรุ่นเก่าโดยไม่คิดค่าใช้จ่าย โดยในเบื้องต้นจะเป็นการฝึกหัดการแสดงโขน เนื่องจากผู้ที่แสดงหุ่นละครเล็กนั้นจำเป็นที่จะต้องมีความรู้พื้นฐานในการแสดงโขนก่อน และในการฝึกการเชิดหุ่นนั้น ใช้ระยะเวลาค่อนข้างนาน แต่ก็มีเยาวชนบางคน que เริ่มฝึกตั้งแต่เล็ก จนปัจจุบันสามารถเชิดหุ่นละครเล็กได้ ซึ่งนับเป็นความภาคภูมิใจของหุ่นละครเล็กศิลปกรรมค่านาย บ้านศิลปิน คลองบางหลวง นอกจากนี้จะมีการจัดการแสดงให้ชมกันที่บ้านคลองบางหลวงแล้วนอกจากนี้ยังมีการเข้าไปเป็นครูสอนศิลปะการแสดงโขนให้กับโรงเรียนอีกด้วย

ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะทำการศึกษาคคุณค่า การดำรงอยู่ เพื่อการอนุรักษ์ และถ่ายทอดศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กศิลปกรรมค่านาย บ้านศิลปิน คลองบางหลวง เพื่อที่อยากจะให้เป็นที่ยอมรับเพิ่มมากขึ้นเพราะคนส่วนใหญ่จะรู้จักศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กในรูปแบบของโกลุส ซึ่งเป็นคณะหุ่นละครเล็กที่ค่อนข้างจะมีชื่อเสียง และเป็นที่รู้จักของคนทั่วไป จึงอยากให้คนทั่วไปได้รู้จักกับหุ่นละครเล็กศิลปกรรมค่านาย บ้านศิลปิน คลองบางหลวงเพิ่มมากขึ้นบ้าง เพราะมีความประทับใจในการแสดง และความทุ่มเทในการอนุรักษ์ และถ่ายทอดศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กให้คงอยู่ โดยได้มีการถ่ายทอดความรู้ให้แก่เด็ก และเยาวชนที่สนใจ ซึ่งทุกคนสามารถเข้ามาชมการแสดงของหุ่นละครเล็กศิลปกรรมค่านาย บ้านศิลปิน คลองบางหลวงได้โดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย เพราะผู้แสดงต้องการที่จะให้สามารถเข้าถึงคนได้ในทุกเพศ ทุกวัย และทุกระดับชั้น ด้วยหัวใจที่รักในการแสดง และต้องการให้มีการสืบทอดศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กต่อไปในอนาคต เพราะไม่อยากจะเห็นสิ่งที่พวกเขา รักต้องสูญหายไปโดยที่ไม่มีผู้ใดสืบทอด เสียงปรบมือ และรอยยิ้มของผู้ชมในการแสดงแต่ละครั้ง มันเป็นเรื่องที่กำลั้งใจที่ทำให้นักแสดงทุกคนเดินหน้าที่จะสานต่อ และปรับเปลี่ยนรูปแบบของการแสดงให้มีความทันสมัยเพื่อให้เป็นที่น่าสนใจ และในขณะที่เดียวกันก็ยังคงเอกลักษณ์ของความเป็นหุ่นละครเล็กแบบดั้งเดิมไว้อย่างสมบูรณ์

คำถามการวิจัย

1. ศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กมีคุณค่าต่อการพัฒนาบุคคล และสังคมอย่างไร
2. มีกระบวนการใดที่ทำให้หุ่นละครเล็กยังคงดำรงอยู่ภายใต้สภาวะการเปลี่ยนแปลงของสังคม
3. แนวทางในการอนุรักษ์ศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาคุณค่า ของศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก
2. เพื่อศึกษาการดำรงอยู่ของศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก
3. เพื่อศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยต้องการศึกษาคุณค่า การดำรงอยู่ เพื่อการอนุรักษ์ และถ่ายทอดศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กศิลปกรรมค่านาย บ้านศิลปิน คลองบางหลวง โดยการศึกษาครอบคลุมประเด็น ต่างๆ ดังต่อไปนี้

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

1.1 คุณค่าของศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กศิลปกรรมค่านาย บ้านศิลปิน คลองบางหลวง ที่มีผลต่อการพัฒนาบุคคล และการพัฒนาสังคม และชุมชน โดยผู้วิจัยเลือกที่จะศึกษาพื้นที่ บ้านศิลปิน คลองบางหลวง แขวง หนองแขม เขต หนองแขม จังหวัดกรุงเทพมหานคร

1.1.1 คุณค่าต่อการพัฒนาบุคคล 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการพัฒนาศติปัญญา และด้านการพัฒนาอารมณ์ ด้านการพัฒนาร่างกาย ด้านการปรับตัวให้เข้ากับสังคม

1.1.2 คุณค่าที่มีต่อการพัฒนาสังคมทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ ด้านการศึกษา ด้านคุณธรรมจริยธรรม และด้านศิลปวัฒนธรรม

1.2 การดำรงอยู่ภายใต้สภาวะการเปลี่ยนแปลงของสังคม

1.3 กระบวนการอนุรักษ์ และถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กศิลปกรรมค่านาย บ้านศิลปิน คลองบางหลวงในด้านต่างๆ ได้แก่

1.3.1 เนื้อหาของหุ่นละครเล็ก

1.3.1.1 ขั้นตอนในการทำหุ่นละครเล็ก ประกอบด้วย

1.3.1.2 เพลง และดนตรีที่ใช้ในการแสดงหุ่นละครเล็ก

1.3.1.3 วิธีการถ่ายทอดความรู้ในการแสดงหุ่นละครเล็กของ

ครูผู้สอนไปสู่ผู้แสดง ของหุ่นละครเล็กศิลปกรรมค่านาย บ้านศิลปิน คลองบางหลวงและปฏิสัมพันธ์ทางสังคม

1.4 ปัญหาและอุปสรรคในการถ่ายทอดศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กศิลปกรรมค่านาย บ้านศิลปิน คลองบางหลวง

1.5 แนวทางการอนุรักษ์ศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กศิลปกรรมค่านาย บ้านศิลปิน คลองบางหลวง

2. ขอบเขตด้านกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants)

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญแบ่งออกเป็น 4 กลุ่มดังนี้

2.1 ครูผู้ถ่ายทอดศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กศิลปกรรมค่านาย บ้านศิลปิน คลองบางหลวง

2.2 นักแสดงศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กศิลปกรรมค่านาย บ้านศิลปิน คลองบางหลวง

2.3 ผู้ชมการแสดงศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กศิลปกรรมค่านาย บ้านศิลปิน คลองบางหลวง

2.4 ผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก จากคณะหุ่นละครเล็ก โจหลุยส์ ซึ่งเป็นผู้ที่นำหุ่นละครเล็กกลับมาเผยแพร่ และทำให้เป็นที่รู้จักอีกครั้งหลังจากที่ครูแกร ศัพทวนิช ผู้ให้กำเนิดหุ่นละครเล็กเสียชีวิตลง จนทำให้ศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กหายไปจากประเทศไทย ในช่วงระยะหนึ่ง นอกจากนี้หุ่นละครเล็กคณะหุ่น โจหลุยส์ยังได้รับรางวัลประกาศเกียรติคุณผู้มีผลงานดีเด่นทางด้านวัฒนธรรม

3. ขอบเขตด้านพื้นที่

คณะหุ่นละครเล็กศิลปกรรมค่านาย บ้านศิลปิน คลองบางหลวง แขวงหนองแขม เขตหนองแขม จังหวัดกรุงเทพมหานคร

4. ขอบเขตด้านระยะเวลา

ผู้วิจัยได้ทำการเก็บข้อมูลโดยใช้ระยะเวลา 6 เดือนตั้งแต่เดือน สิงหาคม 2560 ถึงเดือน กุมภาพันธ์ 2561

นิยามศัพท์เฉพาะ

คุณค่าของหุ่นละครเล็ก หมายถึง คุณค่าของศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กที่มีต่อการพัฒนาบุคคล และต่อการพัฒนาสังคม ประกอบด้วย

คุณค่าต่อการพัฒนาบุคคล หมายถึง บทบาทหน้าที่ของศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กที่ให้ประโยชน์ และข้อคิดในด้านต่างๆ ต่อบุคคลแบ่งออกเป็น

1. การพัฒนาสติปัญญา หมายถึง การที่ผู้ชมใช้ทักษะในการสังเกต และใช้ประสาทสัมผัสในการรับชม เพื่อให้เข้าถึงเรื่องที่แสดง
2. การพัฒนาด้านอารมณ์ หมายถึง ศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กช่วยให้ผู้ชมเกิดความเพลิดเพลิน และมีจิตใจที่แจ่มใสเบิกบาน
3. การปรับตัวให้เข้ากับสังคม หมายถึง ศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กทำให้ผู้แสดงรู้จักการทำตามกฎกติกา และสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้
4. การพัฒนาด้านร่างกาย หมายถึง การแสดงหุ่นละครเล็กเป็นการฝึกฝนให้สามารถเคลื่อนไหวได้อย่างคล่องแคล่ว และเสริมสร้างทักษะเกี่ยวกับประสาทสัมผัสให้สามารถเคลื่อนไหวไปตามจังหวะเพลงได้อย่างถูกต้อง และสง่างาม

คุณค่าต่อการพัฒนาสังคม หมายถึง บทบาทของศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กที่ให้ประโยชน์ และข้อคิดต่างๆ แบ่งออกเป็น

1. ด้านการศึกษา หมายถึง บ้านศิลปินคลองบางหลวงเป็นแหล่งที่รวบรวมงานศิลปะหลากหลายแขนง และเป็นพื้นที่ที่ใช้สำหรับฝึกการแสดงโขน และหุ่นละครเล็ก ที่เป็นเหมือนแหล่งเรียนรู้ของชุมชน
2. ด้านคุณธรรมจริยธรรม หมายถึง เนื้อเรื่องที่ใช้ในการแสดงหุ่นละครเล็กมีการสอดแทรกข้อคิด และคุณค่าในเรื่องของความดี ความซื่อ
3. ด้านศิลปวัฒนธรรม หมายถึง หุ่นละครเล็กเป็นศิลปะการแสดงที่รวบรวมคุณค่าของศิลปะด้านต่างๆ ทั้งด้านทัศนศิลป์ นาฏศิลป์ และวรรณกรรมเอาไว้ด้วยกัน

การดำรงอยู่ของศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก หมายถึง การคงไว้ซึ่งศิลปวัฒนธรรมการแสดงหุ่นละครเล็ก อันเป็นมรดกที่สะสม และถ่ายทอดสืบต่อกันมาอย่างยาวนาน ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของสังคมในปัจจุบัน

กระบวนการถ่ายทอดศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก หมายถึง การส่งผ่านความรู้เกี่ยวกับศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก ของคลองบางหลวง คณะค่านาย

แนวทางการสืบทอดศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก หมายถึง วิธีการธำรงคุณค่าของศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กศิลปกรรมค่านาย บ้านศิลปิน คลองบางหลวง และการสืบสานองค์ความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมการแสดงหุ่นละครเล็กในชุมชน

การปรับตัวทางสังคมของคณะหุ่นละครเล็ก หมายถึง วิธีการปรับตัวเพื่อดำรงอยู่ของคณะหุ่นละครเล็กต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมในปัจจุบัน

ศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก หมายถึง การแสดงหุ่นละครเล็กศิลปกรรมค่านาย บ้านศิลปิน คลองบางหลวงที่มีเอกลักษณ์ในการแสดงคือผู้ที่เชิดหุ่นจะแต่งกายด้วยชุดสีดำ และสวมหน้ากากส่วนการโหมโรง และเปิด วิกการแสดง จะใช้การผสมผสานระหว่าง นาฏศิลป์ หัตถศิลป์ ประณีตศิลป์ คีตศิลป์ มัณฑนศิลป์ และวรรณกรรม เรียงร้อยเข้าด้วยกัน จนเกิดเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่มีความอ่อนช้อยงดงามไม่เหมือนใคร

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทราบถึงคุณค่า ของศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กศิลปกรรมค่านาย บ้านศิลปิน คลองบางหลวง เพื่อการอนุรักษ์ และถ่ายทอดศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก
2. ทราบถึงการดำรงอยู่ของศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กศิลปกรรมค่านาย บ้านศิลปิน คลองบางหลวง
3. ได้แนวทางการอนุรักษ์ศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กศิลปกรรมค่านาย บ้านศิลปิน คลองบางหลวง

บทที่ 2 วรรณกรรม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่องการศึกษาคุณค่า การดำรงอยู่ เพื่อการอนุรักษ์ และถ่ายทอดศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาทบทวนวรรณกรรมแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สำหรับเป็นแนวทางในการวางกรอบแนวคิดในการศึกษา มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. แนวคิดทฤษฎีวิวัฒธรรมกับการพัฒนา
2. ทฤษฎีระบบคุณค่า
3. ทฤษฎีการกระทำระหว่างกันด้วยสัญลักษณ์
4. แนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น
5. ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
7. กรอบแนวคิดในการวิจัย

แนวคิดทฤษฎีวิวัฒธรรมกับการพัฒนา

วิวัฒธรรมเป็นเครื่องกำหนดวิถีการดำเนินชีวิตของมนุษย์ การที่มนุษย์มาอยู่ร่วมกัน และมีการประกอบอาชีพร่วมกันนั้นล้วนแต่มีผลมาจากวิวัฒธรรมแทบทั้งสิ้น นอกจากนี้วิวัฒธรรมยังเป็นเหมือนเครื่องกล่อมเกลาคิดใจของมนุษย์ซึ่งก่อให้เกิดการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขในสังคม และวิวัฒธรรมจึงเป็นสิ่งที่ต้องอยู่คู่กันโดยมีมนุษย์เป็นผู้สร้างวิวัฒธรรม และในทางกลับกันวิวัฒธรรมก็เป็นสิ่งที่ช่วยสร้างความเจริญให้กับชีวิตมนุษย์

เพื่อความกระจ่างชัดในเรื่องของวิวัฒธรรม ผู้วิจัยจะขอเสนอเป็นประเด็นต่างๆ ดังต่อไปนี้

1.1 ความหมายของวิวัฒธรรม

วิวัฒธรรมนั้นเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงการตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ เพื่อให้สามารถปรับตัวตามสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปเพื่อความอยู่รอด จึงได้เกิดเป็นวิวัฒธรรมขึ้น (สาโรช บัวศรี, 2531) ได้กล่าวถึงความหมายของวิวัฒธรรมไว้ว่า วิวัฒธรรมหมายถึงความดีงาม และความจริงใจในชีวิตมนุษย์ ที่ปรากฏออกมาในรูปแบบต่างๆ และมีการสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน หรือมีการปรับปรุง และสร้างสรรค์ขึ้นในสมัยของเราเอง

ความหมายของวัฒนธรรมไว้ว่าวัฒนธรรมแบ่งออกเป็น 2 อย่างคือ

1. วัฒนธรรมในความหมายทั่วไป วัฒนธรรม คือ วิถีชีวิตของคนในสังคม เป็นแบบแผนการปฏิบัติ และการแสดงถึงความรู้สึกนึกคิดในสถานการณ์ที่แตกต่างกัน ที่สมาชิกในสังคมเดียวกันเข้าใจ ยอมรับ และมีการปฏิบัติร่วมกัน ซึ่งเป็นสิ่งที่จะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในสังคม ดังนั้นวัฒนธรรมจึงมีความเกี่ยวข้องกับมนุษย์ทุกคนที่อยู่ในสังคมทั้งทางตรง และทางอ้อม

2. วัฒนธรรมในความหมายเชิงปฏิบัติการ วัฒนธรรม หมายถึง ความเจริญงอกงามที่เป็นผลกระทบจากความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ด้วยกัน มนุษย์กับสังคม และมนุษย์กับธรรมชาติ แบ่งออกเป็นด้านสังคม จิตใจ และวัตถุ ที่มีการสืบทอดจากคนรุ่นหนึ่ง ไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง จากสังคมหนึ่งถ่ายทอดไปสู่สังคมหนึ่ง จนกลายเป็นแบบแผนของการเรียนรู้ที่ก่อให้เกิดผลผลิตในรูปแบบของนามธรรม และรูปธรรม(สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2551)

พระเทพเวที (อ้างถึงในคู่มือการบริหารจัดการงานวัฒนธรรม, 2551: 27) ได้กล่าวถึงความหมายของวัฒนธรรมไว้ว่า วัฒนธรรมหมายถึงผลรวมของการตั้งสมมติสร้างสรรค์ และภูมิธรรม ภูมิปัญญาที่ถ่ายทอดสืบต่อกันมาในสังคม(พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุต โด), 2537)

ยศ สันตสมบัติ ได้กล่าวถึงความหมายของวัฒนธรรมไว้ว่า ในสังคมแต่ละสังคมจะมีความแตกต่างกันไปไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของการเมือง เศรษฐกิจ และค่านิยมต่างๆ แต่ภายใต้ความแตกต่างเหล่านี้ก็จะมีถึงพื้นฐานที่เหมือนกันอยู่ คือการรวมตัวกันของสมาชิกในสังคมเพื่อความอยู่รอด การที่สังคมจะสามารถดำเนินต่อไปได้นั้นพฤติกรรมของสมาชิกในสังคมจึงควรที่จะสามารถคาดคะเนพฤติกรรมของผู้อื่นได้อย่างถูกต้องว่าจะมีพฤติกรรมเช่นไรในสถานการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้น ซึ่งเป็นผลมาจากการเรียนรู้ทางวัฒนธรรม(ยศ สันตสมบัติ, 2542)

เอดเวิร์ด เบอร์เนทท์ ไทเลอร์ (Sir Edward Berneit Tylor) นักพัฒนาสังคมในทางมานุษยวิทยาในศตวรรษที่ 19 ได้กล่าวถึงความหมายของวัฒนธรรมในหนังสือ Primitive Culture (1871) ไว้ว่า วัฒนธรรมคือผลรวมของระบบความรู้ ความเชื่อ ศิลปะ จริยธรรม กฎหมาย ประเพณี รวมไปถึงความสามารถและนิสัยต่างๆ ของคนในสังคม เพราะวัฒนธรรมก็คือสังคมที่ซับซ้อน ที่เป็นแหล่งรวมความรู้ ความเชื่อต่างๆ ของสมาชิกในสังคมไว้ด้วยกัน

ยศ สันตสมบัติ กล่าวว่ามนุษย์แต่ละสังคมมักมีความแตกต่างกันแทบทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นรูปแบบของการเมือง เศรษฐกิจ และค่านิยมต่างๆ แต่ภายในความแตกต่างเหล่านั้น สังคมทุกแห่ง

ทั่วโลกมีลักษณะพื้นฐานที่เหมือนกันอยู่อย่างหนึ่งคือ สังคมเป็นการรวมตัวกันเพื่อความอยู่รอดของสมาชิก การที่สังคมจะดำเนินต่อไปด้วยดีพฤติกรรมของสมาชิกแต่ละคนจะต้องเป็นที่คาดคะเนได้ว่าคนอื่นจะมีพฤติกรรมเช่นไรในสถานการณ์ต่างๆ สังคมมนุษย์การคาดคะเนพฤติกรรมของผู้อื่นได้อย่างถูกต้องก็เป็นเพราะมีการเรียนรู้ทางวัฒนธรรม(ยศ สันตสมบัติ, 2542)

สุพัตรา สุภาพ ได้กล่าวถึงความหมายของวัฒนธรรมไว้ว่า วัฒนธรรมนั้นครอบคลุมไปถึงความคิด)และการกระทำที่บุคคลแสดงออกถึงวิถีชีวิตของคนในสังคมใดสังคมหนึ่ง หรือสังคมใดสังคมหนึ่งที่มนุษย์ได้คิดสร้างระเบียบกฎเกณฑ์ ความเชื่อ ค่านิยม ความรู้ และเทคโนโลยีเพื่อควบคุม และใช้ประโยชน์จากธรรมชาติ (สุพัตรา สุภาพ, 2536)

ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมทย์ ได้อธิบายความหมายของวัฒนธรรมไว้ว่า วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ชีวิต และพลัง ย่อมเสริมสร้างตัวเอง ไม่ว่าวัฒนธรรมนั้นจะดีหรือชั่ว จะควรหรือไม่ควรอย่างไร จะอยู่ที่ไหนจะมีใครศึกษาหรือไม่ ถ้าวัฒนธรรมนั้นยังมีชีวิตมีพลังอยู่แล้ว บุคคลจะยอมรับวัฒนธรรมนั้น และมีวัฒนธรรมนั้นในที่สุด(คึกฤทธิ์ ปราโมทย์ (ม.ร.ว.), 2525)

จากความหมายของวัฒนธรรมที่กล่าวมาแล้วข้างต้นสรุปได้ว่า วัฒนธรรมเป็นวิถีชีวิตของมนุษย์ที่มีการประพฤติปฏิบัติสืบต่อกันมา หรือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมทางสังคมที่คนส่วนใหญ่ในสังคมยอมรับ และปฏิบัติร่วมกันมีทั้งวัฒนธรรมที่เป็นวัตถุ และวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ ซึ่งวัฒนธรรมนั้นจะเป็นสิ่งที่มีเฉพาะในสังคมมนุษย์เท่านั้น เพราะสัตว์จะไม่มีวัฒนธรรม ในอดีตนั้นสังคมต่างๆ ล้วนแต่มีวัฒนธรรมเป็นของตนเองที่แตกต่างกันไปในแต่ละสังคม แต่ในปัจจุบัน และอนาคตในสังคมต่างๆ อาจจะมีการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมกัน และอาจทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และวัฒนธรรมขึ้น และอาจทำให้วัฒนธรรมในสังคมต่างๆ เกิดความคล้ายคลึงกันมากขึ้น

หุ่นละครเล็กนั้นจัดเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงเอกลักษณ์ของความเป็นไทย ไม่ว่าจะเป็นเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายของหุ่นที่มีการเลียนแบบมาจาก โขนละคร วิถีชีวิตความเป็นอยู่ หรือความเชื่อของคนในชุมชนที่ถูกถ่ายทอดออกมาจากเรื่องที่ใช้ในการแสดง เช่นสังข์ทอง แก้วหน้าม้า รามเกียรติ์ นอกจากนี้หุ่นละครเล็กยังมีการผสมผสานของศิลปะมีการนำการแสดง โขนละครมารวมกับการเชิดหุ่น ซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มีการสืบทอดภูมิปัญญาจากคนรุ่นเก่าที่ถ่ายทอดมาสู่คนรุ่นหลัง และมีการปรับปรุงรูปแบบของการแสดง รวมทั้งตัวของหุ่นละครเล็กให้มีความสมจริง และน่าสนใจมากขึ้นตามยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไป

1.2 ประเภทของวัฒนธรรม

จากนิยามความหมายของวัฒนธรรมที่กล่าวมาข้างต้นนั้นทำให้เราทราบว่าวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มิชอบเขตค่อนข้างจะกว้างขวาง ดังนั้นการแบ่งประเภททางวัฒนธรรมจึงมีประโยชน์ในการทำ ความเข้าใจความหมายของวัฒนธรรมได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ซึ่งประเภทของวัฒนธรรมนั้นมีผู้ศึกษา และให้ความหมายไว้ดังต่อไปนี้

พระยาอนุมานราชชน ได้แบ่งประเภทของวัฒนธรรมไว้เป็น 2 ประเภท ดังนี้

1. วัฒนธรรมที่เป็นวัตถุเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพกาย เพื่อที่จะได้อยู่ดีกินดี มีความ สะดวกสบายในการดำรงชีวิต วัฒนธรรมประเภทนี้จัดเป็นสิ่งจำเป็นเบื้องต้นในการดำรงชีวิต เช่น เครื่องมือเครื่องใช้ ยานพาหนะ และอาวุธที่ใช้ป้องกันตัว เป็นต้น

2. วัฒนธรรมทางจิตใจ เป็นสิ่งที่ทำให้จิตใจ และสติปัญญาของมนุษย์เจริญงอกงาม ได้แก่ การศึกษาหาความรู้ในเรื่องต่างๆ เช่น ศาสนา ศิลปะ และวรรณคดี กฎหมาย ประเพณี ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำ ให้มนุษย์เกิดความสบายใจ(อนุมานราชชน (พระยา), 2531)

ซึ่งวัฒนธรรมทั้ง 2 ประเภทนี้มีความเกี่ยวพันกันอยู่จะขาดสิ่งใดสิ่งหนึ่งไปไม่ได้เพราะจะ ทำให้เกิดความไม่สมดุลกัน

ณรงค์ เล็งประชา ได้แบ่งวัฒนธรรมออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้

1. วัฒนธรรมทางแนวคิด (Ideas Thinking) หมายถึงวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับความคิดเห็น ความเชื่อ ความรู้สึกนึกคิด เช่นความเชื่อเรื่องการกลับชาติมาเกิด ความเชื่อเรื่องโชคกลาง หรือเรื่อง บุญ และบาป เป็นต้น

2. วัฒนธรรมทางบรรทัดฐาน (Norms Doing) ได้แก่ ระเบียบแบบแผนหรือประเพณีที่ บุคคลในสังคมยึดถือ หรือกฎที่ใช้ปฏิบัติร่วมกัน ประกอบด้วย วิถีชาวบ้าน (Folkways) คือระเบียบ แบบแผน หรือประเพณีที่บุคคลในสังคมยึดถือ เช่นการบวชเรียนเมื่อมีอายุครบ 20 ปีบริบูรณ์ เป็น ต้น จารีต (Mores) คือระเบียบแบบแผนที่บุคคลในสังคมยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมา ผู้ใดฝ่าฝืนถือว่าเป็น การทำผิดศีลธรรม จะทำให้สังคมรังเกียจ และถูกขับออกจากสังคม กฎหมาย (Law) ได้แก่ ระเบียบแบบแผนที่ทุกคนในสังคมต้องปฏิบัติตาม ถ้าฝ่าฝืนจะถูกลงโทษตามกฎหมายหรือระเบียบ ข้อบังคับ

3. วัฒนธรรมทางวัตถุ (Material having) ได้แก่ วัตถุ สิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น เสื้อผ้า อาหาร ยารักษาโรค ที่อยู่อาศัย เป็นต้น(ณรงค์ เส็งประชา, 2531)

สำนักวัฒนธรรมทางระเบียบประเพณี สภาวัฒนธรรมแห่งชาติได้จำแนกหัวข้อวัฒนธรรมออกเป็น 4 สาขา (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2551)

1. วัฒนธรรมในทางวัตถุ (Material Culture) ได้แก่วัฒนธรรมในทางวัตถุ เช่นเรื่องเกี่ยวกับการกินการอยู่ เสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ซึ่งเป็นความเจริญงอกงามทางวัตถุ

2. วัฒนธรรมทางคตินิยม (Moral Culture) ได้แก่ วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับหลักในการดำเนินชีวิตซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับศีลธรรม ซึ่งมีที่มาจากศาสนา ธรรมเนียมประเพณี

3. วัฒนธรรมทางนิติธรรม (Legal Culture) ได้แก่วัฒนธรรมทางกฎหมาย รวมไปถึงระเบียบประเพณีที่นับถือ

4. วัฒนธรรมในทางสหธรรม (Social Culture) ได้แก่วัฒนธรรมทางสังคม เช่นคุณธรรม ระเบียบแบบแผน และมารยาททางสังคมที่ทำให้คนในสังคมอยู่กันอย่างสงบสุข

จากการแบ่งประเภทของวัฒนธรรมที่ได้กล่าวมานั้น สรุปได้ว่าวัฒนธรรมแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือวัฒนธรรมทางวัตถุ และวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ ซึ่งแบ่งเป็นแนวความคิด บรรทัดฐานทางสังคม ซึ่งหุ่นละครเล็กนั้นจัดเป็นวัฒนธรรมทางวัตถุตามระบบวัฒนธรรมสากล ซึ่งเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับศิลปะการแสดง เป็นสิ่งที่มีตัวตนสามารถจับต้องได้ แต่ในขณะเดียวกันก็มีเรื่องที่เกี่ยวข้องกับศิลปวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุในเรื่องของความเชื่อต่างๆ เช่นเรื่องการไหว้ครูทุกครั้งก่อนขึ้นแสดง รวมไปถึงธรรมเนียมปฏิบัติ และข้อห้ามต่างๆ ที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา และคตินิยมต่างๆ ที่แฝงไว้ในเรื่องที่ทำมาแสดง ซึ่งเป็นวัฒนธรรมทางคตินิยม เป็นต้น

1.3 องค์ประกอบของวัฒนธรรม

วัฒนธรรมคือแบบแผนในการดำรงชีวิตของมนุษย์ซึ่งมีความแตกต่างกันไปตามวิถีชีวิตของแต่ละท้องถิ่นตามลักษณะองค์ประกอบของวัฒนธรรม ซึ่งมีผู้ให้ความหมายขององค์ประกอบของวัฒนธรรมไว้ดังนี้

เชิขร รักษการ ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของวัฒนธรรมไว้ว่า องค์ประกอบของวัฒนธรรมแบ่งออกเป็น

1. องค์คติ (Concepts) หมายถึง แนวความคิดร่วมของสังคม อันได้แก่ ความเชื่อ ความคิด ความเข้าใจ และอุดมการณ์ต่างๆ
2. องค์พิธีการ (Usages) ได้แก่วัฒนธรรมที่แสดงออกในรูปพิธีกรรมต่างๆ
3. องค์การ (Organization) ได้แก่ สถาบัน และองค์การต่างๆ ซึ่งได้จัดตั้งขึ้นอย่างมีระเบียบแบบแผนที่แน่นอน
4. องค์วัตถุ (Instrumental and symbolic objects) ได้แก่วัตถุต่างๆ ที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้นรวมทั้งสัญลักษณ์ ซึ่งเป็นสิ่งที่จับต้องได้(วิเชิขร รักษการ, 2527)

จึงสรุปได้ว่าองค์ประกอบของวัฒนธรรมมีอยู่ 2 รูปแบบ คือ แบบที่ไม่มีรูปแบบ และเนื้อหาชัดเจน หรือที่เรียกว่า “นามธรรม” และแบบที่มีเนื้อหาแน่นอนชัดเจน หรือที่เรียกว่า “รูปธรรม”

องค์ประกอบของวัฒนธรรมออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่

1. วัฒนธรรมเป็นพฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้ เพื่อปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง ให้ดีขึ้นวัฒนธรรมถึงการถ่ายทอดที่อยู่ในรูปแบบของกระบวนการเรียนรู้
2. วัฒนธรรมเป็นมรดกทางสังคม หมายถึง วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากการถ่ายทอด และเรียนรู้ของมนุษย์ทั้งทางตรง และทางอ้อมจากคนรุ่นหนึ่ง ผู้คนอีกรุ่นหนึ่ง ดังนั้นวัฒนธรรมจึงถือเป็นมรดกทางสังคมที่มีตัวกลางสำคัญในการถ่ายทอด คือภาษาเพราะฉะนั้นทุกวัฒนธรรมจึงจำเป็นที่จะต้องมีการสื่อสารของตัวเอง
3. วัฒนธรรมเป็นวิถีชีวิต หรือแบบแผนในการดำเนินชีวิต ซึ่งก็คือสภาพความเป็นอยู่ในการดำเนินชีวิตของแต่ละสังคมซึ่งแต่ละสังคมก็มีวัฒนธรรมที่ไม่เหมือนกันขึ้นอยู่กับวิถีชีวิตของคนในสังคม
4. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ไม่คงที่ เพราะมนุษย์มีการคิดค้นสิ่งใหม่ๆ ตลอดเวลาตามสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปเนื่องจากมีความจำเป็นที่จะต้องปรับตัวให้ทันกับสภาพแวดล้อมทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป เพื่อความอยู่รอด (พวงผกา ประเสริฐศิลป์, 2541)

จากที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้นสรุปได้ว่า วัฒนธรรมนั้นประกอบด้วยองค์ประกอบหลายด้าน ซึ่งมีความเปลี่ยนแปลงไปตามสิ่งแวดล้อม ไม่ว่าจะเป็นสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ หรือสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น รวมไปถึงอิทธิพลของวัฒนธรรมภายนอกที่เข้ามาในสังคม

1.4 ความสำคัญของวัฒนธรรม

วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือที่ใช้วัดความเจริญ และความเอื้อของสังคม และยังเป็นสิ่งที่กำหนดชีวิตความเป็นอยู่ของคนในสังคม ดังนั้นวัฒนธรรมจึงเป็นสิ่งที่มอิทธิพลต่อความเป็นอยู่ของประชาชน และต่อความเจริญก้าวหน้าของประเทศชาติ

ความหมายเกี่ยวกับความสำคัญของวัฒนธรรมไว้ว่า ความสำคัญของวัฒนธรรมแบ่งออกเป็น

1. วัฒนธรรมที่สร้างความเป็นระเบียบ และความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของสังคมมนุษย์ มนุษย์เป็นสัตว์สังคมจึงจำเป็นที่จะต้องสร้างข้อตกลงร่วมกัน เพื่อที่จะควบคุมความสงบเรียบร้อยของคนในสังคม เช่น วิถีประชา ขนบธรรมเนียมประเพณี กฎหมาย ค่านิยม และความเชื่อ เป็นต้น ซึ่งเป็นวัฒนธรรมที่ใช้เป็นหลักในการดำเนินชีวิต โดยมีการกำหนดบทลงโทษหากไม่ปฏิบัติตาม ดังนั้นวัฒนธรรมจึงเป็นเครื่องบังคับควบคุมให้คนในสังคมปฏิบัติไปในแนวทางเดียวกัน
2. วัฒนธรรมแสดงถึงอัจฉริยภาพของมนุษย์เกี่ยวกับการดำรงชีวิต เนื่องจากมนุษย์มีความเชื่อเกี่ยวกับการนับถือผี ซึ่งทำให้เกิดศีล และข้อห้ามเพื่อไม่ให้ละเมิดสิทธิของผู้อื่น และส่วนรวม และทำหน้าที่เป็นเหมือนข้อปฏิบัติทางสังคม แบ่งออกเป็น

2.1 ระบบภูมิปัญญา ซึ่งรวมไปถึงแนวคิดของสังคม โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับการจัดการความสัมพันธ์ทางสังคม ความสัมพันธ์ระหว่างสังคมกับสิ่งแวดล้อม ซึ่งแสดงออกมาในรูปแบบของกระบวนการเรียนรู้ การสร้างสรรค์ การผลิตขึ้นมาใหม่ และการถ่ายทอดความรู้สู่สังคม เพื่อการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม

2.2 ระบบอุดมการณ์อำนาจ คือระบบศักดิ์ศรี และสิทธิของความเป็นมนุษย์ ซึ่งเป็นพื้นฐานของความเป็นชาติที่สืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ และประพฤติปฏิบัติสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งเอกลักษณ์ในที่นี้ไม่ได้หมายถึงลักษณะเพียงอย่างเดียว แต่ยังรวมถึงลักษณะของวัฒนธรรม ซึ่งเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมนั้นจะมีความคล้ายคลึงกันในประเทศที่มีภูมิประเทศติดต่อกัน แต่หากมองให้ลึกกลงไปก็จะเป็นเอกลักษณ์ของตัวเองซ่อนอยู่

ดังนั้นวัฒนธรรมจึงเป็นปัจจัยสำคัญในการดำเนินชีวิต และช่วยให้มนุษย์สามารถพัฒนาต่อไปได้อย่างไม่มีที่สิ้นสุด โดยขึ้นอยู่กับศักยภาพของมนุษย์ในการสร้างสรรค์วัฒนธรรมที่เหมาะสม และสามารถทำให้สังคมพัฒนาขึ้นได้(พรสวรรค์ สุวรรณศรี, 2547)

1.5 การศึกษา และการถ่ายทอดวัฒนธรรม

จากการศึกษาวัฒนธรรมที่ผ่านมา นั้นเรามักจะให้ความสำคัญกับเรื่องของอดีต เพื่อเก็บเอาไว้ดูเป็นความรู้ ซึ่งก็มีวัฒนธรรมไทยในอดีตหลายอย่างที่ในปัจจุบันไม่สามารถนำมาใช้ได้ จึงไม่คิดที่จะนำมาสอนและสืบทอดให้แก่คนรุ่นหลัง ได้เรียนรู้จนกระทั่งค่อยๆ จางหายไป

ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมทย์ ได้กล่าวถึงการศึกษา และถ่ายทอดทางวัฒนธรรมไว้ว่า ความสับสนทางด้านวัฒนธรรมของไทยมาจากการที่ไม่สนใจในวัฒนธรรมของตนเอง แต่มองวัฒนธรรมไทยแบบค่านิยมว่าจะต้องรักษาถ่ายทอดเพียงเพราะรู้สึกว่าเป็นคนไทยเท่านั้น โดยที่ไม่ได้พิจารณาถึงความเหมาะสมดังนั้นในการส่งเสริม และถ่ายทอดวัฒนธรรมจึงจำเป็นที่จะต้องให้คนไทยได้รับการอบรมสั่งสอนเกี่ยวกับจารีต ประเพณีของวัฒนธรรมไทยเสียก่อนว่าควรจะมีการรักษา สืบทอดอย่างไร(คึกฤทธิ์ ปราโมทย์ (ม.ร.ว.), 2525)

พระธรรมปิฎก ได้กล่าวไว้ว่า การศึกษาทำหน้าที่ดำรงรักษาการถ่ายทอดศิลปวิทยาการ หรือที่เรียกกันว่าวิชาการ ตลอดจนวัฒนธรรมให้แก่สังคม เป็นส่วนหนึ่งในหน้าที่ๆ สำคัญ ซึ่งถือว่าเป็นบทบาทที่น่าภูมิใจของการศึกษา ที่ทำให้อารยะธรรมของมนุษย์ชาติเจริญรุ่งเรืองสืบต่อมา (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2543)

หน้าที่หลักของการศึกษาคือการถ่ายทอดวัฒนธรรม โดยการศึกษาที่มีบทบาทในการส่งเสริมวัฒนธรรมดังนี้

1. การศึกษาช่วยจรรโลงวัฒนธรรมในส่วนที่ดิ่งงาม เพื่อเก็บไว้เป็นสมบัติของพลเมือง เพื่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และเป็นเอกลักษณ์ที่สำคัญของชาติ
2. การศึกษาช่วยปรับปรุงเปลี่ยนแปลง และแก้ไขสิ่งต่างๆ ให้ดีขึ้น
3. การศึกษาทำหน้าที่ถ่ายทอดวัฒนธรรมให้ยั่งยืนสืบต่อไป
4. การศึกษาทำหน้าที่ปลูกฝังวัฒนธรรมอันดีงามให้แก่พลเมือง

(อุทัย บุญประเสริฐ, 2536) กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษากับวัฒนธรรมไว้ว่า

1. การศึกษาทำหน้าที่ถ่ายทอดวัฒนธรรมสู่คนรุ่นใหม่
2. การศึกษาทำหน้าที่ช่วยพัฒนาคนให้มีทัศนคติที่เปิดกว้างพร้อมที่จะเข้าใจความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น และสามารถปรับตัวให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมได้
3. การศึกษาทำหน้าที่รักษา สันับสนุน ซึ่งเป็นตัวกลาง ในการพัฒนาระบบจริยธรรม และคุณธรรมทางสังคมได้
4. การศึกษาเป็นแกนกลางในการส่งเสริมเอกลักษณ์ของสังคมของชาติ โดยให้ความรู้ส่งเสริมความเข้าใจ เสริมสร้างความซาบซึ้งในศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี
5. การศึกษาเสริมสร้างความเป็นชาติให้แก่คนในชุมชน

ชนิดา รักษ์พลเมือง ได้กล่าวถึงการศึกษาย่อยทอดทางวัฒนธรรม ไว้ว่าการถ่ายทอดวัฒนธรรมเป็นระบบการศึกษาทั้งใน และนอก โรงเรียนทำหน้าที่ได้ดีที่สุด เพราะการศึกษาจะต้องไม่เพียงแต่จะต้องถ่ายทอด และบำรุงรักษาวัฒนธรรมในอดีตเท่านั้น แต่จะต้องสร้างให้สมาชิกในสังคมตระหนักถึงการศึกษาคือตัวการที่จะสร้างวัฒนธรรมใหม่ๆ ได้อีกด้วย(ชนิดา รักษ์พลเมือง, 2525)

อมรา พงศาพิชญ์ ได้กล่าวเกี่ยวกับการศึกษาและการถ่ายทอดวัฒนธรรมไว้ว่า เมื่อวัฒนธรรมคือระบบของสัญลักษณ์ที่มนุษย์สร้างขึ้น และไม่ใช่วัตถุที่สร้างขึ้นโดยสัญชาตญาณนั้น หมายความว่า วัฒนธรรมคือสิ่งที่มนุษย์ต้องเรียนรู้ และมีการถ่ายทอดทางวัฒนธรรม ซึ่งการถ่ายทอดวัฒนธรรมที่เห็นได้ชัดที่สุดจากอบรมสั่งสอนจากพ่อแม่ เช่นการสอนให้เคารพผู้อาวุโส เป็นต้น จากสอนในลักษณะนี้ นอกจากจะเป็นการสอนทางด้านพฤติกรรมแล้ว ยังเป็นการถ่ายทอดระบบสัญลักษณ์ด้วย การถ่ายทอดทางวัฒนธรรมคือ การสอนให้คนรุ่นหลังรู้ถึงระบบสัญลักษณ์ของสังคม ประกอบด้วย การที่สมาชิกในสังคมเห็นพ้องต้องกันว่า ควรจะถือปฏิบัติตามแบบใด ที่ไม่ได้มีการตกลงรายละเอียดกันในทุกๆ เรื่อง ข้อตกลงคือการกำหนดหลักใหญ่ๆ และแนวคิดสำคัญไว้ เมื่อทุกคนรู้ถึงหลักนี้แล้วก็จะปฏิบัติตัวได้ง่ายขึ้น หลักใหญ่ที่สมาชิกในสังคมยอมรับ และยึดถือว่าเป็นเรื่องสำคัญ เป็นพื้นฐานเพื่อใช้พิจารณาในการเลือกปฏิบัติไม่ให้ขัดกับการยอมรับของสังคม

เมื่อมีค่านิยมของสังคมเป็นแกนกลางให้สมาชิกของสังคมยึดเป็นหลัก พฤติกรรม ความคิด วิธีการทำงาน ตลอดจนการประดิษฐ์สิ่งของเครื่องใช้ ย่อมสอดคล้องกับค่านิยมของสังคม และเมื่อทุกอย่างสอดคล้องกันนั้นก็หมายถึงการถ่ายทอดวัฒนธรรมจะสามารถเดินต่อไปได้อย่างไม่มีปัญหา ถึงแม้การถ่ายทอดทางวัฒนธรรมอาจจะหมายถึง ลักษณะบางอย่างของวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไปบ้างตามกาลเวลา แต่ว่าค่านิยมหลักที่ใช้เป็นกฎเกณฑ์ทางสังคมยังคงเหมือนเดิม(อมรา พงศาพิชญ์, 2543)

เนื่องจากว่าวัฒนธรรมคือระบบสัญลักษณ์ซึ่งสมาชิกในสังคมตกลงที่จะใช้ร่วมกัน มนุษย์ที่อยู่คนละสังคมก็ย่อมมีวัฒนธรรมที่เท่ากัน แต่สังคมที่ต่างกันก็จะมีวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน การถ่ายทอดวัฒนธรรมเป็นนิสัยของมนุษย์ ที่พ่อแม่เป็นผู้ถ่ายทอดให้แก่ลูก และกลายเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สืบทอดมาจากรุ่นสู่รุ่น วัฒนธรรมนั้นเกิดจากการประดิษฐ์คิดค้นของคนที่อยู่ร่วมกันในสังคมเดียวกัน หรืออาจจะมีการรับมาจากสังคมอื่นที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกัน ดังนั้นการถ่ายทอดวัฒนธรรมจึงสามารถทำได้ 3 ทาง คือ

1. ทางด้านจิตใจ ซึ่งแสดงออกมาทางพฤติกรรม เป็นการบอกถึงความเจริญ และการรู้จักควบคุมตัวเอง และการจัดระเบียบสังคม เป็นความเจริญที่เกิดขึ้นจากสัญชาตญาณ
2. ทางด้านวัตถุ มนุษย์รู้จักประดิษฐ์คิดค้นนำวัสดุธรรมชาติมาใช้ในการดำรงชีวิต เช่น ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม รวมไปถึงศิลปกรรมแขนงต่างๆ
3. ทางด้านเทคโนโลยี ได้แก่ เครื่องจักรกล เครื่องทุ่นแรง คอมพิวเตอร์ รถยนต์ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้เป็นงานฝีมือ หรือเทคนิคชั้นสูงซึ่งมนุษย์คิดค้นขึ้นเพื่อที่จะสามารถใช้ชีวิตได้สะดวกยิ่งขึ้น

จากที่กล่าวมาทั้งหมดจึงสรุปได้ว่า การศึกษามีบทบาทที่สำคัญอย่างมากในการถ่ายทอดวัฒนธรรมให้แก่คนรุ่นหลัง จึงจะทำให้คนรุ่นต่อไปเกิดความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของตนเอง พร้อมทั้งสามารถปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้ดีขึ้น ซึ่งหุ่นละครเล็กเองก็ใช้การศึกษาเป็นตัวถ่ายทอดกระบวนการความรู้ตั้งแต่รุ่นบรรพบุรุษสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน จากคนในครอบครัวที่ถ่ายทอดสืบทอดกันจนในยุคหลังที่เริ่มถ่ายทอดให้แก่ผู้ที่สนใจได้ศึกษาเรียนรู้ และการนำสิ่งที่ได้รับการถ่ายทอดพัฒนาให้มีรูปแบบที่น่าสนใจ เพื่อให้สามารถคงอยู่ตามยุคสมัย และเกิดความภาคภูมิใจในศิลปวัฒนธรรมของตนเอง

1.6 บทบาทหน้าที่ของวัฒนธรรม

วัฒนธรรมเป็นกำหนดวิถีชีวิตของคนในสังคม วัฒนธรรมจึงมีความสำคัญกับมนุษย์ทุกเผ่า ดังนั้นวัฒนธรรมจึงมีหน้าที่ต่อสังคมในภาพรวม และระดับครอบครัว หรือวัฒนธรรมในส่วนย่อยของแต่ละสังคมตามลำดับ

1. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับการอยู่ร่วมกันของคนในสังคม โดยวัฒนธรรมของแต่ละสังคมจะมีความแตกต่างกันตามสภาพแวดล้อม แต่แนวคิดในการสนับสนุนการในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

2. วัฒนธรรมเป็นผลรวมจากภูมิปัญญาของคนในสังคม ดังนั้นวัฒนธรรมจึงได้รับการถ่ายทอด สืบส่ง และในบางโอกาสอาจเกิดการเปลี่ยนแปลง และมีการปรับปรุงให้สอดคล้องกับการดำรงชีวิต หน้าที่ของวัฒนธรรมในส่วนย่อยของแต่ละสังคมเริ่มตั้งแต่การกำหนดบทบาท และสถานภาพของสถาบันครอบครัว วัฒนธรรมในแต่ละชาติ แต่ละศาสนานั้นมีความแตกต่างกันในครอบครัว เช่นการให้ความสำคัญกับสามีเหมือนช้างเท้าหน้า เป็นต้น

3. การกำหนดแนวทางการอยู่ร่วมกันของแต่ละสังคม ข้อปฏิบัติในการอยู่ร่วมกัน เช่นการให้ความสำคัญของผู้นำชุมชน และระบบอาวุโส เป็นต้น

4. การควบคุมคนในสังคมไม่ให้ประพฤติผิดประเพณี เช่นไม่ให้มีการอยู่กินกันก่อนที่จะแต่งงานเพราะถือว่าผิดประเพณี

5. การแสดงถึงสัญลักษณ์ของคนในสังคมใดสังคมหนึ่ง เช่นการยกมือไหว้แสดงการทักทาย การกล่าวคำขอบคุณ และขอโทษ

6. การกำหนดค่านิยม และความเชื่อในการดำรงชีวิตของคนในสังคม เช่นในสังคมของคนที่น่าเชื่อถือศาสนาพุทธก็จะเชื่อในเรื่องกฎแห่งกรรม

1.7 ปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม

วัฒนธรรมมีทั้งที่เจริญงอกงาม และเสื่อมถอยขึ้นอยู่กับสภาพของสังคม ความเชื่อ และสิ่งแวดล้อม

สมิทธี สระอุบล ได้กล่าวถึงปัจจัยที่ส่งผลถึงการดำรงอยู่ และการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมไว้ว่า แบ่งออกเป็นหัวข้อต่างๆ ดังนี้

1. สอดคล้องหรือเข้ากับสภาพแวดล้อมที่มีอยู่เดิม เช่นศาสนาพุทธแพร่หลายในไทยมากกว่าศาสนาพราหมณ์ ซึ่งอาจเป็นไปได้ว่าคนเราไม่นิยมการแบ่งวรรณะเหมือนในศาสนาพราหมณ์

2. อิทธิพลของศาสนา คนไทยส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ดังนั้นพุทธศาสนาจึงมีอิทธิพลต่อชีวิตคนไทย

3. การเห็นคุณค่าประโยชน์ หากประชาชนส่วนใหญ่เห็นว่าทำแล้วได้ประโยชน์ ประชาชนก็จะรักษา และปฏิบัติตามวัฒนธรรมนั้นๆ เช่น ในเทศกาลสงกรานต์ก็จะมีการรดน้ำขอพรจากผู้ใหญ่

4. กลุ่มผลประโยชน์ เป็นกลุ่มที่ต้องการรักษาวัฒนธรรมของตน เช่น กลุ่มที่อนุรักษ์วัฒนธรรมเกี่ยวกับดนตรีไทย จึงพยายามคัดค้านการเปลี่ยนแปลงที่จะมาทำลายวัฒนธรรมที่ตัวเองสนับสนุน และปรับปรุงเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมที่ตนเองสนับสนุนให้ดีขึ้น

5. ตัวแทนของวัฒนธรรม ตัวแทนใดก็ตามที่มีอำนาจจะเป็นเครื่องช่วยส่งเสริมวัฒนธรรมได้มากขึ้น

6. สภาพทางเศรษฐกิจ หากสภาวะทางเศรษฐกิจรุ่งเรือง คนก็จะอยู่กันอย่างสงบสุขโดยสิ่งใดที่ดีก็จะรับไว้ จึงทำให้วัฒนธรรมดำรงอยู่ต่อไปได้ และอาจจะมีวัฒนธรรมใหม่ที่เกิดขึ้นเพิ่มเติม

7. สภาพการเมือง ประเทศใดที่มีสภาวะทางการเมืองมั่นคงก็จะมีแต่ความปกติสุข และสถาบันต่างๆ ก็จะสามารถดำเนินอยู่ได้อย่างมั่นคง(สมิทธิ สระอุบล, 2532)

1.8 ปัจจัยที่บั่นทอนวัฒนธรรม

ปัจจัยที่บั่นทอนวัฒนธรรม คือปัจจัยที่เป็นสาเหตุทำให้วัฒนธรรมเปลี่ยนแปลง หรือสูญสลายไป ได้แก่

1. ความรู้สึก หรืออารมณ์ เป็นความรู้สึกผูกพันกับสิ่งเก่าๆ ตามความเคยชิน เช่น คนส่วนใหญ่มักจะกลัวการถูกฉีดยาเป็นต้น

2. กลุ่มผลประโยชน์ เป็นกลุ่มต่อต้านวัฒนธรรมใดก็ตามที่ทำให้ตนเสียผลประโยชน์ เช่น หมอคูก็จะมีการโน้มน้าวให้คนเชื่อในเรื่องของโชคชะตา เพื่อที่ตนจะได้หารายได้จากความเชื่อของคนกลุ่มนี้

3. ทักษะคิด หรือเจตคติ ถึงแม้จะเห็นว่าวัฒนธรรมนั้นดี แต่ก็ไม่เต็มใจที่จะรับเพราะรู้สึกว่าเป็นเรื่องที่ยาก และไม่คุ้นเคย เช่นคนในชนบทนิยมเก็บเงินไว้ที่ตัวมากกว่าการนำไปฝากธนาคาร เพราะรู้สึกว่าเป็นเรื่องยุ่งยาก เป็นต้น

4. การไม่เห็นคุณค่าประโยชน์ของวัฒนธรรมเพราะไม่เห็นผลทันตา วัฒนธรรมหลายๆ อย่างนั้นจำเป็นที่จะต้องใช้เวลา จึงทำให้ปฏิบัติวัฒนธรรมไม่ได้ผลเท่าที่ควร

5. ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี เช่น การแพทย์เจริญทำให้คนอายุยืนมากขึ้น เด็กแรกเกิดมีอัตราการรอดที่สูงขึ้น แต่ทรัพยากรกลับไม่เพียงพอ ทำให้เกิดการแย่งแย่ง และทำลายวัฒนธรรมแห่งการเกื้อกูลกัน

6. สภาวะเศรษฐกิจ โดยเฉพาะความยากจนที่ทำให้เกิดปัญหาอาชญากรรม และ โสเภณี ซึ่งจัดว่าเป็นการทำลายวัฒนธรรมอย่างหนึ่ง

7. สภาพการเมือง หากคนในประเทศเกิดความแตกแยกก็ทำให้เกิดความไม่สงบขึ้น เนื่องจากการต่อสู้กันเองของคนในชาติ วัฒนธรรมก็จะโค่นล้มทอนลง (ราชวงศคลีसान, 2561)

กระบวนการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมเกิดจากกระบวนการหลายกระบวนการดังต่อไปนี้ (งามพิศ สัตย์สงวน, 2540)

1. การประดิษฐ์คิดค้น หมายถึง กระบวนการที่สิ่งต่างๆ ที่ไม่เคยมีมาก่อนถูกทำขึ้น เป็นการประดิษฐ์คิดค้นสิ่งใหม่ๆ ดังกล่าวได้ว่าอาจจะเป็นวัฒนธรรมทางวัตถุ เช่น เครื่องบิน รถยนต์ หรืออาจจะเป็นวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ เช่น กฎหมาย ค่านิยม อุดมการณ์ เมื่อมีสิ่งประดิษฐ์เหล่านี้เกิดขึ้นก็อาจทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมตามมาด้วยเช่นเดียวกัน

2. การค้นพบ หมายถึง กระบวนการที่มีการค้นพบบางสิ่งบางอย่างโดยสิ่งของเหล่านั้นมีอยู่แล้ว แต่ยังไม่เป็นที่รู้จักจนกระทั่งมีคนไปค้นพบ เช่น กระแสไฟฟ้า ที่มาจากการค้นพบหลอดไฟ ซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งที่น่าพาไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม

3. การแพร่กระจาย หมายถึง ส่วนต่างๆ ที่เฉพาะของวัฒนธรรมหนึ่งที่มีการแพร่กระจายไปสู่อีกวัฒนธรรม ในบางกรณีส่วนต่างๆ ของวัฒนธรรมดังกล่าวจะแพร่กระจายไปยังสังคมทั่วโลก การแพร่กระจายนี้เป็นผลมาจากการสื่อสาร และแลกเปลี่ยนกันทางวัฒนธรรม โดยทั่วไปการแพร่กระจายจะเป็นกระบวนการแลกเปลี่ยนระหว่างกันและกันแบบ 2 ทาง ไม่ใช่แค่ฝ่ายเดียว

4. การติดต่อทางวัฒนธรรม การติดต่อทางวัฒนธรรมเป็นปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นเมื่อกลุ่ม 2 กลุ่มที่มีวัฒนธรรมที่แตกต่างกันมาติดต่อกัน ซึ่งถ้ามีการติดต่อกันเป็นระยะเวลาอันยาวนานก็อาจทำให้เกิดผลกระทบต่อกันได้ ซึ่งอาจจะกระทบแค่ฝ่ายเดียวหรือมีอิทธิพลกับทั้ง 2 ฝ่าย ซึ่งนักมานุษยวิทยาชาวอังกฤษ ได้ให้ความหมายของปรากฏการณ์ดังกล่าวไว้ว่า เมื่อทั้ง 2 วัฒนธรรมมาติดต่อกันเป็นเวลานานเรื่อยๆ การติดต่อดังกล่าวทำได้หลายทาง ทั้งทางด้านสงคราม การตกเป็นเมืองขึ้น การอพยพ การเคลื่อนย้ายแรงงาน มีผลให้วัฒนธรรมดั้งเดิมเปลี่ยนแปลงไป

3. การผสมผสานทางวัฒนธรรม หมายถึง ปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรมที่เป็นรูปแบบหนึ่งของการติดต่อระหว่างวัฒนธรรม เป็นผลมาจากกลุ่มบุคคลต่างๆ ที่เป็นตัวแทนวัฒนธรรมนำวัฒนธรรมของกลุ่มอื่นเข้าไปแทนที่วัฒนธรรมของตัวเอง โดยที่กระบวนการผสมผสานทางวัฒนธรรม จะแตกต่างกันไปตามสถานการณ์ และกระบวนการดังกล่าวจะเกิดขึ้นกับวัฒนธรรมย่อย

4. ความทันสมัย ความทันสมัยเป็นกระบวนการการเปลี่ยนแปลงที่กำลังเกิดขึ้นในสังคมที่กำลังพัฒนา โดยที่กระบวนการดังกล่าวจะเกิดขึ้นเมื่อสังคมที่กำลังพัฒนารับเอาวัฒนธรรม ทั้งที่เป็น

วัตถุ และไม่ใช่วัตถุของสังคมอุตสาหกรรมมาใช้ วัฒนธรรมที่เป็นวัตถุนั้นได้แก่เทคโนโลยีในด้านต่างๆ ส่วนวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุก็ได้แก่ ค่านิยม อุดมการณ์ และโลกทัศน์ ซึ่งเมื่อนำมาใช้ก็มักจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคมที่กำลังพัฒนา ซึ่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวมักจะไม่น่าประหลาดใจ และมักจะมีผลกระทบต่อสถาบันทางสังคมและผลต่อสมาชิกในสังคม

5. นวัตกรรมเป็นปัจจัยอย่างหนึ่งที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมากในประเทศที่กำลังพัฒนา คำว่า วัฒนธรรมนั้น หมายถึงกระบวนการในการรับของใหม่ที่ซึ่งไม่เคยมีมาก่อนในสังคมหรือชุมชน ซึ่งเป็นนวัตกรรมทางวัตถุ เช่นเทคโนโลยีการแพทย์ การศึกษา การเกษตร และการขนส่ง เป็นต้น ส่วนวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุได้แก่ความคิด อุดมการณ์ หรือแบบแผนพฤติกรรมใหม่ที่แตกต่างไปจากเดิม

1.9 ความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษ วัฒนธรรม และการพัฒนา

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 มาตรา 4 ได้ให้ความหมายของการศึกษาไว้ว่า การศึกษา หมายถึง กระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคล และสังคม โดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึกอบรม และการสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้ที่เกิดจากการจัดสภาพแวดล้อม และสังคมการเรียนรู้ตลอดชีวิต

กระบวนการทางการศึกษาช่วยให้คนได้รู้จักโลก รู้จักการดำเนินชีวิต และสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ บนโลก แต่สำหรับการสร้างความรู้ การใช้ และพัฒนาความรู้ นั้น เพื่อการดำรงชีวิตในโลก และในสังคมของมนุษย์เป็นเรื่องของวัฒนธรรม และสิ่งที่สำคัญที่สุดคือการถ่ายทอดความรู้ การใช้ความรู้ และพัฒนาความรู้ให้มีความสัมพันธ์กับโลกภายนอก ซึ่งถือเป็นเรื่องเกี่ยวกับวัฒนธรรม ดังนั้นจึงเป็นสิ่งที่ชัดเจนว่าการศึกษาคือกระบวนการสร้างสรรค์ และเป็นการสืบสานวัฒนธรรม

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า การที่วัฒนธรรมจะถูกพัฒนาให้มีความก้าวหน้า และคงอยู่นั้นจำเป็นที่จะต้องใช้การศึกษาเข้ามาช่วย เพราะวัฒนธรรมเป็นกระบวนการสร้างสรรค์ ส่วนการศึกษานั้นทำให้คนได้รู้จักโลกในมุมมองที่กว้างขึ้น สามารถนำความรู้ความที่ไดรับจากการศึกษามาใช้ในการต่อยอด และพัฒนาสิ่งต่างๆ ให้ดียิ่งขึ้น อีกทั้งมนุษย์ยังใช้การศึกษาในการถ่ายทอดวัฒนธรรมจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง เช่นเดียวกับการแสดงหุ่นละครเล็กที่เป็นวัฒนธรรมดั้งเดิมที่มีการใช้ความรู้ทางการศึกษาเข้าไปปรับปรุงเปลี่ยนแปลงรูปแบบในการแสดงให้น่าสนใจมากยิ่งขึ้น และเข้ากับการเปลี่ยนแปลงในยุคสมัยปัจจุบัน เพื่อให้เป็นที่สนใจของคนทั่วไป และมีกลุ่มเป้าหมายที่เพิ่มมากขึ้น รวมทั้งใช้การศึกษาในการประยุกต์ใช้วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ใน

การทำตัวหุ่นละครเล็กเป็นวัสดุสมัยใหม่ที่สามารถหาซื้อได้ง่าย และประหยัดเวลาในการทำ ทดแทนวัสดุแบบดั้งเดิม สิ่งเหล่านี้ล้วนมีการเชื่อมโยงมาจากการศึกษา และการพัฒนาทาง วัฒนธรรม

1.9.1 ปัญหาการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมแบ่งออกเป็น 4 ประการคือ

1.9.1.1 หลักสูตรในปัจจุบันยังไม่สอดคล้องกับปัญหา และความต้องการของ ชุมชน หรือท้องถิ่น ทำให้ผู้ศึกษาไม่สามารถปรับตัวเข้ากับสังคมของเขาได้ ไม่มีความภูมิใจใน ท้องถิ่น เนื่องจากหลักสูตรปัจจุบันในทุกระดับ ไม่ค่อยสอนเนื้อหาที่เกี่ยวกับ ภูมิปัญญาท้องถิ่น แต่เนื้อหาส่วนใหญ่มักจะเป็นเรื่องที่ไกลตัวเด็ก

1.9.1.2 วิธีการเรียนการสอนส่วนใหญ่ยังคงเป็นไปตามแนวคิดของตะวันตก ตัว ผู้สอนเองยังขาดการประยุกต์ใช้การสอนที่เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือวิถีพุทธซึ่งเคยเป็นสถาน บันที่ให้ความรู้ทางการศึกษาในสมัยโบราณ และการศึกษาที่เป็นอยู่นั้นไม่ได้ช่วยให้คนไทยรู้จักการ พึ่งตนเอง และไม่สามารถทำให้คนไทยปรับตัวเข้ากับวิถีชีวิตในชนบทได้

1.9.1.3 ครูอาจารย์ในโรงเรียนส่วนใหญ่ได้รับการฝึกอบรมตามแบบแนวการศึกษา ของตะวันตก ซึ่งในบางเรื่องที่เป็นเรื่องสำคัญเกี่ยวกับการศึกษานั้นยังมีความเข้าใจไม่ตรงกัน เพราะ ความคิดแบบตะวันตกยังไม่เข้าใจลึกซึ้งเกี่ยวกับความเป็นไทย

1.9.1.4 สถาบันการศึกษาไทยยังไม่ได้สร้างรากฐานทางวิชาการที่มั่นคง เพราะ ความรู้เกี่ยวกับชาติบ้านเมืองยังคงอยู่ในวัฒนธรรม และวิถีชีวิต แต่ไม่ได้ถูกนำมาออกมาเรียบเรียงให้ เป็นเรื่องราวที่ต่อเนื่อง

1.9.2 ปัญหาวัฒนธรรมในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการศึกษามีอยู่ด้วยกัน 5 ประการ

1.9.2.1 สถาบันการศึกษามุ่งแต่การถ่ายทอดวัฒนธรรมตะวันตก

1.9.2.2 การเสื่อมโทรม และถดถอยของวัฒนธรรมพื้นบ้าน

1.9.2.3 คนไทย และสถาบันดั้งเดิมของไทยมีวิถีถ่ายทอดกระบวนการเรารู้จัก วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเอง แต่ในปัจจุบันผู้เรียนไม่ได้สัมผัสกับสิ่งเหล่านี้

1.9.2.4 วัฒนธรรมของชาตินั้นมีเนื้อหาสาระดี แต่ขาดการพัฒนาในรูปแบบที่ ทันสมัย และขาดการนำไปใช้ในการแก้ปัญหา และตอบสนองความต้องการใหม่ๆ

1.9.2.5 การศึกษาทุกประเภท และทุกระดับควรที่จะได้รับการถ่ายทอดทาง วัฒนธรรมพื้นเมือง วัฒนธรรมชาติ และวัฒนธรรมสากลในระบบการศึกษาให้มีสัดส่วนที่เหมาะสม

1.9.3 แนวทางการแก้ไข้ปัญหา

เพื่อให้การศึกษาไทยมีความสัมพันธ์กับวัฒนธรรมในการพัฒนาประเทศ จึงควรมีแนวทางในการแก้ไข้ปัญหาดังนี้

1.9.3.1 มีการปรับปรุงหลักสูตรในทุกระดับชั้นให้มีเนื้อหาเกี่ยวกับการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมที่เหมาะสม

1.9.3.2 แก้ไขวิธีการสอน โดยการยึดพุทธศาสนาเป็นแนวทางในการศึกษา ผสมผสานเข้ากับปรัชญา และความเชื่อในแต่ละท้องถิ่นในหิ้งค์กรทางศาสนา และวัฒนธรรมได้เข้ามามีบทบาทในการศึกษามากขึ้น

1.9.3.3 ควรจะมีการสร้างรากฐานทางวิชาการของชาติควบคู่ไปกับการรู้ต่างๆ ทางสังคม เช่น ภูมิปัญญา ศาสนา และวัฒนธรรม เป็นต้น เพื่อที่จะได้จัดทำหลักสูตรท้องถิ่น และหลักสูตรสาขาวิชาต่างๆ ที่เกี่ยวกับสังคมไทย

1.9.3.4 ควรจะมีการปรับปรุงรูปแบบของวัฒนธรรมที่มีหลักธรรมคำสอนเป็นเนื้อหาสาระให้เหมาะกับยุคสมัย เพื่อที่จะสามารถตอบสนองความต้องการของคนรุ่นใหม่ในสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป

1.9.3.5 ควรส่งเสริมการนำหลักพุทธปรัชญามาใช้เป็นหลักในการพัฒนาการศึกษา และวิชาการของไทยอย่างแพร่หลาย

1.9.3.6 ในการจัดทำแผนงาน และโครงการของหน่วยงานทางการศึกษานั้นควรมีการบูรณาการในเรื่องของการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมให้มีความสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบ นอกจากนี้การศึกษาจะเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้คนไทยมีความภาคภูมิใจ และเห็นถึงคุณค่า ความสำคัญของวัฒนธรรมในท้องถิ่นแล้ว การศึกษายังเป็นตัวเชื่อมระหว่างวัฒนธรรมให้มีความประสานสอดคล้องกันจนก่อให้เกิดความเจริญงอกงามสืบต่อไป

เกียงศักดิ์ เจริญศักดิ์ ได้กล่าวไว้ว่า การเตรียมบุคคลากรในชาติให้พร้อมเป็นการเอื้อประโยชน์ให้กับการพัฒนาประเทศในระยะยาวนั้น การจัดการศึกษาก็ต้องเตรียมคนให้มีความพร้อมในการนำเอาสิ่งที่มีในท้องถิ่นมาประยุกต์ให้มีความเป็นสากล และการจัดการศึกษานั้น ก็ต้องให้มีความสอดคล้องกับผู้เรียน โดยทำให้ผู้เรียนมีความสนใจในการเปลี่ยนแปลงของโลก และสามารถที่จะปรับตัวให้ทันเพื่อสามารถที่จะรับมือกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ในขณะเดียวกันก็ต้องคำนึงถึงความต้องการของคนในท้องถิ่นด้วย จึงจำเป็นที่จะต้องมีการประยุกต์ใช้ต้นทุนทางวัฒนธรรมและทรัพยากรให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของคนในท้องถิ่น และรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีประโยชน์เอาไว้(เกียงศักดิ์ เจริญศักดิ์, 2543)

ที่กล่าวมาทั้งหมดพอจะสรุปได้ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษากับวัฒนธรรม และการพัฒนานั้นเปรียบเทียบเหมือนการเจริญเติบโตของต้นไม้ ที่มีองค์ประกอบสำคัญคือ

1. ราก และ โคนต้นที่ทำหน้าที่เหมือนวัฒนธรรมซึ่งชี้ให้เห็นว่าต้นไม้แต่ละชนิดเหมาะสมกับสภาพอากาศแบบไหน และให้ผลผลิตเป็นอย่างไร เช่นเดียวกับคนที่ว่าเป็นคนชาติใด และมีวัฒนธรรมเป็นอย่างไร

2. ลำต้น เปรียบเหมือนกระบวนการทางการศึกษา ซึ่งจะทำหน้าที่สืบทอดสายพันธุ์แบบดั้งเดิมไปสู่การพัฒนา จะสามารถออกดอกผลงอกเงยได้มากแค่ไหนก็ขึ้นอยู่กับความสมบูรณ์ของลำต้น ที่ก็คือการศึกษานั้นเอง เพราะฉะนั้นราก และลำต้นจึงต้องมีความสัมพันธ์กัน เช่นเดียวกับการศึกษา และวัฒนธรรมที่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้

3. ดอกใบ กิ่งก้านสาขาเปรียบเหมือนการพัฒนา ซึ่งเป็นผลมาจากการทำงานของราก และลำต้น นั่นก็คือวัฒนธรรมดั้งเดิมกับการศึกษานั้นเอง

วัฒนธรรมการศึกษา และการพัฒนา จึงมีความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกันมาช้านาน เพราะฉะนั้นการจัดการศึกษาไม่ว่าจะเป็นรูปแบบใดก็ตามมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องคำนึงถึงวัฒนธรรมดั้งเดิม และวิถีชีวิตของคนในชุมชนเพื่อที่จะใช้เป็นแนวทางในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาประเทศต่อไป

1.9.4 การเปลี่ยนแปลงในสังคม

การเปลี่ยนแปลงของสังคมนั้นเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา จนเป็นที่ยอมรับของคนทั่วไปว่าการทำให้สังคมเจริญขึ้นนั้นอาจจะทำให้เกิดปัญหาสังคมตามมา โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงที่เป็นไปอย่างรวดเร็วจนคนในสังคมปรับตัวไม่ทัน ได้แก่

1. การเปลี่ยนแปลงจากสังคมชนบทสู่สังคมเมือง การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเป็นสาเหตุให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ มีความติดต่อสัมพันธ์ที่เปลี่ยนไป ผู้คนต้องต่อสู้ดิ้นรนเพื่อความอยู่รอดมากขึ้น

2. การเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยี ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีทำให้เกิดการประดิษฐ์คิดค้นเครื่องจักร และเครื่องทุ่นแรงต่างๆ เพื่อนำมาใช้แทนแรงงานของคน และสัตว์ แต่ถ้านำมาใช้ในภาคเกษตรกรรมก็จะทำให้แรงงานส่วนเกินย้ายไปทำงานในภาคอุตสาหกรรม ในขณะที่เดียวกันถ้านำไปใช้ในภาคอุตสาหกรรมก็จะทำให้เกิดปัญหาการว่างงาน และปัญหามลพิษตามมา

3. การเปลี่ยนแปลงของบรรทัดฐานทางสังคม เช่นการเปลี่ยนแปลงระบบการปกครองจากเผด็จการ ไปเป็นประชาธิปไตย ถ้าประชาชนยังยึดมั่นอยู่ในระบบเดิมก็จะทำให้เกิดการต่อต้าน

4. ความล่าช้าทางวัฒนธรรม เช่นการมีเทคโนโลยี แต่ไม่สามารถใช้เทคโนโลยีนั้นๆ ได้ หรือการมียาปราบศัตรูพืชแต่ใช้ไม่เป็นก็จะก่อให้เกิดผลเสียตามมา

การพัฒนาที่มุ่งเน้นการสร้างฐานะทางเศรษฐกิจทำให้ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ มากมาย เช่นความเจริญเกี่ยวกับทางด้านอุตสาหกรรมมักจะกระจุกอยู่แค่ในตัวเมือง ช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจนมีค่าง่ายมาก คนหันไปให้ความสนใจกับวัตถุจนทำให้ค่านิยมที่ดีของสังคมถูกมองข้ามไป จนก่อให้เกิดผลกระทบกับภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ถูกกลืน

ที่กล่าวมาทั้งหมดสรุปได้ว่า การเปลี่ยนแปลงของสังคมที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วส่งผลให้เกิดปัญหาทางสังคมมากมาย เช่นการถูกแทนที่ของแรงงานด้วยเทคโนโลยีทำให้เกิดการว่างงาน การให้ความสำคัญกับวัตถุมากกว่าคุณค่าทางจิตใจ จนทำให้เกิดช่องว่างทางสังคม และอาชญากรรมตามมารวมไปถึงค่านิยมในสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปทำให้คนละเลยรากเหง้าทางภูมิปัญญาจนทำให้มีภูมิปัญญาจำนวนมากที่ค่อยๆ หายไปตามการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เช่นเดียวกับศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก ที่ถูกลดทอนความสำคัญลงไปตามการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และหากไม่ได้รับการอนุรักษ์ และสืบทอดศิลปะการแสดงชนิดนี้ก็จะสูญหายไป

1.10 ทฤษฎีแนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนา

1.10.1 แนวคิดการพัฒนาสังคมที่ยั่งยืน

ในการพัฒนาประเทศที่มีการยึดถือความเจริญของอุตสาหกรรมเป็นหลักนั้น มีผลดีคือทำให้เกิดความเจริญทางวัตถุ แต่ผลเสียที่ตามมาคือปัญหาทางด้านสังคม และจิตใจ สุดท้ายก็จะส่งผลต่อสภาพความเป็นอยู่ และเกิดปัญหาสภาวะแวดล้อมเสื่อมโทรม จึงทำให้เกิดแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะคือ

1.10.1.2 แนวความคิดของคณะกรรมการว่าด้วยสภาพแวดล้อม และการพัฒนา เป็นแนวความคิดที่ให้ความสำคัญกับสิ่งแวดล้อม โดยกล่าวว่าการพัฒนาที่มุ่งเน้นเศรษฐกิจ ทำให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม และการลดลงของทรัพยากรธรรมชาติ จึงจำเป็นที่จะต้องปรับแนวทางในการพัฒนาใหม่ เพื่อให้สังคมเกิดความสมดุล และเป็นการรักษาสิ่งแวดล้อม

1.10.1.3 แนวความคิดของยูเนสโกที่ให้ความสำคัญในการพัฒนาวัฒนธรรม เพราะที่ผ่านมาเราให้ความสำคัญกับการพัฒนาทางด้านวัตถุมากเกินไป จึงทำให้ปัจจัยทางด้านวัฒนธรรมขาดหาย จนทำให้เกิดปัญหาทางด้านสังคม และจิตใจ จึงเปลี่ยนมาใช้วัฒนธรรมเป็นแกนกลางในการพัฒนา โดยเน้นคุณค่าของมนุษย์ และวัฒนธรรมเป็นหลัก

สรุปได้ว่าการพัฒนา คือการแสวงหาแนวทางที่สอดคล้อง ที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวของคนในสังคมมากที่สุด โดยการพัฒนานั้นจะต้องพิจารณาถึงการปรับตัวของคนในชุมชน การปรับปรุงวัฒนธรรมเดิม ซึ่งวัฒนธรรมชุมชนจะต้องสามารถรับมือกับการเปลี่ยนแปลงนี้ได้ โดยการ

เปลี่ยนแปลงนี้จำเป็นที่จะต้องได้รับความร่วมมือจากคนในชุมชน เพื่อพิจารณาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกัน เพื่อที่จะสามารถพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนไปในทิศทางเดียวกัน

1.10.2 แนวคิดวัฒนธรรมกับการพัฒนา

วัฒนธรรมคือสิ่งที่ได้มาจากการเรียนรู้ของสมาชิกในสังคม ซึ่งถือได้ว่าวัฒนธรรมนั้นเป็นมรดกทางสังคมที่จำเป็นจะต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเพื่อให้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมสืบต่อไป และมีนักวิชาการที่ให้ความหมายของแนวคิดวัฒนธรรมกับการพัฒนาไว้ดังนี้

1. การสร้างความเข้าใจที่ถูกต้อง เป็นการแสดงความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับความหมาย และความสำคัญของวัฒนธรรม ว่ามีความสำคัญกับการพัฒนาอย่างไร เพราะเมื่อเกิดความเข้าใจแล้วที่ถูกต้องแล้วก็จะสามารถปฏิบัติได้อย่างถูกต้องเช่นเดียวกัน

2. การสนับสนุนเวทีทางวัฒนธรรมในชุมชน ควรสนับสนุนให้มีเวทีวัฒนธรรมในรูปแบบที่หลากหลาย และสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติควรมีการให้เงินสนับสนุน

3. การส่งเสริมสถาบันครอบครัว ในอดีตคนไทยมีครอบครัวที่ค่อนข้างอบอุ่น แต่ด้วยการพัฒนาเพื่อให้เกิดความทันสมัยจึงทำให้มีปัญหาความไม่อบอุ่นในครอบครัวเกิดขึ้น จึงควรมีการแก้ไข และร่วมกันแก้ปัญหาเพื่อส่งเสริมความเข้มแข็งให้กับสถาบันครอบครัว

4. การส่งเสริมองค์กรชุมชน และกระบวนการเรียนรู้ของประชาชน เพราะจะต้องมีชุมชนที่เข้มแข็งก่อนจึงจะก่อให้เกิดการพัฒนาในทุกด้าน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติจึงควรร่วมกันจัดระบบข้อมูลข่าวสารเพื่อให้เกิดความเข้าใจ และทำให้การปฏิบัติงานของหน่วยงานต่างๆ มีประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้น

5. การปรับการศึกษาให้มีความเชื่อมโยงกับวัฒนธรรม เนื่องจากการศึกษาของไทยในปัจจุบันไม่ค่อยมีความเชื่อมโยงในเรื่องของวัฒนธรรม ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้วัฒนธรรมเกิดความเสื่อมถอย และค่อยๆ สูญหายไป จึงควรมีการปรับการศึกษาให้มีความเชื่อมโยงกับวัฒนธรรม แต่ต้องไม่ได้เป็นวิชาที่อาศัยเพียงการท่องจำ เพราะวัฒนธรรมนั้นเป็นเรื่องของการปฏิบัติ จึงควรมีการปรับกระบวนการเรียนรู้โดยเอาความจริงเป็นตัวตั้ง และเอาวิชาการเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้รากฐานของวัฒนธรรม

6. วัฒนธรรมกับเศรษฐกิจ เนื่องจากวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อหารสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ และการกระจายรายได้ สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ และสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติจึงควรมีการร่วมมือกัน เพื่อสร้างความเข้าใจ และกำหนดยุทธศาสตร์ในการนำวัฒนธรรมเข้าพัฒนาเศรษฐกิจ(ประเวศ วะสี, 2530)

7. กองทุน และการบริหารงาน ในการส่งเสริมวัฒนธรรมกับการพัฒนานั้น จำเป็นต้องอาศัยเงินทุน และการบริหารจัดการที่มีคุณภาพ และควรที่จะมีการเพิ่มเงินทุนในการพัฒนาให้มากเพียงพอต่อความต้องการ นอกจากนี้วัฒนธรรมยังเป็นเรื่องของความหลากหลาย และการกระจายอำนาจ หากมีการบริหารจัดการที่ไม่ดีก็อาจจะทำให้เกิดความไขว้เขว และต้องส่งเสริมให้วัฒนธรรมมีความเข้มแข็งขึ้น

1.10.3 แนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และวัฒนธรรม

สังคมมนุษย์ในอนาคตมีแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และวัฒนธรรม ดังนี้

1.10.3.1 การทำให้เป็นอุตสาหกรรม (Industrialization) หมายถึง กระบวนการพัฒนาวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี เพื่อนำมาผลิตสินค้าเพื่อการตลาด โดยใช้แรงงานที่ เชี่ยวชาญ

1.10.3.2 การทำให้เป็นเมือง (Urbanization) หมายถึง กระบวนการที่ ชุมชนกลายเป็นเมือง การเคลื่อนย้ายประชากร หรือการเพิ่มประชากร หรือการขยายชุมชนเมือง ออกจากพื้นที่

1.10.3.3 การทำให้เป็นประชาธิปไตย (Democratization) หมายถึง ปรัชญา ระบบสังคมที่เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน และควบคุมกิจการของชุมชนโดยประชาชน โดยที่ ไม่ได้คำนึงถึงยศ หรือสถานภาพ

1.10.3.4 การแพร่ของการจัดองค์การสมัยใหม่ (Bureaucratization) หมายถึง การแพร่ของระบบบริหารงานในรูปแบบของคณะบุคคล โดยมีเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน ตามลำดับชั้น ซึ่งแต่ละคนมีหน้าที่รับผิดชอบต่อผู้บังคับบัญชาของ

1.10.3.5 กระบวนการสร้างคนชายขอบ (Marginalization) การ เปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมทำให้เกิดความเลื่อมล้ำมากขึ้น

1.10.3.6 กระบวนการโลกาภิวัตน์ (Globalization) หมายถึง การที่สังคม ในยุคปัจจุบันมีการติดต่อสื่อสารกันอย่างมีประสิทธิภาพและทั่วถึง เป็นยุคของโลกไร้พรมแดน จึง ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และวัฒนธรรมอย่างรวดเร็วสรุปได้ว่าประเทศไทยเป็นชาติที่มี วัฒนธรรมเป็นของตนเองมาช้านาน และยังสามารถรักษาวัฒนธรรมดั้งเดิมของตัวเองเอาไว้ได้ จนถึงปัจจุบัน ซึ่งชุมชนที่มีต้นทุนทางวัฒนธรรมที่ดีเปรียบเหมือนสินทรัพย์ที่จะใช้ในการพัฒนา ประเทศ และควรที่จะสร้างการพัฒนาอย่างสมดุลเพื่อที่จะไม่ต้องสูญเสียทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่ สำคัญ และในปัจจุบันเป็นยุคที่วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และการพัฒนาเศรษฐกิจมีความสำคัญเราจึง

มีความจำเป็นที่จะต้องเชื่อมโยงสิ่งเหล่านี้เข้ากับการพัฒนาวัฒนธรรม เพื่อให้ประชาชนเห็นคุณค่า และมีความสมบูรณ์ทางวัฒนธรรมเพิ่มมากขึ้น

1.11 แนวคิดเกี่ยวกับการดำรงอยู่ของวัฒนธรรม และการดำรงอยู่ของวัฒนธรรม

การที่วัฒนธรรมจะสามารถดำรงอยู่ในวัฒนธรรมที่มีการเปลี่ยนแปลงนั้น วัฒนธรรมนั้นเปรียบได้กับการเรียนรู้ของสังคมที่สมาชิกมีส่วนในการได้ใช้สิ่งนั้น ซึ่งสมาชิกในสังคมจะได้รับวัฒนธรรมเป็นมรดกทางสังคม และต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเพื่อที่จะส่งต่อ วัฒนธรรมให้กับคนรุ่นหลัง

สุพัตรา สุภาพ ได้กล่าวไว้ว่า วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น และมนุษย์ก็เป็นผู้รักษา และถ่ายทอด การที่มนุษย์สามารถสร้างวัฒนธรรมได้ดั่งนั้นเนื่องมาจากมนุษย์มีลักษณะทางกายภาพ และจิตใจที่ต่างจากสัตว์ วัฒนธรรมจึงทำให้มนุษย์เป็นมนุษย์อย่างแท้จริง วัฒนธรรมจึงมีความหมายครอบคลุมถึงวิถีชีวิตของมนุษย์ในสังคมใดสังคมหนึ่ง และมนุษย์ได้คิดค้นระเบียบวิธี ในการปฏิบัติการ รวมไปถึงความเชื่อ และเทคโนโลยี ที่ใช้ในการควบคุม และใช้ประโยชน์จาก ธรรมชาติ(สุพัตรา สุภาพ, 2536)

งามพิศ สงวนศักดิ์ ได้กล่าวถึงการคงอยู่ของวัฒนธรรมไว้ว่าสิ่งใดก็ตามที่คนในสังคม ยอมรับ และยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมาสู่คนรุ่นหลังย่อมแสดงให้เห็นว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่า และมีความ จำเป็น ซึ่งมีผลต่อการดำเนินชีวิตจนต้องมีการสืบทอดไปยังลูกหลาน(งามพิศ สงวนศักดิ์, 2540)

จ่านง อดิวัฒนสิทธิ์ ได้กล่าวถึงการดำรงอยู่ของวัฒนธรรมไว้ว่า การที่วัฒนธรรมวัฒนธรรม หนึ่งจะสามารถดำรงอยู่ได้ในสังคม แสดงว่าวัฒนธรรมนั้นได้รับการตัดสินจากคนในชุมชนว่าเป็น สิ่งที่มีคุณค่า และมีประโยชน์จึงได้ยึดถือสืบทอดไว้เป็นแนวทางในการปฏิบัติ การที่วัฒนธรรมจะ สามารถดำรงอยู่ได้จึงจำเป็นที่จะต้องอาศัยปัจจัยสำคัญ 3 อย่างคือ

1. วัฒนธรรมนั้นได้รับการยกย่องให้เป็นมรดกทางสังคม ที่มีคุณค่า และประโยชน์แก่คน ในสังคม ซึ่งสอดคล้องกับวิถีชีวิตหรือแนวทางปฏิบัติของคนในชุมชนที่คนรุ่นก่อนสร้างขึ้น และ สืบทอดให้กับคนรุ่นหลัง

2. วัฒนธรรมนั้นจะต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง เพราะถ้าวัฒนธรรมที่รับมาจากคนรุ่น เก่าได้รับเพียงแค่การรักษา แต่ไม่มีการปรับปรุงให้มีความสอดคล้องกับสภาพสังคมในปัจจุบัน ก็จะไม่มีความเจริญงอกงาม และสุดท้ายก็จะเกิดความล้าสมัย และสูญหายไปตามกาลเวลา

3. วัฒนธรรมจะต้องมีการปรับปรุง ถ้าหากวัฒนธรรมที่คนรุ่นใหม่อ้างอิงกันมาไม่มีการ แพร่หลายก็จะทำให้วัฒนธรรมนั้นสืบทอดกันต่อมาเรื่อยๆ แบบไม่ขาดตอน และยังคงอยู่ในสังคม ต่อไป(จ่านง อดิวัฒนสิทธิ์, 2540)

สรุปว่าการดำรงอยู่ทางวัฒนธรรม คือการที่วัฒนธรรมมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงจากที่เคย เป็นเพื่อให้เข้ากับยุคสมัยที่เปลี่ยนไปเพื่อการดำรงอยู่ และมีการส่งต่อวัฒนธรรมนั้นๆ ไปยังคนรุ่น หลังจากรุ่นสู่รุ่น เช่นเดียวกับศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก ที่มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงอยู่ ตลอดเวลาเพื่อให้สามารถดำรงอยู่ภายในยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไป เพื่อให้เกิดความน่าสนใจมากขึ้น และมีการอนุรักษ์สืบทอดกันต่อจากรุ่นสู่รุ่น เพื่อให้ศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กยังคงอยู่ต่อไปใน อนาคต

ทฤษฎีระบบคุณค่า

ทฤษฎีระบบคุณค่า หรือคุณวิทยา เป็นสาขาหนึ่งในวิชาปรัชญาที่เป็นเรื่องเกี่ยวกับ ธรรมชาติของคุณค่า ที่เกี่ยวกับอุดมคติต่างๆ ในเรื่องของความจริง ความงาม ซึ่งมีความรู้สึกซาบซึ้ง ในคุณค่าต่างๆ เหล่านี้จัดเป็นลักษณะพิเศษของมนุษย์ ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

กิตติมา ปรีดีติลล ก้าวถึงการพิจารณาคุณค่าว่า คุณค่านั้นเกิดจากกระบวนการในการ ดำรงชีวิต คนเรามีการเรียนรู้ที่จะประทับใจในสิ่งต่างๆ ที่แตกต่างกันออกไป เราจะค่อยๆ เรียนรู้ และตีความคุณค่าของสิ่งต่างๆ เมื่อเราอยู่ในชนบทรอบนิคมประเพณี ซึ่งคุณค่านั้นแบ่งออกเป็น 2 แบบได้แก่ คุณค่าที่เป็นอัตนัย คือการเอาตัวเองเป็นเครื่องตัดสิน โดยมีการใช้เหตุผลเข้าไปเกี่ยวข้อง ไม่ใช่การตัดสินตามอำเภอใจ โดยมีสาเหตุมาจากสิ่งภายนอก และแบบที่เป็นปรนัย เป็นการ พิจารณาคุณค่าความจริงของสิ่งนั้นๆ โดยอาศัยความรู้สึกภายนอก ไม่ใช่ความพึงพอใจของคนใด คนหนึ่ง (กิตติมา ปรีดีติลล, 2529)

ระบบคุณค่าจะเน้นการจัดความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสังคมหรือชุมชน และความสัมพันธ์ ระหว่างคนกับธรรมชาติ ได้แก่การจัดสรร การเลือกใช้เทคโนโลยี ตลอดจนความเชื่อต่างๆ ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคุณธรรม ได้แก่กายกับจิต และการปฏิบัติสัมพันธ์ทางสังคมมนุษย์ ที่ทำ ให้เราเรียนรู้เกี่ยวกับความหมาย และสัญลักษณ์ต่างๆ ที่ช่วยให้มนุษย์ได้ใช้ความสามารถในการคิด ที่เป็นลักษณะเฉพาะ สร้างขึ้น และทำการถ่ายทอดปรับปรุง เรื่อยมาจนสอดคล้องกับวิถีชีวิตของคน ในสังคม จนกลายมาเป็นแบบแผนในการดำเนินชีวิต

2.1 ความหมายของคุณวิทยา ความหมายของคุณวิทยาแบ่งออกเป็น

1. ศาสตร์ที่ศึกษาความจริง (Positive Science หรือ Natural Science) ศาสตร์นี้ศึกษาความจริง (Fact) หรือตามที่ยืนยันเป็นจริง ข้อเท็จจริงเป็นพฤติกรรมที่สามารถรับรู้ได้ด้วยประสาทสัมผัส ส่วนคุณค่านั้นอาศัยข้อเท็จจริงว่าควรจะเป็นอย่างไร ทำไมถึงได้เป็นเช่นนั้น คุณค่านั้นเกิดจากการประเมินไม่ใช่การวัด เพราะคุณค่าเป็นนามธรรม เป็นสิ่งที่กำหนดไม่ได้ต้องใช้มิติของคนส่วนใหญ่เป็นตัวตัดสิน เช่น วิทยาศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ เป็นต้น

2. ศาสตร์ที่ศึกษาเรื่องคุณค่า (Normative Science) คือศาสตร์ที่เน้นเรื่องคุณค่า (Value) อุดมคติภายใน ศาสตร์ที่ว่าด้วยสิ่งที่ดีควรจะเป็น หมายถึงลักษณะที่พึงประสงค์ คุณค่าเป็นนามธรรมอันเกิดจากการประเมินข้อเท็จจริงทางวิทยาศาสตร์ธรรมชาติและวิทยาศาสตร์สังคม เช่น จริยศาสตร์ สุนทรียศาสตร์ ตรรกศาสตร์ เป็นต้น

พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายของคำว่าคุณค่าไว้ว่า คุณค่าหมายถึงสิ่งที่มีประโยชน์ และมีมูลค่าสูงสุด(ราชบัณฑิตยสถาน, 2546)

วิทย์ วิศทเวทย์ ได้กล่าวถึงความหมายของคุณค่าไว้ว่า เราจะเริ่มต้นพิจารณา “คุณค่า” ที่ใช้กันในภาษาต่างๆ ไป เรากล่าวกันว่า “น้ำนมเป็นสิ่งที่มีคุณค่า” คุณค่าในที่นี้หมายถึงการทำให้ร่างกายเจริญเติบโต ถ้าเจ้าของบริษัทกล่าวว่า “ผู้จัดการคนนี้มีค่าสำหรับผม” ค่าในที่นี้หมายถึงการที่ให้ให้บริษัทมีกำไร ใน 2 กรณีนี้มีส่วนที่คล้ายกันคือ ค่า หรือคุณค่า หมายถึงความสามารถที่พาเราบรรลุถึงสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เช่นน้ำนมพาเราไปสู่การเจริญเติบโต ส่วนผู้จัดการบริษัทที่ทำให้เรามีกำไรเพิ่มขึ้น คุณค่าในที่นี้จึงหมายถึง “ประโยชน์” สิ่งที่มีคุณค่าคือสิ่งที่มีประโยชน์(วิทย์ วิศทเวทย์, 2555)

สรุปได้ว่า ความหมายของคุณวิทยา คือ การศึกษาเกี่ยวกับคุณค่าที่เกี่ยวข้องกับความเป็นจริง เป็นสิ่งที่มีประโยชน์ และมีมูลค่าสูงสุดของมนุษย์ เป็นคุณค่าที่เกิดจากการประเมินไม่ใช่การวัดใช้ความรู้สึกในการตัดสิน เช่นการตัดสินความงามทางศิลปะ

2.2 ลักษณะของการตัดสินคุณค่า

สตีต วงศ์สุวรรณ ได้กล่าวถึงการตัดสินคุณค่าไว้ว่า การตัดสินคุณค่าเป็นการประเมินค่าของวัตถุ แต่การตัดสินข้อเท็จจริงเป็นการตัดสินเชิงอธิบาย ธรรมชาติของวัตถุหรือข้อเท็จจริงไม่ได้ประเมินค่า เพียงแค่อธิบายสถานการณ์ในสิ่งแวดล้อม การตัดสินคุณค่าทาง สุนทรียศาสตร์เป็นการประเมินค่าวัตถุที่ความงาม ส่วนการตัดสินคุณค่าทางจริยศาสตร์เป็นการประเมินค่าจากความถูกต้องหรือความดีความชั่ว (สตีต วงศ์สุวรรณ 2543)

วิธีการตัดสินคุณค่ายังแบ่งออกเป็น 4 วิธี คือ

1. การตัดสินคุณค่าเชิงจิตพิสัย เป็นการตัดสินคุณค่าจากทัศนคติ ความสนใจของบุคคล คุณค่าจึงขึ้นอยู่กับความชอบ หรือไม่ชอบ

2. การตัดสินคุณค่าเชิงวัตถุวิสัย เป็นคุณค่าที่มีอยู่ในวัตถุ แบ่งออกเป็น

2.1 แบ่งเป็นวัตถุ กับการกระทำ เช่นดอกไม้ไม่มีความงามอยู่ในตัว เป็นด้านวัตถุ ความเอื้อเพื่อเอื้อแก่มีความงามอยู่ในตัวเอง คือการกระทำเป็นต้น

2.2 แบ่งเป็น คุณค่าสนองความต้องการ กับคุณค่าที่ขัดขวางความต้องการ คุณค่าสนองความต้องการจะสร้างความสุขให้ ส่วนคุณค่าขัดขวางความต้องการจะสร้างความทุกข์ให้

3. การตัดสินคุณค่าเชิงจิตวิสัย และวัตถุวิสัย ถือว่าเป็นคุณค่าที่มีอยู่ในวัตถุ และการกระทำของจิตใจที่นำมาประเมินค่าร่วมกัน

4. การตัดสินคุณค่าที่ถืออรรถประโยชน์เป็นหลัก โดยถือว่าอรรถประโยชน์อยู่ที่

4.1 การกระทำที่นำผลดีมาให้

4.2 วัตถุที่ตอบสนองความต้องการอย่างลึกซึ้ง

4.3 ศิลปะที่ตอบสนองความตั้งใจอย่างถาวร

4.4 การประเมินค่าอย่างถูกต้อง

2.3 ประเภทของคุณค่า (the kind of value)

2.3.1 คุณค่าภายนอก (Extrinsic Value) เป็นคุณค่าที่นอกตัว สิ่งหรือกระทำนั้น ๆ เป็นเพียงวิถีทางหรืออุปกรณ์ที่จะนำไปสู่จุดหมายสุดท้าย ไม่มีคุณค่าในตัวเอง แต่คุณค่าของมันอยู่ที่ผู้กระทำ ประารถนา เช่น เงิน เป็นสิ่งที่มีค่า เป็นคุณค่าภายนอก เพราะมีเงินต้องนำไปซื้อ เพื่อให้สำเร็จสมความมุ่งหมาย

2.3.2 คุณค่าภายใน (Intrinsic Value) เป็นคุณค่าที่ตรงกับจุดหมายสุดท้ายคือเป้าหมายของสิ่งหรือการกระทำนั้นอยู่ในตัวเอง ไม่เป็นวิถีหรืออุปกรณ์นำไปสู่สิ่งอื่นอีก เช่น นักเรียนขยันเรียน เพราะเขาเห็นว่าเป็นสิ่งที่ดี การขยันเรียนมีจุดหมายในตัวเอง นักปรัชญาเรียกคุณค่าประเภทนี้ว่าคุณค่าที่แท้จริง

2.4 การตัดสินคุณค่าของคุณวิทยา แบ่งออกเป็น

- 2.4.1 การตัดสินเชิงจิตวิสัย ซึ่งขึ้นอยู่กับตัวผู้ดูเป็นคนตัดสิน เช่นเสื้อผ้านี้สวยหรือไม่สวย
- 2.4.2 การตัดสินเชิงวัตถุวิสัย เช่นเสื้อผ้าตัวนี้สวยหรือไม่ขึ้นอยู่กับเสื้อผ้า
- 2.4.3 การตัดสินเชิงจิตวิสัยและวัตถุวิสัย เช่น เสื้อผ้าตัวนี้จะสวยหรือไม่ขึ้นอยู่กับคนดู และเสื้อผ้าเองเป็นตัวตัดสิน
- 2.4.4 การตัดสินเชิงอรรถประโยชน์ เช่น การที่เสื้อผ้านั้นจะสวยหรือไม่ไม่ได้ขึ้นอยู่กับแบบเสื้อผ้า แต่ขึ้นอยู่กับว่าใช้ประโยชน์ได้หรือไม่ ถ้าใช้ได้ก็ถือว่ามีความค่า

2.5 การศึกษาด้านคุณค่า (the study of value)

การศึกษาด้านคุณค่าแบ่งออกเป็น 2 สาขาได้แก่

2.5.1 จริยศาสตร์ (Ethics) พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2540) ให้ความหมายคำว่า “จริยศาสตร์: ปรัชญาสาขาหนึ่งว่าด้วยการแสวงหาความดีสูงสุดของชีวิตมนุษย์ แสวงหากฎเกณฑ์ในการตัดสินความประพฤติของมนุษย์ว่าอย่างไรถูก ไม่ถูก ดีไม่ดี ควรไม่ควร และพิจารณาปัญหาเรื่องสภาพของค่าทางศีลธรรม” จริยศาสตร์เป็นสาขาหนึ่งของวิชาปรัชญาที่ศึกษาเกี่ยวกับคุณค่า และการกระทำของมนุษย์ โดยใช้เหตุผลเป็นหลักฐานในการโต้แย้ง หรือกล่าวได้ว่า จริยศาสตร์เป็นวิชาทางปรัชญาเกี่ยวกับการใช้เหตุผล ศึกษาเกี่ยวกับคุณค่าของจริยธรรม ที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมของมนุษย์ เราสามารถแบ่งของเขตทางจริยศาสตร์ได้ 3 ประเด็น ได้แก่

2.5.1.1 คุณค่าการกระทำของมนุษย์ เป็นการศึกษาคุณค่าทางจริยธรรม ได้แก่ ความผิดชอบ ชั่วดี สิ่งที่ดีควรทำ และไม่ควรทำ ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการเกิดเป็นจุดเริ่มต้นของ อภจริยศาสตร์ ซึ่งจะพูดถึงธรรมชาติของค่าทางจริยธรรม

2.5.1.2 การศึกษาว่าคุณค่ามาจากไหน และมีความสำคัญอย่างไร

2.5.1.3 คุณค่าการกระทำ ความประพฤติ พฤติกรรมของมนุษย์ที่ดี ที่ถูก และที่สมควรทำเป็นอย่างไร

2.5.1.4 ความดี ชั่ว ถูก ผิด คืออะไรเราสามารถที่จะนิยามได้หรือไม่ และจะสามารถนิยามได้อย่างไร

2.5.1.5 ความดี ความชั่วมีอยู่จริงหรือไม่ หรือเป็นเพียงกฎเกณฑ์ที่มนุษย์สร้างขึ้น เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสงบสุข

2.5.1.6 ถ้าความดี ความชั่ว ถูก ผิด มีอยู่จริงจะมีลักษณะอย่างไร

2.5.2 เกณฑ์การตัดสินคุณค่าการกระทำของมนุษย์ เป็นการศึกษาหลักการที่ใช้ตัดสินความถูก ผิด ดีชั่ว ของพฤติกรรมมนุษย์ และเป็นการศึกษาว่าเมื่อคนๆ หนึ่งอยู่ในเหตุการณ์ที่ต้องตัดสินใจ จะเอาเกณฑ์อะไรมาใช้ในการตัดสินว่าการกระทำนั้นถูก หรือผิด และมีเหตุผลอะไรที่

เลือกใช้หลักเกณฑ์นั้นมาตัดสิน อีกทั้งมนุษย์นำมาเป็นเกณฑ์ตัดสินความถูกผิด ถ้าไม่ได้เอาความรู้ตีส่วนตัว กฎหมาย จารีต ประเพณี หรือความเชื่อมาตัดสินแล้วมีเหตุอะไรมารองรับในการตัดสินนั้นๆ ว่าดี ชั่ว หรือถูก ผิด และมีเกณฑ์การตัดสินคุณค่าที่ตายตัวหรือไม่

2.5.3 อุดมคติ หรือเป้าหมายสูงสุดของชีวิต คือการศึกษาว่ามนุษย์เกิดมาเพื่ออะไร ชีวิตที่ดีควรเป็นชีวิตแบบใด มนุษย์ควรจะใช้ชีวิตแบบใดจึงเรียกว่าคุ้มค่า อะไรคือความดีสูงสุดที่มนุษย์ควรปฏิบัติ

ทฤษฎีการกระทำระหว่างกันด้วยสัญลักษณ์

ทฤษฎีการกระทำระหว่างกันด้วยสัญลักษณ์ (Symbolic Interactionism Theory) เป็นทฤษฎีจุดภาค ที่ให้ความสำคัญต่อมนุษย์ และช่วยความรู้เกี่ยวกับสังคมมนุษย์ให้มีความสมบูรณ์เพิ่มมากขึ้น โดยมีนักทฤษฎีที่สำคัญคือ จอร์จ เฮอร์เบิร์ต เมด (George Herbert Mead) จาคอบ โมเรโน (Jacob Moreno) ราล์ฟ ลินตัน (Ralph Linton) เออร์วิง กอฟฟ์แมน (Erving Goffman) เฮอร์เบิร์ต บลูเมอร์ (Herbert Blumer) และเชนดอน สไตรเกอร์ (Sheldon Stryker)

จอร์จ เฮอร์เบิร์ต เมด (George Herbert Mead) ชาวอเมริกัน เป็นผู้วางรากฐานของทฤษฎีการกระทำระหว่างกันด้วยสัญลักษณ์ และทฤษฎีบทบาท (Role Theory) ซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากแนวความคิดของจอร์จ ซิมเมล ซึ่งมีแนวคิดสำคัญดังนี้

1. ความอ่อนแอทางชีววิทยาของชนมนุษย์เป็นเหตุที่ทำให้มนุษย์ต้องอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มเพื่อการอยู่รอด

2. มนุษย์คัดเลือกเก็บรักษาการกระทำระหว่างกันที่ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างกันซึ่งส่งผลให้สามารถมีชีวิตอยู่รอดร่วมกันเอาไว้ ในขณะที่เดียวกันก็ทิ้งการกระทำระหว่างกันที่ไม่ส่งเสริมความสัมพันธ์

3. จิต (Mind) มีลักษณะสำคัญ คือ

3.1 จิตมีความสามารถในการใช้สัญลักษณ์กำหนดสิ่งต่างๆ ในสภาพแวดล้อม ทำให้เราสามารถรู้จักสิ่งต่างๆ ได้

3.2 จิตสามารถฝึกซ้อมในใจในแนวการกระทำต่างๆ ต่อสิ่งต่างๆ ได้ ก่อนที่จะลงมือทำจริงๆ

3.3 จิตสามารถหักห้ามการกระทำที่ไม่เหมาะสม เมื่อวิเคราะห์ได้จากการฝึกซ้อมในใจ

สรุปได้ว่าจิตของมนุษย์นั้นจัดเป็นกระบวนการไม่ใช่โครงสร้าง การฝึกซ้อมในใจเป็นปัจจัยสำคัญของการเกิดกลุ่มที่เป็นระเบียบ

4. อัตตา (Self) เมื่อบุคคลให้ความหมายกับสิ่งต่างๆ และบุคคลอื่นในสภาพแวดล้อมได้แล้ว เขาก็จะสามารถให้ความหมายกับตัวเองได้ การตีความของความหมายจากท่าทางต่างๆ เป็นตัวช่วยให้เกิดการประสานงานระหว่างมนุษย์ด้วยกัน และสามารถนำไปใช้ในการประเมินตนเองได้ ซึ่งการประเมินตนเองนั้นขึ้นอยู่กับกระบวนการของจิต กล่าวคือเมื่อบุคคลใดนึกภาพตนเองจากสายตาของคนอื่นที่มีความสัมพันธ์กับตัวเองมาสู่ระยะหนึ่งภาพนั้นก็ค่อยๆ ผังลึกลงในจิตใจจนกลายเป็นความคิดของตนเอง เป็นบุคคลประเภทที่มีความโน้มเอียงที่จะมองสิ่งใดสิ่งหนึ่งอย่างสอดคล้องกันอย่างมั่นคงถาวร จนกลายเป็นอัตตาของบุคคลนั้น ซึ่งกระบวนการพัฒนาอัตตาแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอนดังนี้

4.1 ขั้นการเล่นบท (Play Stage) เป็นการเอาใจเขามาใส่ใจเรา ซึ่งเป็นระยะที่บุคคลยังเป็นทารก มีความสามารถในการสวมบทบาทของคนอื่นได้เพียงคนเดียวหรือสองคนเท่านั้น ส่วนภาพของตัวเองหรือที่เราเรียกว่าอัตตา ก็ยังจำกัดไม่ฝังแน่นแต่อย่างใด

4.2 ขั้นเกมกีฬา (Game Stage) เป็นช่วงที่เจริญเข้าสู่วัยผู้ใหญ่ สามารถสวมบทบาทของผู้อื่น หรือเอาผู้อื่นมาเป็นแบบอย่างได้มากขึ้น มีการทำงานที่เป็นระบบมากขึ้น ภาพของตนเองมีความซับซ้อนมากขึ้น สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้มากขึ้น มีการร่วมกิจกรรม และประสานงานงานกับผู้อื่นได้อย่างมีระเบียบ

4.3 ขั้นสวมบทบาทของบุคคลทั่วไป (Generalized Other) เป็นขั้นที่บุคคลสามารถยึดถือปรีทรรณ์ทั่วไปของชุมชน หรือความเชื่อทั่วไป ค่านิยม บรรทัดฐานทางสังคม หรือการกระทำระหว่างกันในด้านต่างๆ ได้ กล่าวคือ บุคคลสามารถเพิ่มความเหมาะสมในการโต้ตอบกับผู้อื่นในการกระทำระหว่างกันได้มากขึ้น และขยายของเขตภาพของตนเองจากความสามารถในการสวมบทบาทของบุคคลจำนวนมากขึ้นอยู่เสมอ ซึ่งเป็นขั้นตอนพัฒนาการของอัตตาในขั้นต่างๆ ของมนุษย์

5. สังคมมนุษย์ เป็นการกระทำระหว่างกันของบุคคลที่มีการจัดระเบียบ และมีแบบแผนของบุคคลต่างๆ ที่เกิดขึ้นเพราะจิต กล่าวคือ การยึดถือบทบาททำให้บุคคลสามารถที่จะควบคุมลักษณะการโต้ตอบของตัวเองได้ เพราะบุคคลมีความสามารถในการสวมบทบาทบุคคลทั่วไป หากไม่สามารถที่จะมองเห็น และประเมินค่าของตนเองจากสายตาคนอื่นได้นั้นเอง นอกจากนั้นสังคมยังต้องขึ้นกับอัตตาอีกเช่นกัน เพราะอัตตาเกิดจากความสามารถของบุคคลในการสวมบทบาทบุคคลทั่วไป ถ้าหากไม่สามารถมองเห็น และประเมินค่าตนเองจากสายตาคนอื่นแล้ว จะทำให้การควบคุมทางสังคมก็จะมีเพียงการประเมินตนเองจากบทบาทที่เป็นอยู่เท่านั้น จะไม่สามารถประสาน

กิจกรรมที่แตกต่างกันได้ จิตและอัตตาจึงเป็นสิ่งที่ทำให้สังคมมีความเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา และเลือกบทบาทหรือแนวทางการปฏิบัติ ทำให้บุคคลสามารถปรับตัวได้ตลอดเวลาที่มีการโต้ตอบกับคนอื่น จากการทำบุคคลถือเอาอัตตาเป็นวัตถุประสงค์อย่างหนึ่งในกระบวนการกระทำระหว่างกันทางสังคมนี้เองจึงทำให้บุคคลสามารถประเมินค่าอัตตาในสายตาของผู้อื่นได้ และสามารถวางแผนโต้ตอบผู้อื่นได้

จาคอบ โมเรโน (Jacob Moreno) ชาวอเมริกันได้เสนอแนวคิดว่าองค์การทางสังคมจะประกอบด้วยเครือข่ายของบทบาทจำนวนหนึ่ง ซึ่งเป็นตัวบังคับ ปล่อยให้แนวทางแก่การกระทำต่างๆ ซึ่งบทบาทเหล่านี้มี 2 ประเภทได้แก่

1. บทบาทเกี่ยวกับความต้องการจำเป็นทางชีวภาพ (Psychosomatic Role) เป็นบทบาทที่ผู้แสดงไม่รู้ตัวแต่ปฏิบัติตามเงื่อนไขของสังคม

2. บทบาทตามสภาพสังคม (Psychodramatic Role) เป็นบทบาทที่บุคคลแสดงตามความคาดหวังโดยทั่วไปของสังคม เช่น เป็นเกษตรกร กรรมกร บิดา มารดา เป็นต้น

ราล์ฟ ลินตัน (Ralph Linton) ชาวอเมริกันได้ศึกษาทฤษฎีการกระทำระหว่างกันด้วยสัญลักษณ์ และเสนอแนวความคิดที่เกี่ยวกับลักษณะขององค์การทางสังคมกับบุคคลที่เป็นสมาชิกดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับสถานภาพ และบทบาท สถานภาพหมายถึงสิทธิ หน้าที่ต่างๆ ของบุคคล บทบาทคือส่วนที่เป็นพลังของสถานภาพ บุคคลจะได้รับมอบหมายให้ดำรงสถานภาพโดยมีความสัมพันธ์กับสถานภาพอื่น เมื่อเขาใช้สิทธิ และหน้าที่อันเป็นส่วนต่างๆ ของสถานภาพเท่ากับว่าเป็นการแสดงบทบาทนั่นเอง

2. แนวความคิดเกี่ยวกับโครงสร้างทางสังคม โครงสร้างทางสังคมประกอบด้วย

2.1 ตำแหน่งต่างๆ

2.2 ระบบความคาดหวังต่างๆ ที่สอดคล้องกัน

2.3 แบบแผนของพฤติกรรมตามความคาดหวังของตำแหน่ง

จึงสรุปได้ว่า ทฤษฎีการกระทำระหว่างกันด้วยสัญลักษณ์ที่กล่าวมาข้างต้นมีสาระสำคัญดังนี้

1. จิต อัตตา และสังคมมนุษย์เป็นกระบวนการกระทำระหว่างกันภายในตัวมนุษย์

2. ภาษาเป็นกลไกสำคัญที่ทำให้เกิดจิตและอัตตา

3. จิต คือสิ่งที่นำเข้ากระบวนการทางสังคมอันเป็นการกระทำระหว่างกัน
ภายในตัวมนุษย์

4 . มนุษย์สร้างพฤติกรรมภายในตัวมนุษย์เอง ไม่ได้เป็นการโต้ตอบสิ่ง
กระตุ้นภายนอกเหนือพลังภายใน เช่น แรงขับ ความต้องการจำเป็นหรือมูลเหตุจูงใจ

5. การดำเนินพฤติกรรมของมนุษย์ ขึ้นอยู่กับการนิยามสถานการณ์เฉพาะ
หน้าที่จะต้องกระทำ

6. การขัดเกลาทางสังคมของมนุษย์ ที่เป็นทั้งการขัดเกลาโดยสังคม และ
การมีอิสระจากสังคม บุคคลที่พร้อมด้วยอัตตาไม่เป็นที่ตั้งรับเท่านั้น แต่ยังสามารถใช้ประโยชน์
ในการกระทำระหว่างกัน ซึ่งอาจจะเป็นพฤติกรรมที่แตกต่างจากกลุ่มที่กำหนดไว้

เออร์วิง กอฟฟ์แมน (Erving Goffman) ชาวอเมริกันในกลุ่มสำนักมหาวิทยาลัยชิคาโก ซึ่งเป็น
ผู้นำการวิเคราะห์ในแนวละครมาใช้วิเคราะห์ความสัมพันธ์ทางสังคม หรือทฤษฎีการละคร
(Dramaturgical Theory) มีแนวคิดที่สำคัญคือการกระทำต่างๆ และการปฏิสัมพันธ์ของมนุษย์มี
ลักษณะเหมือนการแสดงละคร ปฏิสัมพันธ์ของมนุษย์นั้นมีความเปราะบาง การที่จะสามารถดำรง
อยู่ได้นั้นก็ด้วยการแสดงออกที่ดี และเหมาะสมส่วนการแสดงออกที่ไม่ดีจะเกิดการหยุดชะงัก และ
มีผลกระทบต่อปฏิสัมพันธ์ทางสังคม เช่นเดียวกับการแสดงในโรงละคร กล่าวคือ ในการ
ปฏิสัมพันธ์ทางนั้นจะมีบริเวณด้านหน้าเช่นเดียวกับการแสดงละครเวที ผู้แสดงบนเวที และชีวิตจริง
ในสังคมจะได้รับการพิจารณาว่ามีความสนใจต่อการปรากฏตัว การแต่งตัว และจะมีบริเวณ
ด้านหลังเวทีซึ่งเป็นบริเวณที่ผู้แสดงจะถอยกลับเข้าไปเพื่อเตรียมการแสดงของตนเอง ซึ่งหลังจาก
จะเป็นสถานที่ที่ ตัวละครเลิกแสดงบทบาท และกลับมาเป็นตัวเอง ทฤษฎีของเออร์วิง กอฟฟ์แมน
นั้นให้ความสำคัญอยู่ที่ตัวผู้กระทำ การกระทำ และการปฏิสัมพันธ์ในการกระทำเช่นเดียวกับนัก
ทฤษฎีท่านอื่น

เฮร์เบิร์ต บลูเมอร์ (Herbert Blumer) ชาวอเมริกัน ได้ศึกษาและสรุปหลักการพื้นฐานของ
ทฤษฎีไว้ดังนี้

1. มนุษย์แตกต่างจากสัตว์ เพราะได้รับการสืบทอดความรู้ความสามารถให้รู้จักคิด
2. ความสามารถที่จะคิดของมนุษย์ถูกหล่อหลอมขึ้นมาโดยการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม

3. ในการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมมนุษย์จะเรียนรู้เกี่ยวกับความหมายของสัญลักษณ์ ที่จะทำให้สามารถใช้ความสามารถในการคิด ซึ่งเป็นคุณลักษณะเฉพาะของมนุษย์
 4. ความหมาย สัญลักษณ์ เป็นสิ่งที่ทำให้มนุษย์สามารถมีการกระทำและปฏิสัมพันธ์
 5. มนุษย์สามารถที่จะแก้ไขเปลี่ยนแปลง หรือยกเลิกความหมาย และสัญลักษณ์ที่ใช้ในการกระทำ และปฏิสัมพันธ์บนพื้นฐานของการตีความสถานการณ์
 6. มนุษย์อาจจะแก้ไขเปลี่ยนแปลง และยกเลิกความหมาย และสัญลักษณ์ได้ เพราะสามารถที่จะปฏิสัมพันธ์กับตัวเอง ทำให้สามารถที่จะสำรวจความเป็นไปได้ของการกระทำ และตระหนักถึงผลเสียที่เกิดจากการกระทำก่อนที่จะเริ่มทำอะไร
 7. แบบแผนต่างๆ ของการโต้ตอบระหว่างการกระทำ และปฏิสัมพันธ์ของมนุษย์ทำให้เกิดกลุ่มสังคมต่างๆ ขึ้น
- สรุปได้ว่าคนเรามีการกระทำ การสื่อสาร และโต้ตอบระหว่างกัน ในสังคม ในกระบวนการโต้ตอบนี้ต่างก็มีการตีความหมายที่ซับซ้อนของบริบทต่างๆ ไปตามสถานการณ์การโต้ตอบเป็นกระทำผ่านสัญลักษณ์นั้นภาษาเป็นสิ่งที่สำคัญ มนุษย์จำเป็นต้องรับรู้ความหมายของสัญลักษณ์ร่วมกัน เพื่อให้สามารถสื่อสารกันได้เข้าใจ ก็เปรียบเหมือนการแสดงท่าทางในเชิงนาฏศิลป์ที่ใช้การสื่อความหมายผ่านภาษากาย และการรำร่าแทนการใช้คำพูดหรือการแสดงความรู้สึกของตัวละคร เพื่อสื่อให้คนดูเข้าใจ เป็นการสื่อสารในเชิงนาฏศิลป์

แนวความคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น

4.1 ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นสิ่งที่อยู่คู่กับสังคมไทยมาช้านาน เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นจากประสบการณ์ของบรรพบุรุษ เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องทั้งกับเรื่องราวที่เหนือธรรมชาติ และเกี่ยวข้องกับธรรมชาติ มีการสืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง ซึ่งผู้เชี่ยวชาญได้ให้ความหมายเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ดังนี้

ประเวศ วะสี กล่าวถึงภูมิปัญญาเป็นองค์ความรู้ในด้านที่เกี่ยวกับการดำรงชีวิตที่เกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ทั้งทางตรง และทางอ้อม จนเกิดเป็นแนวคิดที่เป็นการแก้ปัญหาในรูปแบบของตนเอง จนสามารถนำความรู้ดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาเกี่ยวกับการดำรงชีวิต(ประเวศ วะสี, 2530)

กุลวิตรา กังคานนท์กล่าวถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ว่า เป็นหลักในการใช้ชีวิตทั้งในแง่ของตัวบุคคล และสังคมในชุมชน ที่มีความเชื่อมโยง ไปจนถึงครอบครัว สภาพแวดล้อม และการประกอบอาชีพ ซึ่งเป็นสิ่งที่ชาวบ้านคิดไว้เพื่อใช้ในการแก้ปัญหา ซึ่งเป็นองค์ความรู้ของชาวบ้าน โดยใช้ศักยภาพที่มีอยู่มาแก้ปัญหาเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในท้องถิ่นได้(กุลวิตรา กังคานนท์, 2531)

ศรีศักร วัลลิโภดม กล่าวถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ว่าเป็นความสามารถในการปรับตัวของมนุษย์ให้เข้ากับสภาพสังคม และสิ่งแวดล้อม เพื่อให้มนุษย์สามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันได้อย่างราบรื่น(ศรีศักร วัลลิโภดม, 2535)

สรุปว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นหมายถึง ความสามารถในการแก้ไขปัญหา และการปรับตัวของมนุษย์ที่สืบทอดกันมาจากอดีตจนถึงปัจจุบัน มีทั้งแบบที่เป็นประสบการณ์ตรง และสิ่งที่ถูกปลูกฝังมาจากคนรุ่นก่อน เพื่อให้สามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อม และอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุข การแสดงหุ่นละครเล็กถือเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้รับการสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น ถูกสร้างขึ้นและดัดแปลงแก้ไขจากประสบการณ์ที่สั่งมาของช่างทำหุ่น โดยลักษณะของหุ่นละครเล็กนั้นได้มีการปรับเปลี่ยน ดัดแปลงอยู่ตลอดเวลาให้มีความสมจริงมากขึ้น ตามระยะเวลาในการแสดง และความเชี่ยวชาญของช่างทำหุ่น เพื่อให้มีความน่าสนใจ โดยมีการนำความรู้มาจากทั้งจากที่มีผู้สอน

และประสบการณ์ตรงในการเชิด และสร้างหุ่นละครเล็ก และมีการสืบทอดมาจากอดีตจนถึงปัจจุบัน จึงถือว่าหุ่นละครเล็กเป็นภูมิปัญญาอย่างหนึ่งของไทย

4.2 ลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ว่า สามารถแบ่งออกเป็น

1. ภูมิปัญญาที่ได้จากการใช้ชีวิตในธรรมชาติ เป็นการอธิบายปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ และการอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างธรรมชาติในลักษณะของข้อห้าม เช่นเรื่องเกี่ยวกับความเชื่อต่อปรากฏการณ์เหนือธรรมชาติที่ยังไม่สามารถพิสูจน์ได้ เพื่อให้เกิดการอยู่ร่วมกันระหว่างธรรมชาติกับมนุษย์

2. ภูมิปัญญาจากประสบการณ์ที่อยู่ร่วมกัน เป็นแบบแผนตามพฤติกรรมกฎเกณฑ์ของสังคม เพื่อให้คนในสังคมสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข เช่นความเชื่อของบรรพบุรุษ เช่นผีปู่ ผีย่า และพิธีกรรมต่างๆ

3. ภูมิปัญญาจากประสบการณ์เฉพาะด้าน เป็นประสบการณ์ชีวิตที่เกิดขึ้นจากสิ่งแวดล้อม ซึ่งวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่นที่มีพื้นฐานมาจากความเชื่อทางศาสนา และวิถีชีวิตทางการเกษตร แต่มีความหลากหลายตามแต่ละสภาพท้องถิ่น(วิชิต นันทสุวรรณ, 2528)

สุรเชษฐ์ เวชพิทักษ์ ได้กล่าวถึงลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ว่า แบ่งออกเป็น 3 ลักษณะได้แก่

1. ภูมิปัญญาที่เกี่ยวข้องกับระบบการผลิต หรือการประกอบอาชีพ ซึ่งเป็นการประกอบอาชีพเกษตรกรรม หรือการประกอบอาชีพที่มีลักษณะของการจัดความสมดุลให้สอดคล้องกับธรรมชาติ เน้นการพึ่งพาตนเองมากกว่าการพึ่งพาปัจจัยภายนอกเพียงอย่างเดียว

2. ภูมิปัญญาเกี่ยวกับระบบสังคม หรือการจัดความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ ได้แก่ความเชื่อทางศาสนา ประเพณี ค่านิยม ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิต

3. ภูมิปัญญาที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ ได้แก่การรักษาโรคด้วยสมุนไพร การรักษาป่า เป็นต้น(สุรเชษฐ์ เวชพิทักษ์, 2533)

กรมวิชาการได้กล่าวถึงลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ดังนี้

1. ความคิด ความเชื่อ เป็นพื้นฐานของความเชื่อที่เกิดจากการสั่งสมกันมาจากรุ่นสู่รุ่น
2. ศิลปวัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณีที่เป็นแบบแผนในการดำเนินชีวิตที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาจากอดีตจนถึงปัจจุบัน

3. การประกอบอาชีพในท้องถิ่นที่ยึดหลักการพึ่งตนเอง และได้ถูกพัฒนาให้มีความเหมาะสมกับยุคสมัย

4. แนวความคิด ทฤษฎีและหลักการปฏิบัติแบบสมัยใหม่ที่ชาวบ้านนำมาดัดแปลงให้เข้ากับสภาพแวดล้อมของชุมชนที่เป็นอยู่(กรมวิชาการ, 2542)

จากเนื้อหาข้างบนสรุปได้ว่า หุ่นละครเล็กเป็นภูมิปัญญาที่มีลักษณะเป็นทั้งรูปธรรม และนามธรรม เพราะหุ่นละครเล็กจัดว่าเป็นงานหัตถกรรมที่งดงาม และรวมศาสตร์หลายๆแขนงไว้ด้วยกันจึงจำเป็นต้องอาศัยผู้เชี่ยวชาญที่มีประสบการณ์ในการทำ ส่วนลักษณะทางนามธรรมได้แก่การเชื่อมโยงการแสดงหุ่นละครเล็กเข้ากับความคิด ความเชื่อต่างๆ ที่ถูกปลูกฝังกันมาจากรุ่นสู่รุ่น เช่น การไหว้ครูทุกครั้งก่อนการแสดงเพื่อความเป็นสิริมงคล หรือเรื่องราวเกี่ยวกับความดีความชั่วที่แฝงมากับเรื่องที่ใช้ในการแสดง เป็นต้น

4.3 ส่วนประกอบของภูมิปัญญา

ส่วนประกอบของภูมิปัญญาประกอบด้วยส่วนที่หนึ่ง คือส่วนที่จับต้องได้ซึ่งเป็นรูปธรรม ได้แก่ ผลผลิตทางภูมิปัญญาต่างๆ เช่นการทอผ้า งานจักสาน เป็นต้น ส่วนที่สอง คือส่วนที่จับต้องไม่ได้ เช่นค่านิยม ความเชื่อ และทัศนคติ

จึงสรุปได้ว่าภูมิปัญญา คือการผสมผสานอย่างมีบูรณาการระหว่างระบบความคิด และศักยภาพของมนุษย์ในแต่ละสังคม เพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมใหม่ที่เหมาะสมในการดำรงชีวิต เพื่อตอบสนองความต้องการของคนในสังคมนั้นๆ ภูมิปัญญาจึงครอบคลุมถึงการเชื่อมโยง ติความ และการแสดงพฤติกรรมเพื่อการเปลี่ยนแปลงของระบบความคิดส่วนบุคคล กลุ่มหรือสังคมที่อยู่ในรูปแบบของการผลิต ที่มีความสอดคล้องกับวิถีคิด ค่านิยม บรรทัดฐาน และวิธีการดำรงชีวิตของมนุษย์เมื่อต้องเจอกับเหตุการณ์ต่างๆ

4.4 การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

ปฐม นิคมานนท์ (2535: 279-281) ได้กล่าวถึงการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ดังนี้

1. การสืบทอดความรู้ภายในชุมชน ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องเกี่ยวกับอาชีพของคนในหมู่บ้านที่ทุกครัวเรือนทำกันนอกเหนือจากการทำไร่ทำนา เช่นการทอผ้า หรือการจักสาน ซึ่งเป็นสิ่งที่คนในชุมชนมีความคุ้นเคยมาตั้งแต่เด็ก

2. การสืบทอดกันภายในครัวเรือน เป็นการสืบทอดความรู้ความชำนาญเฉพาะในครอบครัวที่จะถ่ายทอดกันเฉพาะในเครือญาติเท่านั้น เช่นงานฝีมือ หรือความรู้ทางด้านพิธีกรรมต่างๆ

3. การฝึกฝนจากช่างผู้ชำนาญเฉพาะด้าน ซึ่งเป็นการไปขอรับการถ่ายทอดความรู้จากผู้เชี่ยวชาญโดยผู้ที่สนใจ

4. การฝึกฝนด้วยตนเอง มีอาชีพหลายอย่างที่เกิดขึ้นจากหาความรู้ คิดค้นและพัฒนาด้วยตนเองจนเกิดความชำนาญด้วยตนเอง และมีการถ่ายทอดไปสู่คนรุ่นหลัง

สามารถ จันทรสุริย์ ได้กล่าวถึงการถ่ายทอดความรู้ทางภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ดังนี้ มนุษย์ได้ใช้สติปัญญาในการสั่งสมความรู้เพื่อความอยู่รอดในการดำรงชีวิต และมีการนำความรู้นี้ถ่ายทอดให้กับคนรุ่นหลังด้วยวิธีการที่แตกต่างกันตามแต่ละท้องถิ่น ทั้งทางตรง และทางอ้อม ซึ่งการถ่ายทอดความรู้ในปัจจุบันแบ่งเป็น

1. วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาแก่เด็ก เป็นกิจกรรมถ่ายทอดความรู้ที่ไม่มีความซับซ้อน และเข้าใจง่าย เช่นการละเล่น การเล่านิทาน เป็นต้น ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นการสอนในเรื่องคุณธรรม จริยธรรมเป็นหลัก

2. วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาแก่ผู้ใหญ่ จะมีวิธีการถ่ายทอดความรู้ที่หลากหลายรูปแบบ เช่น การบอกเล่าโดยตรง การบอกเล่าโดยผ่านพิธีกรรมทางศาสนา หรือประเพณีท้องถิ่นต่างๆ ที่มีการถ่ายทอดโดยการเชื่อมโยงกับประสบการณ์ในชีวิตประจำวัน

ศุภัญญา จันทะสุน ได้กล่าวถึงการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ว่าการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นสามารถแบ่งออกเป็น 3 ลักษณะ ดังนี้

1. การถ่ายทอดระหว่างวัยของคนในชุมชน คนในแต่ละวัยมีประสบการณ์ความรู้ที่สะสมมาแตกต่างกันในขณะที่เดียวกันก็มีการถ่ายทอดความรู้ซึ่งกันและกัน

2. การเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กันของสถาบันต่างๆ ในหมู่บ้านได้แก่ สถาบันครอบครัว วัด พิพิธภัณฑสถาน และโรงเรียนซึ่งเป็นแหล่งสะสมความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาต่างๆ ของคนรุ่นหนึ่งที่พร้อมจะถ่ายทอดไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่งเอาไว้มากมาย

3. การเรียนรู้เชิงประจักษ์ เป็นการถ่ายทอดภูมิปัญญาจากประสบการณ์ตรง โดยการได้เห็นสัมผัส และการลงมือปฏิบัติด้วยตนเองจนเกิดเป็นความรู้ความเข้าใจ และความชำนาญในเรื่องนั้นๆ ถือว่าเป็นภูมิปัญญาส่วนบุคคล(ศุภัญญา จันทะสุน, 2538)

4.4.1 การถ่ายทอดความรู้โดยทางตรง

การถ่ายทอดความรู้โดยทางตรง ได้แก่การบอกเล่าจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง โดยใช้การบอกเล่าผ่านภาษาพูด หรือการเขียนเป็นลายลักษณ์อักษร เช่น การถ่ายทอดภูมิปัญญาให้เด็กโดยการเล่าผ่านนิทาน เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีพิธีศัพที่เป็นอีกตัวอย่างหนึ่งของการถ่ายทอดภูมิปัญญา โดยการอาศัยพิธีกรรมทางศาสนา การกระทำของสังคม และความเชื่อในเรื่องเหนือธรรมชาติมาใช้เพื่อถ่ายทอดความเชื่อ และควบคุมพฤติกรรมของคนในสังคม

4.4.2 การถ่ายทอดความรู้โดยทางอ้อม

การถ่ายทอดภูมิปัญญาความรู้โดยทางอ้อมนั้นสามารถทำได้หลายวิธี เช่น การการถ่ายทอดไว้ในความบันเทิง เช่น คำร้องที่ใช้ในการแสดงลิเก ภาพวาด หรืองานสถาปัตยกรรม เป็นต้น โดยผู้ถ่ายทอดมักจะกล่าวอ้างถึงประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ขนบธรรมเนียม ประเพณี คติธรรมคำสอนทางศาสนา หรือจารีตประเพณีต่างๆ นอกจากนี้ยังพบการถ่ายทอดภูมิปัญญาที่ถูกสอดแทรกลงไป ในภาพวาดจิตรกรรม เช่น ภาพตามผนังโบสถ์ ที่มุ่งเน้นให้เห็นถึงหลักธรรมความเชื่อเชื่อตามหลักศาสนา

4.5 ประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นมียู่ด้วยกันหลายแขนง โดยสามารถแบ่งออกเป็น 10 ประเภทดังนี้

1. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับความเชื่อ และศาสนา ภูมิปัญญาประเภทนี้จะมีความแตกต่างกันออกไปในแต่ละท้องถิ่น ซึ่งภูมิปัญญาประเภทนี้จะมีส่วนช่วยในการสร้างสรรค์ และขัดเกลาทางสังคม
2. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับประเพณี และพิธีกรรม เนื่องจากประเพณี และพิธีกรรมนั้นเป็นสิ่งที่คนในท้องถิ่นสร้างขึ้นมาเพื่อเป็นการเพิ่มขวัญ และกำลังใจให้กับคนในสังคม ภูมิปัญญาประเภทนี้จึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตในสังคม ดังจะเห็นได้จากประเพณี และพิธีกรรมที่สำคัญในประเทศไทยก็ล้วนแต่เป็นพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตแทบทั้งสิ้น
3. ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับศิลปะพื้นบ้าน เป็นการสร้างสรรค์งานศิลปะ โดยการนำทรัพยากรที่มีอยู่มาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน และมีการสืบทอดพัฒนาจนกลายเป็นศิลปะเฉพาะถิ่น
4. ภูมิปัญญาที่เกี่ยวข้องกับอาหาร และผักพื้นบ้าน นอกจากที่มนุษย์จะมีการบริโภคเพื่อความอยู่รอดแล้ว ยังรู้จักการถนอมอาหาร และการปรุงอาหารเพื่อให้สามารถเก็บไว้กินได้นานๆ นอกจากนี้ยังมีการนำผักพื้นบ้านชนิดต่างๆ มาบริโภคซึ่งทั้งหมดนี้จัดเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิต
5. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับการละเล่นพื้นบ้าน ซึ่งการละเล่นถือว่าเป็นการผ่อนคลายอย่างหนึ่ง ที่ใช้วัสดุอุปกรณ์ที่หาได้ภายในชุมชนจากวัสดุธรรมชาติ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อม
6. ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรม ประเทศไทยของเราจัดเป็นประเทศที่มีศิลปวัฒนธรรมที่หลากหลายซึ่งในแต่ละภาคก็จะมีศิลปวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์แตกต่างกัน

ออกไป เช่น ศิลปกรรม ประติมากรรม จิตรกรรม เป็นต้น ซึ่งเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรม และความเชื่อของคนในท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี

7. ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับเพลงพื้นบ้าน เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่แสดงถึงความ สนุกสนาน และแฝงด้วยข้อคิดสอนใจที่มีลักษณะแตกต่างกันไปตามความเชื่อ และสภาพสังคมใน แต่ละภูมิภาค

8. ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับสมุนไพร และตำรายาพื้นบ้าน เป็นภูมิปัญญาที่เกิดจากการสัง สมประสบการณ์ของคนในอดีตที่มีการถ่ายทอดมาสู่คนรุ่นหลังที่มีความสำคัญอย่างมากในการ ดำเนินชีวิต หากได้รับการพัฒนา และส่งเสริมก็จะเป็นประโยชน์แก่เศรษฐกิจ และสังคมใน อนาคต

9. ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับการประดิษฐ์กรรม เทคโนโลยี และข้าวของเครื่องใช้ต่างๆ ที่ เกิดขึ้นจากภูมิปัญญาของคนในแต่ละภาคนั้นถือเป็นงานหัตถกรรมชั้นยอด ซึ่งน่าเสียดายที่ใน ปัจจุบันไม่ได้รับการพัฒนาเท่าที่ควร หากมีการสืบทอดและพัฒนาจะทำให้สามารถรักษาภูมิ ปัญญาทางด้านหัตถกรรมให้คงอยู่สืบต่อไปในอนาคต

10. ภูมิปัญญาเกี่ยวกับการดำรงชีวิตตามสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ คนไทยนั้นมีอาชีพ เกษตรกรรมเป็นอาชีพหลักจึงทำให้เกิดภูมิปัญญาเกี่ยวกับความเชื่อ และพิธีกรรมในการดำรงชีวิต เพื่อแก้ปัญหาให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ในการเพาะปลูกเพื่อเพิ่มผลผลิตในการเกษตร เช่น พิธีทำ ขวัญข้าว เป็นต้น ซึ่งพิธีกรรมต่างๆ เหล่านี้ก็จะแตกต่างกันไปตามความเชื่อและสภาพภูมิศาสตร์ใน แต่ละท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่นออกเป็น 4 กลุ่ม คือ

1. คติ ความคิด ความเชื่อ และหลักการ เป็นพื้นฐานขององค์ความรู้ ที่ถ่ายทอดกันมา
2. ศิลปะ วัฒนธรรม และขนบธรรมเนียม ประเพณีที่เป็นแบบแผนของการดำเนินชีวิตที่ ปฏิบัติ สืบทอดกันมา
3. การประกอบอาชีพในแต่ละท้องถิ่นที่ได้รับการพัฒนาให้เหมาะสมกับกาลสมัย
4. แนวคิดหลักปฏิบัติแลเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่ชาวบ้านนำมาใช้ในชุมชนเป็นอิทธิพล ของ ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

สาขาหรือประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่นแบ่งเป็น 11 สาขาดังนี้

1. สาขาเกษตรกรรม
2. สาขาอุตสาหกรรมและหัตถกรรม
3. สาขาการแพทย์แผนไทย
4. สาขาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

5. สาขากองทุนและธุรกิจชุมชน
6. สาขาสวัสดิการ
7. สาขาศิลปกรรม
8. สาขาการจัดการองค์กร
9. สาขาภาษาและวรรณกรรม
10. สาขาศาสนาและประเพณี
11. สาขาการศึกษา

นอกจากนี้ยังมีการแบ่งประเภทหรือขอบข่ายของภูมิปัญญาท้องถิ่นได้เป็น 4 สาขาใหญ่ๆ คือ เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับ คติ ความเชื่อ และหลักการพื้นฐาน เรื่องที่เกี่ยวข้องกับ คติ ความเชื่อ และ หลักการพื้นฐาน เป็นความรู้ที่เกิดจากการสั่งสม ถ่ายทอดกันมา ได้แก่

1. การประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ของแต่ละท้องถิ่น เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้โดยการพึ่งพาธรรมชาติมาใช้ประโยชน์เพื่อการยังชีพ เช่น ชุมชนภูเขา มีความเชื่อเรื่องผีป่า เจ้าป่า เทพารักษ์ ผู้ที่อยู่ตามพื้นราบจะเชื่อในเรื่อง พระภูมิเจ้าที่ พระภูมิ การบายศรีสู่ขวัญ การให้ความเคารพแม่โพสพ ผู้ที่อยู่ตามแม่น้ำ ริมทะเล มักจะเชื่อในเรื่องของแม่ย่านางเรือ เป็นต้น ความคิด ความเชื่อเหล่านี้จะนำมาสู่การพัฒนาชีวิตและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เช่น การตั้งธนาคารแห่งชีวิตเพื่อพัฒนาหมู่บ้าน โดยยึดหลักธรรมในพระพุทธศาสนา การจัดพิธีกรรมบวชต้นไม้ การจัดตั้งป่าสมุนไพร ธนาคารผ้า กลุ่มทอผ้า กลุ่มหัตถกรรม เป็นต้น

2. แนวความคิด หลักการปฏิบัติ และเทคโนโลยี เป็นเรื่องราวแนวความคิด หลักปฏิบัติ และเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่ชาวบ้านนำมาใช้ในชุมชน ซึ่งเป็นอิทธิพลของความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เช่น การเลี้ยงปลาตู้กบที่อยู่ในบ่อซีเมนต์ โดยจัดระบบถ่ายเทน้ำและคิดสูตรอาหารปลาขึ้นมาเอง การประดิษฐ์เครื่องนวดข้าวแบบประหยัด เป็นต้น

3. ศิลปะ วัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณี เป็นตัวชี้ที่สำคัญต่อการแสดงออกถึงภูมิปัญญาของชุมชนต่อการดำเนินชีวิต เช่น ประเพณีการบวชนาคเข้าพรรษา แต่งาน นอกจากนี้ยังมีศิลปกรรมพื้นบ้านที่แสดงให้เห็นถึงความสำเร็จของภูมิปัญญาที่สืบทอดกันมาหลายชั่วอายุ เช่น งานจักสาน และงานทอกระเป่าลึงเพาภาคใต้ สี่อันทบูร เครื่องจักรสานต่าง ๆ เครื่องปั้นดินเผา งานแกะสลัก งานปั้น งานหล่อด้วยโลหะ การก่อสร้างอาคารที่อยู่อาศัย ภาพเขียนบนผนัง การฟ้อนรำ และเพลงพื้นบ้าน เป็นต้น

4. การประกอบอาชีพในแต่ละท้องถิ่น การประกอบอาชีพในท้องถิ่นได้รับการพัฒนาให้เหมาะสมกับสมัย เป็นการดำเนินชีวิตที่เคยถูกครอบงำจากสภาพแวดล้อม พ่อค้าคนกลาง ระบบเศรษฐกิจ ระบบโรงงาน กลับสู่การเกษตรที่อาศัยความสมดุลทางธรรมชาติ สามารถยืนหยัดต่อสู้กับ

ความล้มเหลวกับการล้มละลายทางสังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรมได้อย่างภูมิใจด้วยกำลังกาย และการสั่งสมประสบการณ์ กำลังปัญญา เช่น การทำเกษตรแบบผสมผสาน การเกษตรแบบพึ่งพาตนเอง การทำสวนสมุนไพรและการแพทย์แผนโบราณ

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่าการแสดงหุ่นละครเล็กจัดอยู่ในประเภทศิลปวัฒนธรรมกับภาษา และวรรณกรรม เพราะการแสดงหุ่นละครเล็กเป็นการแสดงศิลปกรรมที่ใช้การสื่อสารผ่านทางภาษาท่าทาง และทางวรรณคดี

4.6 การอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่นเปรียบเหมือนสมบัติที่มีค่าของบรรพบุรุษจึงจำเป็นต้องมีการรักษา และอนุรักษ์สืบทอดเพื่อให้คงอยู่ต่อไปจนถึงคนรุ่นหลัง ซึ่งแนวทางในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีดังนี้

1. การค้นคว้าวิจัย คว้าศึกษา และเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านต่างๆ ในส่วนจังหวัด ภูมิภาค และประเทศ โดยเฉพาะภูมิปัญญาที่ทำให้เราทราบถึงความเป็นมาในอดีต และสถานการณ์ในปัจจุบัน
2. การอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยเริ่มจากการปลูกจิตสำนึกให้คนในท้องถิ่นเห็นถึงคุณค่าและความสำคัญของภูมิปัญญาในท้องถิ่นของตัวเอง โดยมีการส่งเสริม และสนับสนุนในการจัดกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวกับประเพณี และวัฒนธรรมในท้องถิ่นนั้น รวมทั้งสนับสนุนให้มีหารสร้างพิพิธภัณฑ์ของชุมชนเพื่อให้เราทราบถึงสภาพชีวิตความเป็นอยู่ และความเป็นมาของคนในชุมชน เพื่อให้เกิดความรู้ และความภาคภูมิใจในท้องถิ่นที่ตัวเองอยู่
3. การฟื้นฟู โดยการคัดเลือกหมู่บ้านที่ภูมิปัญญาท้องถิ่นกำลังจะสูญหายเพื่อที่จะฟื้นฟูให้กลับมามีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนอีกครั้ง โดยเฉพาะทางด้านคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยม
4. การพัฒนาที่ควรริเริ่มสร้างสรรค์ และปรับปรุงภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เหมาะสมกับยุคสมัย และเกิดประโยชน์ในการดำเนินชีวิต โดยนำความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีเข้ามาช่วยเพื่อใช้ในการต่อ ยอดผลผลิต การการตลาด การบริหารจัดการรวมถึงการปกป้อง และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
5. การถ่ายทอด โดยการนำภูมิปัญญาที่น่าสนใจมาเลือกสรรด้วยเหตุผลที่เหมาะสม เพื่อนำไปถ่ายทอดความรู้ให้คนในสังคมเกิดความเข้าใจ และเห็นถึงคุณค่า ประโยชน์ และการปฏิบัติ

ตัวได้อย่างเหมาะสม โดยผ่านทางสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา และกิจกรรมทางวัฒนธรรมเป็นต้น

6. การส่งเสริมกิจกรรม โดยการส่งเสริม และสนับสนุนให้เกิดเครือข่ายการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน โดยให้มีการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรม และภูมิปัญญา

7. การเผยแพร่แปลเปลี่ยน โดยการส่งเสริม และสนับสนุนให้เกิดการเผยแพร่ แลกเปลี่ยน ภูมิปัญญา และวัฒนธรรมต่างๆ กันอย่างกว้างขวางมากขึ้น โดยการใช้สื่อช่วยในการเผยแพร่ เพื่อให้สามารถเป็นที่รู้จักไปได้ทั่วโลก

8. การส่งเสริมปราชญ์ท้องถิ่น โดยการส่งเสริม และสนับสนุนให้มีการพัฒนาศักยภาพของ ผู้ที่มีความรู้ความสามารถเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือที่เรียกกันว่าปราชญ์ชาวบ้านให้มีศักยภาพ ในการถ่ายทอดภูมิปัญญาอย่างเต็มที่ และมีการยกย่อง และประกาศเกียรติคุณในรูปแบบต่างๆ เพื่อให้เป็นที่รู้จัก และน่าเชื่อถือเพิ่มมากขึ้น

9. มีการคุ้มครองลิขสิทธิ์เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อเป็นการเก็บรักษาไม่ให้สูญหายไป เช่นชื่อของข้าวหอมมะลิไทยเป็นต้น ซึ่งต้องได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจด ลิขสิทธิ์เข้ามาดูแล

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่าการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นจำเป็นที่จะต้องอาศัยความร่วมมือจากบุคคลต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานราชการที่เข้ามาร่วมสนับสนุนในการจัดงานในการเผยแพร่ความรู้ และเข้ามาดูแลเรื่องการจดลิขสิทธิ์ ความร่วมมือของคนในชุมชนที่ช่วยกันอนุรักษ์ และเผยแพร่ไม่ว่าจะเป็นจากในครอบครัว หรือแม้แต่การถ่ายทอดความรู้จากสถานศึกษา โดยปราชญ์ชาวบ้านผู้มีความรู้ความสามารถ และการใช้ความรู้ความสามารถจากคนรุ่นใหม่ในการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เป็นที่รู้จัก และสามารถดำรงอยู่ได้ภายใต้ยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไป ศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กก็จัดเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นของไทยที่มีการดัดแปลง ให้หุ่นมีความสมจริง และสามารถปรับตัวให้เข้ากับยุคสมัยมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ในปัจจุบันถึงจะพอเป็นที่รู้จักคนรุ่นหลังอยู่บ้าง แต่ก็มิให้หมกมุ่นไม่มากนัก หากเราไม่เห็นค่าความสำคัญและช่วยกันอนุรักษ์สืบทอด ก็อาจจะกลายเป็นแค่ภูมิปัญญาที่ถูกเก็บรักษาไว้ในพิพิธภัณฑ์ เช่นสิ่งของอื่นๆ

ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการแสดงหุ่นละครเล็ก

5.1 ประวัติความเป็นมา

หุ่นละครเล็กนั้นถือกำเนิดขึ้นในสมัยรัตนโกสินทร์ ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 ผู้ที่ให้กำเนิดครูแกร ศัพทวิช ครูแกรนั้นเริ่มฝึกหัดโขน ละครตั้งแต่อายุ 9 ขวบและเมื่อมีอายุ 20 ปีก็สามารถตั้งคณะละครของตัวเอง เนื่องจากเป็นผู้ที่มีความรู้และความสามารถทางด้านนาฏศิลป์ และออกแสดงตามที่ต่างๆ จนเมื่อมีอายุมากขึ้นจึงมีการคิดค้นสร้างหุ่นที่มีลักษณะรูปร่างหน้าตาเหมือนคนจริงๆ ขึ้นมาหนึ่งชุด เพื่อแสดงให้แก่เด็ก และเยาวชนได้ชม โดยนำแบบมาจากหุ่นจีนของกรมวังบวรวิไชยชาญ ซึ่งต่อมาได้รับการแต่งตั้งเป็นกรมหลวงนครไชยศรีสุรเดช และได้ตั้งชื่อว่าหุ่นละครเล็ก แต่เมื่อถึงสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 การแสดงหุ่นละครเล็กก็ได้รับความนิยมน้อยลง เนื่องมาจากการหลงใหลเข้ามาของวัฒนธรรมต่างชาติ ผสมกับครูแกรเริ่มที่จะมีอายุมากขึ้น ท่านจึงได้ยกหุ่นละครเล็กที่มีอยู่ให้แก่ลูกสะใภ้เป็นผู้สืบทอดจำนวน 30 ตัว และที่เหลือก็นำไปทิ้งลงแม่น้ำท่าจีนปัจจุบันหุ่นทั้งหมดถูกเก็บรักษาไว้ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสมุทรปราการ และเมื่อครูแกรเสียชีวิตลงก็ยิ่งทำให้ความนิยมของหุ่นละครเล็กลดลงด้วยเช่นกัน หลังจากนั้นลูกสะใภ้ของครูแกรก็ได้นำหุ่นละครเล็กที่เหลือไปมอบให้กับนายสาคร ยังเขียวสด หรือที่เรารู้จักกันในชื่อของโจหลุยส์ เป็นผู้สืบทอดศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กต่อ ซึ่งนายสาครก็ได้เก็บรักษาเอาไว้เพื่อบูชา จนกระทั่งมีการสาธิตการแสดงโขนที่สวนอัมพรในงานเฉลิมฉลองกรุงรัตนโกสินทร์ครบรอบ 200 ปี ในปีพ.ศ. 2525 ซึ่งในงานนั้นนายสาครได้นำหุ่นละครเล็กของครูแกรที่ตั้งไว้บูชานำไปทำงานด้วย เมื่อการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้เห็นจึงมีความสนใจ และอยากให้นายสาครเปิดการแสดงหุ่นละครเล็กอีกครั้งเมื่อ พ.ศ.2528 ในงานเทศกาลท่องเที่ยวเมืองโบราณ โดยใช้ชื่อคณะว่า “หุ่นละครเล็กคณะนาฏศิลป์ ละครเล็กหลานครูแกร” ในช่วงแรกของการสืบทอดนั้น ได้มีการถ่ายทอดให้เพียงลูกหลานและสมาชิกในครอบครัวเท่านั้น แต่เมื่อเวลาผ่านไปจึงมีการถ่ายทอดความรู้ด้านศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กให้แก่ผู้คนที่สนใจ เพื่อเป็นการอนุรักษ์และสืบทอดศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กให้กับเด็ก และเยาวชนรุ่นหลัง

ปัจจุบันหุ่นละครเล็กของครูแกรเท่าที่เหลืออยู่ขณะนี้ มีประมาณ 30 กว่าตัว และเก็บรักษาไว้ที่เมืองโบราณ จ.สมุทรปราการ หุ่นที่นายแกรสร้างมีเป็นจำนวนมาก เช่น เรื่องพระอภัยมณี นอกจากหุ่นตัวเอกแล้วยังมีหุ่น 12 ภาษาครบ และมีชื่อประจำตัวหุ่นด้วย หุ่นเหล่านี้ใช้สำหรับเล่น

ตอนศึกเก้าทัพที่อยู่ในเมืองโบราณมีเจ้าจิน เจ้าพม่า เจ้าแขก เจ้าฝรั่ง ที่หายไปคงชำระและทิ้งน้ำไปบ้าง โดยเฉพาะหุ่นตัวละครในเรื่องรามเกียรติ์หลายตัวที่ชำระมากได้ทิ้งน้ำไป เพราะนายแกร่สั่งไว้ก่อนตายว่าถ้าหุ่นตัวใดชำระจนซ่อมไม่ไหวก็ให้ทิ้งน้ำห้ามขายให้ใคร เนื่องจากนายแกร่หวงหุ่นมาก นอกจากลูกหลานแล้วใครจะจับหุ่นดูไม่ได้เลย ตอนสร้างหุ่นก็ปิดประตูลงกลอนไม่ให้ใครเห็น และแข่งไว้ว่าหากใครจำแบบหุ่นไปสร้างก็ขอให้ม้านั่งเป็นไปต่างๆ นานา นอกจากหุ่นที่เป็นตัวคนแล้วยังมีหุ่นเรือสำเภามา ม้ามังกร นาค ปลา หอย เอาไว้เล่นตอนนางผีเสื้อสมุทรตามพระอภัยมณี (เขาวนุช เวศร์ภาดา, 2540)

5.2 ลักษณะของหุ่นละครเล็ก

หุ่นละครเล็กนั้นเป็นภูมิปัญญาไทยที่มีการดัดแปลงมาจากหุ่นจีนของกรมวังบวรวิไชยชาญ ซึ่งต่อมาได้รับการแต่งตั้งเป็นกรมหลวงนครไชยศรีสุรเดช และได้ตั้งชื่อว่าหุ่นที่ดัดแปลงใหม่นี้ว่า หุ่นละครเล็ก

จักรพันธ์ โปษยกฤต ได้กล่าวถึงลักษณะของหุ่นละครเล็กไว้ว่า หุ่นละครเล็กนั้นทำด้วยไม้เนื้ออ่อน มีลักษณะอว้ชะ หน้าตา แขนขาครบเหมือนคน สามารถเคลื่อนไหวได้ตั้งแต่หัว ข้อศอก แขน ขาโดยใช้เชือกบังคับอยู่ภายในตัว และข้อมือ มีการแต่งตัวเป็นละครหรือที่เรียกกันว่าการแต่งกายมีลักษณะคล้าย โขนละคร ลักษณะของหุ่นละครเล็กมีขั้นตอนและวิธีการทำที่ละเอียด และแตกต่างจากหุ่นกระบอกตรงที่หุ่นกระบอกนั้นสามารถเคลื่อนไหวได้เพียงแค่หัวกับมือเท่านั้น แต่หุ่นละครเล็กสามารถเคลื่อนไหวได้ทั้งตัวราวกับคน และมีขนาดสัดส่วนที่เท่ากับคนจริงๆ เพียงแต่เป็นการย่อส่วนลงมา มีแขนขาเท่ากับหุ่นหลวง มีความสูงประมาณ 1 เมตร ข้างในของตัวหุ่นมีลักษณะเป็นโครงกรวง โครงหุ่นท่อนบนทำด้วยกระดาษข่อยส่วนท่อนล่างจะมีโครงลาวดัดไว้ 2-3 เส้น และมีเส้นใยอยู่ภายในลำตัว ถ้าเป็นหุ่นตัวเอกจะมีสายใยที่ข้อมือเพื่อทำให้สามารถหักข้อมือและชี้นิ้วได้ ส่วนหุ่นที่เป็นหุ่นตัวตลกนั้นมือจะไม่สามารถขยับได้ แต่สามารถอ้าปากได้ ส่วนหุ่นตัวนางบางตัวจะมีไม้สี่เหลี่ยมเล็กๆ 2 ชิ้นอยู่ภายในคอเพื่อให้สามารถยกคอได้ ส่วนตัวพระนั้นจะทำได้แค่หันซ้ายขวาธรรมดา นอกจากนั้นยังมีการใช้ผ้าหุ้มบริเวณคอเพื่อให้เกิดความยืดหยุ่น และดวงตาทำจากลูกแก้วเพื่อให้มีความสมจริง(จักรพันธ์ โปษยกฤต, 2529)

ภาพที่ 1 นายสาคร ยังเขียวสด (โจทูลย์)

ที่มา :วิกิพีเดีย

5.3 ขั้นตอนการทำหุ่นละครเล็ก

ในขั้นตอนการทำหุ่นละครเล็กนั้นมีขั้นตอนการทำคล้ายกับการทำหัวโขน ทั้งการวิธีการทำหัวหุ่นที่มีขั้นตอนเดียวกับการทำหัวโขน และเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายที่เป็นแบบเดียวกับที่นักแสดงโขนสวมใส่ โดยมีขั้นตอนการทำดังนี้

1. ขั้นตอนในการทำส่วนหัว ส่วนหัวของหุ่นละครเล็กนั้นจะมีขั้นตอนการทำเหมือนกับ การทำหัวโขน โดยมีขั้นตอนดังนี้

1.1 วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการทำหุ่นได้แก่

1.1.1 หุ่นต้นแบบที่ปั้นด้วยดินเหนียวถอดแบบหล่อด้วยปูน

1.1.2 พิมพ์กลับ ใช้สำหรับกดลาย ทำจากหินสบู่แกะเป็นลายลึกลงไป ปัจจุบันถูกแทนที่ด้วยเรซินเนื่องจากมีราคาถูก และสามารถทำได้จำนวนมาก

1.1.3 ปะเก็นหนัง ใช้แทนที่หนังวัวในสมัยก่อน สำหรับจลุลายส่วนทำ เป็นกรรเจียกจร

1.1.4 เลื่อยฉลุ ใช้สำหรับจลุลาย

1.1.5 ลวดแบบหลายขนาด ใช้สำหรับการเย็บตึงปะเก็น หรือหนังวัวที่ฉลุ แล้วให้คงรูปร่างดั้งเดิม

1.1.6 เข็มขนาดใหญ่ และสายป่านว่า

1.1.7 ปูนยาแนว หรือปูนซีเมนต์

1.1.8 แคลเซียมผง

1.1.9 ทรายล้าง

1.1.10 แป้งข้าวเจ้า

1.1.11 รักษาน้ำเกลือ หรือปัจจุบันนิยมใช้สีFax เพราะหาง่ายและมีขั้นตอน

การใช้ที่ไม่ยุ่งยาก

1.1.12 น้ำมันพืชใช้สำหรับกันปูนติดแม่พิมพ์

1.1.13 กาว

1.1.14 ดินสอพอง

1.1.15 กระจก และเพชรตัดกระจก

1.1.16 พลอยสังเคราะห์

1.2 ขั้นตอนการทำ

1.2.1 การ เตรียมลาย ลวดลายที่ใช้ประดับตกแต่งหัว โขนที่เรียกว่า คือการ “รักดีลาย” เป็นการรักษาน้ำเกลือและชั้นมาผสมให้เข้ากัน แล้วนำไปตั้งไฟอ่อน ๆ เกี่ยวจนส่วนผสมงวดแล้วจึงนำไปกดลงแม่พิมพ์

1.2.2 การขึ้น โครงเตรียมหุ่น คือการนำทรายมาปิดทับให้ทั่วตัวหุ่นที่ทำจากดินเหนียว หรือในปัจจุบันใช้ปูนซีเมนต์ หรือปูนปลาสเตอร์แทน ทิ้งให้แห้งสนิทแล้วจึงถอดออกมาเป็นหัว

1.2.3 การถอดหุ่น คือการนำหัว โขนที่แปะทรายทับหลายๆ ชั้น ซึ่งเรียกว่า “การถอดหุ่น” เมื่อหนาพอเป็นรูปร่างจากนั้นใช้มีดปลายแหลมกรีด แล้วถอดออกจากต้นแบบหลังจากนั้นเขี่ยประสานกันให้สนิทแล้วปิดทรายทับให้เรียบร้อย ส่วนนี้จะเรียกว่า “กะโหลก”

1.2.4 การประดับตกแต่ง หลังจากที่ได้โครงแล้วเรียบร้อยช่างทำหัวหุ่นจะทำการนำรักมาปั้นเพิ่มเป็นส่วนต่างๆ เช่น ตา จมูก ปาก ให้นูนออกมา และเพื่อแสดงอารมณ์ทางใบหน้า หลังจากนั้นจะนำรักที่พิมพ์ลายไว้มาประดับตกแต่งลงบนหัวหุ่น

1.2.5 การลงรักปิดทอง ประดับกระจก หลังจากที่ทำหัวหุ่นประดับลวดลายเรียบร้อยแล้ว จะใช้รักษาน้ำเกลือทาในส่วนที่เป็นลวดลายที่ต้องการที่จะให้เป็นสีทอง (ในปัจจุบันนิยมใช้สี Fax แทนเนื่องจากหาซื้อได้ง่าย มีขั้นตอนในการทำไม่ยุ่งยากและมีราคาถูก) ทิ้งไว้จนเกือบแห้งสนิทแล้วจึงนำทองคำเปลวมาปิดทับจนทั่ว หลังจากนั้นจึงประดับกระจกให้เกิดความสวยงาม แล้วจึงระบายสีโคนใช้สีฝุ่นผสมกับกาวกระถินหรือยางมะขวิด และเขียนหน้าตัวละครตามที่ต้องการ

1.2.6 บริเวณหน้าใช้ปูนปั้นที่มีส่วนผสมพิเศษ ซึ่งสามารถปั้นได้เหมือนดินน้ำมัน เมื่อปูนแห้งก็จะนำมาทาสีแต่งลงดินสอพอง แล้วขัดด้วยกระดาษทรายจนกว่าผิวจะเรียบเนียน และมีสีที่ใกล้เคียงกับผิวหนังคน เมื่อมีใบหน้าที่เนียนแล้วก็เริ่มแต่งหน้าแต่งตา สีที่ใช้ในการแต่งหน้า แต่งตา สีที่ใช้ในการแต่งหน้า เขียนคิ้ว วาดตา ทาปาก เป็นสีประเภทสีโปสเตอร์และสีฝุ่น ใช้พู่กัน ทาหลายๆ ชั้น แล้วขัดแต่งด้วยกระดาษทรายจนดูเหมือนจริง ลูกตาที่สดใสแวววาวนั้นใช้ตาแก้วที่ผ่านการขัดจนใส

ในปัจจุบันรูปแบบของการทำหัวหุ่นละครเล็กได้ถูกปรับเปลี่ยนไปตามกาลเวลา เนื่องจากวัสดุบางอย่างหาได้ค่อนข้างยาก จึงมีการเลือกใช้วัสดุทดแทน เช่น การใช้สี Fax แทนยางรัก หรือ การหล่อเรซินแม่พิมพ์ที่ใช้ในการทำลวดลายที่ใช้ประดับตกแต่งแทนการแกะหินสบู่ ที่หาได้ค่อนข้างยาก และใช้ระยะเวลาในการทำค่อนข้างมาก เพื่อให้ช่างสามารถทำงานได้สะดวกขึ้น

1.3 การทำตัวหุ่นละครเล็ก ปั้นดินเป็นรูปหุ่นที่เราต้องการหุ่นรูปอะไร การขึ้นโครงจะคล้ายๆ กัน แต่แบ่งเป็นตัวพระกับตัวนาง และถอดลักษณะของคนมาทั้งหมด หากเป็นตัวนางก็จะเอวบางร่างน้อย หากเป็นตัวพระลำตัวจะหนากว่า เมื่อปั้นเสร็จก็ใช้กระดาษปิดจากนั้นนำไปตากแดดให้แห้ง เมื่อตัวโครงแห้งจึงผ่าเอาดินด้านในออก ภายในตัวโครงจะยึดเชื่อมด้วยลวด ส่วนประกอบของแขนขาจะทำจากฝ้ายคั่นและมีไม้เชื่อมอยู่ตามบริเวณข้อพับต่างๆ เพื่อให้สามารถขยับได้คล้ายคนจริง

1.4 ส่วนของมือ และเท้าแกะจากไม้ทองหลวง ซึ่งมีน้ำหนักเบาและแกะง่าย พร้อมกับทาน้ำยากันปลวกกันมอดบริเวณลำตัวจะใช้สีพลาสติกทา เพื่อที่เวลาโดนน้ำจะได้ไม่ลอกหลุด

1.5 เมื่อได้ตัวหุ่นที่สมบูรณ์แล้วจึงนำหุ่นที่ได้มาแต่งตัว ตามตัวละครที่ต้องการ โดยการแต่งกาย และเครื่องประดับ จะใช้แบบเดียวกับการแสดงโขน ละครเล็กนั้นเป็นหุ่นที่มีแขน ขา มือ เท้าแบบหุ่นหลวง สูงประมาณ 1 เมตร ข้างในกรวงเป็น โพรงท่อนบนทำด้วยกระดาษข่อย มีเส้นใยอยู่ภายในลำตัวเชื่อมต่อกับข้อมือเพื่อให้สามารถขยับข้อมือ และชี้นิ้วได้ ท่อนล่างทำด้วยโครงลวด ส่วนตัวตลกนั้นจะไม่สามารถขยับข้อมือได้ ส่วนนางร้ายนั้นจะมีชิ้นไม้ที่เป็นสี่เหลี่ยมเล็กๆ อยู่ในคอเพื่อที่จะสามารถยกคอได้ ส่วนหุ่นที่เป็นตัวตลกก็จะใช้ผ้ามุ้งแซมบริเวณคอเพื่อให้สามารถอำปากได้ ดวงตาของหุ่นทุกตัวจะทำจากลูกแก้ว ส่วนที่เป็นเครื่องประดับก็จะใช้การปั้นปิดทอง

ภาพที่ 2 โครงของตัวหุ่นละครเล็ก

ที่มา : <http://project.cs.hcu.ac.th>

ภาพที่ 3 ชิ้นส่วนของหุ่นละครเล็ก

ที่มา : <http://project.cs.hcu.ac.th>

5.4 เสื้อผ้าเครื่องแต่งกายของหุ่นและวิธีการเชิดหุ่นละครเล็ก

ในการเชิดหุ่นละครเล็กนั้นจะขึ้นอยู่กับศักยภาพของหุ่นแต่ละตัว และความถนัดของผู้เชิดหุ่น จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้เชิดหุ่นจะต้องมีการศึกษาโครงสร้างของหุ่นเสียก่อน ส่วนการแต่งกายของตัวหุ่นมีลักษณะที่หลากหลายแตกต่างกันไปตามตัวละคร แต่จะมีลักษณะที่เหมือนกับการแสดงโขนละคร ซึ่งเสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย และวิธีการเชิดหุ่นละครเล็กมีดังต่อไปนี้

5.4.1 พระฤๅษี ซึ่งเป็นนักบวชในศาสนาฮินดูหรือที่รู้จักกันในวงการนาฏศิลป์ว่าพ่อแก่หรือพระภคตมุนี ลักษณะของหุ่นถ้านั้นจะแต่งกายแบบนักพรตในศาสนาฮินดู สวมเสื้อผ้าสีผาด นุ่งห่มหนังเสือ สวมลูกประคำ สวมขฎกฤๅษี ลักษณะการเชิดหุ่นจะใช้ผู้เชิด 3 คน คนที่ 1 จะเชิดลำตัวหุ่นโดยสอดมือล้วงไปที่ก้นหุ่นจับที่แกนก้านคอหุ่น และจับรอกมือซ้าย คนที่ 2 จับไม้ท้าวด้านหน้าของหุ่น คนที่ 3 จับขาของหุ่นทั้ง 2 ข้าง โดยผู้เชิดจะยกเท้าของหุ่นเพื่อแสดงลีลาท่าทาง และอารมณ์เลียนแบบท่าร่างของคน นอกจากนี้ยังมีความเชื่อเกี่ยวกับพระฤๅษี หรือพ่อแก่ว่า เป็นผู้บันทึกทำรา

ของพระศิวะมาเผยแพร่แก่มนุษย์ ดังนั้นก่อนที่จะทำการแสดงจึงต้องมีการทำहारไหว้ครูเพื่อเป็นการเคารพบูชาเพื่อความเป็นสิริมงคล

ภาพที่ 4 พระฤาษี
ที่มา : ผู้วิจัย

5.4.2 พระราม มีผิวกายสีขาว แต่งตัวทรงเครื่องแบบโขน ละคร สวมเสื้อกรองศอ อินทรธนู รัตสะเอว นุ่งผ้า ห้อยหน้า สวมเครื่องประดับทับทรวง สังวาล ดาบทิศ ชำมรงค์ กำไลแฉง ปะวะหล่ำ เข็มขัด กำไลเท้า สวมชฎา จอนหู และดอกไม้ทัด อาวุธของพระรามคือศร 3 เล่ม ได้แก่ ศร พรหมาศร ศรอัคนีवाद และศรพลาญवाद ลักษณะของการเชิดหุ่นจะใช้ผู้เชิด 3 คน คนที่ 1 จะเชิด ลำตัวหุ่น โดยสอดมือล้วงเข้าไปที่ก้นหุ่นจับที่แกนก้านคอหุ่น และจับรอกมือซ้าย คนที่ 2 จะจับรอก มือขวาของหุ่น ส่วนคนที่ 3 จะจับที่ขาทั้ง 2 ข้างของหุ่น และยกเท้าหุ่นเพื่อแสดงท่าร้ายราตามเนื้อ รื่อง และทำนองเพลง

5.4.3 นางสีดา เป็นมเหสีของพระราม สวมมงกุฎแต่งกายขึ้นเครื่องแบบละครนาง สวม เสื้อในนาง ผ้าห่มนาง นวมนาง ฟ้านุ่งนาง สวมเครื่องประดับจี้นาง เข็มขัด กำไลข้อมือ ปะวะหล่ำ ชำมรงค์ และกำไลข้อเท้า เครื่องศรารณ์ สวมมงกุฎ จอนหู ดอกไม้ทัด และอุบะ ลักษณะของการ เชิดใช้ผู้เชิด 3 คน คนที่ 1 จะล้วงมือไปที่ก้นหุ่นเพื่อจับแกนก้านคอหุ่น และจับรอกแขนข้างในหนึ่ง ข้าง คนที่ 2 จะจับรอกแขนอีกข้างหนึ่ง ส่วนคนที่ 3 จะจับขาของหุ่นทั้ง 2 ข้างเพื่อให้ก้าวไปตาม จังหวะของเพลง โดยผู้เชิดทั้ง 3 คนจะรำไปพร้อมกับการแสดงอารมณ์ความรู้สึก ก้าวเท้า และเอียง ศีรษะไปตามบทบาท และทำนองเพลง

ภาพที่ 5 นางสีดา

ที่มา : ผู้วิจัย

5.4.4 นางเบญจกาย เป็นบุตรของพิเภก และนางศรีชญา แต่งกายยืนเครื่องแบบละคร นาง สวมเสื้อในนาง ผ้าห่มนาง นวมนาง ผ้าถุงนาง เครื่องประดับจิ้งนาง เข็มขัด กำไลมือ ปะวะหล่ำ ชำมรงค์ และกำไลข้อเท้า ส่วนเครื่องศิราภรณ์คือรัดเกล้าเปลว ลักษณะการเชิดใช้ผู้เชิด 3 คน คนที่ 1 เชิดลำตัวโดยสอดมือล้วงเข้าไปทางก้นหุ่นเพื่อจับก้นคอหุ่น และจับรอกแขนด้านใดด้านหนึ่ง คนที่ 2 จับรอกแขนอีกข้างที่เหลือ ส่วนคนที่ 3 จะจับขาหุ่นขยับไปตามท่าทำรำของตัวละคร

5.4.5 ทศกัณฐ์ มีสิบเศียรยี่สิบกร มีกายสีเขียว แต่งกายทรงเครื่องใหญ่ นุ่งผ้ากั้นเป็น สวมเสื้อ กรองคอ อินทรธนู สนับเพลา ห้อยหน้า ห้อยข้าง ผ้าปิดก้น รัดสะเอว สวมเครื่องประดับ ทับทรวง สังวาล ตาบทิศ กำไลแฉง ปะวะหล่ำ เข็มขัด และกำไลข้อเท้า สวมหัวโขนทศกัณฐ์ ลักษณะการเชิดใช้ผู้เชิด 3 คน คนที่หนึ่งเชิดลำตัวหุ่นโดยสอดมือไปที่ก้นหุ่นเพื่อไปจับแกนก้นคอ หุ่น ซึ่งตรงคอของทศกัณฐ์จะมีรอก 2 อัน อันแรกใช้สำหรับล็อก อีกอันใช้สำหรับยกหน้า ดังนั้นผู้ เชิดจึงต้องหมุนรอกให้ถูกต้อง อีกมือหนึ่งจับก้นไม้บังคับรอกให้มือหุ่นแสดงท่าทาง และขยับรอก เพื่อขึ้นนิ้ว และตั้งวง คนที่ 2 จับรอกแขนอีกข้างหนึ่ง ส่วนคนที่ 3 จะจับขาของหุ่นขยับไปตามท่า รำ

ภาพที่ 6 ทศกัณฐ์
ที่มา : ผู้วิจัย

5.4.6 หนุมาน มีกายสีขาว อารูของหนุมานคือตรี แต่งกายทรงเครื่องใหญ่ นุ่งผ้ากัน
เป็น สวมเสื้อลายทักษิณาวัตร กรองคอ สนับเพล่า ฟ้านุ่ง ผ้าปิดก้น หางลิง รัตสะเอว ห้อยหน้า ห้อย
ข้าง สวมเครื่องประดับทับทรวง สังวาล ตามทศ กำไลแขน ปะวะหล่ำ เข็มขัด กำไลเท้า สวมหัว โขน
ลิงหนุมาน หัวโล้นปากอ้ามีดาว และเดือน ลักษณะการเชิดจะใช้คนเชิด 3 คน คนที่ 1 จะล้วงเข้า
ไปที่ก้นของหุ่นเพื่อจับแกนก้านคอหุ่น มืออีกข้างจับรอกบังคับมือหุ่น ส่วนคนที่ 2 จับไม้ขยับรอก
บังคับมือหุ่นข้างที่เหลือ ส่วนคนที่ 3 จับขาของหุ่นทั้ง 2 ข้างขยับไปมาตามท่ารำ

ภาพที่ 7 หนุมาน
ที่มา: ผู้วิจัย

5.5 การพากย์หุ่นละครเล็ก

ในการแสดงหุ่นละครเล็กนั้น จะต้องมีการพากย์เพื่อให้ผู้ชมเกิดความเข้าใจในการแสดง (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546)“พากย์” หมายถึง คำพูด ภาษา คำกล่าวเรื่องราวเป็นทำนองเมื่อเวลาเล่น โขน เล่นหนัง ซึ่งสรุปได้ว่าการพากย์ หมายถึงศิลปะการพูดที่ใช้ในการแสดงโขน หรือหนังใหญ่ มักนิยมใช้พากย์เป็นกาศพย์ยานี และกาศพย์ฉับบึง เมื่อผู้พากย์พากย์จบบทหนึ่ง นักดนตรีจะต้องตี ตะโพนทำ และกลองทัดจะตีรับ 2 ครั้ง หลังจากนั้นนักแสดงที่อยู่ในโรงจะร้องรับว่า “เพี้ย” พร้อมๆ กัน เช่น “ปานนั้นองค์เท้าทศศรี ออกมุขมนตรี ๕ ตรีสประภาสราชการ” ตะโพนตีทำ เท่ง ดิว ปี่ะ – ปี่ะตุ๊บ ปี่ะดิ่ง ปี่ะตุ๊บ ปี่ะดิ่ง ดิ่งตุ๊บเพลิง เท็ง เท็ง เท็ง ดิกลองทัดจะตีรับ - ต่อม ต่อม (ชนิด อยู่ โปธิ์, 2511 :129)

5.5.1 ประเภทของการพากย์

การพากย์ในการแสดงนั้นสามารถแบ่งได้เป็น 6 ประเภท โดยมีการพากย์ 3 ทำนอง

5.5.1.1 พากย์เมือง ใช้สำหรับ โขนที่เป็นตัวเอกออกท้องพระโรงว่าราชการ เช่น ทศกัณฐ์นั่งเมือง เป็นต้น นอกจากนั้นยังใช้ในเสลาที่พระรามว่าราชการ ณ พลับพลาที่ประทับ จะเรียกการพากย์ประเภทนี้ว่า “การพากย์พลับพลา”

ปางนั้นพระจักรี	ผู้ทรงศรีอยุธยา
ประทับ ณ พลับพลา	ณ ท่วมกลางพลากร
ตั้งท้าวพิเภกณังค์	พรหมฤทธิ์อดิศร
สุกรีพขุนวานร	และพญาชมพูปาน
ยุวราชองค์	ยศไกรผู้ใจหาญ
กำแหงหนุมาน	อีกทั้งนิลนันท์แขง
อีกทั้งสิบแปดมง	กุกุกบีที่เริงแรง
ต่างรอยอแยง	ยุทธสูสีศรุตสลาย

(พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 6)

5.5.1.2 พากย์รด ใช้สำหรับชมรด หรือพาหนะในเวลายกทัพ หรือไพร่กระบวนพล บางครั้งถ้าตัวโขนทรงพาหนะอะไรก็จะเรียกชื่อตามพาหนะที่ใช้ เช่น พากย์ม้า พากย์ช้าง

เสด็จทรงรถทรงสงคราม	แสงแก้วแววาม
สว่างกระจ่างพร่างพราย	
พระที่นั่งบัลลังก์เลิศเนติฉาย	งอนระหงธงปลาย
ปลิวคว้างกลางเมฆา	
เทียมราชสีห์เดินแผ่นดินพา	รถเลื่อนเคลื่อนคลา
มากกลางขันธ์จตุรงค์	
คุมวงกงตั้งก่อองค	คุมก้องฟ้าดง
กงกลิ้งกระเดื่องโคดทะยาน	

(ประหม่อมคำพากย์รามเกียรติ์)

5.5.1.3 พากย์ชมดง ใช้ในเวลาที่ชมความงามของธรรมชาติ ต้นบทเป็นทำนองร้อง
เพลงชมดงใน ปลายบทคงทำนองพากย์ปกติ

พระชายชรมีขรรค์	คีรีรัตน์อลงกรณ์
เทิ่งแท่งทิมัมพร	ณท่ามกลางพลากร
ระยับน้ำมรกต	แสงไสศตระการตา
เรื่องรุ่งทิวา	ตรีจรัสสุญงาม
ตรวยโครกชะงักง้า	มีทางถ้ำชาลาลาม
พุ่มหลังไหลหลาม	ลงจากเงื่อมมณีลาย
คายนุคนะเดินโดน	แท่งถั่วโชนชลาขยา
ทบไหลลงหาดทราย	มาวิเชียรสาครควร

(ประหม่อมคำพากย์รามเกียรติ์)

5.5.1.4 พากย์ไอ้ ใช้ในเวลาทีตัวละครกำลังโศกเศร้า ทำนองพากย์ต้นบทคงเดิม
แต่ตอนปลายเป็นทำนองเพลงปี่ไอ้

พระซ็อนเกศขึ้นวางดัก	พิศพัทธ์แล้วรับขวัญ
ยิ่งคิดยิ่งกระสัน	ยิ่งโศกเศร้าในวิญญา
พิศพินสีโรโรตม์	พระองค์โอรสรู้แลนัยนา
กรแก้มพระกัณฐา	ก็เหมือนแม่สีดาเดียว
พิศทรวงแลดวงถัน	ในเบื้องบนพระองค์เรียว
ชะรอยรูปสีดาเจียว	ประจักษ์แล้วนออกอา
พระเล็งลักษณะเกศี	สินีน้องจนบาทา
แทบทำจะมรณา	พินาศแนบพระศพลง

(พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2)

5.5.1.5 พากย์บรรยาย ใช้บรรยายความเป็นมาของสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือรำพึงรำพัน แต่มิได้แสดงความ โศกเศร้า

โลกสมมุติ नामคำกล	สืบมาตราบดล
บัดนี้ว่านิลกาพา	
พุ่มคลื่นระลอกคลื่นเลื่อนผกา	กระทบซัดทายมา
ก็ดอนขึ้นกลางชลธิ	
พฤษกรุ่นเรื่องร่มเรือนขจี	กาทายลิตธิมี
มหิทธิอยู่อาศัย	
จึงเรียกเกาะรังกาไกร	ร้อยโยชน์ยาวใน
จังหวัดพิภพมณฑล	

(ประชุมคำพากย์รามเกียรติ์)

5.5.1.6 พากย์เบ็ดเตล็ด ใช้พากย์เรื่องต่างๆ ไปที่ไม่เกี่ยวกับประเด็นที่ผ่านมา

ครั้นถึงเชิงเขาสุรگانต์

ประทับทวยหาญ

ให้ตั้งพิธีเจษฎา

จิตรการรับสั่งออกมา

เกณฑ์หมู่โยธา

อสุรปลุงโรงรี

สามสิบเก้าห้องรูจี

คาดแดงคูดี

ด้วยพวงพกามาลัย

คำกลอาสน์รัตนจักร

กลางโรงอำไพบี

กองหุติกาลา

(ประชุมคำพากย์รามเกียรติ์)

5.6 วงดนตรีที่ใช้ประกอบในการแสดงหุ่นละครเล็ก

หุ่นละครเล็กเป็นการแสดงที่มีความคล้ายคลึงกับการแสดงโขน จึงเป็นการแสดงที่จำเป็นต้องมีดนตรีประกอบ ซึ่งวงดนตรีที่ใช้ในการแสดงนั้นเรียกว่าวงปี่พาทย์ ซึ่งเป็นวงดนตรีที่ประกอบด้วยเครื่องดี เช่น ฆ้อง กลอง และมีปี่เป็นประธาน แยกเครื่องดนตรีที่ผสมต่างๆ ตามประเภทของวง และจำนวนของเครื่องดนตรี แบ่งเป็น

1. วงปี่พาทย์เครื่องห้า ประกอบด้วยเครื่องดนตรี 6 ชิ้น คือน้ปี่ใน ระนาดเอก ฆ้องวงใหญ่ ตะโพน กลองทัด (ในสมัยโบราณจะมีกลองเพียงลูกเดียว แต่ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 1 จึงเพิ่มเป็น 2 ลูก) และฉิ่ง ที่เรียกววงปี่พาทย์เครื่องห้า ทั้งที่มีเครื่องดนตรี 6 ชิ้นนั้น เนื่องมาจากฉิ่งเป็นเครื่องดนตรีประกอบจังหวะ จึงไม่นับเป็นเครื่องดนตรีไทย

2. วงปี่พาทย์เครื่องคู่ ประกอบด้วย ปี่ใน ปี่นอก (ไม่ค่อยนิยมใช้) ระนาดเอก ระนาดทุ้ม ฆ้องวงเล็ก ฆ้องวงใหญ่ ตะโพน กลองทัด 1 คู่ ฉิ่ง และฉาบ วงปี่พาทย์เครื่องใหญ่ ประกอบด้วย ปี่ใน ปี่นอก ระนาดเอก ระนาดทุ้ม ระนาดเอกเหล็ก ฆ้องวงใหญ่ ฆ้องวงเล็ก กลองทัด 1 คู่ ฉาบเล็ก โหม่ง ตะโพน ฉิ่ง และฉาบใหญ่

5.7 พิธีไหว้ครู

ในการไหว้ครูถือเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่ง เพราะเป็นการแสดงความเคารพถึงครูบาอาจารย์ ทั้งที่ยังมีชีวิตอยู่ และล่วงลับไปแล้ว ซึ่งถือเป็นธรรมเนียมปฏิบัติที่สืบทอดกันมายาวนาน โดยจะจัด ขึ้นในวันพฤหัสบดี ซึ่งความเชื่อตามหลักศาสนาพราหมณ์ถือว่าเป็นวันครู ผู้ที่จะทำการแสดงนั้น ล้วนแล้วแต่ต้องผ่านพิธีไหว้ครูด้วยกันทุกคน ในพิธีไหว้ครูนั้นจะมีการจัดเตรียมสถานที่ต่างๆ เช่น โต๊ะหมู่บูชา พระพุทธรูป ที่ตั้งเครื่องดนตรี หัว โขนซึ่งเปรียบเสมือนตัวแทนของครู และเครื่องสังเวท เป็นต้น พิธีไหว้ครูจะเริ่มต้นด้วยพิธีสงฆ์ก่อน โดยจะนิมนต์พระ 9 รูปมาเจริญพระพุทธมนต์ ต่อจากนั้นผู้ประกอบพิธีไหว้ครูจะเริ่มกล่าวโองการ เมื่อเสร็จพิธีไหว้ครูก็จะมีการทำพิธีครอบครูต่อ โดยจะให้ศิษย์ที่จะเข้าพิธีครอบครูนำขันกำนล หรือขันล้างหน้าที่ใส่ดอกไม้ ธูป เทียน ซึ่งครูผู้ทำพิธี ครอบครูนั้นจะต้องมีคุณสมบัติครบตามที่กำหนดไว้ เช่นมีอายุไม่ต่ำกว่า 30 ปี และได้อุปสมบทแล้ว เป็นผู้มีความรู้ความสามารถขั้นสูงในวิชาแขนงนั้นๆ มีบุคลิกภาพและความประพฤติเป็นที่น่าเคารพ มีความรู้ในการประกอบพิธีได้ถูกต้อง และได้รับมอบหมายจากครูที่เคยทำพิธีครอบครูมาก่อน ไม่ใช่จะเป็นครูผู้สอนคนไหนก็ได้ การครอบครูเริ่มจากการกล่าวบูชาพระรัตนตรัย ต่อด้วยการ ไหว้ครูที่เป็นเทพ และครูที่เป็นมนุษย์ รวมทั้งบิคาบารดาสลับกับการบรรเลงวงปี่พาทย์ที่บรรเลง ด้วยเพลงหน้าพาทย์ชั้นสูง ต่อจากนั้นก็ถวายเครื่องสังเวท พอได้เวลาที่จะกล่าวเวลาเครื่องสังเวท ครู ทำพิธีประพรมน้ำมนต์และเจิมให้แก่ศิษย์เป็นอันเสร็จพิธี

จากที่กล่าวมาทั้งหมดสรุปได้ว่า ศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กเป็นศิลปวัฒนธรรมไทยที่ สะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญาไทยทั้งดงามในหลายๆ ด้าน เพราะเป็นศิลปวัฒนธรรมที่รวบรวมงาน ศาสตร์และศิลป์ต่างๆ ไว้หลากหลายแขนง ไม่ว่าจะเป็นหัตถศิลป์ นาฏศิลป์ หรือทางด้าน วรรณกรรม ในการทำหุ่นละครเล็กแต่ละตัวนั้นช่วงทำหุ่นจำเป็นที่จะต้องอาศัยความชำนาญในการ ทำ และจำเป็นที่จะต้องมีความประณีตบรรจงในทุกขั้นตอน ไม่ว่าจะเป็นในส่วนของการทำหัวของ หุ่นละครเล็ก ที่มีขั้นตอนที่ค่อนข้างจะยุ่งยาก ช่วงต้องเริ่มตั้งแต่การปั้นหัวหุ่นด้วยดิน แล้วจึงนำดิน ที่ได้มาถอดแบบเป็นหัวหุ่น และเขียนหน้าตัวละครเช่นเดียวกับการทำหัว โขน แต่สิ่งที่แตกต่าง ออกไปคือตาของหุ่นละครเล็กทำจากแก้วเพื่อให้มีความสมจริง ในขั้นตอนการปิดทองนั้นจำเป็นที่ จะต้องอาศัยปัจจัยหลายอย่าง ไม่ว่าจะเป็นความชำนาญในการกะเวลาของช่างรัก หรือสีที่จะใช้ ใน การปิดทองให้พอ ไม่แห้งหรือไม่แฉะจนเกินไป เพราะจะทำให้ความสวยของทองลดน้อยลง ตัวหุ่น ถูกออกแบบมาให้สามารถที่จะเคลื่อนไหวได้อย่างสมจริง จึงมีชิ้นส่วนในการประกอบค่อนข้าง เยอะ และต้องมีการวัดสัดส่วนที่ถูกต้อง เพราะหุ่นละครเล็กนั้นมีสัดส่วนเท่ากับคนจริงๆ แต่ทำการ คำนวณ และตัดทอนให้มีขนาดเล็กกว่า ในส่วนของเสื้อผ้านั้นเป็นการปัก และตัดเย็บด้วยมือแทบ ทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นการติดกระดุม หรือการปักดินเงินดินทอง ทำให้การทำหุ่นแต่ละตัว ใช้ระยะเวลา ค่อนข้างนาน โดยเฉพาะตัวนางที่มีรายละเอียดค่อนข้างเยอะ ในการแสดงนั้นจะมีวงดนตรีบรรเลง

และคนพากย์ ซึ่งเรื่องที่ใช้ในการแสดงส่วนใหญ่จะนิยมเรื่องรามเกียรติ์ ซึ่งมีเนื้อหาที่สนุก และมีภาษาที่สละสลวย แต่สิ่งที่เป็นเสน่ห์ของหุ่นละครเล็กที่ไม่เหมือนกับการแสดงหุ่นในแบบอื่นๆ คือ การเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนเชิด กับตัวหุ่น ที่ต้องอาศัยการฝึกฝนเป็นเวลานาน และจะเป็นที่ผู้เชิดจะต้องมีความชำนาญในการเล่น โขน เพราะท่าทางที่ใช้ในการรำรำ รวมทั้งจังหวะที่ใช้ในการแสดงหุ่นละครเล็กนั้นมีรูปแบบที่คล้ายกับการแสดงโขน นอกจากจะมีพื้นฐานของโขนแล้วยังต้องรู้จักการทำงานเป็นทีม การให้สัญญาณ เพราะในการเชิดหุ่นแต่ละตัวจะใช้ผู้เชิดถึง 3 คนบังคับมือ เท้า และคอ ให้รำอย่างอ่อนช้อยงดงามไปตามจังหวะเพลงให้หุ่นสามารถสื่อสารกับคนดูผ่านภาษาท่าทางได้ราวกับว่ามีชีวิตจริงๆ นี่คือการพิเศษสร้างความประทับใจให้กับผู้ชมทั้งชาวไทย และชาวต่างชาติ นับว่าเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สวยงาม และหาคุณค่าก่อนข้างยาก เนื่องจากขาดผู้สืบทอด และผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องของหุ่นละครเล็กในปัจจุบันมีจำนวนไม่มาก และหาคุณค่าก่อนข้างยาก ผู้วิจัยจึงรู้สึกว่าเป็นมรดกทางภูมิปัญญาที่มีคุณค่าต่อจิตใจ และควรจะอนุรักษ์ไว้เป็นมรดกให้กับคนรุ่นหลัง

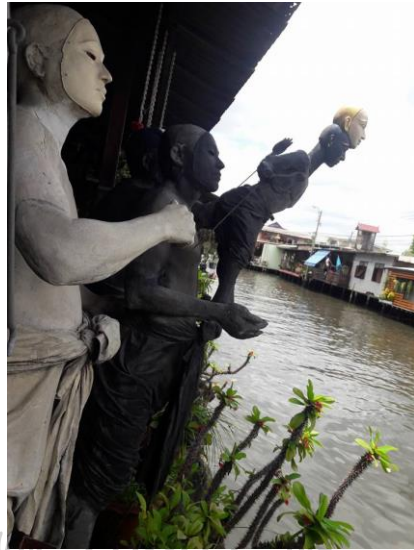
5.8 ประวัติของหุ่นละครเล็กศิลปกรรมค่านาย

บ้านศิลปินริมคลองบางหลวง แต่เดิมบ้านหลังนี้เป็นบ้านของตระกูลรักสำรวจ ซึ่งประกอบอาชีพเป็นช่างทำทองรูปพรรณ พื้นที่บริเวณนี้เป็นตลาดสายของชุมชน จึงทำให้มีผู้คนพลุกพล่าน ต่อมาเมื่อลูกหลานเข้ารับราชการทหารก็ทยอยย้ายออกไปอยู่ที่อื่น จนเหลือคุณยายประไพ รักสำรวจ เป็นคนสุดท้ายที่ยังคงอาศัยอยู่ที่บ้านหลังนี้ เนื่องจากมีความรักและความผูกพันกับบ้านจึงไม่อยากจะย้ายไปอยู่ที่อื่น ต่อมาเมื่อคุณยายมีอายุมากขึ้นช่วยเหลือตัวเองได้ไม่ค่อยสะดวกลูกหลานจึงมาขอให้ไปอยู่ด้วย และบ้านหลังนี้ก็ถูกทิ้งให้เป็นบ้านร้าง จนเสื่อมโทรมลง เจ้าของบ้านจึงตัดสินใจรื้อบ้านทิ้งเพื่อนำไม้มาขาย ต่อมาอาจารย์ชุมพล อักพันธานนท์ ผู้เป็นศิลปินสาขาจิตรกรรม และนักอนุรักษ์ จึงได้ระดมทุนร่วมกับเพื่อนเพื่อซ่อมแซมบ้านหลังนี้ และเปิดเป็นบ้านศิลปินคลองบางหลวงเมื่อวันที่ 9 เดือน กันยายน 2552 บ้านศิลปินคลองบางหลวงจึงเป็นชุมชนเล็กๆ ริมน้ำที่เหมือนแกลลอรี่เล็กๆ ที่รวบรวมงานศิลปะจากศิลปินหลายๆ แขนง ส่วนการแสดงหุ่นละครเล็กนั้นเกิดขึ้นหลังจากที่บ้านศิลปินก่อตั้งขึ้นได้ 2 ปี แต่เดิมผู้ก่อตั้งหุ่นละครเล็กศิลปกรรมค่านายเคยแสดงอยู่กับโจหลุยส์ แต่เมื่อโรงละคร นาฏยศาลา หุ่นละครเล็ก (โจหลุยส์) หมดสัญญากับสวนลุมไนท์บาซาร์ จึงทำให้มีบางส่วนแยกตัวออกมา แต่ด้วยความที่มีใจรักในศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก และต้องการที่จะสืบทอดศิลปะการแสดงชนิดนี้ให้แก่คนรุ่นหลัง เนื่องจากเป็นศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กเป็นศาสตร์ที่มีการรวบรวมและผสมผสานศิลปะหลายๆ แขนงเข้าด้วยกัน เช่น นาฏศิลป์ หัตถศิลป์ ประณีตศิลป์ คีตศิลป์ มณฑานศิลป์ และวรรณกรรม เรียงร้อยเข้าด้วยกัน จนเกิดเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่มีความอ่อนช้อย งดงามไม่เหมือนใคร อีกทั้ง

ยังขาดผู้ที่จะอนุรักษ์ และสืบทอดให้เป็นที่ยุทธ์ และอนุรักษ์ให้คงอยู่สืบต่อไป จึงมีการนำเรื่องนี้ไปปรึกษากับอาจารย์วัชร ประยูรคำ ผู้เชี่ยวชาญทางด้านประติมากรรม จนได้นำเรื่องนี้มาปรึกษาอาจารย์ชุมพล จึงได้มาแสดงที่บ้านศิลปิน เพราะอาจารย์ชุมพลเห็นคุณค่าของศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก และไม่อยากจะหายไปตามกาลเวลา และจัดตั้งเป็นคณะค่านายขึ้น ซึ่งความหมายของชื่อคณะค่านายนั้น “คำ” มาจากคำว่าทองคำ ส่วน “นาย” หมายถึงศิลปินในคณะ รวมกันมีความหมายว่า “กลุ่มศิลปินที่ถ่ายทอดงานศิลปะที่ทรงคุณค่าดุจทองคำ” ซึ่งในภายหลังได้เปลี่ยนชื่อเป็นศิลปินธรรมค่านาย หุ่นละครเล็กศิลปกรรมค่านาย บ้านศิลปิน คลองบางหลวงเป็นคณะหุ่นละครเล็ก ที่ทำการแสดงด้วยใจรักที่อยากจะสืบทอดศิลปวัฒนธรรมไทยที่ทรงคุณค่า โดยไม่แสวงหาผลกำไร เพราะมีจุดมุ่งหมายที่สำคัญคือ ต้องการที่จะอนุรักษ์สืบทอดศิลปะการแสดงแขนงนี้ให้ยังคงอยู่ โดยการจัดแสดงแบบเปิดหมวกเช่นนี้จะทำให้เข้าถึงผู้ที่สนใจได้ทุกกลุ่มโดยง่าย เพื่อให้การแสดงหุ่นละครเล็กเป็นที่รู้จักเพิ่มมากขึ้น โดยนำการแสดงโขน ชุดหนุมานจับนางเบญจกาย มาใช้ในการแสดง นอกจากนี้ยังมีการสอนการแสดงหุ่นละครเล็กให้แก่เด็ก และเยาวชนที่สนใจเพื่อเป็นการต่อยอดเมล็ดพันธุ์ที่จะมาทดแทนคนรุ่นเก่าโดยไม่คิดค่าใช้จ่าย โดยในเบื้องต้นจะเป็นการฝึกหัดการแสดงโขน เนื่องจากผู้ที่แสดงหุ่นละครเล็กนั้นจำเป็นที่จะต้องมีความรู้พื้นฐานในการแสดงโขนก่อน และในการฝึกการเชิดหุ่นนั้นใช้ระยะเวลาค่อนข้างนาน แต่ก็มีเยาวชนบางคนที่เริ่มฝึกตั้งแต่เล็ก จนปัจจุบันสามารถเชิดหุ่นละครเล็กได้ ซึ่งนับเป็นความภาคภูมิใจของหุ่นละครเล็กศิลปกรรมค่านาย บ้านศิลปิน คลองบางหลวง นอกจากนี้ยังมีการจัดการแสดงให้ชมกันที่บ้านคลองบางหลวงแล้วนอกจากนี้ยังมีการเข้าไปเป็นครูสอนศิลปะการแสดงโขนให้กับโรงเรียนอีกด้วย

ภาพที่ 8 บรรยากาศรอบบ้านคลองบางหลวง
ที่มา : โดยผู้วิจัย

ภาพที่ 9 รูปปั้นหุ่นละครเล็กคณะค่านาย
ที่มา : โดยผู้วิจัย

ภาพที่ 10 บริเวณลานจัดแสดงหุ่นละครเล็ก
ที่มา : ผู้วิจัย

ภาพที่ 11 เวทีแสดงหุ่นละครเล็ก

ที่มา : ผู้วิจัย

ภาพที่ 12 พื้นที่จำหน่ายอาหารและเครื่องดื่ม

ที่มา : ผู้วิจัย

ภาพที่ 13 ทำพื้นฐานที่ใช้ในการฝึกโยน
ที่มา: ผู้วิจัย

ภาพที่ 14 บรรยากาศก่อนเริ่มทำการแสดง
ที่มา : ผู้วิจัย

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้รวบรวมงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องทางด้านการศึกษาคคุณค่า การอนุรักษ์ และสืบทอดทางด้านภูมิปัญญา และศิลปวัฒนธรรม ซึ่งสรุปได้ดังนี้

6.1 งานวิจัยในประเทศ

วารรัตน์ วัฒนชนโนบล และคณะ (2558: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่องการจัดการความรู้การทอดผ้าพื้นบ้านกลุ่มอาชีพเสริมบ้านสุขเกษม อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม งานวิจัยในครั้งนี้มุ่งเน้นการศึกษาบริบทชุมชน และรูปแบบการทอดผ้าของบ้านสุขเกษม โดยรวมรวมการจัดการความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นเอาไว้ ผลการศึกษาพบว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะคือ 1) ที่มาจากภูมิปัญญาดั้งเดิม 2) มาจากการประยุกต์จากการส่งเสริม และพัฒนาจากภายนอก ตามนโยบายของรัฐที่ต้องการให้ชุมชนมีการพัฒนา โดยมีรัฐเข้ามาช่วยส่งเสริม การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นขึ้นอยู่กับหลายปัจจัย บางครั้งภูมิปัญญาท้องถิ่นก็ใช้วัตถุดิบที่หาได้ในท้องถิ่น มีกระบวนการผลิตไม่ซับซ้อน เพียงแต่ต้องใช้ทักษะและความชำนาญ ก็จะสามารถถ่ายทอดให้เข้าใจได้ง่าย การถ่ายทอดภูมิปัญญาแบ่งเป็น 1) การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นดั้งเดิม 2) การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้รับการพัฒนาแล้ว กระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นมี 5 ขั้นตอนได้แก่ 1) กำหนดความรู้ 2) แสวงหาความรู้ 3) แลกเปลี่ยนความรู้ 4) จัดเก็บความรู้ และ 5) ถ่ายทอดความรู้

พัชรินทร์ รมโพธิ์ชื่น (2557: 78) ได้ทำการศึกษาเรื่องการจัดการศิลปะการแสดงโขนของครูชีพ ขุนอาจ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาคุณค่าของศิลป์ประดิษฐ์หัวโขนแบบครูชีพ ขุนอาจ 2) ศึกษาให้เห็นถึงวัฒนธรรมพหุวิชาชีพ ที่เกี่ยวกับศิลป์ประดิษฐ์หัวโขน ครูชีพ ขุนอาจ ผลการศึกษาพบว่า ในด้านของศิลปะโขนเป็นทั้งศาสตร์ และศิลป์ที่มีความงดงามที่รวมศาสตร์ และศิลป์ในด้านต่างๆ ไว้ด้วยกัน ด้านคุณค่าส่วนบุคคลการแสดงโขนนั้นมีคุณค่าในด้านการพัฒนาร่างกาย เสริมสร้างแข็งแรง พัฒนาด้านสติปัญญาเพราะผู้ที่ถ่ายทอดโขนได้ต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโขน การพัฒนาด้านจิตใจให้รู้จักการอดทน และมีความพยายามในการฝึกซ้อม คุณค่าทางด้านการศึกษานั้นการถ่ายทอดศิลปะการแสดงของครูชีพขุนอาจ มีความถูกต้องตามหลักทฤษฎีศิลป์ นอกจากการถ่ายทอดเรื่องการแสดงโขนแล้ว ก็ยังมีการสอนเกี่ยวกับการทำหัวโขนอีกด้วย นอกจากจะมีการสอนการแสดงแล้วยังมีการนำนักเรียนที่เรียน โขน ไปออกงานต่างๆ เพื่อให้เด็กรู้จักการหารายได้ และมีภาครัฐและเอกชนจำนวนมากเข้ามาให้การสนับสนุน เพื่อเป็นการอนุรักษ์ให้ศิลปะการแสดงโขนยังคงดำรงอยู่

สาโรช รุ่งเรือง (2557: 112) ได้ทำการศึกษาเรื่องแนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการหล่อพระของชุมชนบ้านช่างหล่อ กรณีศึกษาล้านช่างหล่อ เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับปัจจัยสนับสนุน และระดับการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการหล่อพระของชุมชนบ้านช่างหล่อ เขตบางกอกน้อย กรุงเทพฯ 2) เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการหล่อพระของชุมชนบ้านช่างหล่อ เขตบางกอกน้อย 3) เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลกระทบต่อ การอนุรักษ์ภูมิปัญญาการหล่อพระของชุมชนบ้านช่างหล่อ เขตบางกอกน้อย กรุงเทพฯ 4) เพื่อศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการหล่อพระของชุมชนบ้านช่างหล่อ เขตบางกอกน้อย กรุงเทพฯ ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยในการสนับสนุนภูมิปัญญาการหล่อพระของชุมชนบ้านช่างหล่อ ได้แก่การรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการหล่อพระ เจตคติที่มีต่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการหล่อพระ และความเชื่อ การเผยแพร่ภูมิปัญญาเกี่ยวกับการหล่อพระจะอยู่กับเด็กและเยาวชนในระดับอนุปริญาเท่านั้น จึงอยากให้รัฐเข้ามาสนับสนุนให้มีการบรรจุภูมิปัญญาเกี่ยวกับการหล่อพระเข้าไปในหลักสูตร และเนื่องจากการหล่อพระทำให้เกิดมลพิษด้านฝุ่นขั่วจากเศษทอง และเสียงดังจากการตกแต่งพระจึงต้องย้ายโรงหล่อ ไปอยู่ชายเมืองทำให้ภูมิปัญญาแบบดั้งเดิมหายไป จึงควรมีการจัดกิจกรรมในหารส่งเสริมและพัฒนาเกี่ยวกับภูมิปัญญาหล่อพระเพื่อให้ยังคงอยู่และเป็นที่รู้จักมากขึ้น

ธีรวัฒน์ ช่างसान (2556: 89) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องแนวทางการอนุรักษ์ และพัฒนาศิลปะลิเกเป่า ในจังหวัดนครศรีธรรมราช มีวัตถุประสงค์ในการวิจัยคือ เพื่อการอนุรักษ์พัฒนา และสืบสานการแสดงลิเกเป่าในจังหวัดนครศรีธรรมราชให้คงอยู่ ผลการศึกษาวิจัยพบว่าลิเกเป่าในจังหวัดนครศรีธรรมราชเป็นภูมิปัญญาที่มีคุณค่าในหลายด้านเช่น การอบรมสั่งสอนเรื่องคุณธรรม จริยธรรม การอบรมสั่งสอนเรื่องหน้าที่ของคนในสังคม การอบรมสั่งสอนเรื่องของผู้หญิงหลังแต่งงาน ซึ่งเป็นสิ่งที่ถูกแฝงมากับภูมิปัญญาท้องถิ่น แต่เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมจึงทำให้ลิเกเป่าไม่เป็นที่นิยม อีกทั้งผู้ที่ถ่ายทอดการแสดงลิเกเป่าในปัจจุบันเหลือเพียงผู้สูงอายุ และไม่มีคนที่สนใจ จึงต้องการให้เด็กและเยาวชนเห็นถึงความสำคัญ และการสืบทอด จึงมีการจัดตั้งนโยบายโดยการร่วมมือของคนในชุมชนให้นำศิลปินที่แสดงลิเกเป่าเข้าไปจัดกิจกรรมร่วมกับคนในชุมชน เพื่อให้คนทั่วไปได้รู้จัก และมีการปรับปรุงเรื่องบทให้มีความกระชับ และเข้าใจง่าย มีการพัฒนาเครื่องแต่งกายให้สวยงาม ทันสมัย แต่ยังคงความงดงามแบบดั้งเดิม มีการนำเสนอรูปแบบที่น่าสนใจเพิ่มมากขึ้น จัดให้มีเอกสารประกอบการเรียนเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของลิเกเป่าเพื่อให้เข้าถึงเด็กและเยาวชนในท้องถิ่นมากขึ้น เพราะถือว่าเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สำคัญของจังหวัดนครศรีธรรมราช

ฉันทภา อินทกุล และคณะ (2556: 200) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องกระบวนการจัดการหุ่นละครเล็ก โจอหลุ่ยส์เพื่อการพัฒนาและสืบทอดเจตนารมณ์ ในโรงเรียนเขต จังหวัดเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของหุ่นละครเล็กในประเทศไทยและศึกษาคุณค่าการจัดการจัดการหุ่นละครเล็ก โจอหลุ่ยส์ตลอดจนเสนอรูปแบบและวิธีการจัดการและวิธีการจัดการหุ่นละครเล็ก โจอหลุ่ยส์ เพื่อการ เผยแพร่และพัฒนาหุ่นละครเล็กภาคเหนือในโรงเรียนที่มีการเรียนการสอนในแขนงของนาฏศิลป์ ในเขตจังหวัดเชียงใหม่ งานวิจัยชิ้นนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพโดยการเก็บข้อมูลทางเอกสารและการสัมภาษณ์เก็บรวบรวมข้อมูลของเอกสารงานวิจัย จากการเก็บรวบรวมข้อมูลจากโรงเรียนจำนวน 2 โรงเรียนในจังหวัดเชียงใหม่ที่ได้รับการบรรยายของคณาจารย์เรื่องต้นกำเนิดของ หุ่นละครเล็กและสาธิตการเชิดหุ่น โดยคณะหลุ่ยส์เพื่อให้เห็นถึงกระบวนการการเชิดหุ่นละครเล็กจากนั้นเข้าร่วมใน กิจกรรมเผยแพร่โดยการสัมผัสและทดลองเล่นเชิดหุ่นในความดูแลของผู้เชี่ยวชาญ โดยให้ความรู้เข้าใจลึกซึ้งทำให้พบว่า โครงการเผยแพร่ศิลปะการเชิดหุ่นละครเล็กคณะโจอหลุ่ยส์เพื่อศึกษาค้นหา รูปแบบและวิธีการเผยแพร่ศิลปะการเชิดหุ่น ละครเล็ก จากการเก็บผลวิจัยพบว่าฐานความรู้ของเยาวชนเรื่องศิลปะการเล่น โขนและการเชิดหุ่นนั้นยังมีน้อยทั้งที่เป็นศิลปะประจำชาติและคงอยู่ทั่วไปในการดำเนินชีวิตและ ไม่มีความแพร่หลายในองค์ความรู้จากการศึกษาศิลปะในแขนงของ นาฏศิลป์เป็นเรื่องน่าเบื่อสำหรับเยาวชนผู้ที่เป็นแรงสำคัญในการสืบทอดเนื่องจากในปัจจุบันนี้มีสื่อมากมายแต่ขาดการ เพิ่มเติมจึงกลายเป็นเรื่องที่ไม่น่าสนใจแต่หลังจากการทำกิจกรรมและเสนอรูปแบบการการสืบทอดภายในโรงเรียนในเขต จังหวัดเชียงใหม่ และผลจากการตอบรับจากที่เป็นลบกลับกลายเป็นการกระตุ้นเยาวชนให้กลับมาสนใจทั้งตัวเยาวชนและ สถานศึกษา ทำให้ได้รูปแบบในการสืบทอดในศิลปะการเชิดหุ่นละครเล็กสู่โรงเรียนในเขตจังหวัดเชียงใหม่และได้รับความ สนใจในการสืบทอดศิลปะการเชิดหุ่นละครเล็กและสนองในเจตนารมณ์ในการเผยแพร่และพัฒนาหุ่นละครเล็กเพื่อให้คงอยู่สืบต่อไป

เอื้องฟ้า ถาวรรักษ์ (2555: 75) ได้ทำการศึกษาเรื่องการอนุรักษ์และสืบทอดศิลปะการแสดงพื้นบ้านชาวกระเหรี่ยง “รำตง” อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรีมีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาการดำรงอยู่ของวัฒนธรรมชุมชน เพื่อการฟื้นฟู และหาแนวทางการสืบทอดทางวัฒนธรรมการฟ้อนสาวไหมสู่กลุ่มคน 3 วัย เพื่อค้นหาแนวทางการพัฒนาการฟ้อนสาวไหมให้เป็นผลิตภัณฑ์บริการการตลาดเพื่อตั้งคมของชุมชนเทศบาลตำบลศิริเวียงชัย อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย ผู้วิจัยได้ศึกษาถึงปัญหา และอุปสรรคในการอนุรักษ์ และสืบทอด เพื่อเป็นการสร้างแนวทางให้เด็ก และเยาวชนรวมทั้งประชาชนทั่วไปได้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ และสืบทอดศิลปะการแสดงพื้นบ้าน ผลการศึกษาพบว่าวัฒนธรรมอื่นเข้ามามีอิทธิพลในปัจจุบันค่อนข้างมาก จึงมีการสนับสนุนให้ประชาชนใน

ท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการแสดง โดยมีการจัดการแสดงที่ลานวัฒนธรรมเป็นประจำทุกสัปดาห์ และเปิดโอกาสให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการแสดง เพื่อให้รู้สึกรักและหวงแหนในการแสดง พื้นที่บ้านของตัวเอง

ปฐมภรณ์ จันทร์แก้ว (2555: 132) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องการสื่อสารเพื่ออนุรักษ์และฟื้นฟู การท่องเที่ยวของตลาดสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษากระบวนการ การสื่อสารเพื่อการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม และการฟื้นฟูการท่องเที่ยวตลาดสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี 2) เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วม และการสื่อสารเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนเพื่อการ อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม และการฟื้นฟูการท่องเที่ยว ของตลาดสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี ผลการวิจัย พบว่า ตลาดสามชุกมีสิ่งที่น่าสนใจคือสถาปัตยกรรมแบบบ้านโบราณ และความเป็นยังสามารถ อนุรักษ์สภาพความเป็นอยู่แบบดั้งเดิมในสมัยก่อนเอาไว้ นอกจากนี้ยังมีพิพิธภัณฑ์บ้านขุนจ่างจิ นารักษ์ ซึ่งเป็นที่เก็บรวบรวมข้อมูลของชุมชนตั้งแต่ประวัติความเป็นมาจนถึงเรื่องราวต่างๆ รวมไปถึง ถึงช่างของเครื่องใช้ในสมัยโบราณให้แก่ผู้ที่สนใจได้ศึกษา และมีอาหารที่อร่อย และมีชื่อเสียง ซึ่ง ในการอนุรักษ์ฟื้นฟูการท่องเที่ยวตลาดสามชุกแบ่งออกเป็น การวางแผนด้านการอนุรักษ์ ศิลปวัฒนธรรมของตลาดสามชุกโดยการอำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยว การประสานความ ร่วมมือในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของชุมชน เช่นการจัดกิจกรรมประจำปีเพื่อสร้าง ความสัมพันธ์ดีให้กับคนในชุมชน การเผยแพร่และประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว เช่นเสียงตามสาย การขอความร่วมมือกับองค์กรภายนอก และสื่อมวลชนเพื่อการประชาสัมพันธ์ให้คนทั่วไปรู้จัก ตลาดสามชุกเพิ่มมากขึ้น

กนกพร นิมพลี (2555: 302) ได้ทำการศึกษาเรื่องรูปแบบการจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นด้าน หัตถกรรมเครื่องจักรสาน กรณีศึกษาวิสาหกิจชุมชน จังหวัดนครราชสีมา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา รูปแบบการจัดการความรู้เกี่ยวกับเครื่องจักรสาน กรณีศึกษาวิสาหกิจชุมชน จังหวัดนครราชสีมา โดยการจัดการสนทนากลุ่มเป็นแบบเป็นทางการ และไม่เป็นทางการ รวมทั้งหมด 52 คน จาก การศึกษาพบว่าความรู้เกี่ยวกับด้านเครื่องจักรสานเป็นความรู้ที่สืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษจน กลายมาเป็นความรู้ประจำท้องถิ่น ซึ่งกระบวนการจัดการความรู้ประกอบด้วย 1) การกำหนด รูปแบบผลิตภัณฑ์จากความคิดของคนในชุมชน 2) การแสวงหาความรู้จากแหล่งต่างๆ ภายนอกเพื่อ เป็นการเพิ่มเติมจากสิ่งที่มีอยู่ 3) การแลกเปลี่ยนความรู้ภายในเพื่อให้มีทักษะในการผลิตเพิ่มมากขึ้น 4) การจัดเก็บความรู้ในตัวบุคคล 5) การถ่ายทอดความรู้ และสิ่งที่ทำให้ประสบความสำเร็จคือ 1) ความรู้และการจัดการความรู้ 2) วัฒนธรรมองค์กร 3) ภาวะผู้นำ 4) โครงสร้างพื้นฐาน และสิ่งที่

สำคัญที่สุดคือการพึ่งตนเอง และนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปปรับใช้ จึงทำให้หัตถกรรมเครื่องจักรสาน วิสาหกิจชุมชน จังหวัดนครราชสีมาประสบความสำเร็จ

สุริยจรัส เตชะตันมินสกุล (2555: บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่องการวิเคราะห์องค์ประกอบของระบบคุณค่า และบรรทัดฐานในสังคมไทย เพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบของคุณค่าในสังคมไทย มีวัตถุประสงค์เพื่อ วิเคราะห์องค์ประกอบของระบบคุณค่าในสังคมไทย ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนคิดว่าระบบทุนมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิต คือระบบงานที่เกี่ยวกับทุนทางสังคมที่มีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตได้แก่ทุนธรรมชาติพวกป่าไม้ ดิน น้ำ อากาศ ทุนทางวัฒนธรรมได้แก่ วัฒนธรรมประเพณี ทุนสถาบันได้แก่ สถาบันครอบครัว ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ทุนมนุษย์ได้แก่ความรู้ความสามารถของคนไทย คุณธรรมจริยธรรม คุณค่าต่อการดำรงชีพ และทุนทางสังคมได้แก่ความไว้วางใจ กลุ่มองค์กรที่รวมตัวกันทำคุณประโยชน์

สุพัตรา โอทาสรี (2554: บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่องการดำรงอยู่ของอาชีพชาวนาไทย: กรณีศึกษาชาวนาจังหวัดลพบุรี มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาสถานการณ์ความเป็นอยู่ของชาวนาไทย เพื่อศึกษาเงื่อนไขของการดำรงอยู่ของชาวนาไทย โดยศึกษากรณีของชาวนาในจังหวัดลพบุรี เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการดำรงอยู่ของอาชีพชาวนา โดยผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงเจาะลึก และการสังเกตพฤติกรรมของชาวนา และเจ้าหน้าที่เกษตรจังหวัด เพื่อให้ทราบถึงการดำรงอยู่ ปัญหาและอุปสรรคของชาวนาไทยในจังหวัดลพบุรี ผลการศึกษาพบว่าชาวนาส่วนใหญ่ที่อยู่ใกล้กับพื้นที่ชลประทานเนื่องจากมีน้ำที่อุดมสมบูรณ์สามารถทำนาได้ผลผลิตเยอะ ส่วนชาวนานอกพื้นที่ชลประทานมีน้ำที่ใช้ในการเกษตรค่อนข้างน้อยเพราะต้องรอฝนตก จึงทำให้ปัจจุบันเปลี่ยนไปทำไร่อ้อยแทน ในปัจจุบันแนวโน้มของชาวนาในจังหวัดลพบุรีมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น แต่ปัจจัยหลักๆ ก็ยังคงขึ้นอยู่กับ การสนับสนุนเงินทุนจากรัฐบาล

6.2 งานวิจัยต่างประเทศ

Qin Wang (2061: 1414) ศึกษาถึงการสืบทอดวัฒนธรรม และการเผยแพร่อนิเมชันของชาวญี่ปุ่น มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการสืบทอดวัฒนธรรม และพัฒนาอนิเมชันของญี่ปุ่นแบบดั้งเดิม ตั้งแต่สมัยที่เริ่มมีอนิเมชันจนถึงปัจจุบัน รวมไปถึงการเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมของญี่ปุ่นผ่านทางอนิเมชัน ผลการศึกษาพบว่าการพัฒนาทางอนิเมชันของญี่ปุ่นมีส่วนที่ทำให้ญี่ปุ่นกลายเป็นประเทศมหาอำนาจทางวัฒนธรรม ที่มีการส่งออกทางวัฒนธรรมมากที่สุดผ่านทางอนิเมชัน จนเกิดเป็นความหลากหลายทางวัฒนธรรม และค่อยข้างที่จะเข้าถึงคนในกลุ่มต่าง ๆ อย่างรวดเร็ว แต่จนทำให้มีทั้งข้อดีข้อเสียที่ต้องระวังในการสร้าง และต้องพิจารณาอย่างรอบคอบ

Glorin Garcia (2015: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาคุณค่าทางวัฒนธรรมของญี่ปุ่นในการสร้างความสัมพันธ์ทางธุรกิจมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ปัญหาที่ทำให้เกิดผลกระทบของค่านิยมทางวัฒนธรรมของญี่ปุ่นในการสร้างความสัมพันธ์ทางธุรกิจเพื่อให้เห็นถึงคุณค่าทางวัฒนธรรมในการดำเนินธุรกิจอย่างประสบความสำเร็จ ผลการวิจัยพบว่าปัจจัยที่ทำให้ญี่ปุ่นสามารถรักษาความสัมพันธ์ทางธุรกิจคือ การให้ความสำคัญต่อความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล โดยมาจากการปลุกฝังของคนญี่ปุ่นเหมือนเป็นวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น ซึ่งจะเน้นในเรื่องของการเชื่อใจ และความมีน้ำใจมากกว่าผลประโยชน์ รวมไปถึงการสร้างความสัมพันธ์ทางธุรกิจในระยะยาว

Simanta Sarma และคณะ (2013: 21) ได้ศึกษาถึงการใช้นวัตกรรมเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วม และการสร้างแรงจูงใจในด้านการศึกษา มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาวัฒนธรรมพื้นบ้าน และเทคนิคในการสร้างนวัตกรรมที่แตกต่างจากแบบดั้งเดิม ซึ่งเพื่อกลไกที่ช่วยให้สามารถขยับตาและปากได้ และเพื่อศึกษาการลดต้นทุนในการผลิตหุ่นกระบอก ผลการศึกษาพบว่า หุ่นกระบอกสามารถส่งเสริมการใช้เหตุในเชิงวิทยาศาสตร์เบื้องต้นให้กับเด็กได้ทำให้เด็กมีความสนใจในการเรียนรู้เพิ่มมากขึ้น และสามารถเป็นการอนุรักษ์การเชิดหุ่นแบบดั้งเดิมให้เป็นที่รู้จักเพิ่มมากขึ้น

Shigeyuki Miyata (2012: 33) ได้ศึกษาการปกป้องมรดกทางภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของประเทศญี่ปุ่น มีวัตถุประสงค์เพื่อ ปกป้องภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของประเทศญี่ปุ่น ผลการศึกษาพบว่า การรักษามรดกทางวัฒนธรรมเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องอาศัยภาครัฐเข้ามาช่วยเหลือในเรื่องของการออกกฎหมายเกี่ยวกับการอนุรักษ์วัฒนธรรม เพราะภูมิปัญญาเป็นสิ่งที่มีค่าอันเห็นถึงวิถีชีวิต ค่านิยม และความเชื่อของคนในแต่ละยุคสมัย การอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมจึงสำคัญและจำเป็นที่จะต้องทำให้บรรลุเป้าหมาย โคนการปลุกฝังเด็ก และเยาวชนในประเทศให้เห็นถึงความสำคัญผ่านทางบทเรียน และพิพิธภัณฑสถานต่างๆ ที่ให้เด็กสามารถมีส่วนร่วมทำกิจกรรม และทำให้รู้สึกว่าการเหล่านี้น่าสนใจ โดยส่วนใหญ่จะได้รับความร่วมมือจากทั้งทางภาครัฐและประชาชน สามารถทำให้บรรลุเป้าหมายได้ง่าย

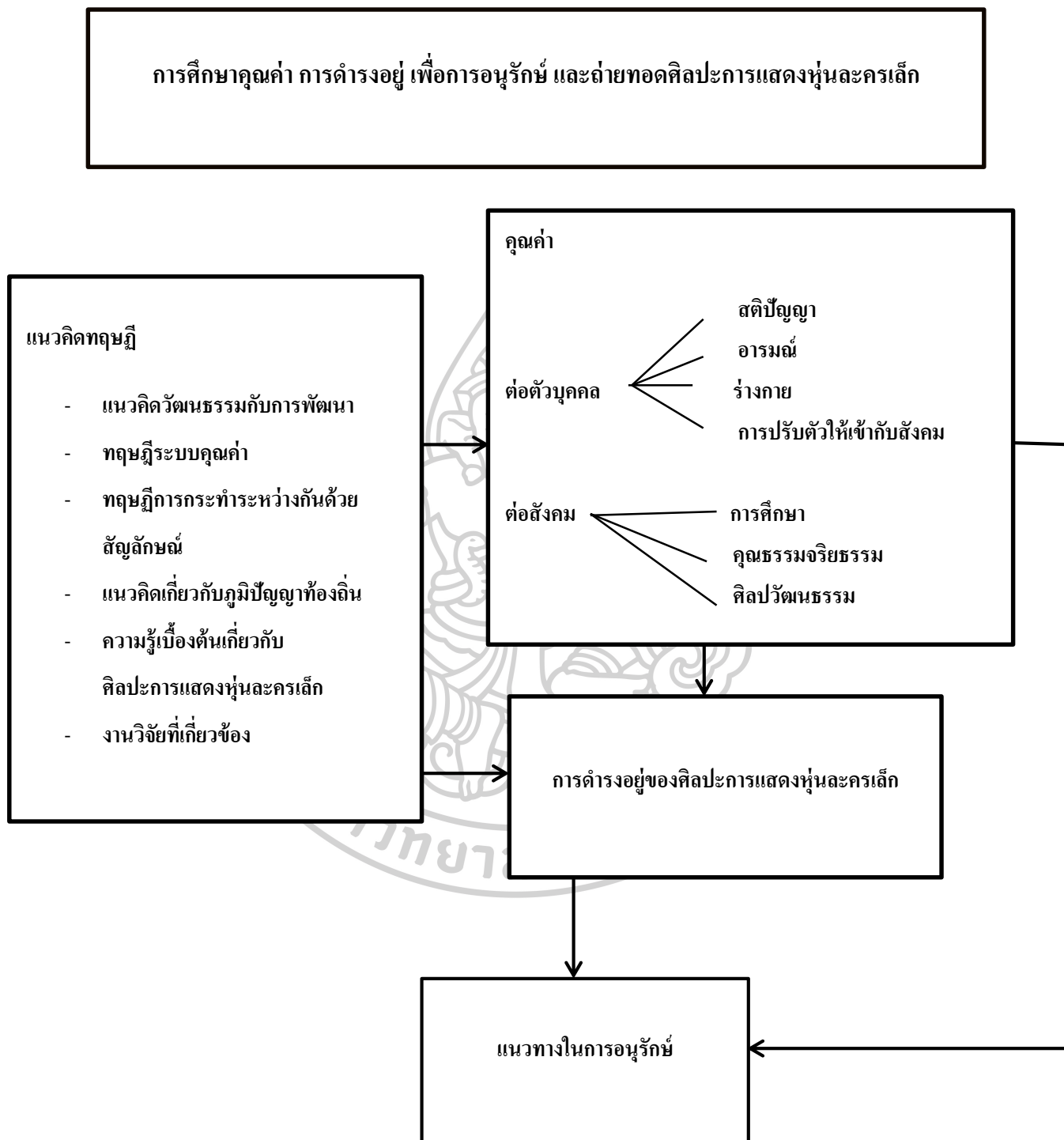
Hu Tz-Yun (2012: 58) ได้ศึกษาถึงวัฒนธรรมความทรงจำบนเวทีการแสดง การสร้างละครร่วมสมัยของสตรีชาวฮกเกี้ยนได้หวั่น มีวัตถุประสงค์เพื่อมุ่งเน้นการศึกษาวิจัยโรงละครที่ร่วมสมัยที่จัดตั้งขึ้นโดยสตรีชาวฮกเกี้ยนได้หวั่น โดยเป็นโรงละครที่มีการรวบรวมการแสดงแบบดั้งเดิมและสมัยใหม่เข้าด้วยกัน ผลการศึกษาพบว่า บทละครสมัยใหม่นั้นเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบต่างๆ ของชาวฮกเกี้ยนตั้งแต่ดั้งเดิมจนถึงปัจจุบัน ดังนั้นการ โรงละครร่วมสมัยจึงเป็นการสะท้อนภาพในอดีตจนถึงปัจจุบัน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้การศึกษาโดยการวิจัยเชิงคุณภาพ จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทำให้ผู้วิจัยได้กรอบแนวคิดเกี่ยวกับเรื่องการศึกษาคุณค่า การอนุรักษ์ และศิลปปะการแสดงหุ่นละครเล็ก ดังต่อไปนี้ 1) แนวคิดเกี่ยวกับระบบคุณค่า ใช้เป็นฐานความคิดในการวิเคราะห์หลักการ และการดำรงอยู่ของวัฒนธรรมท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของกระแสสังคม ใช้เป็นแนวคิดในการศึกษาการดำรงอยู่ และการอนุรักษ์ถ่ายทอด 2) แนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ใช้ในการศึกษาการถ่ายทอดถึงความเป็นมาของภูมิปัญญาท้องถิ่น และการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นจากอดีตมาจนถึงปัจจุบัน 3) แนวคิดเกี่ยวกับการแสดงหุ่นละครเล็ก ใช้เป็นแนวทางในการศึกษา และวิเคราะห์ข้อมูลให้บรรลุวัตถุประสงค์ 4) งานวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อใช้ในการวิเคราะห์เปรียบเทียบในหัวข้อการศึกษาที่ใกล้เคียงกัน

จากแนวคิด และการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องทำให้ได้กรอบแนวคิดการศึกษาคุณค่าศิลปปะการแสดงหุ่นละครเล็กออกเป็น 2 ด้าน คือ 1) ด้านการพัฒนาบุคคล ได้แก่ การพัฒนาสติปัญญา การพัฒนาอารมณ์ การพัฒนาร่างกาย และด้านการปรับตัวให้เข้ากับสังคม 2) คุณค่าด้านการพัฒนาสังคม ได้แก่ ด้านการศึกษา ด้านคุณธรรมจริยธรรม และด้านศิลปวัฒนธรรม การดำรงอยู่ภายใต้สภาพสังคม และวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว รูปแบบกระบวนการถ่ายทอดหุ่นละครเล็ก และแนวทางการอนุรักษ์หุ่นละครเล็ก

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาเรื่อง การศึกษาคุณค่า การดำรงอยู่ เพื่อการอนุรักษ์ และถ่ายทอดศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาคุณค่าของศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก 2) ศึกษากระบวนการการถ่ายทอดศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก 3) ศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อศึกษาคุณค่า การดำรงอยู่ เพื่อการอนุรักษ์ และถ่ายทอดศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กเพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ขั้นตอนดำเนินการวิจัย

เพื่อให้การดำเนินการวิจัยได้ผลตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ผู้วิจัยจึงได้แบ่งขั้นตอนการวิจัยออกเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาคุณค่าของศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กศิลปกรรมค่านาย บ้านศิลปิน คลองบางหลวง เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีรายละเอียดในการดำเนินงานดังต่อไปนี้

1.1 ศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง และทฤษฎีเกี่ยวกับการแสดงหุ่นละครเล็กจากผู้วิจัย รวบรวมข้อมูลเบื้องต้นจากหนังสือ เอกสารการวิจัย และบทความทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับ ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ส่วน

1.1.1 เอกสารปฐมภูมิ เช่นบทละครของหุ่นละครเล็ก สมุดภาพเกี่ยวกับหุ่นละครเล็ก ได้แก่วารสาร เอกสารทูตวิทยุ

1.1.2 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก ทั้งทางด้านสภาพแวดล้อม สังคม และประชากร รวมไปถึงประวัติความเป็นมาของหุ่นละครเล็กศิลปกรรมค่านาย บ้านศิลปิน คลองบางหลวง

1.1.3 การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants)

พื้นที่ที่ใช้ในการศึกษา

ผู้วิจัยใช้วิธีเลือกพื้นที่ในการศึกษาแบบเจาะจง (Purposive Selective) โดยเลือกพื้นที่บ้าน ศิลปิน คลองบางหลวง แขวงหนองแขม เขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร เปิดทำการเมื่อวันที่ 9 กันยายน พ.ศ. 2552 ด้วยเหตุผล 3 ประการดังนี้

1. เป็นแหล่งอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมที่สร้างขึ้นเพื่ออนุรักษ์ และสืบทอดการแสดง หุ่นละครเล็กที่เป็นศิลปะการแสดงที่อ่อนช้อยงดงาม ที่ดำเนินการแสดงมาเป็นระยะเวลายาวนานถึง 7 ปี โดยแยกมาจากคณะของนายสาคร ช่างเย็บชุด (โจหุลย์)
2. เป็นสถานที่จัดแสดงศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กให้กับผู้ที่สนใจ โดยไม่คิดค่าเข้าชม ทำให้สามารถเข้าถึงผู้ชมได้ทุกเพศทุกวัย และยังมีการสอนการแสดงให้กับเด็กและเยาวชนที่สนใจเพื่อเป็นการอนุรักษ์ และสืบทอดศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กให้คงอยู่
3. คนส่วนใหญ่จะรู้จักศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กในรูปแบบของโจหุลย์ ซึ่งเป็นต้นแบบของคณะหุ่นละครเล็กที่ค่อนข้างจะมีชื่อเสียง ซึ่งในบางครั้งก็สามารถเข้าถึงคนได้เฉพาะกลุ่ม ผู้วิจัยจึงอยากให้นักเรียนลิขิตธรรมค่านาย บ้านศิลปิน คลองบางหลวง ซึ่งเป็นคณะหุ่นละครเล็ก คณะเล็กๆ ที่มีความสามารถ และมีใจรักในการแสดงหุ่นละครเล็กได้เป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้น เพื่อให้ศิลปะการแสดงแขนงนี้เป็นที่แพร่หลายมากขึ้น และสามารถเข้าถึงคนได้ทุกเพศทุกวัยในกลุ่มที่หลากหลายมากขึ้น เป็นการเพิ่มทางเลือกให้แก่ผู้ที่สนใจในศิลปะการแสดงแขนงนี้ได้มีโอกาสได้เข้าชมการแสดงของหุ่นละครเล็ก

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants)

ผู้วิจัยได้ทำการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน 20 คน เพื่อทำการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกโดยแบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม ดังนี้

1. ครูผู้สอนศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กลิขิตธรรมค่านาย บ้านศิลปิน คลองบางหลวง ซึ่งมีคุณสมบัติดังนี้
 - 1.1 เป็นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญทางด้านศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก ที่มีประสบการณ์ในการแสดงหุ่นละครเล็กไม่ต่ำกว่า 10 ปี สามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมา คุณค่า และข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับการแสดงหุ่นละครเล็กได้

- 1.2 เป็นผู้สอนการแสดงให้หุ่นละครเล็กให้กับคณะหุ่นละครเล็กศิลปกรรมค่านาย บ้านศิลปิน คลองบางหลวง
2. ผู้เชี่ยวชาญทางด้านศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก จากคณะ โจหุลยส์ ซึ่งมีคุณสมบัติดังนี้
 - 2.1 เป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญด้านการแสดงหุ่นละครเล็กจากคณะ โจหุลยส์ ที่มีประสบการณ์ในการแสดงหุ่นละครเล็กไม่ต่ำกว่า 20 ปี
 - 2.2 เป็นผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญทางด้านหุ่นละครเล็ก ที่ได้รับการถ่ายทอดความรู้จากครูสาคร ยังเขียวสด ศิลปินแห่งชาติสาขาหุ่นละครเล็กที่เป็นผู้จัดตั้งคณะหุ่นละครเล็ก โจหุลยส์ ซึ่งให้ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมา ขั้นตอนการทำ การเซ็ทหุ่น และแนวทางการอนุรักษ์เผยแพร่การแสดงหุ่นละครเล็ก
3. นักแสดงผู้สืบทอดศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กศิลปกรรมค่านาย บ้านศิลปิน คลองบางหลวง จำนวน 5 คน ซึ่งมีคุณสมบัติดังนี้
 - 3.1 เป็นนักแสดงหุ่นละครเล็ก ที่มีประสบการณ์ในการแสดงหุ่นละครเล็กไม่น้อยกว่า 5 ปี สามารถให้ความรู้ในด้านการอนุรักษ์ และสืบทอดศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กได้
 - 3.2 นักแสดงรุ่นใหม่ที่เป็นเด็ก และเยาวชนที่มาฝึกหัดการแสดงกับหุ่นละครเล็กศิลปกรรมค่านาย บ้านศิลปิน คลองบางหลวง ที่มีระยะเวลาในการฝึกไม่ต่ำกว่า 5 ปี
4. ผู้ที่มาชมศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กศิลปกรรมค่านาย บ้านศิลปิน คลองบางหลวง จำนวน 10 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง ซึ่งมีคุณสมบัติดังนี้
 - 4.1 เป็นผู้ที่สนใจมาชมการแสดงหุ่นละครเล็กคลองบางหลวง คณะค่านาย ที่มีใจรัก และชื่นชอบในศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก มีประสบการณ์ในการชมการแสดงหุ่นละครเล็กแล้วมากกว่า 2 ครั้งขึ้นไป
 - 4.2 เป็นผู้ที่ไม่เคยชมการแสดงหุ่นละครเล็กมาก่อน (มีประสบการณ์ในการชมการแสดงหุ่นละครเล็กเป็นครั้งแรก)

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลในการวิจัยแบ่งออกเป็น 2 ประเภทได้แก่

1. แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง โดยผู้วิจัยได้ตั้งกรอบคำถามแบบกว้างๆ เพื่อเป็นแนวทางในการสัมภาษณ์ ซึ่งเป็นคำถามที่มีความยืดหยุ่นไม่ตายตัว ซึ่งทำให้ผู้ที่ถูกสัมภาษณ์รู้สึกผ่อนคลาย และมีการปรับลำดับของคำถามได้ตามความเหมาะสม เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นระดับลึก และได้ข้อมูลที่เป็นจริงมากที่สุด โดยผู้วิจัยจะเข้าไปสร้างความคุ้นเคย และเข้าไปแลกเปลี่ยนความคิดเห็น

2. แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างเพื่อเก็บข้อมูลเชิงลึก (In depth Interview) โดยมีการกำหนดประเด็นคำถามที่แน่นอนไว้ซึ่งได้จากการศึกษาเอกสาร การสำรวจข้อมูลเบื้องต้น ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นจากหนังสือ เอกสารการวิจัย และบทความทางวิชาการเกี่ยวข้องกับ ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือส่วนที่เป็นเอกสารปฐมภูมิ เช่นบทละครของหุ่นละครเล็ก สมุดภาพเกี่ยวกับหุ่นละครเล็ก ได้แก่ วารสาร เอกสารทุติยภูมิ และเอกสารที่เกี่ยวข้องกับศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก ทั้งทางด้านสภาพแวดล้อม สังคม และประชากร รวมไปถึงประวัติความเป็นมาของหุ่นละครเล็ก ลิขสิทธิ์กรมกานาย บ้านศิลปิน คลองบางหลวง และศึกษาจากผู้รู้ด้านเนื้อหาโดยมีประเด็นคำถามดังนี้

2.1 คุณค่าของศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กสิปปธรรมกานาย บ้านศิลปิน คลองบางหลวงที่มีผลต่อการพัฒนาบุคคล 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการพัฒนาสติปัญญา 2) ด้านการพัฒนาอารมณ์ 3) ด้านการพัฒนาร่างกาย และ 4) ด้านการปรับตัวให้เข้ากับสังคม

2.2 คุณค่าที่มีต่อการพัฒนาสังคมทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการศึกษา 2) ด้านคุณธรรมจริยธรรม และ 3) ด้านศิลปวัฒนธรรม

การตรวจสอบข้อมูล

เมื่อทำการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งหมดเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) ได้แก่

1. การตรวจสอบข้อมูลจากแหล่งเวลา ผู้วิจัยได้ทำการสังเกต และสัมภาษณ์ในเรื่องเดียวกันแต่คนละเวลา

2. การตรวจสอบข้อมูลจากแหล่งบุคคล ผู้วิจัยได้ทำการสังเกต และสัมภาษณ์บุคคลที่

เกี่ยวข้อง โดยผู้วิจัยได้เลือกวิธีการตรวจสอบข้อมูลจากแหล่งเวลาแก่ผู้ที่มาชมศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กศิลปกรรมค่านาย บ้านศิลปิน คลองบางหลวงในแต่ละคนต่างเวลากัน และใช้วิธีตรวจสอบข้อมูลจากแหล่งบุคคล โดยผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้อง เช่นครูผู้ถ่ายทอดความรู้ ผู้เชิดหุ่น และผู้ที่มาชมศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กศิลปกรรมค่านาย บ้านศิลปิน คลองบางหลวง ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้มาตรวจสอบ พิจารณาถึงความถูกต้อง และความน่าเชื่อถือของข้อมูล แล้วนำมาจัดหมวดหมู่ทำการเรียบเรียงเขียนเป็นรายงาน หลังจากนั้นจึงนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กตรวจสอบความถูกต้องอีกที

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ทำการเก็บข้อมูลภาคสนามจากการสังเกต และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In depth Interview)

การวิเคราะห์ข้อมูล (Data analysis)

คือการนำเสนอข้อมูลที่ได้ทั้งหมดมาจัดให้เป็นระบบ โดยการหาความหมาย และแยกแยะองค์ประกอบของข้อมูล รวมทั้งหาความเชื่อมโยงของข้อมูล แบ่งออกเป็น

1. การวิเคราะห์ข้อมูลแบบอุปนัย โดยการตีความ และสร้างข้อสรุปจากข้อมูลต่างๆ ที่รวบรวมได้นำมาวิเคราะห์ โดยจำแนกชนิดของข้อมูล แบ่งออกเป็น 2 แบบคือ

1.1 แบบใช้แนวคิดทฤษฎี คือการจำแนกข้อมูลออกเป็น การกระทำ ความหมาย ความสัมพันธ์ หรือสถานการณ์เป็นแนวทางในการจำแนก

1.2 แบบไม่ใช้แนวคิดทฤษฎี คือการจำแนกข้อมูลที่จะนำมาวิเคราะห์ตามความเหมาะสมของข้อมูลจากประสบการณ์ของผู้วิจัย

เมื่อได้ข้อมูลทั้งหมดมาแล้วผู้วิจัยจะนำมาทำการจัดหมวดหมู่ให้ได้ตามกรอบแนวคิด และทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษา เพื่อที่จะสามารถอธิบายได้ชัดเจนขึ้นซึ่งองค์ประกอบในการศึกษาคุณค่า แบ่งออกเป็น 2 ด้านดังต่อไปนี้

1. คุณค่าที่ส่งผลต่อการพัฒนาทางด้านบุคคลแบ่งเป็น 4 ด้านดังนี้
 - 1.1 ด้านการพัฒนาศักยภาพ
 - 1.2 ด้านการพัฒนาอารมณ์
 - 1.3 ด้านการพัฒนาร่างกาย

1.4 ด้านการปรับตัวให้เข้ากับสังคม

2. คุณค่าที่ส่งผลต่อการพัฒนาทางด้านสังคม แบ่งออกเป็น 3 ด้านดังนี้

2.1 ด้านการศึกษา

2.2 ด้านคุณธรรมจริยธรรม

2.3 ด้านศิลปวัฒนธรรม

การนำเสนอข้อมูล

การศึกษาวิจัยเรื่องการศึกษาคุณค่าการดำรงอยู่และการอนุรักษ์เพื่อสืบทอดคุณค่าศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กศิลปกรรมค่านาย บ้านศิลปิน คลองบางหลวง มีรูปแบบการนำเสนอในลักษณะของการบรรยายความ(Descriptive analysis) ซึ่งผลที่ได้จากการศึกษา สำรวจ สัมภาษณ์ และการวิเคราะห์ข้อมูลต่างๆเพื่อนเสนอแนวทางการศึกษาคุณค่าการดำรงอยู่และการอนุรักษ์เพื่อสืบทอดคุณค่าศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กศิลปกรรมค่านาย บ้านศิลปิน คลองบางหลวง

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาการดำรงอยู่ของศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการศึกษา โดยมีรายละเอียดดังนี้

พื้นที่ที่ใช้ในการศึกษา

ผู้วิจัยใช้วิธีเลือกพื้นที่ในการศึกษาแบบเจาะจง (Purposive Selective) โดยเลือกพื้นที่บ้านศิลปิน คลองบางหลวง แขวงหนองแขม เขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร เปิดทำการเมื่อวันที่ 9 กันยายน พ.ศ. 2552 ด้วยเหตุผล 3 ประการดังนี้

1. เป็นแหล่งอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมที่สร้างขึ้นเพื่ออนุรักษ์ และสืบทอดการแสดงหุ่นละครเล็กที่เป็นศิลปะการแสดงที่อ่อนช้อยงดงาม ที่ดำเนินการแสดงมาเป็นระยะเวลายาวนานถึง 7 ปี โดยแยกมาจากคณะของนายสาคร ช่างเขียวสด (โจหลุยส์)

2. เป็นสถานที่จัดแสดงศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กให้กับผู้ที่สนใจ โดยไม่คิดค่าเข้าชม ทำให้สามารถเข้าถึงผู้ชมได้ทุกเพศทุกวัย และยังมีการสอนการแสดงให้กับเด็กและเยาวชนที่สนใจเพื่อเป็นการอนุรักษ์ และสืบทอดศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กให้คงอยู่

3. คนส่วนใหญ่จะรู้จักศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กรูปแบบของโจหลุยส์ ซึ่งเป็นต้นแบบของคณะหุ่นละครเล็กที่ค่อนข้างจะมีชื่อเสียง ซึ่งในบางครั้งก็สามารถเข้าถึงคนได้เฉพาะกลุ่ม ผู้วิจัยจึงอยากให้หุ่นละครเล็กศิลปกรรมค่านาย บ้านศิลปิน คลองบางหลวง ซึ่งเป็นคณะหุ่น

ละครเล็ก คณะเล็กๆ ที่มีความสามารถ และมีใจรักในการแสดงหุ่นละครเล็กได้เป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้น เพื่อให้ศิลปะการแสดงแขนงนี้เป็นที่แพร่หลายมากขึ้น และสามารถเข้าถึงคนได้ทุกเพศทุกวัยในกลุ่มที่หลากหลายมากขึ้น เป็นการเพิ่มทางเลือกให้แก่ผู้ที่สนใจในศิลปะการแสดงแขนงนี้ได้มีโอกาสได้เข้าชมการแสดงของหุ่นละครเล็ก

ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ(Key Informants)

ผู้วิจัยได้ทำการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน 20 คน เพื่อทำการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก โดยแบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม ดังนี้

1. ครูผู้สอนศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กคลองบางหลวง คณะกานายซึ่งมีคุณสมบัติดังนี้
 - 1.1 เป็นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญทางด้านศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก ที่มีประสบการณ์ในการแสดงหุ่นละครเล็กไม่ต่ำกว่า 10 ปี สามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมา คุณค่า และข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับการแสดงหุ่นละครเล็กได้
 - 1.2 เป็นผู้สอนการแสดงให้หุ่นละครเล็กให้กับคณะหุ่นละครเล็กศิลปกรรมค่านาย บ้านศิลปิน คลองบางหลวง
2. ผู้เชี่ยวชาญทางด้านศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก จากคณะ โจหุลยส์ ซึ่งมีคุณสมบัติดังนี้
 - 2.1 เป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญด้านการแสดงหุ่นละครเล็กจากคณะ โจหุลยส์ ที่มีประสบการณ์ในการแสดงหุ่นละครเล็กไม่ต่ำกว่า 20 ปี
 - 2.2 เป็นผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญทางด้านหุ่นละครเล็ก ที่ได้รับการถ่ายทอดความรู้จากครูสาคร ยังเขียวสด ศิลปินแห่งชาติสาขาหุ่นละครเล็กที่เป็นผู้จัดตั้งคณะหุ่นละครเล็ก โจหุลยส์ ซึ่งให้ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมา ขั้นตอนการทำ การเชิดหุ่น และแนวทางการอนุรักษ์เผยแพร่การแสดงหุ่นละครเล็ก
3. นักแสดงผู้สืบทอดศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กศิลปกรรมค่านาย บ้านศิลปิน คลองบางหลวงจำนวน 5 คน ซึ่งมีคุณสมบัติดังนี้
 - 3.1 เป็นนักแสดงหุ่นละครเล็ก ที่มีประสบการณ์ในการแสดงหุ่นละครเล็กไม่น้อยกว่า 5 ปี สามารถให้ความรู้ในด้านการอนุรักษ์ และสืบทอดศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กได้
 - 3.2 นักแสดงรุ่นใหม่ที่เป็นเด็ก และเยาวชนที่มาฝึกหัดการแสดงกับหุ่นละครเล็ก

ศิลปกรรมค่านาย บ้านศิลปิน คลองบางหลวง ที่มีระยะเวลาในการฝึกไม่ต่ำกว่า 5 ปี

4. ผู้ที่มาชมศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กศิลปกรรมค่านาย บ้านศิลปิน คลองบางหลวง จำนวน 10 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง ซึ่งมีคุณสมบัติดังนี้

4.1 เป็นผู้ที่สนใจมาชมการแสดงหุ่นละครเล็กศิลปกรรมค่านาย บ้านศิลปิน คลองบางหลวง ที่มีใจรัก และชื่นชอบในศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก มีประสบการณ์ในการชมการแสดงหุ่นละครเล็กแล้วมากกว่า 2 ครั้งขึ้นไป

4.2 เป็นผู้ที่ไม่เคยชมการแสดงหุ่นละครเล็กมาก่อน (มีประสบการณ์ในการชมการแสดงหุ่นละครเล็กเป็นครั้งแรก

การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลในการวิจัยแบ่งออกเป็น 2 ประเภทได้แก่

1. แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง โดยผู้วิจัยได้ตั้งกรอบคำถามเพื่อเป็นแนวทางในการสัมภาษณ์ ซึ่งเป็นคำถามที่มีความยืดหยุ่นไม่ตายตัว ซึ่งทำให้ผู้ที่ถูกสัมภาษณ์รู้สึกผ่อนคลาย และมีการปรับลำดับของคำถามได้ตามความเหมาะสม เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นระดับลึก และได้ข้อมูลที่เป็นจริงมากที่สุด โดยผู้วิจัยจะเข้าไปสร้างความคุ้นเคย และเข้าไปแลกเปลี่ยนความคิดเห็น

2. แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างเพื่อเก็บข้อมูลเชิงลึก (In-Depth Interview) โดยมีการกำหนดประเด็นคำถามที่แน่นอนไว้ซึ่งได้จากการศึกษาเอกสาร การสำรวจข้อมูลเบื้องต้น และศึกษาจากผู้รู้ด้านเนื้อหาโดยมีประเด็นคำถามดังนี้

2.1 กระบวนการอนุรักษ์ และถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กศิลปกรรมค่านาย บ้านศิลปิน คลองบางหลวง ในด้านต่างๆ ได้แก่

2.1.1 เนื้อหาของหุ่นละครเล็ก

2.1.1.1 ขั้นตอนในการทำหุ่นละครเล็ก

2.1.1.2 เพลง และดนตรีที่ใช้ในการแสดงหุ่นละครเล็ก

2.1.1.3 วิธีการถ่ายทอดความรู้ในการแสดงหุ่นละครเล็กของ

ครูผู้สอนไปสู่ผู้แสดง ของหุ่นละครเล็กศิลปกรรมค่านาย บ้านศิลปิน คลองบางหลวง และปฏิสัมพันธ์ทางสังคม

2.1.1.4 ปัญหาและอุปสรรคในการถ่ายทอดศิลปะการแสดงหุ่น

ละครเล็กสี่ปชรรณค่านาย บ้านศิลปิน คลองบางหลวง

2.1.1.5 แนวทางการอนุรักษ์ และสืบทอดศิลปะการแสดงหุ่น

ละครเล็กสี่ปชรรณค่านาย บ้านศิลปิน คลองบางหลวง

2.1.1.6 คุณค่าที่มีต่อการพัฒนาบุคคล 4 ด้าน ได้แก่ ด้าน

สติปัญญา ด้านอารมณ์ ด้านร่างกาย และด้านการปรับตัวให้เข้ากับสังคม

การตรวจสอบข้อมูล

เมื่อทำการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งหมดเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า(Triangulation) ได้แก่

1. การตรวจสอบข้อมูลจากแหล่งเวลา ผู้วิจัยได้ทำการสังเกต และสัมภาษณ์ในเรื่องเดียวกันแต่คนละเวลา

2. การตรวจสอบข้อมูลจากแหล่งบุคคล ผู้วิจัยได้ทำการสังเกต และสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้อง โดยผู้วิจัยได้เลือกวิธีการตรวจสอบข้อมูลจากแหล่งเวลาแก่ผู้ที่มาชมศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กสี่ปชรรณค่านาย บ้านศิลปิน คลองบางหลวง ในแต่ละคนต่างเวลากันและใช้วิธีตรวจสอบข้อมูลจากแหล่งบุคคล โดยผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้อง เช่นครูผู้ถ่ายทอดความรู้ ผู้เซ็ดหุ่น และผู้ที่มาชมศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กสี่ปชรรณค่านาย บ้านศิลปิน คลองบางหลวง ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้มาตรวจสอบ พิจารณาถึงความถูกต้อง และความน่าเชื่อถือของข้อมูล แล้วนำมาจัดหมวดหมู่ทำการเรียบเรียงเขียนเป็นรายงาน หลังจากนั้นจึงนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กตรวจสอบความถูกต้องอีกที

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นจากหนังสือ เอกสารการวิจัย และบทความทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับ ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือส่วนที่เป็นเอกสารปฐมภูมิ เช่นบทละครของหุ่นละครเล็ก สมุดภาพเกี่ยวกับหุ่นละครเล็ก ได้แก่วารสาร เอกสารทุติยภูมิ และเอกสารที่เกี่ยวข้องกับศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก ทั้งทางด้านสภาพแวดล้อม สังคม และประชากร รวมไปถึงประวัติความเป็นมาของหุ่นละครเล็กสี่ปชรรณค่านาย บ้านศิลปิน คลองบางหลวง แบ่งออกเป็น

1. การตรวจสอบเอกสาร ผู้วิจัยได้ทำการรวบรวมข้อมูลทั้งหมดส่งให้ผู้เชี่ยวชาญทางด้านหุ่นละครเล็กของคณะ โจอฬุขส์ ที่มีความรู้ความสามารถ และประสบการณ์เกี่ยวกับเรื่องหุ่นละคร

เด็กเป็นผู้ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้อง และชัดเจน

2. การวิเคราะห์ข้อมูล เมื่อได้ข้อมูลทั้งหมดมาแล้วผู้วิจัยจะนำมาทำการจัดหมวดหมู่ให้ได้ตามกรอบแนวคิด และทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษา เพื่อที่จะสามารถอธิบายได้ชัดเจนขึ้น

การวิเคราะห์ข้อมูล (Data analysis)

คือการนำเสนอข้อมูลที่ได้ทั้งหมดมาจัดให้เป็นระบบ โดยการหาความหมาย และแยกแยะองค์ประกอบของข้อมูล รวมทั้งหาความเชื่อมโยงของข้อมูล แบ่งออกเป็น

1. การวิเคราะห์ข้อมูลแบบอุปนัย โดยการตีความ และสร้างข้อสรุปจากข้อมูลต่างๆ ที่รวบรวมได้นำมาวิเคราะห์ โดยจำแนกชนิดของข้อมูล แบ่งออกเป็น 2 แบบคือ
 2. แบบใช้แนวคิดทฤษฎี คือการจำแนกข้อมูลออกเป็น การกระทำ ความหมาย ความสัมพันธ์ หรือสถานการณ์เป็นแนวทางในการจำแนก
 3. แบบไม่ใช้แนวคิดทฤษฎี คือการจำแนกข้อมูลที่จะนำมาวิเคราะห์ตามความเหมาะสมของข้อมูลจากประสบการณ์ของผู้วิจัย

การนำเสนอข้อมูล

การศึกษาวิจัยเรื่องการศึกษาคุณค่าการดำรงอยู่ และการอนุรักษ์เพื่อสืบทอดคุณค่า ศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กสี่ปทุมค่านาย บ้านศิลป์ คลองบางหลวงมีรูปแบบการนำเสนอในลักษณะของการบรรยายความ(Descriptive analysis) ซึ่งผลที่ได้จากการศึกษา สัมภาษณ์ และการวิเคราะห์ข้อมูลต่างๆ เพื่อนเสนอแนวทางการศึกษาคุณค่าการดำรงอยู่ และการอนุรักษ์เพื่อสืบทอดคุณค่าศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กสี่ปทุมค่านาย บ้านศิลป์ คลองบางหลวง

ขั้นตอนที่ 3 ศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก ประกอบด้วยรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ครูผู้สอนศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กศิลปกรรมค่านาย บ้านศิลปิน คลองบางหลวงซึ่งมีคุณสมบัติดังนี้

1.1 เป็นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญทางด้านศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก ที่มีประสบการณ์ในการแสดงหุ่นละครเล็กไม่ต่ำกว่า 10 ปี สามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมา คุณค่า และข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับการแสดงหุ่นละครเล็กได้

1.2 เป็นผู้สอนการแสดงให้หุ่นละครเล็กให้กับคณะหุ่นละครเล็กศิลปกรรมค่านาย บ้านศิลปิน คลองบางหลวง

2. ผู้เชี่ยวชาญทางด้านศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก จากคณะโจ หลุยส์ ซึ่งมีคุณสมบัติดังนี้

2. เป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญด้านการแสดงหุ่นละครเล็กจากคณะโจ หลุยส์ ที่มีประสบการณ์ในการแสดงหุ่นละครเล็กไม่ต่ำกว่า 20 ปี

2.2 เป็นผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญทางด้านหุ่นละครเล็ก ที่ได้รับการถ่ายทอดความรู้จากครูสาคร ยังเขียวสด ศิลปินแห่งชาติสาขาหุ่นละครเล็กที่เป็นผู้จัดตั้งคณะหุ่นละครเล็กโจหลุยส์ ซึ่งให้ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมา ขั้นตอนการทำ การเชิดหุ่น และแนวทางการอนุรักษ์เผยแพร่การแสดงหุ่นละครเล็ก

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลในการวิจัยแบ่งออกเป็น แนวคำถามในการสนทนากลุ่ม (Focus Group) โดยผู้วิจัยได้ตั้งกรอบคำถามแบบกว้างๆ เพื่อเป็นแนวทางในการสนทนากลุ่ม ซึ่งเป็นคำถามที่มีความยืดหยุ่นไม่ตายตัว และมีการปรับลำดับของคำถามได้ตามความเหมาะสม เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นระดับลึก และได้ข้อมูลที่เป็นจริงมาก ดังนี้

1. คุณค่าของศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กที่มีต่อบุคคล และต่อสังคมมีอะไรบ้าง
2. การดำรงอยู่ของศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กในปัจจุบันเป็นอย่างไร
3. ปัจจัยที่มีผลต่อการดำรงอยู่ของศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กในปัจจุบันมีอะไรบ้าง
4. การปรับตัวของหุ่นละครเล็กในสมัยแห่งการเปลี่ยนแปลงในยุคปัจจุบัน
5. ควรมีแนวทางการอนุรักษ์ศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กอย่างไร

การตรวจสอบข้อมูล

เมื่อทำการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งหมดเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) ได้แก่

การตรวจสอบข้อมูลจากแหล่งบุคคลผู้วิจัยได้ทำการสังเกต และสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้อง โดยผู้วิจัยได้เลือกวิธีการตรวจสอบข้อมูลจากแหล่งเวลาแก่ผู้ที่มาชมศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก สิปพรรณค่านาย บ้านศิลปิน คลองบางหลวงในแต่ละคนต่างเวลา และใช้วิธีตรวจสอบข้อมูลจากแหล่งบุคคล โดยผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้อง เช่น ครูผู้ถ่ายทอดความรู้ ผู้เชิดหุ่น และผู้ที่มาชมศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก สิปพรรณค่านาย บ้านศิลปิน คลองบางหลวง ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้มาตรวจสอบ พิจารณาถึงความถูกต้อง และความน่าเชื่อถือของข้อมูล แล้วนำมาจัดหมวดหมู่ทำการเรียบเรียงเขียนเป็นรายงาน หลังจากนั้นจึงนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กตรวจสอบความถูกต้องอีกที

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลจากการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสนทนากลุ่ม

ขั้นตอนในการจัดสนทนากลุ่ม

การสนทนากลุ่มมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. กำหนดวัตถุประสงค์ที่จะใช้ในการสนทนากลุ่ม
2. กำหนดกลุ่มเป้าหมายของผู้ให้ข้อมูลเป็น 2 กลุ่ม แบ่งเป็นนักแสดงหุ่นละครเล็ก สิปพรรณค่านาย บ้านศิลปิน คลองบางหลวงจำนวน 3 คน และผู้เชี่ยวชาญเรื่องการแสดงหุ่นละครเล็กของ คณะโห่ลลยส์จำนวน 1 คน

ขั้นตอนในการสนทนากลุ่มแบ่งออกเป็น

1. วางแผนเรื่องระยะเวลา
2. วางแนวคำถามที่จะใช้ในการสนทนา
3. การดำเนินการสนทนากลุ่ม แบ่งออกเป็น
4. การแนะนำตัว
5. การอธิบายจุดมุ่งหมาย และวัตถุประสงค์ในการสนทนากลุ่ม
6. การพูดคุยเพื่อสร้างความคุ้นเคยก่อนเริ่มการสนทนาเพื่อรู้สึกผ่อนคลาย

7. การสนทนาโดยการเปิดโอกาสให้ทุกคนได้แสดงความคิดเห็นอย่างเท่าเทียมกัน

8. การสรุปเนื้อหาที่ได้จากการสนทนากลุ่ม และการถอดเทปเพื่อให้ได้บทสรุปที่

สมบูรณ์

การวิเคราะห์ข้อมูล (Data analysis)

การวิเคราะห์ข้อมูลนั้นจะเริ่มต้นตั้งแต่วันที่ลงพื้นที่ จนถึงวันสุดท้ายที่ทำการวิจัย ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นจากการสัมภาษณ์ และได้ทำการจดบันทึกประเด็นสำคัญ และบันทึกภาพและเสียงเพื่อใช้ในการประกอบข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ และแบ่งข้อมูลออกเป็น 2 ส่วน คือการวิเคราะห์ข้อมูลแบบสร้างข้อสรุป เป็นข้อมูลแบบบรรยายความที่ได้จากการสังเกต สัมภาษณ์ และจดบันทึก ส่วนที่ 2 คือการวิเคราะห์เนื้อหาเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลแบบอุปนัย (Analytic Induction) ความสัมพันธ์ หรือสถานการณ์เป็นแนวทางในการจำแนก

2. แบบไม่ใช่แนวคิดทฤษฎี คือการจำแนกข้อมูลที่จะนำมาวิเคราะห์ตามความเหมาะสมของข้อมูลจากประสบการณ์ผู้วิจัย

การนำเสนอข้อมูล

การนำเสนอข้อมูลโดยการบรรยายความจากผลการศึกษาที่ได้จากการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ในลักษณะเชิงพรรณนา และพรรณนาวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์การวิจัย

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่องการศึกษาคุณค่าการดำรงอยู่เพื่อการอนุรักษ์ และถ่ายทอดศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาคุณค่าของศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก 2) ศึกษาการดำรงอยู่ของศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก 3) ศึกษาแนวทางในการอนุรักษ์ศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก เป็น การวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In depth Interview) และการสนทนากลุ่ม เพื่อศึกษาการดำรงอยู่ การอนุรักษ์ และถ่ายทอดศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก ผลการศึกษามีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 คุณค่าของศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก

ตอนที่ 2 การดำรงอยู่ของศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก

ตอนที่ 3 แนวทางการอนุรักษ์ศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก

ตอนที่ 1 คุณค่าของศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก

จากการวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร การสังเกต และการสัมภาษณ์จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ในเรื่องคุณค่าการดำรงอยู่ของศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก แบ่งออกเป็น 2 ด้าน ได้แก่ 1)คุณค่าที่มีต่อการพัฒนาบุคคล และ 2)คุณค่าที่มีต่อการพัฒนาสังคม ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. คุณค่าที่มีต่อการพัฒนาบุคคล คุณค่าต่อการพัฒนาบุคคลแบ่งออกเป็น 4 ด้าน ได้แก่ 1) การพัฒนาทางด้านสติปัญญา 2)การพัฒนาทางด้านอารมณ์ 3)การพัฒนาทางด้านร่างกาย และ 4)การปรับตัวให้เข้ากับสังคม ดังต่อไปนี้

1.1 คุณค่าต่อการพัฒนาทางด้านสติปัญญา

การฝึกการแสดงหุ่นละครเล็กนั้นผู้แสดงจะได้รับความรู้เกี่ยวกับเรื่องประวัติความเป็นมาของศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก การทำหุ่นละครเล็ก ความรู้ในเรื่องต่างๆ เกี่ยวกับศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก และนอกจากนั้นผู้แสดงยังจะได้มีสติ สมาธิเรียนรู้ทักษะต่างๆ ในการเชิดหุ่นรวมถึงการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าต่างๆ ที่เกิดขึ้นในการแสดง การจำบท การจดจำท่ารำได้อย่างแม่นยำ และต้องมีการวางแผนในการแสดงบนเวที สังคม ซึ่งสามารถเพราะในการเชิดหุ่นนั้น หุ่น 1 ตัว

จะต้องใช้นักแสดงถึง 3 คน นักแสดงจะต้องมีการเรียนรู้จังหวะของกันและกันเพื่อทำให้หุ่นสามารถขยับส่วนต่างๆ ของร่างกาย และร้ายรำได้เหมือนกับว่ามีชีวิต จะต้องมีการวางแผนในการแสดง และมีการฝึกซ้อมจึงถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้การแสดงในแต่ละครั้งผ่านไปอย่างราบรื่น เพราะการบังคับหุ่นในแต่ละครั้งต้องอาศัยสมาธิและความร่วมมือร่วมใจกันในการทำงาน ซึ่งถือเป็นสิ่งที่ยากในการแสดง ถ้าเราผลอดคิดเรื่องอื่น หรือมัวกังวลเกี่ยวกับการแสดงเราก็อาจจะลืมทุกอย่าง แล้วทำให้เพื่อนที่เหลือเสียสมาธิไปด้วย ซึ่งต้องระวังเป็นอย่างมากในการแสดง ดังข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ดังนี้

“ในการฝึกการแสดงหุ่นละครเล็กนั้นต้องอาศัยสมาธิในการแสดง หัว มือ เท้า ของหุ่นจะต้องมีถูกรวมไว้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน โดยคนเชิดทั้ง 3 คนจะต้องมีสมาธิ และการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าที่ดีในการแสดง”

(ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1, ครูผู้สอนหุ่นละครเล็ก)

“หุ่นละครเล็กสอนให้เราคิดแทน สอนให้เรารู้จักใช้จินตนาการ เราต้องคิดว่าเราจะสามารถทำอะไรให้หุ่นสามารถสื่อสารกับคนดูได้ ให้คนดูเชื่อว่าหุ่นมีชีวิตจริงๆ”

(ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 2, นักแสดงหุ่นละครเล็ก)

“การแสดงหุ่นละครเล็กเป็นการฝึกสมาธิ เราต้องมีสมาธิทุกครั้งที่เราแสดง ถ้าเรากลัว เราตื่นเต้น ถ้าสมาธิหลุดทุกอย่างก็พัง เราจะลืมท่าลืมทั้งหมด”

(ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 3, นักแสดงหุ่นละครเล็ก)

1.2 คุณค่าต่อการพัฒนาทางด้านอารมณ์

ในการแสดงหุ่นละครเล็กนั้นสิ่งที่ผู้ชมได้รับจากการแสดงเบื้องหน้าไม่ใช่เพียงแค่ความสวยงามของเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายของตัวหุ่น หรือการร้ายรำที่สวยงามเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของนักแสดงกับตัวหุ่นเท่านั้นที่สร้างความประทับใจให้กับผู้ที่เข้ามาชมการแสดง แต่ยังมีอีกสิ่งหนึ่งที่ทุกคนได้รับ และพูดเป็นเสียงเดียวกันว่ามันคือความอึดใจ และความซาบซึ้งใจที่ได้เห็นภูมิปัญญาของบรรพบุรุษยังคงโดดเด่นอย่างสง่างาม เสียงปรบมือ รอยยิ้ม และเสียงหัวเราะที่ได้รับจากการแสดงในแต่ละรอบมันคือกำลังใจสำคัญที่หล่อเลี้ยงให้นักแสดงทุกคนสามารถ

พื้นผิวอุปสรรคต่างๆ ขึ้นมาทำหน้าที่อยู่บนเวทีได้ แม้ในบางครั้งความกดดันภายใต้หน้าฉากที่นักแสดงสวมใส่จะมีมากมาย แต่นักแสดงทุกคนก็ต้องมีการฝึกที่จะควบคุมอารมณ์ตัวเอง ไม่ว่าจะเจอปัญหาและอุปสรรคทั้งก่อนแสดง ระหว่างแสดง และหลังการแสดง เพราะในการแสดงแต่ละครั้งนักแสดงไม่สามารถล่วงรู้ได้เลยว่าจะเกิดปัญหาอะไรขึ้นบ้าง บางครั้งคนดูอาจจะไม่สนุกไปกับการแสดงในบางช่วงบางตอน แต่นักแสดงทุกคนก็ต้องพยายามควบคุมอารมณ์ตัวเองให้ก้าวผ่านไปให้ได้จนจบการแสดง เพราะการสร้างความสุข และความประทับใจให้กับคนดูนั้นคือหน้าที่ที่สำคัญ ในทุกๆ ครั้งที่การแสดงจบลงนั่นคือการทำหน้าที่ ของการสืบสานวัฒนธรรมของบรรพบุรุษให้กับคนดูได้เห็น และสัมผัสถึงความงดงาม เพราะสำหรับนักแสดงทุกคนแล้ว ศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กคือความสุขทางใจ คือชีวิต คือจิตวิญญาณ คือลมหายใจที่ต้องส่งต่อไปยังคนรุ่นหลัง ดังคำกล่าวของผู้ให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“หุ่นละครเล็กมันคือชีวิต คือเลือดเนื้อ เม็ดเลือดทุกเม็ด หยาดเหงื่อทุกหยด มันทำให้เรามุ่งมัน มันมีชีวิตเราไปแล้ว ไม่มีอะไรที่ทำให้เราล้มเลิก ถึงแม้ทุกอย่างจะไม่เอื้ออำนวยเราก็จะกัดฟันทน เพื่อที่จะอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเอาไว้ ตอนนั้นที่น้ำท่วมเราไม่มีงานเลย แต่ก็ไม่เป็นไร เอาหุ่นละครเล็กไปแสดงให้ดูฟรี เป็นการให้กำลังใจกัน อย่างน้อยในช่วงเวลาที่แย่ๆ มันก็ทำให้รู้สึกดี ทำให้เรามีกำลังใจในการสู้ต่อไป”

(ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 4, ผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก)

ภาพที่ 15 บรรยากาศผู้ที่มาชมการแสดง
ที่มา : ผู้วิจัย

ภาพที่ 16 ความประทับใจของผู้ที่มาชมการแสดงที่ได้ใกล้ชิดกับตัวละคร
ที่มา : ผู้วิจัย

ภาพที่ 17 การแสดงหุ่นละครเล็ก
 ที่มา: ผู้วิจัย

ภาพที่ 18 รอยยิ้มของผู้ชมที่ได้ร่วมเป็นส่วนหนึ่งในการแสดง
 ที่มา : ผู้วิจัย

“ ถ้าถามว่าชื่นชอบอะไรในการแสดงหุ่นละครเล็ก คงจะเป็นการที่ได้สืบสานวัฒนธรรมไทยที่อ่อนช้อยงดงาม ได้ความอิ่มเอมใจ และความเพลิดเพลิน ”

(ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 5, ผู้มาชมศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก)

“เป็นการเดินทางมาชมหุ่นละครเล็กครั้งแรก เพราะเพื่อนมาเล่าให้ฟัง มีความประทับใจในความสวยงามมาก เป็นการแสดงที่ไม่เหมือนใคร ดูแล้วมีความสุข และสนุกมาก คิดว่าจะมาดูอีกหลายๆ รอบ ”

(ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 6, ผู้มาชมศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก)

“เสียงปรบมือ และเสียงหัวเราะมันคือกำลังใจที่ดีในการแสดง เรามีความสุขที่เห็นคนดูมีความสุขและชื่นชอบในการแสดงของเรา ”

(ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 7, นักแสดงหุ่นละครเล็ก)

“ในการแสดงแต่ละครั้งการควบคุมอารมณ์ของผู้แสดงถือเป็นสิ่งที่สำคัญ เราจะต้องมีสติกับสิ่งที่กำลังทำอยู่ ไม่ว่าจะอะไรจะเกิดขึ้นระหว่างการแสดง ไม่ว่าผู้ชมจะชอบหรือไม่ชอบ เราก็ต้องตั้งใจ และแสดงให้จบซึ่งถือว่าเป็นสิ่งสำคัญ เพราะคนดูเสียสละเวลาเพื่อดูเราเล่นเราก็ต้องเล่นให้จบ เพื่อให้คนดูมีความสุข ให้เขาประทับใจ ”

(ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 8, นักแสดงหุ่นละครเล็ก)

“ในการแสดงหุ่นละครเล็กนั้นความอดทนเป็นสิ่งสำคัญ เพราะทุกอย่างมันต้องแลกมาด้วยความอดทน อดทนต่อความเมื่อย อดทนต่อความเจ็บปวด ถ้าไม่มีความอดทนทุกอย่างก็สลาย ต่อให้มีความรัก แต่ถ้าไม่มีความวิริยะอุตสาหะทุกอย่างก็จบ ”

(ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 9, ครูผู้สอนศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก)

1.3 คุณค่าต่อการพัฒนาทางด้านร่างกาย

ในการฝึกทักษะของการแสดงหุ่นละครเล็ก ต้องอาศัยความอดทนในการฝึกซ้อม และความแข็งแรงของร่างกาย เพราะหุ่นละครเล็กมีขนาดเกือบเท่าตัวเด็ก และน้ำหนักค่อนข้างมาก ประมาณ 4-5 กิโลกรัม เมื่อทำการแสดงเป็นเวลานานอาจทำให้เกิดอาการบาดเจ็บของกล้ามเนื้อร่างกาย รวมไปถึงในการฝึกพื้นฐานทางการแสดง โขน ที่จำเป็นต้องใช้ทั้งความแข็งแรง และความ

อ่อนซ้อยงดงาม นักแสดงจะต้องฝึกการจัดระเบียบร่างกายให้ดูสง่า ทั้งการยืน การเดิน การร่ายรำ รวมไปถึงในการแสดงแต่ละครั้งนักแสดงจะต้องแบกหุ่นไปพร้อมกับการร่ายรำจึงจำเป็นที่จะต้องเตรียมร่างกายให้พร้อมเพื่อป้องกันการบาดเจ็บที่อาจจะเกิดขึ้นจากการแสดงได้ เพราะต้องเคลื่อนไหวร่างกายตลอดเวลาถ้าร่างกายไม่แข็งแรงก็อาจจะทำให้รู้สึกเหนื่อยง่าย หายใจไม่ทัน การฝึกพื้นฐานต่าง ๆ ในการแสดงโขนจึงเป็นสิ่งสำคัญที่นักแสดงทุกคนจะต้องเรียนรู้ แบ่งออกเป็น

ตบเข้า เป็นการฝึกเรียนรู้การฟังจังหวะ และการเรียนรู้จังหวะเบื้องต้น เริ่มจากการนั่งพับเพียบบนพื้น ศีรษะตรง ตามองตรงไปข้างหน้า วางมือทั้ง 2 ข้างไว้บนเข่า หารตบเข้าแบ่งออกเป็น 2 จังหวะ

จังหวะที่ 1 ยกมือขวาขึ้นระดับอก งอแขนทำมุม 90 องศา กับลำตัว ตบฝ่ามือขวา ลงไปที่เข่าขวาพร้อมกับยกมือซ้ายขึ้นมาอยู่ในระดับอก งอแขนทำมุม 90 องศา นับ 1

จังหวะที่ 2 ตบฝ่ามือซ้ายที่เข่าซ้ายพร้อมกับยกฝ่ามือขวาขึ้นมาระดับอก งอแขนทำมุม 90 องศา นับ 2 โดยที่ครูผู้สอนจะให้จังหวะโดยการเคาะไม้ ให้ผู้เรียนฝึกการฟัง และนับจังหวะ

ท่องสะเอว เป็นการยกคอ ยกไหล่ เคลื่อนไหวลำตัวให้เข้ากับจังหวะในการแสดง เพื่อให้เกิดความอ่อนช้อย งดงาม ผู้แสดงจำเป็นที่จะต้องจับจังหวะให้ถูกต้อง เพื่อที่จะยกร่างกายได้ตรงกับจังหวะดนตรีที่ใช้ในการแสดง โดยเริ่มจากการนั่งพับเพียบชิดอก ลำตัวตั้งตรง เปิดคางมองไปข้างหน้าเพื่อให้ดูสง่างาม ยกแขน 2 ข้างขึ้นข้างลำตัวในระดับเอว งอแขนให้ห่างจากลำตัวประมาณหนึ่งฝ่ามือ กำมือหงายแขนพร้อมหักข้อมือเข้าหาตัว ดึงศอกเข้ามาหาเอว พร้อมทั้งยกคอเอนศีรษะไปทางบ่าซ้าย สลับซ้ายขวาไปมาตามจังหวะเคาะ

เดินเสา จะใช้มือทั้ง 2 ข้างจับไว้ที่เสาลงน้ำหนักที่ปลายมือ จากนั้นครูจะเคาะจังหวะให้ผู้เรียนย่อขาทั้ง 2 ข้างพร้อมกับหันหัวเข้าไปด้านข้างให้ได้ฉาก เพื่อฝึกความแข็งแรงของขา ให้สามารถยืนได้นานเวลาที่เชิดหุ่น

ถีบเหลี่ยม เป็นการฝึกความอ่อนตัว ครูจะให้ผู้เรียนยืนชิดกับเสา หรือฝาผนัง และย่อขาให้เข่าตั้งเป็นมุมฉาก ครุนั่งลงบนพื้น และใช้ฝ่าเท้าทั้ง 2 ข้างค่อยๆ ดันไปที่หน้าขาตรงเข่าด้านในของผู้เรียนซ้าย และค่อยๆ ถีบเข่าออกทีละน้อยเพื่อให้เข่าของนักเรียนเป็นเส้นขนานกับไหล่ ซึ่งเป็นขั้นตอนที่ยากที่สุดในการฝึกพื้นฐานการแสดงโขน ผู้เรียนต้องทนกับความเจ็บปวดของกล้ามเนื้อจนสามารถที่จะทำท่าอื่นในการแสดงได้อย่างสง่างาม เป็นขั้นตอนที่ทดสอบความแข็งแรงของร่างกาย และจิตใจของผู้เรียน ซึ่งมีผู้เรียนหลายคนที่เลิกล้มความตั้งใจในการเรียนไปจากขั้นตอนนี้ และมีผู้เรียนอีกหลายคนที่สามารถผ่านการทำสอบนี้ไปได้ การถีบเหลี่ยมจึงเปรียบเสมือนบททดสอบที่สำคัญในการทดสอบความตั้งใจของผู้เรียนที่นักแสดงทุกคนต้องเจอ และจะมีการให้กำลังใจซึ่งกัน และกันระหว่างรุ่นพี่กับรุ่นน้องที่ช่วยให้ผ่านช่วงเวลาที่ยากที่สุดไปได้

ฉีกขา ใช้สำหรับการฝึกท่าลิง ซึ่งจะทำให้สามารถขึ้น และย่อเหยียดได้อย่างสวยงาม โดยผู้เรียนจะนั่งชิดฝาผนัง และแยกขาทั้ง 2 ข้างออก ครูจะใช้ฝ่าเท้าทั้ง 2 ข้างยันที่ขาของผู้เรียน และค่อยๆ ออกแรงให้ขาของผู้เรียนกางออกด้านข้างทีละน้อย จนขาของผู้เรียนเป็นเส้นขนานกับแนวไหล่ คล้ายๆ กับการถีบเหยียด

การฝึกฝนร่างกายในการแสดงหุ่นละครเล็กนั้นนอกจากจะช่วยให้นักแสดงทุกคนมีร่างกายที่แข็งแรง และสามารถที่จะแบกหุ่นที่มีน้ำหนักค่อนข้างเยอะ ได้จนจบการแสดงแล้ว การฝึกฝนร่างกายให้มีความแข็งแรงยังเป็นเหมือนการอบอุ่นร่างกาย และยืดเส้นก่อนการแสดง เพื่อช่วยลดอาการบาดเจ็บ ที่อาจจะเกิดจากการแสดงได้อีกด้วย นอกจากนี้ยังทำให้นักแสดงมีบุคลิกภาพที่ดี เพราะตัวนักแสดงต้องฝึกทำนั่ง ทำเดิน ทำยืน ให้ดูสง่างามอยู่เสมอจนทำให้กลายเป็นคนมีบุคลิกภาพที่ดี ดังคำกล่าวของผู้ให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“ในการแสดงหุ่นละครเล็กต้องมีการฝึกพื้นฐานการแสดง โขนก่อน มีตบเข้า ทำวอว เดินเสา ก็ทำให้เราย่อแล้วไม่เมื่อย มีฝึกถีบเหยียดเพื่อให้เรายืนได้สง่างาม ฝึกตบเข้าก็เพื่อเป็นการฝึกฟังจังหวะ ทำให้เรามีสมาธิในการแสดง ตอนมาเรียนครั้งแรกเมื่อยมากครับ แต่ก็พยายามอดทน จนตอนนี้ทำได้แล้วครับ”

(ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 10, นักแสดงหุ่นละครเล็ก)

“การแสดงต้องใช้ความอดทนอย่างมาก มาแรกๆ ฝึกยากจนร้องไห้ การฝึกถีบเหยียดเจ็บมากครับ แต่คิดว่าคนอื่นผ่านมาได้เราก็ต้องผ่าน ได้เหมือนกัน พอเราฝึกพื้นฐานร่างกายได้เราก็นำไปใช้ในการแสดงให้มันออกมาสวยงามอ่อนช้อยได้”

(ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 11, นักแสดงหุ่นละครเล็ก)

“หุ่นหนึ่งตัวมีน้ำหนักค่อนข้างเยอะ การที่เราจะเซ็คหุ่นให้เหมือนมีชีวิตได้นั้นจำเป็นที่จะต้องมีความอดทน ขยันฝึกซ้อม และต้องมีร่างกายที่แข็งแรงเพื่อที่จะสามารถแบกน้ำหนักของหุ่นได้เป็นเวลานาน และไม่เกิดอาการบาดเจ็บ”

(ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 12, ผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก)

“ศิลปะไทยไม่ว่าจะเป็น โขนละคร หรือแม้กระทั่งหุ่นละครเล็กที่เราเห็นว่ามันอ่อนช้อยสวยงาม ทุกอย่างมันแลออกมาด้วยความอดทน ความเมื่อยล้า ถ้ามัวฝึกแรกๆ ร้องไห้ใหม่ ปกติก็ร้อง

กันทุกคน บางคนเห็นหุ่นเคลื่อนไหวแล้วเหมือนง่าย แต่จริงๆ มันยาก เราต้องฝึกร่างกายอย่างหนัก เพื่อให้สามารถแบกรับน้ำหนักของหุ่นได้”

(ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 13, ครูผู้สอนศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก)

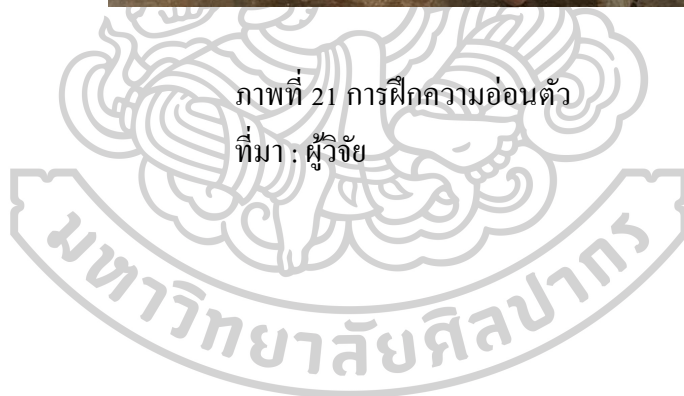
ภาพที่ 19 การฝึกความอดทนของร่างกาย
ที่มา: ผู้วิจัย

ภาพที่ 20 การฝึกคบฉาก เพื่อฝึกการนับจังหวะ
ที่มา : ผู้วิจัย

ภาพที่ 21 การฝึกความอ่อนตัว
ที่มา: ผู้วิจัย

ภาพที่ 22 การฝึกถือบเหล็ชม
ที่มา : ผู้วิจัย

ภาพที่ 23 การฝึกความอ่อนตัว
ที่มา : ผู้วิจัย

ภาพที่ 24 การฝึกพื้นฐานการแสดงโขน
ที่มา: ผู้วิจัย

ภาพที่ 25 ภาพเปรียบเทียบขนาดของหุ่นกับตัวคน
ที่มา: ผู้วิจัย

1.4 การปรับตัวให้เข้ากับสังคม

ในการแสดงหุ่นละครเล็กนั้นจะต้องมีการทำงานร่วมกับผู้อื่น เป็นการฝึกการทำงานเป็นทีม เพราะในการเซตหุ่นหนึ่งตัวจะต้องใช้นักแสดงถึง 3 คนจึงจำเป็นที่จะต้องมีการวางแผน และฝึกซ้อมร่วมกัน ทุกคนนำใจมารวมกันไว้ในหุ่นเพื่อให้หุ่นสามารถรำรำได้ดูราวกับว่ามีชีวิต ซึ่งเป็นสิ่งที่ยาก และสำคัญในการแสดง นอกจากนี้ยังต้องทำงานกับนักแสดงคนอื่นๆ ในคณะหุ่นละครเล็ก จึงต้องมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เคารพความคิดเห็นของผู้อื่น ต้องเคารพกฎกติกาที่วางเอาไว้ ผู้น้อยให้ความเคารพผู้ที่อาวุโสกว่า คนที่อายุมากกว่าก็ต้องเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับรุ่นน้อง รู้จักความรับผิดชอบในหน้าที่ของตัวเองและต้องพยายามปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อม ยิ่งไปกว่านั้นยังต้องมีการปรับตัวเข้าหากันระหว่างคนในชุมชนบ้านคลองบางหลวง กับคณะหุ่นละครเล็กศิลปกรรมค่านายอิกด้วย เนื่องจากคณะหุ่นละครเล็กแห่งนี้เป็นเหมือนแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมของชุมชนจึงต้องมีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกัน และกัน มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกันจะทำให้สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข ซึ่งเป็นการรักษาความสงบร่มเย็นให้กับชุมชน สังคม ดังคำกล่าวของผู้ให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“ส่วนใหญ่ที่นี่จะเป็นแบบครูสอนบ้าง รุ่นพี่สอนรุ่นน้องบ้าง ทำให้เราสนิทกัน เหมือนเป็นกุศโลบายในการอยู่ร่วมกัน”

(ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 14, นักแสดงหุ่นละครเล็ก)

“ความผูกพันระหว่างหุ่นกับชุมชนมันเป็นไปได้ด้วยดี เพราะเราอาศัยการเกื้อกูลกัน การที่เรามาเปิดการแสดงที่บ้านคลองบางหลวงมันก็ทำให้คนเข้ามาที่นี้มากขึ้น ชาวบ้านมีรายได้เพิ่มมากขึ้นจากการขายของ”

(ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 15, นักแสดงหุ่นละครเล็ก)

“ที่นี้เราอยู่กันเหมือนครอบครัว มีอะไรก็ช่วยเหลือกัน มันคือความผูกพัน เด็กๆ ที่มาเรียนก็เปรียบเหมือนลูก ทุกคนก็เปรียบเหมือนครอบครัวที่ต้องดูแลกัน คือบ้างชนบ้างก็ดูกันไป ดูแลกกันไป”

(ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 16, นักแสดงหุ่นละครเล็ก)

“การแสดงหุ่นละครเล็กนี้มาดูก็ครั้งก็ประทับใจ มันมีความสวยงาม ความสนุก และความน่ารักของคนหลายๆ รุ่นที่มารวมกัน เขาเอาเด็กเล็กๆ มาแสดงร่วมกับผู้ใหญ่ได้น่ารักมาก”

(ผู้ข้อมูลคนที่ 17, ผู้มาชมศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก)

“นักแสดงทุกคนที่มารวมตัวกันมันไม่ใช่แค่เพื่อนร่วมงาน แต่ทุกคนคือครอบครัว เราอยู่กันเหมือนบ้านมีอะไรก็ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ต้องปรับตัวพูดคุยกันตลอดเวลาจึงจะทำให้การทำงานราบรื่น”

(ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 4, ผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก)

ภาพที่ 26 บ้านศิลปินคลองบางหลวง
ที่มา: ผู้วิจัย

ภาพที่ 27 บริเวณรอบๆ ชุมชนคลองบางหลวง
ที่มา : ผู้วิจัย

ภาพที่ 28 บริเวณรอบๆ บ้านศิลปินคลองบางหลวง
ที่มา : ผู้วิจัย

ภาพที่ 29 หุ่นละครเล็ก
ที่มา: ผู้วิจัย

ภาพที่ 30 บรรยากาศงานเลี้ยงปีใหม่ของชุมชนคลองบางหลวง
ที่มา : Facebook หุ่นละครเล็กศิลปกรรมค่านาย คลองบางหลวง

ภาพที่ 31 งานกลืนวัดกำแพง(วัดประจำชุมชนคลองบางหลวง)
ที่มา: Facebook หุ่นละครเล็กศิลปกรรมค่านาย คลองบางหลวง

ภาพที่ 32 ซ้อมการแสดงงานวัดกำแพง
ที่มา: Facebook หุ่นละครเล็กศิลปกรรมค่านาย คลองบางหลวง

จะเห็นได้ว่าศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กนั้นนอกจากจะเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สวยงามที่ถูกสร้างโดยบรรพบุรุษแล้ว ยังสะท้อนให้เห็นถึงการผสมผสานศิลปะแขนงต่างๆ เข้าไว้ด้วยกันอย่างลงตัว แล้วยังส่งผลให้เกิดคุณค่าต่อการพัฒนาบุคคลในด้านสติปัญญา ให้รู้จักการคิดวิเคราะห์วางแผนในการทำงาน ความสามารถแก้ปัญหาเฉพาะหน้าในการแสดงได้ คุณค่าต่อการพัฒนาจิตใจในด้านของการรู้จักการควบคุมอารมณ์ของตนเองในการทำงานร่วมกับผู้อื่น เป็นคนมีความกล้าคิด กล้าแสดงออก และกล้าตัดสินใจที่จะทำสิ่งต่างๆ มีความเหมาะสมกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น เกิดความหวงแหนอยากจะรักษาและสืบต่อมรดกทางวัฒนธรรมไว้ให้คนรุ่นหลัง คุณค่าในด้านการปรับตัวให้เข้ากับสังคม โดยการทำงานร่วมกัน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ความคิดเห็นซึ่งกัน และกัน ฝึกการปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อม รู้จักที่จะเคารพกฎกติกาทางสังคม คุณค่าต่อบุคคลทั้ง 4 ด้านเหล่านี้จะเป็นพื้นฐานที่ดีต่อการพัฒนาตนเอง และนำไปสู่การพัฒนาชุมชน และสังคมสามารถอยู่ในกฎ กติกาทางสังคมร่วมกับผู้อื่นได้ อีกทั้งยังเป็นการพัฒนาบุคลิกภาพ และความแข็งแรงของร่างกายให้ดีขึ้นอีกด้วย นอกเหนือจากที่กล่าวมาข้างต้นแล้วคุณค่าที่ได้รับจากศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กที่ทุกคนสัมผัส ได้คือความภูมิใจในการเป็นส่วนหนึ่งที่ได้ส่งต่อภูมิปัญญาของบรรพบุรุษไปสู่คนรุ่นหลัง เพราะหุ่นละครเล็กไม่ได้เป็นเพียงแค่การแสดงที่ทำให้คนดูรู้สึกมีความสุขในการรับชมเท่านั้น แต่ยังเป็นรากเหง้าที่สำคัญของประเทศไทย ที่มีการปรุงแต่งให้เข้ากับยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงของสังคมไทยจนยืนหยัดมาได้จนถึงทุกวันนี้ นอกจากนี้หุ่นละครเล็กศิลปกรรมค่านายยังสะท้อนให้เห็นถึงความเกื้อกูลกันของคนในสังคม ไม่ว่าจะเป็นการดูแลซึ่งกันและกันของคนในคณะหุ่นละครเล็ก หรือจะเป็นการเกื้อกูลกันของคณะหุ่นละครเล็กกับคนในชุมชน ที่สะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมที่งดงามของเราในอดีตจนถึงปัจจุบัน

2. คุณค่าต่อการพัฒนาสังคม แบ่งออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการศึกษา 2) ด้านคุณธรรม จริยธรรมและ 3) ด้านศิลปวัฒนธรรม มีรายละเอียดดังนี้

2.1 ด้านการศึกษา

ศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กศิลปกรรม ค่านาย บ้านศิลปินคลองบางหลวงเป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมประจำชุมชน ที่เปิดให้เด็ก เยาวชน ผู้มีความรัก และสนใจในงานศิลปะแขนงต่างๆ ได้เข้ามาเรียนรู้ไม่ว่าจะเป็นการทำหน้ากาก การทำหัวโขน ไปจนถึงการเรียนรู้เชิดหุ่นให้แก่ผู้ที่สนใจ โดยมีผู้ให้ความสนใจเข้ามาเยี่ยมชม และมาเรียนรู้เป็นจำนวนมาก มีทั้งชาวไทย และชาวต่างชาติ ซึ่งเดินทางมาเรียนรู้ และเยี่ยมชมศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กนี้ถือ

เป็นการสืบทอดภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ได้รับความรู้ในเรื่องของการแสดงศิลปะหุ่นละครเล็ก แบ่งออกเป็น

2.1.1 การทำหัวโจน จะได้รับความรู้เกี่ยวกับ

2.1.1.1 วัสดุอุปกรณ์ในการทำหัวโจน

2.1.1.2 การปิดหุ่นโดยการนำกระดาษมาแปะบริเวณหัวโจน

2.1.1.3 การถอดหุ่น คือการใช้คัตเตอร์ปายแหลมกรีดลงบน

หัวโจนที่เป็นกระดาษให้ขาด แล้วประกอบเข้าไปใหม่เย็บปิดใช้กระดาษแปะทับ และตกแต่งให้เรียบร้อย

2.1.1.4 การลงสีหัวโจน และสีของตัวละครแต่ละตัวที่มีสีแตกต่างกัน

2.1.2 การลงรักปิดทองจะได้รับความรู้เกี่ยวกับ

2.1.2.1 วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการลงรักปิดทอง

2.1.2.2 การทาสีรองพื้นก่อนการลงรักปิดทอง

2.1.2.3 การลงรักปิดทองหัวโจน

2.1.3 พื้นฐานการแสดงโจนจะได้รับความรู้เกี่ยวกับ

2.1.3.1 ประวัติความเป็นมาของการแสดงโจน

2.1.3.2 เรื่องที่ใช้ในการแสดงโจน

2.1.3.3 การฝึกร่างกายเพื่อเตรียมพร้อมในการแสดงโจน

2.1.3.4 ท่ารำที่ใช้ในการแสดงโจน

2.1.4 การเชิดหุ่นละครเล็กจะได้รับความรู้เกี่ยวกับ

2.1.4.1 ประวัติความเป็นมาของการแสดงหุ่นละครเล็ก

2.1.4.2 เรื่องที่ใช้ในการแสดงหุ่นละครเล็ก

2.1.4.3 กลไกของหุ่นละครเล็ก

2.1.4.4 ท่ารำที่ใช้ในการแสดงหุ่นละครเล็ก

2.1.4.5 การเชิดหุ่นละครเล็ก

ซึ่งทั้งหมดนี้ถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มีความเป็นเอกลักษณ์ นอกจากนี้คณะหุ่นละครเล็กศิลปกรรมค่านายยังได้รับโอกาสให้เข้าร่วมโครงการระบบสื่อการเรียนการสอนออนไลน์เพื่อการเรียนรู้ทางไกล เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ซึ่งเป็นโครงการของสำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (สวทช.) เพื่อเผยแพร่ความรู้

เกี่ยวกับศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก ในเรื่องของท่ารำ พื้นฐานการแสดง โขน และการเชิดหุ่น ละครเล็กอีกด้วย ดังคำกล่าวของผู้ให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“มีความสนใจในการแสดง โขนอยู่แล้ว เคยมีโอกาสได้เรียน โขนมาแล้วบ้าง พอได้มาที่นี้ ช่วงปิดเทอมก็เลยขอแม่เรียน ซึ่งที่บ้านก็สนับสนุน ผ่านมา 4 ปีรู้สึกถึงความอบอุ่นของพี่ๆ ที่ทุ่มเท ในการสอน และอยากให้ทุกคนมาดู แค่มาดูไม่ต้องเรียนแบบผมก็ได้ แค่มาดูก็พอ ”

(ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 7, นักแสดงหุ่นละครเล็ก)

“มาเรียนครั้งแรกก็รู้สึกกลัว กลัวความเจ็บปวดในการฝึก แต่บางคนเขาร้องไห้แต่ก็ผ่านมา ได้ เราก็ต้องทำได้ ช่วงที่ท้อก็มีพ่อแม่กับเพื่อนๆ คอยให้กำลังใจจนผ่านมาได้”

(ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 15, นักแสดงหุ่นละครเล็ก)

“มันทำให้เราได้เรียนรู้สิ่งที่เราไม่เคยรู้ ไม่เคยเห็นมาก่อนว่าหุ่นละครเล็กเขาแสดงกันยังไง หุ่นมันเคลื่อนไหวได้ยังไง มันเหมือนเป็นการเปิดโลกใหม่ของเราเหมือนกัน”

(ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 16, ผู้มาชมศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก)

“หุ่นละครเล็กมันมีอะไรมากกว่าแค่การแสดงหุ่น ทุกคนที่มีความรู้ความสามารถในด้านนี้ สามารถเอาความรู้ไปใช้ทำอย่างอื่น ได้มากมาย ในช่วงที่หมดสัญญาที่สวนลุม ตอนนั้นบางคนก็ไป เป็นครู บางคนก็ไปเป็นอาจารย์ บางคนก็ไปตั้งคณะ บางคนก็ไปสอนทำหัว โขน ทำเครื่องประดับ เครื่องแต่งกาย สิ่งที่ทุกคนทำเหมือนกันคือการเผยแพร่ความรู้ที่ได้มาจากหุ่นละครเล็กส่งต่อให้กับ คนอื่น”

(ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 12, ผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก)

“ผมจะบอกกับเด็กๆ เสมอว่าเราต้องเรียนรู้ตลอดชีวิต ความรู้ไม่มีวันสิ้นสุด หุ่นละครเล็กก็ เหมือนกัน เราต้องเรียนรู้ ฝึกฝนหาเทคนิคใหม่ๆ ตลอดเวลา เพื่อให้เราเก่งขึ้น และพัฒนาขึ้นใน ทุกๆ วัน มันยังมีอะไรที่เราไม่รู้อีกเยอะ ”

(ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1, ครูผู้สอนศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก)

ภาพที่ 34 คนที่มาเรียนรู้การลงรักปิดทอง
ที่มา: Facebook หุ่นละครเล็กศิลปกรรมค่านาย คลองบางหลวง

ภาพที่ 35 การแต่งตัวหุ่นละครเล็ก
ที่มา: Facebook หุ่นละครเล็กศิลปกรรมค่านาย คลองบางหลวง

ภาพที่ 36 ระบายสีหน้ากาก

ที่มา: ผู้วิจัย

ภาพที่ 37 ภาพประกอบการเรียนการสอนระบบสื่อออนไลน์
ที่มา: Facebook หุ่นละครเล็กศิลปกรรมค่านาย คลองบางหลวง

ภาพที่ 38 การฝึกท่ารำ

ที่มา: ผู้วิจัย

ภาพที่ 39 การฝึกโจน

ภาพที่ 40 การฝึกเชิดหุ่นละครเล็ก

ที่มา: ผู้วิจัย

2.2 ด้านคุณธรรมจริยธรรม

ในการเรียน และการฝึกซ้อมจะต้องมีการทำความเคารพครูผู้สอนทุกครั้ง ทั้งก่อนการเรียน และหลังการเรียน รวมทั้งมีการอบรม และฝึกเรื่องกิริยามารยาทควบคู่ไปกับการแสดงหุ่นละครเล็ก เนื่องจากคณะหุ่นละครเล็กศิลปกรรมค่านายค้อยข้างจะให้ความสำคัญในเรื่องของความเคารพระหว่างรุ่นพี่รุ่นน้อง และในเรื่องของระเบียบวินัย นอกจากนี้หุ่นละครเล็กศิลปกรรมค่านาย บ้านศิลปิน คลองบางหลวง ยังได้มีการนำเสนอเรื่องราวในการแสดงโดยการนำเรื่องต่างๆ มาดัดแปลง และสอดแทรกในเรื่องของคุณธรรมจริยธรรม ความคิดความซื่อ เพื่อเป็นเครื่องเตือนใจให้ตระหนักถึงการทำความดี เพื่อให้เข้าใจง่าย และเข้าถึงผู้ชมในทุกกลุ่ม นอกจากนี้นักแสดงทุกคนจะต้องมีคุณสมบัติสำคัญคือการมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนเอง และยึดมั่นในธรรมเนียมปฏิบัติเกี่ยวกับเรื่องความกตัญญู และการเคารพผู้อาวุโส การแสดงความเคารพต่อครูบาอาจารย์ เช่น การไหว้ครูทุกครั้งก่อนที่จะทำการแสดง การที่รุ่นน้องให้ความเคารพรุ่นพี่ การช่วยเหลือเกื้อกูลกันภายในคณะหุ่นละครเล็ก การ

ช่วยกันซ้อมท่ารำ ซ้อมการเชิดหุ่นละครเล็ก นอกจากครูจะเป็นผู้สอนแล้ว รุ่นพี่ยังมีหน้าที่ช่วยดูแล และสอนรุ่นน้องด้วย ที่สำคัญในการเชิดหุ่นหนึ่งตัวต้องใช้ผู้เชิดสามคน จึงต้องมีความสามัคคี และการช่วยเหลือซึ่งกัน และกัน หรือแม้แต่บทละครที่นำมาใช้ในการแสดง ยกตัวอย่างเช่น เรื่อง รามเกียรติ์ ตอนศึกมัยราพณ์ มีเนื้อเรื่องว่า มัยราพณ์เป็นยักษ์ที่ปกครองเมืองบาดาล ได้ย่องตัวไปเป่า มนต์สะกดให้กองทัพพระรามหลับไหล และลักพาตัวพระรามแทรกแผ่นดินมายังเมืองบาดาล เมื่อ หนุมานรู้จึงตามมาช่วย และได้พบกับมังจกานบุตรชายที่เกิดกับนางสุวรรณมัจฉา หนุมานจึงขอร้อง ให้มังจกานบอกทางไปเมืองบาดาล มังจกานที่สำนึกในบุญคุณของมัยราพณ์ที่เลี้ยงดูตนมา จึงเลี้ยง บอกทางโดยอ้อม หนุมานช่วยพระรามกลับมายังพลับพลาได้ การแสดงในตอนนี้อสอนถึงเรื่องของ ความกตัญญู ที่มังจกานมีต่อมัยราพณ์ที่เลี้ยงดูตนมา แม้ว่าเลือดจะข้นกว่าน้ำ แต่ความกตัญญูต่อผู้ที่ เลี้ยงดูตนมาก็สำคัญไม่แพ้กัน เหล่านี้เป็นการปลูกฝังคุณธรรมให้แก่ผู้แสดง และผู้ชมหุ่นละครเล็ก ได้ ดังคำกล่าวของผู้ให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“การแสดงของเรามีคนดูทุกกลุ่ม ไม่ว่าจะเป็นเด็กตัวเล็กๆ หรือผู้ใหญ่ เพราะฉะนั้นเราจึงมี การสอดแทรกหลักคำสอนเรื่องความดีความซื่อซื่อในการแสดง อย่างเรื่องรามเกียรติ์ที่เราเล่นก็ สอนให้เราเห็นถึงคนดี คนไม่ดีได้อย่างชัดเจน อย่างเช่นยักษ์กับลิงที่ต่อสู้กัน สุดท้ายฝ่ายที่เป็นคน ดีก็ชนะ ให้เด็กซึมซับเรื่องของความดีชนะความชั่ว”

(ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 9, ครูผู้สอนศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก)

“หุ่นละครเล็กสอนให้เราเป็นคนอ่อนน้อมถ่อมตน รู้จักที่จะเคารพผู้ใหญ่ รู้จักที่จะเคารพ ครูอาจารย์ ทุกครั้งก่อนที่จะทำการแสดงเราต้องไหว้ครูทุกครั้งเพื่อความเป็นสิริมงคล และระลึกถึง พระคุณครูที่ถ่ายทอดวิชาความรู้ให้กับเรา”

(ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 18, นักแสดงหุ่นละครเล็ก)

ภาพที่ 41 การแสดงตลกม้ายราพณ์
ที่มา: ผู้วิจัย

ภาพที่ 42 หนุมานพบมัจฉานุ
ที่มา: ผู้วิจัย

ภาพที่ 43 หนุมานพบมัจฉานุ
ที่มา: ผู้วิจัย

ภาพที่ 44 การแสดงความเคารพต่อครูผู้สอน
ที่มา: Facebook หนุ่นละครเด็กศิลปกรรมค่านาย คลองบางหลวง

ภาพที่ 45 การไหว้ครูก่อนการแสดง

ที่มา: Facebook หุ่นละครเล็กศิลปกรรมค่านาย คลองบางหลวง

2.3 ด้านศิลปวัฒนธรรม

ศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กเป็นศิลปะการแสดงที่รวบรวมศิลปวัฒนธรรมหลากหลายแขนงเข้าด้วยกันดังต่อไปนี้

ด้านหัตถศิลป์ ได้แก่การทำหัวโขน การวาดหน้าหุ่นละครเล็ก การลงรักปิดทอง รวมไปถึงการทำโครงสร้างของหุ่นละครเล็ก ที่มีการดัดแปลงมาจากรูปร่างลักษณะของมนุษย์ แต่มีสัดส่วนที่เล็กลง และมีการคิดค้นกลไกการทำงานของหุ่นที่มีความซับซ้อน มีการปรับเปลี่ยน ดัดแปลงจนสามารถเคลื่อนไหวร่างกายได้ราวกับมีชีวิต เป็นภูมิปัญญาโบราณที่สืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน รวมไปถึงเสื้อผ้าของหุ่นที่มีการดัดแปลงมาจากชุดที่ใช้ในการแสดงโขน มีการปักดินเงินดินทอง และลวดลายต่างที่ตกทอดมาตั้งแต่สมัยโบราณที่จำเป็นต้องใช้สมาธิในการทำ และการฝึกฝนจนเชี่ยวชาญ

ด้านนาฏศิลป์ ได้แก่ท่ารำที่ใช้ในการแสดงหุ่นละครเล็ก นอกจากจะถูกถ่ายทอดออกมาให้เห็นถึงความอ่อนช้อยงดงามของนาฏศิลป์ไทยแล้ว ในท่ารำแต่ละท่ายังเป็นการสื่อความหมายไปถึงผู้ชมผ่านทางภาษาท่าทางอีกด้วย แต่ความพิเศษของหุ่นละครเล็กคือการดัดทอนท่ารำในบางท่าเพื่อที่จะใช้ในการเชิดหุ่น เนื่องจากหุ่นนั้นมีข้อต่อที่ต่างจากมนุษย์ อาจจะทำให้ท่ารำบางท่าไม่

สามารถทำได้ จึงมีการตัดทอน และปรับทำใหม่เพื่อที่จะใช้ในการแสดงหุ่นโดยเฉพาะ แต่ผู้แสดงทุกคนก็จำเป็นที่จะต้องพื้นฐานการแสดง โขน และพื้นฐานทางนาฏศิลป์เพื่อให้เข้าใจมากยิ่งขึ้น

คีตศิลป์ ได้แก่ดนตรีที่ใช้ในการแสดงหุ่นละครเล็ก ซึ่งถือเป็นหัวใจสำคัญในการแสดง เพราะต้องใช้การจับจังหวะในการแสดง นอกจากนี้ดนตรีที่ใช้ในการแสดงยังเป็นการช่วยให้คนดูเข้าถึงการแสดงมากขึ้น และมีอารมณ์ร่วมในฉากต่างๆ เช่นฉากการรบก็จะมีการใช้จังหวะดนตรีที่ฟังแล้วรู้สึกตื่นเต้นเร้าใจ เป็นต้น

วรรณกรรม ได้แก่เรื่องราวที่ใช้ในการแสดงซึ่งส่วนใหญ่จะใช้เรื่องรามเกียรติ์ในการแสดง นอกจากจะได้รับความสวยงามทางด้านภาษาของบทกวีแล้ว ยังแฝงไปด้วยข้อคิดที่เกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรมอีกด้วย

จากที่กล่าวมาข้างต้นทำให้เข้าใจได้ว่าการแสดงหุ่นละครเล็กไม่ใช่เพียงแค่การเชิดหุ่นธรรมดา แต่มันคือการแสดงที่รวบรวมเอาศิลปะ โหราศาสตร์ที่เป็นภูมิปัญญาของบรรพบุรุษหลากหลายแขนงเข้ามาไว้ด้วยกัน เป็นเหมือนภาพสะท้อนทางวัฒนธรรมที่สื่อสารผ่านหุ่นถึงคนดู สิ่งที่ได้ไม่ใช่เพียงแต่ความสวยงาม และความอึ้งใจ แต่ยังแฝงไปด้วยคติสอนใจที่ถ่ายทอดผ่านวรรณคดีที่ถูกหยิบยกเข้ามาใช้ในการแสดงอีกด้วย ยกตัวอย่างเช่นเรื่องรามเกียรติ์ที่สุดท้ายฝ่ายลิงที่เป็นคนดีก็ชนะฝ่ายของยักษ์ ได้เห็นถึงความทุ่มเทในการฝึกซ้อม การเรียนรู้เกี่ยวกับเรื่องศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กจึงเป็นการได้เรียนรู้ศิลปะหลากหลายแขนงในเวลาเดียวกัน เปรียบเสมือนห้องเรียนมีชีวิตที่ทำให้เราได้เห็น และสัมผัสกับภูมิปัญญาของบรรพบุรุษแบบใกล้ชิด และอยู่นอกเหนือจากตำราเรียน ดังคำกล่าวของผู้ให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“สังคมในยุคนี้พัฒนาด้านวัตถุ และเทคโนโลยีจนสิ่งเหล่านี้เข้ามามีบทบาทในชีวิตมากขึ้น แต่รากเหง้าของไทยกลับถูกลดทอนลงไปตามกาลเวลา เมื่อมีคนสนใจที่จะเล่น โขน อยากเชิดหุ่นก็จำเป็นที่จะต้องสอนเขา ไม่ต้องยึดเป็นอาชีพก็ได้ แต่อย่างน้อยที่สุดสิ่งที่เขาจะได้คิดตัวไปคือ ความสามารถ และมรดกทางวัฒนธรรม”

(ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 9, ครูผู้ถ่ายทอดศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก)

“หุ่นละครเล็กเป็นการรวมศิลปะชาติไว้ทุกแขนง มันคือสมบัติของชาติที่มีคุณค่ามากเกินกว่าที่เราจะปล่อยให้มันหายไป เพราะวันที่ไฟไหม้บ้านมันได้หายไปรอบหนึ่งแล้ว ไม่อยากให้มันหายไปอีก”

(ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 4, ผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก)

“ภูมิใจมากค่ะที่ได้เป็นส่วนหนึ่งในการแสดงหุ่นละครเล็ก อย่างน้อยครั้งหนึ่งในชีวิตเราก็ได้ทำหน้าที่เผยแพร่วัฒนธรรมของชาติ ถึงจะเป็นแค่ส่วนเล็กๆ ก็ดีใจ”

(ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 19, นักแสดงหุ่นละครเล็ก)

สรุปได้ว่าศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กส่งผลต่อการพัฒนาสังคมในด้านของการปรับตัวให้สามารถปฏิบัติตามกฎกติกาของสังคม ซึ่งจะก่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยของสังคม และเป็นแหล่งถ่ายทอดความรู้ทางศิลปวัฒนธรรมของสังคม ที่เปิดโอกาสให้เด็ก และเยาวชน ได้เรียนรู้เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมของไทย และมีพื้นที่ให้เด็ก และเยาวชน ได้แสดงออกในทางที่เหมาะสม เป็นการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ในด้านการพัฒนาชุมชน การที่บ้านศิลปิน คลองบางหลวง ได้เป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชนในเรื่องของงานศิลปะแขนงต่างๆ และศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก ส่งผลให้เศรษฐกิจของชุมชนดีขึ้น ทำให้คนในชุมชนมีรายได้เพิ่มมากขึ้นจากการขายอาหาร และของที่ระลึกให้กับนักท่องเที่ยว ทำให้มีรายได้เสริมเพิ่มมาจากรายได้หลัก ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง และที่สำคัญคือเป็นการรักษาวัฒนธรรมให้ยังคงอยู่ โดยมีการพัฒนารูปแบบการแสดงให้เปลี่ยนไปตามยุคสมัย เพื่อให้มีความน่าสนใจ และยังคงอยู่ต่อไปในอนาคต

ภาพที่ 46 การฝึกท่ารำ

ที่มา: Facebook หุ่นละครเล็กศิลปกรรมค่านาย คลองบางหลวง

ภาพที่ 47 การทำชุดหุ่นละครเล็ก

ที่มา: Facebook หุ่นละครเล็กศิลปกรรมค่านาย คลองบางหลวง

ตอนที่ 2 การดำรงอยู่ของศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก

ในปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่ค่อนข้างรวดเร็วพร้อมกับการหลั่งไหลเข้ามาของวัฒนธรรมต่างชาติ ทำให้ศิลปวัฒนธรรมไทยแบบดั้งเดิมค่อยๆ ถูกกลืนหายไปกับกาลเวลา ทำให้คนรุ่นใหม่รู้สึกว่าคุณค่าศิลปวัฒนธรรมไทยเป็นสิ่งที่ล้ำสมัย เข้าถึงยาก รู้สึกน่าเบื่อ ไม่เหมาะกับคนรุ่นใหม่ ดังนั้นการปรับตัวเพื่อความดำรงอยู่จึงเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้ศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กยังคงอยู่ต่อไปท่ามกลางสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลง โดยมีปัจจัยในการดำรงอยู่ดังต่อไปนี้

1. ด้านการปรับตัวให้เข้ากับสังคม

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำรงอยู่ของศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กที่สำคัญนั้นคือการปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงในแต่ละยุคสมัย เพื่อให้เข้ากับความเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน ศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กศิลปกรรมค่านาย บ้านศิลปิน คลองบางหลวง ได้มีการปรับตัวดังนี้

1.1 ด้านการแสดง เนื่องจากยุคสมัยที่เปลี่ยนไป จึงมีการปรับเปลี่ยนการสอน โดยสอนพื้นฐานการแสดง โขน ไปพร้อมกับการเชิดหุ่น เพื่อย่นระยะเวลาในการถ่ายทอด เพื่อให้

สามารถถ่ายทอดศิลปะการแสดงได้มากขึ้น และไม่น่าเบื่อ เด็กที่สนใจมาเรียนสามารถเรียนพื้นฐานการแสดงไปพร้อมกับพื้นฐานการเชิดหุ่นละครเล็ก โดยใช้เวลาในการเรียน 4- 5 ปี และมีการใช้เนื้อเรื่องที่ใช้ในการแสดงจริงๆ มาสอนเพื่อที่จะได้มีคอน์หลังมาขึ้นแสดงและช่วยสืบทอดศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กให้เป็นที่รู้จัก และมีบุคลากรที่จะมาสืบทอดศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กเพิ่มมากขึ้น

1.2 ด้านเนื้อเรื่องที่ใช้ในการแสดง ได้มีการนำบทละครเรื่องรามเกียรติ์มาปรับเป็นบทร้อยแก้วเพื่อให้เข้าใจง่าย

1.3 ด้านรูปแบบการแสดง มีการปรับรูปแบบการแสดงให้กระชับ ไม่ยาวจนเกินไป เพื่อให้ดูน่าสนใจ และไม่น่าเบื่อ โดยได้เลือกตอนหนุมานจับนางสุวรรณมัจฉา ตอนหนุมานพบมัจฉานู และตอนเมฆาล่อแก้วมาใช้ในการแสดง นอกจากนี้ยังมีการนำตัวละครจากเรื่องรามเกียรติ์มาประยุกต์ให้เกิดความร่วมสมัย เพื่อเข้าถึงกลุ่มผู้ชมได้มากยิ่งขึ้น โดยมีการสอดแทรกเรื่องของคุณธรรมจริยธรรมเข้าไปในการแสดง เพื่อเป็นคติสอนใจในการทำความดีให้กับคนดู

1.4 ด้านนักแสดง มีการสร้างจุดเด่นที่สำคัญเพื่อให้การแสดงดูน่าสนใจ คือพิธีกรที่ทำหน้าที่เป็นคนดำเนินเรื่อง จะเป็นผู้เล่า ประวัติความเป็นมาของหุ่นละครเล็กศิลปกรรมค่านายบ้านศิลปิน คลองบางหลวง ว่าเกิดขึ้นได้อย่างไร เพื่อให้ผู้ชมเข้าใจถึงความรักความทุ่มเทที่ทุกคนมีต่อหุ่นละครเล็ก รวมทั้งเกริ่นนำเนื้อเรื่องที่将在ใช้ในการแสดง โดยรูปแบบการพูดคุยกับผู้ชม เพื่อให้ผู้ชมเกิดความรู้สึกสนุกสนานเพลิดเพลิน รู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของการแสดง อีกทั้งยังมีการนำหุ่นที่ใช้ในการแสดงออกมาเล่นกับผู้ชมก่อนที่จะเข้าการแสดง เพื่อแนะนำตัวละคร และสร้างเสียงหัวเราะให้ผู้ชมรู้สึกผ่อนคลาย มีความเป็นกันเอง เหมือนคณะหุ่นละครเล็กๆ นี้เป็นครอบครัวอีกครอบครัวหนึ่งของทุกคน ซึ่งถือเป็นเสน่ห์ของหุ่นละครเล็กศิลปกรรมค่านายบ้านศิลปิน คลองบางหลวงที่ทำให้ผู้ที่เคยมาชมการแสดงแล้วเกิดความประทับใจ และ กลับมาชมอีกในครั้งต่อไป คือความเป็นกันเอง และสนุกสนานในการแสดง รวมถึงเอกลักษณ์ที่มีการใช้น้ำกาดในการปิดบังใบหน้าของนักแสดง ทำให้เป็นจุดสนใจ

1.5 ด้านหุ่นละครเล็ก มีการลดทอนสัดส่วนของหุ่นละครเล็กให้มีขนาดเล็กกว่าหุ่นละครเล็กของโจหลุยส์ เพื่อให้สามารถเชิดได้ง่ายขึ้น และสามารถเข้าถึงผู้ชมได้ง่ายขึ้นด้วย และมีการทำหุ่นล้อเลียนศิลปินที่มีชื่อเสียง เช่น หุ่น ไมเคิล แจ็คสัน เพื่อใช้ในการปิดการแสดง เพื่อให้เกิดความน่าสนใจ

1.6 ด้านการประชาสัมพันธ์ มีการประชาสัมพันธ์ และเผยแพร่การแสดงหุ่นละครเล็กในสื่อประเภทต่างๆ เช่นทางโซเชียล วิทยุ โทรทัศน์ สิ่งพิมพ์ต่างๆ จนเริ่มมีคนให้ความสนใจเพิ่มมากขึ้น และนำเสนอข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กศิลปกรรมค่านาย

บ้านศิลปิน คลองบางหลวงให้เป็นที่รู้จักผ่านทางสื่อต่างๆ ทั้งสื่อของไทย และสื่อต่างชาติ ทำให้ศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กศิลปกรรมค่านาย บ้านศิลปิน คลองบางหลวงเป็นที่รู้จักเพิ่มมากขึ้น และยังคงอยู่มาได้ถึงปัจจุบัน

1.7 ด้านการแต่งกายของผู้เชิด ผู้ทำการแสดงจะแต่งกายด้วยชุดสีดำ และใส่หน้ากากสีดำปิดบังใบหน้า เพื่อให้คนดูเพียงความสนใจไปที่หุ่นละครเล็ก ดังคำกล่าวของผู้ให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“สมัยก่อนตอนที่หัดโขนใหม่ๆ ใช้เวลานานมาก กว่าที่จะได้จับหุ่น ทั้งเหนื่อยทั้งท้อ แต่เด็กสมัยนี้โชคดีที่รูปแบบการสอนมันเปลี่ยนไป มันรู้สึกที่เราอยู่ใกล้ความฝันมากขึ้น มันก็มีกำลังใจในการเรียนเพิ่มขึ้น”

(ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 14, นักแสดงหุ่นละครเล็ก)

“แม้ว่าการแสดงโขน และการเชิดหุ่นละครเล็กจะเป็นศิลปะที่เก่าแก่ และงดงามของไทย แต่ระยะเวลาในการแสดงแต่ละฉากค่อนข้างนาน ทำให้น่าเบื่อ จึงต้องปรับให้กระชับ และน่าสนใจขึ้น แต่ก็ยังต้องคงความเป็นหุ่นละครเล็กไว้”

(นภตล หงส์สีสกุล, ครูผู้ถ่ายทอดศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก)

“ผมมีความคิดว่าเราเป็นคนไทยนะ อันไหนที่มันดี ๆ เราก็ควรที่จะอนุรักษ์เก็บไว้ ไม่อยากให้คนไทยลืมว่ารากเหง้าของตัวเองคืออะไร เราก็เลยอยากจะทำให้มันเป็นนวัตกรรมใหม่ ให้มันทันสมัย ให้มันดูไม่น่าเบื่อ เราก็นำศิลปะหลายๆ แขนงเข้ามาเสริมให้มันโมเดิร์น ให้มันมีความสนุก”

(ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1, ครูผู้สอนการแสดงหุ่นละครเล็ก)

“การแสดงของเรามีการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมที่สวยงาม เข้ากับเทคโนโลยีสมัยใหม่ และเป็นการเล่าเรื่องให้สอดคล้องกับยุคปัจจุบัน เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว ทั้งชาวไทย และต่างชาติ รวมไปถึงกลุ่มคนรุ่นใหม่ให้เข้ามาชมการแสดงมากยิ่งขึ้น”

(ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 12, ผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก)

“ในฐานะที่เราเป็นผู้ก่อตั้ง เราเป็นผู้ริเริ่ม เป็นเหมือนกับเราเป็นต้นฉบับ เพราะอย่างนั้นเราจะยึดอยู่แบบนั้นไม่ได้ มันทำให้เราตื่นและก้าว ก้าวต่อไป และไม้ที่รับต่อจากเราไปมันก็จะ

พัฒนาขึ้น มันก็เป็นการเปิดโลกให้มีการนำไปทำตัวละครต่างๆ ซึ่งในปัจจุบันมีการทำที่เป็นคารา
นักร้องซึ่งผมมองว่ามันเป็นสิ่งที่สนุก และคนทั่วไปเห็นว่ามันทำได้ มันเข้าถึงคนหลายๆ กลุ่มได้
ง่าย และผมอยากจะทำให้หุ่นละครเล็กเข้าได้กับวัยอนุบาล ผมมองว่าเด็กชอบการ์ตูน ชอบหุ่นยนต์
ผมจึงคิดว่าทำไมเราไม่ทำหุ่นละครเล็กเป็นแบบการ์ตูน แต่เป็นการ์ตูนไทย ให้เด็กได้ซึมซับ และ
รู้จักว่ามันคืออะไร”

(ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 4, ผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก)

ถึงแม้ว่าสังคมไทยจะเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยพร้อมกับการหลั่งไหลเข้ามาของ
วัฒนธรรมต่างชาติ แต่รากเหง้าของความเป็นไทยก็ยังคงอยู่ เพื่อบ่งบอกถึงความงดงามของศิลปะ
ประจำชาติ ที่ถูกสรรค์สร้างขึ้นมาจากภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ ที่ถูกถ่ายทอดผ่านการแสดงหุ่น
ละครเล็ก ที่ไม่ใช่แค่หุ่น แต่มันคือมรดกของชาติที่ช่วยต่อลมหายใจให้กับคนในชุมชนให้สามารถ
ลุกขึ้นมาพึ่งพาตัวเองได้ ทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งจากการร่วมมือกันของคนในชุมชน เพื่อ
ช่วยกันอนุรักษ์ และเผยแพร่ศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก เกิดเป็นความช่วยเหลือเกื้อกูลกันของ
คณะหุ่นละครเล็ก กับคนในสังคม จนเกิดเป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมที่สำคัญ เป็นตัวเผยแพร่
และทำให้คนเห็นถึงความสำคัญของศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก เป็นพื้นที่ๆ เปิดโอกาสให้เด็ก
และเยาวชนรุ่นใหม่หันกลับมาสนใจกับศิลปวัฒนธรรมประจำชาติ มีความรัก และหวงแหนใน
วัฒนธรรมของตัวเอง นอกจากนี้ยังเป็นการเปิดโอกาสให้เขาได้แสดงความสามารถที่มีอยู่ในทางที่
ถูกต้อง เป็นการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ รู้จักที่จะเรียนรู้กฎ กติกาการอยู่ร่วมกันในสังคม รู้จัก
การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน แต่ด้วยความเปลี่ยนแปลงที่เข้ามาอย่างรวดเร็วก็ทำให้ศิลปะการแสดงหุ่น
ละครเล็กต้องมีการปรับตัวตลอดเวลา เพื่อให้เข้ากับยุคสมัยสามารถเข้าถึงได้ง่าย และเป็นที่น่าสนใจ
ของคนในสังคม ทำให้รู้สึกว่าจะอะไรที่มีความเป็นไทยไม่ได้ นำมาปรับ ด้วยการปรับการเรียนการสอน
ให้ใช้เวลาในการเรียนน้อยลง แต่ยังคงสามารถผลิตคนรุ่นใหม่ที่มีความสามารถในการเชิดหุ่นที่มี
คุณภาพเพิ่มมากขึ้น เพื่อมาเป็นกำลังสำคัญในการขับเคลื่อน เพื่อส่งต่อให้หุ่นละครเล็กยังคงอยู่
ต่อไปในอนาคต รวมทั้งการปรับเปลี่ยนรูปแบบการแสดงให้กระชับ และเข้าใจได้ง่าย มีการ
สอดแทรกในเรื่องของคุณธรรมจริยธรรมเข้าไปในการแสดง นอกจากนี้ยังมีการสร้างหุ่นละคร
ใหม่ๆ ที่เป็นศิลปินคาราที่คนรู้จัก เพื่อให้คนทั่วไปรู้สึกว่าการแสดงหุ่นละครเล็กเป็นสิ่งที่สามารถเข้าถึงได้
ง่าย สามารถจับต้องได้ อีกทั้งยังพัฒนาในด้านของการประชาสัมพันธ์ โดยความร่วมมือของ
หน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องช่วยกันประชาสัมพันธ์ และเปิดพื้นที่ให้หุ่นละครเล็กได้แสดง เพื่อให้
เป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้น แม้ในปัจจุบันจะมีคณะหุ่นละครเล็กเพิ่มขึ้นมามากมาย ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องที่ดี
แต่สิ่งที่ต้องทำคือการปรับตัว และการพัฒนาตัวเองอยู่ตลอดเวลา เพื่อให้สามารถดำรงอยู่ได้ต่อไป

ในอนาคต แต่ถึงแม้การแสดงหุ่นละครเล็กจะถูกพัฒนา และปรับเปลี่ยนไปอย่างไร แต่สิ่งที่ยึดถือเอาไว้คือเอกลักษณ์ความงดงามของความเป็นไทยในด้านต่างๆ ที่สะท้อนผ่านทางตัวหุ่นยังคงอยู่เช่นเดิม ต่อให้คนรุ่นเก่าจะจากไป แต่เชื่อว่าลมหายใจของหุ่นละครเล็ก ยังคงถูกส่งต่อจากรุ่นสู่รุ่น

2. ด้านการถ่ายทอดองค์ความรู้ในการแสดงหุ่นละครเล็ก

ศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กนั้นสิ่งสำคัญที่สุดที่เป็นตัวขับเคลื่อน และต่อลมหายใจให้กับศิลปะการแสดงแขนงนี้ให้ยังคงโลดแล่นอยู่คู่กับผืนแผ่นดินไทย คงจะเป็นการถ่ายทอดความรู้ทางภูมิปัญญาของบรรพบุรุษไปสู่คนรุ่นหลัง ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

2.1 ครูผู้ถ่ายทอด

ปัจจัยสำคัญในการถ่ายทอดศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กคือครูผู้สอนการแสดง ซึ่งเป็นคนที่ช่วยส่งต่อความรู้ในการแสดงหุ่นละครเล็กไปสู่คนรุ่นถัดไป เป็นกลไกขับเคลื่อนที่สำคัญที่สุดในกระบวนการถ่ายทอด โดยมีหลักการในการคัดเลือกครูผู้สอนดังนี้

2.1.1 มีความรู้ความสามารถ และประสบการณ์ในการแสดงหุ่นละครเล็กไม่ต่ำกว่า 10 ปี

2.1.2 มีใจรักในการแสดงหุ่นละครเล็ก และอยากถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับการแสดงหุ่นละครเล็ก

2.1.3 ความใจเย็น อุตุน มีความเมตตาต่อศิษย์

2.1.4 มีความศรัทธา และเห็นคุณค่าของศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก

นอกจากนี้บรรยากาศในการเรียนที่เป็นกันเอง อบอุ่น และง่ายกับการทำงานทำให้นักแสดง และผู้ที่มาเรียนรู้สึกไม่เครียด และมีการปรับเปลี่ยนเนื้อหาให้มีความสอดคล้องกับผู้เรียน เพราะในการเรียนเซ็ดหุ่นนั้นต้องมีพื้นฐานการแสดงโขน ซึ่งการฝึกนั้นต้องใช้ความอดทน และความพยายาม ครูผู้ถ่ายทอดจะเป็นที่จะต้องใจเย็น และคอยให้กำลังใจซึ่งกัน และกันเพื่อให้ผ่านช่วงเวลาของการฝึกไปได้อย่างราบรื่น เพื่อให้ผู้เรียนมีกำลังใจในการเรียนรู้ และฝึกฝน ดังคำกล่าวของผู้สัมภาษณ์ ดังนี้

“เด็กแต่ละคนมีความสามารถในการแสดงที่ต่างกัน เราก็ต้องคอยดูว่าใครถนัดทางด้านไหนมีจุดอ่อนจุดแข็งตรงไหนที่ต้องปรับปรุงแก้ไข หรือควรส่งเสริม การเรียนรู้ไม่มีที่สิ้นสุด ความเป็นครูก็เช่นกัน ลูกศิษย์แต่ละคนก็แต่ละแบบ ความเข้าใจก็ต่างกันเราก็จึงต้องปรับเทคนิคการสอนให้เข้ากับนักแสดงแต่ละคนเช่นกัน”

(ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1 , ครูผู้สอนศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก)

“เวลาที่สอนครูจะทำให้ดูเป็นตัวอย่างก่อน จากนั้นก็ลองให้เราทำตาม และจะคอยแนะนำเทคนิคต่างๆ ในการแสดง ว่าจะต้องปรับตรงไหนบ้าง บ้างครั้งก็จะเป็นรุ่นพี่สอนรุ่นน้องบ้าง ช่วยๆ กันดูแล เพราะที่นี้เราอยู่กันแบบครอบครัว ก็จะคอยช่วยกันดูช่วยกันสอน เป็นการทบทวนความรู้ไปในตัว และช่วยแบ่งเบาภาระของครู”

(ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 2, นักแสดงหุ่นละครเล็ก)

“ตอนนี้ผมอยากถ่ายทอดความรู้ให้กับเด็กรุ่นหลัง แม้แต่เด็กฝึกงานผมก็เอามาฝึก แต่ไม่ได้ฝึกเชิดหุ่นแค่ออย่างเดียว แต่ต้องรู้ทุกขั้นตอนกว่าจะมาเป็นหุ่นละครเล็กอีกด้วย กว่าจะมีทุกวันนี้เราต้องผ่านอะไรมาบ้าง เพื่อวันหนึ่งเขาจะได้เอาไปสอนคนอื่นต่อได้”

(ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 12, ผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก)

2.2 ผู้เรียน

2.2.1 มีอายุ 5 ปีขึ้นไป

2.2.2 มีใจรักในการแสดงหุ่นละครเล็ก

2.2.3 มีความอดทนต่อความยากลำบากในการฝึกซ้อม เนื่องจากขั้นตอนในการฝึกร่างกายค่อนข้างจะต้องอาศัยความอดทนเพื่อให้ผ่านความเจ็บปวดในการตัดตัวไปได้

2.3 การถ่ายทอดและการเรียนรู้

ในการแสดงหุ่นละครเล็กนั้น ครูผู้สอนจะถ่ายทอดความรู้โดยการทำให้ดูเป็นตัวอย่าง เป็นการอธิบายโดยการทำให้ดู เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจมากขึ้น และนำไปปฏิบัติตาม เช่นท่าทางการรำรำต่างๆ ที่ใช้ในการแสดง เทคนิคต่างๆ ที่ใช้ในการเชิดหุ่นให้ดูเหมือนมีชีวิต การทำงานเป็นทีมที่ทำให้ผู้เชิดสามารถแสดงได้พร้อมเพรียงกัน เป็นต้น เพื่อให้ผู้เรียนจดจำ และนำไปใช้ในการแสดง เพราะหุ่นมีรูปร่างลักษณะที่เหมือนคนก็จริง แต่ก็ยังคงความเป็นหุ่น มีข้อต่อมีการเคลื่อนไหวที่แตกต่าง เพราะฉะนั้นท่ารำที่ใช้ในการแสดงอาจจะต้องมีการตัดทอนบางท่า หรืออาจจะต้องมีการตัดต่อใหม่ เป็นท่าเฉพาะสำหรับเชิดหุ่น เพื่อให้หุ่นสามารถรำรำได้ เหมือนกับมีชีวิต เป็นสิ่งเฉพาะตัวที่ต่างจากท่านาฏศิลป์ทั่วไป ที่บางทีผู้สอนก็ต้องทำความเข้าใจกับผู้เรียน เพราะบางครั้งผู้เรียนอาจจะมีพื้นฐานทางนาฏศิลป์มาแล้ว อาจจะไม่ใช่เข้าใจว่าทำไมจึงมีท่ารำที่ไม่เหมือนกัน ครูจึงต้องมีการสอนแบบหลักความจริง คือทำให้ดูว่าแบบนี้ทำได้ แบบนี้ทำแล้วเชิดไม่ได้ ลองให้มีการฝึกจับหุ่น ลองขยับร่างกายหุ่นดูว่าถนัดข้างไหน รับน้ำหนักหุ่นไหวหรือเปล่า ต้องคอยหาความถนัดของแต่ละคน และคอยติดตามความก้าวหน้าของผู้เรียน เพราะก็มี

ทั้งคนที่มาเรียนอย่างต่อเนื่อง และคนที่ถอดใจยอมแพ้ เพราะอาจจะทนรับความกดดันไม่ไหว เพราะการฝึกความอ่อนตัวในช่วงแรกค่อนข้างลำบาก และการยืนถือหุ่นที่มีน้ำหนักเกือบ 5 กิโลกรัมเป็นเวลานานไม่ไหว การถ่ายทอดศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กมี ขั้นตอนดังนี้

2.3.1 การสอนท่าพื้นฐาน เช่นการฝึกคบเข้า การเดินเส้า และการถ่องสะเอวเพื่อฝึก การจับจังหวะในการแสดง การขำเท่า การชอยเท่า การเอียงตัวตามจังหวะเคาะของครู จนสามารถ ทำได้ตรงตามจังหวะ และการฝึกเดินเส้ายังเป็นการฝึกความแข็งแรงของขา ทำให้สามารถย่อ และ ขำเข้าจังหวะได้เป็นเวลานาน รวมไปถึงสามารถยืนรับน้ำหนักของหุ่นได้จนจบการแสดง

2.3.2 การถีบเหลี่ยม เป็นการฝึกความอ่อนตัว และสร้างความแข็งแรงของขา ให้ ทำให้สามารถยืนได้อย่างสง่างาม และได้องศาของขาที่ถูกต้องตามหลักของการแสดง โขน นอกจากนี้การฝึกถีบเหลี่ยมเป็นเหมือนการยืดเส้นก่อนการแสดงยังช่วยลดการบาดเจ็บที่เกิดขึ้น จากการฝึกซ้อม และการแสดงได้อีกด้วย

2.3.3 การฝึกพื้นฐานการแสดง โขน หลักจากที่ฝึกพื้นฐานร่างกายแล้วหลังจากนั้น จึงจะเป็นการฝึกพื้นฐานการแสดง โขน และการฝึกท่ารำ โดยที่ครูจะให้ทุกคนลองฝึกเป็นทั้งตัวยักษ์ และตัวลิง หลังจากนั้นครูจะคอยสังเกตว่าใครถนัดด้านไหน แล้วจึงเป็นการฝึกเฉพาะตัวละคร นั้นๆ ต่อไป

2.3.4 หลักจากฝึกพื้นฐานการแสดง โขนแล้วจึงฝึกเรียนรู้กลไกของหุ่น และ พื้นฐานการเชิดหุ่น การออกท่าทาง และหลังจากนั้นจึงจะเป็นการเล่นพร้อมกับเนื้อเรื่องที่ใช้ในการแสดง โดยเลือกเรื่องที่ใช้ในการแสดงจริงๆ เพื่อที่จะสามารถผลิตเมล็ดพันธุ์รุ่นใหม่ที่จะมา สานต่อศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กได้เร็วขึ้น ซึ่งปกติจะต้องเรียนพื้นฐานการแสดง โขนเป็นเวลา 5 ปีจึงจะเรียนการเชิดหุ่นได้ แต่ในปัจจุบันมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการเรียนการสอนให้มีความ รวดรัดมากขึ้น ครูจึงฝึกพื้นฐานการแสดง โขนไปพร้อมกับการฝึกเชิดหุ่น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความ พร้อมของผู้เรียน ใครที่เรียนรู้ได้เร็ว ครูก็จะฝึกการเชิดหุ่นควบคู่กันไป

จะเห็นได้ว่าวิธีการถ่ายทอดความรู้นั้นจะเป็นในรูปแบบของการปฏิบัติ และการเรียนรู้ผ่าน ประสบการณ์ในการฝึกซ้อม รวมไปถึงต้องปฏิบัติตามจารีตประเพณีแบบดั้งเดิมอย่างเคร่งครัด เช่น ผู้ที่จะทำการแสดงหุ่นละครเล็กได้นั้นจะต้องผ่านพิธีครอบครูเสียก่อน เพื่อความเป็นสิริมงคล จึงจะสามารถแสดงได้ การหามนำหุ่นละครเล็กมาเล่น โคนไม่ใช้การฝึกซ้อม หรือการทำการแสดง และต้องทำการไหว้ครูทุกครั้งก่อนการขึ้นแสดง ซึ่งเป็นสิ่งที่นักแสดงทุกคนต้องปฏิบัติตาม และมี การถ่ายทอดจนเป็นธรรมเนียมปฏิบัติกันมาจากรุ่นสู่รุ่น นอกจากนี้ยังต้องอาศัยความอดทนเพราะ พื้นฐานในการแสดงหุ่นละครเล็กซึ่งต้องเริ่มต้นจากการฝึก โขน ซึ่งเป็นการฝึกที่มีความยากลำบาก และมีความเข้มงวด ผู้แสดงจะต้องใช้ระยะเวลาในการฝึกไม่ต่ำกว่า 5 ปี จึงจะสามารถเริ่มฝึกการ

เชิดหุ่นได้ ซึ่งนอกจากจะมีการฝึกในชั้นเรียนแล้วเมื่อถึงเวลาที่สมควรก็จะได้ทำการแสดงบนเวที ซึ่งถือเป็นสิ่งสำคัญที่เด็ก และเยาวชนจะได้ทักษะเพิ่มเติมจากการฝึกสอนของครู โดยแรงจูงใจในการเรียนส่วนใหญ่จะเป็นการได้มาเล่น และพบปะกันของเด็กๆรุ่นเดียวกัน และความเป็นกันเองของครูผู้สอน ทำให้เด็กสนุกกับการเรียน และที่สำคัญคือความรักในหุ่นละครเล็กที่เป็นแรงผลักดันให้มีกำลังใจในการเรียนรู้ ถ้าผู้ที่ถ่ายทอดมีความรู้ความสามารถ และเทคนิคที่ดีในการถ่ายทอดและแสดงให้ดูเป็นตัวอย่างถึงความรัก และความห่วงใยในศิลปวัฒนธรรม หรือแสดงให้เห็นถึงความสำคัญและคุณค่าของการแสดงหุ่นละครเล็กส่งต่อไปถึงคนรุ่นหลัง ถ้าคนรุ่นหลังเข้าใจ และซึมซับก็จะเป็นตัวผลักดันให้ศิลปะการแสดงแขนงนี้ยังคงอยู่ต่อไป ดังคำกล่าวของผู้ให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“ห้องเรียนของเราไม่มีกระดานดำ ไม่มีตำราเรียน ไม่มีผนังห้อง มีเพียงความตั้งใจจากครูผู้สอนที่ปรารถนาจะสืบสาน และส่งต่อลมหายใจของหุ่นละครเล็กให้ยังมีชีวิตต่อ จากคนรุ่นหนึ่ง ไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง”

(ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 13, ครูผู้สอนศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก)

“ชีวิตคนเราไม่แน่นอน ถ้าวันหนึ่งไม่มีเราหุ่นพวกนี้จะต้องตายไปกับหรือเปล่า ผู้เอาเวลาตอนนี้ส่งต่อความรู้ที่มีต่อให้กับคนที่มิไจรัก อยากจะเรียนรู้มันคงดีกว่าให้ความรู้ที่ติดตัวตายไปพร้อมเรา จริงไหม”

(ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1, ครูผู้ถ่ายทอดศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก)

“การเชิดหุ่นละครเล็กเป็นเหมือนการทำหน้าที่รักษาชาติ เราไม่ได้ไปรบ ไปไล่จับโจร แต่เรารักษาอมรดกของชาติ トラบใดที่เรายังมีลมหายใจเราก็จะทำ มันเป็นหน้าที่ จะสอนเด็กเสมอว่าสิ่งที่เราทำมันคือการรักษาชาติ รักษาวัฒนธรรมของชาติซึ่งในปัจจุบันหาได้ยาก มันเป็นหน้าที่ที่สำคัญ”

(ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 9, ครูผู้สอนศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก)

“การที่เราจะไปสอนใครเราควรเริ่มจากตัวเราเองก่อน ผมเองก็พยายามไปศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมเพื่อพัฒนาตนเอง และก็นำมาประยุกต์ใช้ในการแสดง ให้เด็กเห็นในความตั้งใจ และเชื่อในสิ่งที่เรากำลังทำ จะไปอ้างตัวเองว่าเราเป็นครู เด็กต้องเชื่อตามที่เรายกมันไม่ได้ สอนตามหลักความเป็นจริง ให้เขาได้ลอง หาวิธีให้เขาเข้าใจ หากความถนัด และคอยสังเกต ติดตามผลว่าเขาไหวไหม แล้วเราจะไปยังไงกันต่อ มันคือความใส่ใจที่ควรมี”

(ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 4, ผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก)

การถ่ายทอดองค์ความรู้เกี่ยวกับศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กนั้น นอกจากการถ่ายทอดความรู้จากครูสู่ลูกศิษย์แล้ว ยังมีการปลูกฝังให้รุ่นพี่ถ่ายทอดความรู้ให้แก่รุ่นน้อง ทำให้มีการสร้างทัศนคติที่ดี ให้เกิดความรัก และรู้สึกหวงแหนมรดกทางวัฒนธรรมของตัวเอง นอกจากนี้ยังมีการปรับตัวให้เข้ากับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป โดยการประยุกต์รูปแบบการแสดงให้มีความน่าสนใจ และสามารถเข้าถึงคนได้ทุกกลุ่ม โดยการนำเหตุการณ์ต่างๆ ในปัจจุบันเข้ามาสอดแทรกอยู่ในการแสดงทำให้ไม่รู้สึกว่ามีเบื่อ หรือเป็นสิ่งที่ไกลตัวที่ไม่สามารถเข้าถึงได้ง่าย มีการใส่มุกตลกเข้าไปในการนำเสนอ เพื่อเรียกรอยยิ้ม และเสียงหัวเราะจากคนดู มีการนำตัวหุ่นละครเล็กลงมาเล่นกับผู้ชม และผู้ชมสามารถร่วมเป็นส่วนหนึ่งของการแสดงได้ ทำให้บรรยากาศรู้สึกเป็นกันเอง ซึ่งถือเป็นเสน่ห์ของหุ่นละครเล็กคณะศิลปกรรมคณาฯ ที่อยากให้ทุกคนได้สัมผัสหุ่นละครเล็กอย่างใกล้ชิดเหมือนคนในครอบครัว นอกจากนี้บรรยากาศภายในบริเวณที่จัดการแสดงยังมีความร่มรื่น มีการจำหน่ายอาหาร และเครื่องดื่มที่เป็นอาหาร ไทยแบบโบราณที่บางอย่างหากินได้ยาก เช่น เมี่ยงคำ ซึ่งสามารถสั่งมารับประทานระหว่างชมการแสดงได้ ให้บรรยากาศอบอุ่นเหมือนอยู่บ้าน จึงเป็นที่นิยมของคนทุกวัย โดยเฉพาะช่วงวันหยุดมีผู้มาชมการแสดงเป็นจำนวนมาก และส่วนใหญ่มาด้วยกันเป็นครอบครัว บางคนมาแล้วรู้สึกที่น่าสนใจจึงชวนสมาชิกในครอบครัวมาดู เพราะชอบบรรยากาศที่ดูเป็นกันเอง เหมือนมาเที่ยวพักผ่อนในช่วงวันหยุด นอกจากจะเป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมแล้ว ยังเป็นพื้นที่เล็กๆ ที่ช่วยเชื่อมความสัมพันธ์ของคนในทุกช่วงวัย ทำให้รู้ว่าการแสดงหุ่นละครเล็กในปัจจุบันไม่ใช่แค่สิ่งบันเทิงสำหรับผู้สูงวัยเพียงอย่างเดียว แต่สามารถลดช่องว่างระหว่างวัย และช่วยสร้างความสัมพันธ์ของคนในครอบครัว รวมไปถึงการปลูกฝังศิลปวัฒนธรรมให้กับคนรุ่นใหม่ ซึ่งทำให้ศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กยังคงดำรงอยู่ภายใต้การเปลี่ยนแปลงของสังคม และวัฒนธรรมในปัจจุบันได้

ตอนที่ 3 แนวทางการอนุรักษ์ศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก

ในปัจจุบันมีความบันเทิงต่างๆ เข้ามามากมายจนทำให้บางครั้งวัฒนธรรมที่เป็นรากเหง้าของไทยถูกหลงลืมไป จนจำเป็นที่จะต้องมีการหาแนวทางเพื่อการถ่ายทอดศิลปะของชาติให้ยังคงอยู่ โดยการสนทนากลุ่มระหว่างครูผู้ถ่ายทอดศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก และผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กจนได้แนวทางในการอนุรักษ์ และถ่ายทอดศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กดังนี้

1. การปลูกฝังให้เด็ก และเยาวชนรุ่นใหม่มีรู้จัก และเห็นคุณค่าความสำคัญของศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก และรู้สึกว่าเป็นสิ่งที่จะต้องช่วยกันดูแล เพราะหากเป็นเช่นนั้นก็จะทำให้รู้สึกรัก เข้าใจ อยากจะสืบทอดและหวงแหนในภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ ทำได้โดย

1.1 การบอกเล่าเกี่ยวกับความน่าสนใจ ประวัติความเป็นมาของการแสดงหุ่นละครเล็ก

1.2 พาไปดูการแสดงหุ่นละครเล็กของจริง เพื่อให้เด็กเห็นถึงความสวยงาม และเกิดความประทับใจ จนรู้สึกว่าเป็นสิ่งมีค่าที่ควรเก็บรักษา และสืบทอด เหมือนกับที่เด็ก และเยาวชนในชุมชนบ้านศิลปินคลองบางหลวงเป็น เพราะถ้ารักในสิ่งใดสิ่งหนึ่งก็จะทำทุกอย่างเพื่อให้มันยังคงอยู่ เช่นเดียวกับที่ครูผู้สอนศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก และนักแสดงทุกคนทำ และอยากส่งต่อให้กับคนรุ่นหลัง

1.3 นำศิลปะการแสดงชนิดบรรจุนี้เข้าไปอยู่ในหลักสูตร หรือการเรียนการสอน เพื่อให้เด็กได้เรียนรู้ เพื่อต่อยอดในอนาคต เพราะในปัจจุบันก็มีบางโรงเรียนที่สนใจติดต่อมาให้ไปสอน แต่ก็ไม่ได้มีการบรรจุไว้ในบทเรียนอย่างจริงจัง

“สิ่งที่ทำให้รักในการแสดงหุ่นละครเล็กคงเป็นเพราะเราผูกพันกับนาฏศิลป์ตั้งแต่เด็ก คลุกคลีกับมันมาตลอดจนเกิดเป็นความรัก และคิดว่าตอนนี้มันกลายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตไปแล้ว มันก็เหมือนกับเรากินข้าวทุกวัน มันจะหยุดกินก็ไม่ได้อะไรแบบนี้ ”

(ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1, ครูผู้สอนศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก)

“ผมเติบโตมากับศิลปวัฒนธรรมที่พ่อสอน ผมเห็นพ่อนั่งอยู่กับหุ่นที่เดิมทุกวัน เติบโตมากับการที่พ่อทำหัว โขน สอน โขน พอวันหนึ่งที่เราเป็นวัยรุ่นเราก็พยายามหาตัวเอง อยู่กับเพื่อนอยู่กับโลกในปัจจุบัน หนีจากสิ่งที่พ่อเคยสอน จนเรากลับมาบ้านเราก็พบว่าพ่อยังอยู่ที่เดิม ยัง

นอนเล่นกับหุ่นเหมือนเดิม มันทำให้เรารู้ว่าสิ่งที่พ่อสอน สิ่งที่พ่อเคยให้วิชาความรู้พ่อไม่เคยทิ้งมันเลย แต่เรากลับทำงานที่พ่อทำอยู่ ตั้งแต่นั้นมาเราเลยรู้สึกว่พ่อคือแรงบันดาลใจ”

(ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 12, ผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก)

2. เครือข่ายความร่วมมือของหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ทำได้โดย

2.1 หน่วยงานภาครัฐ ควรจัดให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นกระทรวงวัฒนธรรม หรือ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เช่น กระทรวงท่องเที่ยว และกีฬา มีการประชาสัมพันธ์ ให้กับนักท่องเที่ยวชาวไทย และชาวต่างชาติที่จะมาท่องเที่ยวในเมืองไทยได้รู้จักเกี่ยวกับศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก มีการเปิดพื้นที่ในการแสดง และสนับสนุนการดำรงอยู่ของศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก มีการประชาสัมพันธ์ทางอินเทอร์เน็ต แผ่นพับ หรือรายการโทรทัศน์ ที่ทำเกี่ยวกับการส่งเสริมการท่องเที่ยว และควรมีองค์ความรู้ด้านการเรียนรู้เกี่ยวกับศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก ไว้ในหลักสูตรการศึกษา มีการจัดการแสดงหุ่นละครเล็กให้กับเด็กและเยาวชนได้สัมผัส และซึมซับวัฒนธรรมไทยตาม โรงเรียนต่างๆ เพื่อให้เด็กรู้สึกว่ศิลปะวัฒนธรรมคือมรดกทางภูมิปัญญาที่พวกเขาที่เป็นเจ้าของ รู้สึกรัก ห่วงแหน และอยากที่จะอนุรักษ์ และถ่ายทอดสืบต่อไป ตลอดจนช่วยเหลือสนับสนุนในเรื่องของงบประมาณในการดำเนินงาน มีการประชาสัมพันธ์ และสืบทอดการแสดงหุ่นละครเล็ก

2.2 หน่วยงานภาคเอกชน เปิดพื้นที่ในการแสดง และสนับสนุนการดำรงอยู่ของศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก เช่น ควรจะมีการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการแสดงหุ่นละครเล็ก ให้กับนักท่องเที่ยวที่มาพักตาม โรงแรม เป็นแผ่นพับที่ทำเป็นภาษาไทย และภาษาต่างๆ รวมถึงควรจะมีการทำตัวอย่างของการแสดงแบบสั้นๆ จัดฉายตามที่ต่างๆ เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก เพื่อให้เป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้น มีการจัดทัวร์ในการมาชมหุ่นละครเล็กให้กับนักท่องเที่ยวที่สนใจ

2.3 ความร่วมมือของประชาชน ควรจัดให้มีการประชาสัมพันธ์ทางช่องทางต่างๆ เช่น ทางสื่อออนไลน์ เพื่อเชิญชวนให้คนที่สนใจมาดูศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก พ่อแม่ผู้ปกครองควรพาลูกมาดู เพื่อให้เด็กได้ซึมซับศิลปะวัฒนธรรมที่สวยงาม เพื่อให้เขาารู้สึกรัก และอยากจะทำสืบทอด

“ศิลปะการแสดงของไทยบางครั้งถ้าไม่มีหน่วยงานต่างๆ เข้ามาให้ความช่วยเหลือสนับสนุนบางครั้งมันก็ยากที่จะต่อยอดออกไปได้”

(ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 13, ครูผู้ถ่ายทอดศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก)

“อยากให้ภาครัฐเข้ามาสนับสนุนเรื่องงบประมาณ อยากให้กระทรวงวัฒนธรรมเข้ามาสนับสนุน เพื่อเป็นการรักษาศิลปวัฒนธรรมของชาติ”

(ผู้ให้ข้อมูลคนที่3, ผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก)

3. จัดตั้งเป็นแหล่งเรียนรู้ชุมชน โดยนำความรู้ที่ได้มาบูรณาการในหลักสูตรการเรียนการสอนให้แก่ผู้ที่สนใจ และปรับเปลี่ยนรูปแบบการเรียนการสอนให้มีความน่าสนใจเพิ่มมากขึ้นเพื่อดึงดูดความสนใจให้คนอยากที่จะเรียนรู้แต่ยังคงคุณค่าของศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กแบบดั้งเดิมเอาไว้ ทำได้โดย

3.1 เปิดสอนพื้นฐานการแสดงโขน และการเชิดหุ่นละครเล็กให้กับผู้ที่สนใจ

3.2 จัดอบรมเกี่ยวกับการทำหัวโขน ผู้ที่สนใจได้ลงเข้ามาเรียนรู้พื้นฐาน การทำหัวโขน การเขียนหน้าโขน และการลงรักปิดทอง และนำกลับบ้าน ไปเป็นของที่ระลึก

3.3 จัดมัคคุเทศก์น้อย คอยอำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยว โดยเลือกจากเด็ก และเยาวชนพื้นที่ ที่มีความรัก และชื่นชอบในการแสดงหุ่นละครเล็ก เป็นการปลูกจิตสำนึกในการรักศิลปวัฒนธรรมไทย และรู้สึกภูมิใจในการช่วยเหลือชุมชน และช่วยรักษาศิลปวัฒนธรรมของชาติ

4. การเผยแพร่ และประชาสัมพันธ์ ทำได้โดย

4.1 ประชาสัมพันธ์ในสื่อต่างๆ เช่น ประชาสัมพันธ์ทางแผ่นพับ การจัดแสดงในสถานที่ต่างๆ การลงข้อมูลต่างๆ ทางอินเทอร์เน็ต และเผยแพร่ข่าวสารทางโทรทัศน์ และวิทยุ เพื่อให้หุ่นละครเล็กเป็นที่รู้จักเพิ่มมากขึ้น รวมทั้งมีการทำช่องทางติดต่อทางไลน์ และ facebook ศิลปกรรมค่านาย คลองบางหลวง ให้กับผู้ที่สนใจได้เข้ามาพูดคุยสอบถาม และติดตามความเคลื่อนไหวของคณะหุ่นละครเล็กศิลปกรรมค่านายได้สะดวกมากยิ่งขึ้น

4.2 การจัดทำหนังสือเกี่ยวกับศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กศิลปกรรมค่านาย ที่รวบรวมเกี่ยวกับประวัติความเป็นมา และการแสดงหุ่นละครเล็ก มีภาพประกอบที่เกี่ยวข้องกับการแสดงหุ่นละครเล็ก และความประทับใจของนักแสดง และผู้ที่มาการแสดงหุ่นละครเล็ก

5. การปรับตัวให้เข้ากับสภาพสังคม ในด้านของรูปแบบการเรียนการสอน มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการเรียนการสอนให้มีรูปแบบเนื้อหาที่กระชับมากขึ้น โดยการสอนพื้นฐานการแสดงโขนคู่ไปกับการเชิดหุ่นละครเล็ก เพื่อลดระยะเวลาในการเรียน ให้ได้ผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาที่เร็วขึ้น สามารถผลิตบุคลากรที่มีความสามารถในการแสดงหุ่นละครเล็กได้มากขึ้น มีการ

ปรับการแสดงให้เนื้อหามีความกระชับเพื่อให้มีความน่าสนใจ และรูปแบบการแสดงให้เข้ากับสภาพสังคมในปัจจุบัน เพื่อให้เกิดความน่าสนใจมากยิ่งขึ้น
 ดังคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูล ดังนี้

“ความเป็นที่หนึ่งมันคืออยู่แล้ว แต่จะรักษาความเป็นที่หนึ่ง นั้นสำคัญ สิ่งที่สำคัญของการเป็นที่ หนึ่งคือการถ่ายทอดให้กับเยาวชนต่อไป เพื่อให้ศิลปะยังคงอยู่ต่อไป นั่นคือความเป็นที่หนึ่ง การอนุรักษ์ไม่ใช่การทำธุรกิจ ไม่ว่าจะขาดทุนหรือกำไรก็ต้องทำเพื่อให้ศิลปะอยู่ต่อไปได้”

(ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 4, ผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก)

“ที่ทำเพื่อใคร เพื่ออะไร ถ่ายทอดให้คนรุ่นหลังสืบต่อไป ทำเพื่อรักษาชื่อเสียงประเทศชาติ ทำให้ดีที่สุด ถ่ายทอดให้คนรุ่นต่อไปมันอาจจะเป็นอย่างหนึ่งในชีวิตที่ได้เห็น อีก 10 ปี 20 ปี มันอาจจะไม่มีแล้วก็ได้”

(ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 12, ผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก)

“รายได้หลักของรามาจากการจ้างงาน ดังนั้นจุดประสงค์หลักของการแสดงจึงไม่เกี่ยวข้องกับเงิน แต่อยากจะทำให้คนได้ดู ได้เข้าถึงการแสดงหุ่นละครเล็ก ไม่ว่าจะยากดีมีจน ก็มาดูได้”

(ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 3, นักแสดงหุ่นละครเล็ก)

หุ้่นละครเล็กสิปธรรมค่านาย
คลองบางหลวง
โรงละครศิลปะการแสดง

ถูกใจ

โทรเลข

2,079 คนถูกใจสิ่งนี้

หน้าหลัก โพสต์ รีวิว วิดีโอ รูปภาพ งานกิจกรรม

เกี่ยวกับ

บ้านศิลปินคลองบางหลวง, กรุงเทพมหานคร 10160 [ขอทราบเส้นทาง](#)

473 คนได้เช็คอินที่นี่

<https://sippathamkumnai.wixsite.com/sippathamkumnai>

ปกติแล้วตอบกลับภายในหนึ่งชั่วโมง
ส่งข้อความ

086 398 9243

โรงละครศิลปะการแสดง · ศิลปะการแสดง · ศิลปะการแสดง

ภาพที่ facebook หุ้่นละครเล็กคณะสิปธรรมค่านาย

ที่มา : Facebook หุ้่นละครเล็กสิปธรรมค่านาย คลองบางหลวง

ภาพที่ ช่องทางการติดต่อทางไลน์
ที่มา: ผู้วิจัย

ภาพที่ การใช้สื่อดิจิทัลในการในการประชาสัมพันธ์
ที่มา: ผู้วิจัย

จากการศึกษาพบว่าศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กเป็นศาสตร์ที่รวบรวมศิลปะไว้หลายแขนง ไม่ว่าจะเป็นงานหัตถศิลป์ ซึ่งได้แก่การทำหุ่นละครเล็ก คีตศิลป์ ได้แก่ ดนตรีที่ใช้ในการแสดงหุ่นละครเล็ก นาฏศิลป์ ที่เป็นท่าทางในการรำร่า และวรรณศิลป์ ได้แก่ เรื่องที่นำมาใช้ในการแสดง แล้วศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กยังช่วยส่งเสริมในการพัฒนาด้านบุคคล ได้แก่ 1) การพัฒนาสติปัญญา ช่วยส่งเสริมให้ผู้แสดงมีจินตนาการ มีทักษะในการคิด การแก้ปัญหา ช่วยพัฒนาทักษะ 2) การพัฒนาอารมณ์ช่วงให้เป็นคนที่มีสมาธิ มีจิตใจที่อ่อนโยน 3) การพัฒนาด้านร่างกาย ช่วยให้ผู้แสดงมีบุคลิกภาพที่ดี มีร่างกายที่แข็งแรง 4) การพัฒนาสังคม ทำให้รู้จักทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ และส่งเสริมการพัฒนาทางด้านสังคม ได้แก่ 1) ด้านการศึกษา โดยได้เปิดเป็นแหล่งเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมให้กับผู้ที่สนใจ 2) ด้านคุณธรรมจริยธรรม มีการสอดแทรกเรื่องความดีความซื่อลงไปในเรื่องของการแสดง ให้ผู้แสดงและผู้ชมได้ซึมซับในเรื่องของการทำความดี และสอนในเรื่องของการเคารพผู้อาวุโส การสำนึกในพระคุณของครูอาจารย์ที่ให้ความรู้ 3) ด้านศิลปวัฒนธรรม คือการช่วยอนุรักษ์ และเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมไทยให้คงอยู่สืบต่อไปเพื่อเป็นมรดกของชาติไทยต่อไป โดย แนวทางการถ่ายทอดศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กนั้น ควรปลูกฝังให้เด็ก และเยาวชนรุ่นใหม่รู้จักที่จะรัก และเห็นคุณค่าของศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก และมีการสนับสนุนส่งเสริมจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและ เปิดโอกาสให้มีพื้นที่ในการแสดงหุ่นละครเล็ก จัดตั้งให้มีแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมในชุมชนเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ และถ่ายทอดศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กให้ยังคงอยู่ เพื่อเป็นการถ่ายทอดความรู้ให้กับผู้ที่สนใจได้เข้ามาชมการแสดง และได้เรียนรู้เกี่ยวกับการเชิดหุ่น เพื่อเป็นการส่งต่อความรู้ให้กับคนรุ่นหลัง มีการปลูกฝังให้เยาวชนรุ่นใหม่ได้ใกล้ชิด และรู้สึกที่ศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กเป็นสมบัติของคนที่ควรเก็บรักษา มีการให้ข้อมูลประชาสัมพันธ์กับนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับข้อมูลต่างๆ ในการเดินทางมาชมการแสดง และความรู้ต่างๆ เกี่ยวกับศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์ให้คนเข้าถึงได้มากยิ่งขึ้น มีการจัดมัครุเทศก์น้อยโดยเลือกจากเด็กที่อยู่ในชุมชน ที่มีความรักในศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กมาช่วยในการอำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยวที่ต้องการเข้ามาชมการแสดงหุ่นละครเล็ก มีการปรับรูปแบบการเรียนการสอนให้มีความน่าสนใจ และมีเนื้อหาที่กระชับขึ้น เพื่อไม่ให้เกิดความน่าเบื่อในการเรียน และมีการปรับรูปแบบการแสดงให้ดูน่าสนใจ และปรับให้เข้ากับสภาพสังคมในปัจจุบัน ให้ผู้มาชมการแสดงรู้สึกเข้าถึงได้ง่าย ทำให้รู้สึกว่าศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กเป็นส่วนหนึ่งในชีวิต และอยากที่จะช่วยกันอนุรักษ์ และเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมของชาติที่งดงามให้คงอยู่คู่คนไทยต่อไปในอนาคต

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาคุณค่า การดำรงอยู่เพื่อการอนุรักษ์ และถ่ายทอดศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาคุณค่าศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก 2) ศึกษาการดำรงอยู่ของศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก 3) ศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ ศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ โดยได้ศึกษาในเรื่องคุณค่าการดำรงอยู่เพื่อการอนุรักษ์ และถ่ายทอดศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กศิลปกรรมค่านาย บ้านศิลปินคลองบางหลวง โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (Interview) การสนทนากลุ่ม (Focus Group) การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม การวิเคราะห์เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตัวเอง โดยแบ่งกลุ่มผู้ให้ข้อมูลออกเป็น 4 กลุ่มได้แก่ 1) ครูผู้ถ่ายทอดศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก 2) นักแสดงศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก 3) ผู้ชมการแสดงศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กศิลปกรรมค่านาย บ้านศิลปิน คลองบางหลวง 4) ผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง และแบบสนทนากลุ่ม

สรุปผลการวิจัย

การสรุปผลการวิจัยเรื่องการศึกษาคุณค่า เพื่อการอนุรักษ์ และถ่ายทอดศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก แบ่งออกเป็น

1. คุณค่าศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก
2. การดำรงอยู่ของศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก
3. แนวทางในการอนุรักษ์ศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก

1. คุณค่าของศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก

คุณค่าของศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กแบ่งออกเป็น 2 ด้าน ได้แก่ คุณค่าต่อตัวบุคคล และคุณค่าต่อสังคม

1.1 คุณค่าต่อตัวบุคคล แบ่งออกเป็น 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการพัฒนาสติปัญญา 2) ด้านการพัฒนาอารมณ์ 3) ด้านการพัฒนาร่างกาย 4) ด้านการปรับตัวให้เข้ากับสังคม ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1.1.1 คุณค่าด้านการพัฒนาสติปัญญา แบ่งออกเป็น การส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ และจินตนาการในการวิเคราะห์บทบาทของตัวแสดงแต่ละตัว ทักษะในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าที่เกิดในการแสดงแต่ละครั้ง และได้พัฒนาความรู้ทางด้านภาษาที่ใช้ในการแสดง

1.1.2 คุณค่าการพัฒนาอารมณ์ ได้แก่ ความสนุกเพลิดเพลินที่ได้จากการชมศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก และความคิดที่สอดแทรกอยู่ในเนื้อเรื่องที่ใช้ในการแสดง และนักแสดงได้ฝึกการควบคุมอารมณ์การทำงานร่วมกับผู้อื่น

1.1.3 คุณค่าด้านการพัฒนาร่างกาย ในการฝึกการแสดงหุ่นละครเล็กนั้นผู้แสดงจำเป็นต้องจะมีการฝึกฝนทางร่างกายให้แข็งแรง การฝึกบุคลิกภาพให้ดูสง่างาม ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยความอดทน และความมีระเบียบวินัยในการฝึกซ้อม ได้ทักษะในการสังเกต และพัฒนาระบบความคิด ทำให้สามารถจดจำเรื่องราวต่างๆ ได้ดี

1.1.4 คุณค่าต่อการปรับตัวให้เข้ากับสังคม ในการแสดงหุ่นละครเล็กนั้นการปรับตัวให้สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ถือเป็นสิ่งสำคัญ เพราะในการแสดงแต่ละครั้งใช้นักแสดงหลายคน จึงจำเป็นต้องมีการปรับตัว แลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน

2.1 คุณค่าต่อการพัฒนาสังคม แบ่งออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการศึกษา 2) ด้านคุณธรรมจริยธรรม 3) ด้านศิลปวัฒนธรรม ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.1.1 ด้านการศึกษา ศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กเป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม และเป็นที่พักสอนเกี่ยวกับศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก และรวมเรื่องเรื่องราวต่างๆ ไว้มากมายไม่ว่าจะเป็นเรื่องของคุณค่า ประวัติความเป็นมา การแสดงหุ่นละครเล็ก ที่ส่งต่อให้กับคนรุ่นหลัง ได้มีโอกาสได้เรียนรู้ และสืบทอดต่อไป

2.1.2 ด้านคุณธรรมจริยธรรม ในการแสดงหุ่นละครเล็กนั้นได้มีการสอดแทรกทางด้านคุณธรรมจริยธรรมลงไปในเรื่องที่ใช้แสดง และที่สำคัญคือนักแสดงทุกคนจำเป็นต้องมีความรับผิดชอบต่อน้ำที่ของตัวเอง มีความตรงต่อเวลา และการเสียสละเพื่อส่วนรวมซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่นักแสดงทุกคนต้องมี

2.1.3 คุณค่าด้านศิลปวัฒนธรรม ศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กเป็นศาสตร์ที่มีการรวมการผสมผสานศิลปะหลากหลายแขนงเข้ามาไว้ด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็น นาฏศิลป์ หัตถศิลป์ ดนตรี ศิลปะ และวรรณกรรม ที่ผสมผสานกันได้อย่างลงตัวซึ่งถือเป็นคุณค่าทางวัฒนธรรมที่งดงาม ซึ่งมียุทธศาสตร์ทางจิตใจแก่ผู้แสดง และผู้มาชมการแสดง

สรุปได้ว่าศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กมีคุณค่าที่สำคัญ 2 ด้านคือ 1) คุณค่าต่อการพัฒนาตัวเองในด้านความรู้ความสามารถ สติปัญญา อารมณ์ จิตใจ ความคิดสร้างสรรค์ การพัฒนาร่างกาย และการปรับตัวให้เข้ากับสังคม 2) คุณค่าต่อการพัฒนาสังคม เกี่ยวกับการศึกษาที่เป็นแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมที่สำคัญของชุมชน ด้านคุณธรรมจริยธรรม ที่สอดแทรกในเนื้อเรื่องที่ใช้ในการแสดง รวมถึงความงดงามของศิลปะหลายแขนงที่รวมอยู่ในศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กที่ทำให้การแสดงชนิดนี้มีคุณค่า และควรค่าที่จะเก็บรักษาสืบต่อไป

2. การดำรงอยู่ของศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก

ภายใต้ความเปลี่ยนแปลงเปลี่ยนแปลงของสังคมในยุคปัจจุบัน ที่มีการหลั่งไหลของวัฒนธรรมต่างชาติที่เข้ามามากมาย จนทำให้ภูมิปัญญาแบบดั้งเดิมค่อยๆ ถูกกลืนกินให้หายไปท่ามกลางการเปลี่ยนแปลง แต่ศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กก็ยังคงดำรงอยู่ท่ามกลางกระแสสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป เนื่องมาจากความร่วมมือของคนในชุมชน และคณะหุ่นละครเล็กศิลปกรรมค่านายที่ช่วยกันปลุกจิตสำนึกในการรัก และหวงแหนมรดกทางวัฒนธรรมขึ้นมา เพื่อให้หุ่นละครเล็กกลับมามีชีวิตอีกครั้ง โดยการจัดตั้งคณะหุ่นละครเล็กศิลปกรรมค่านาย บ้านศิลปินคลองบางหลวงเป็นแหล่งเรียนรู้ชุมชน เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ และผลิตบุคคลากรที่มีความรู้ความสามารถทางด้านการแสดงหุ่นละครเล็ก โดยเริ่มจากการปลุกจิตสำนึกให้กับคนในชุมชนรัก ละหวงแหนมรดกทางวัฒนธรรมจนไม่ได้รู้สึกว่าเป็นสิ่งที่ไกลตัว แต่เปรียบเหมือนส่วนหนึ่งของชีวิต ที่ช่วยสร้างรายได้ให้คนในชุมชน สร้างความเข้มแข็งให้ให้กับเด็ก และเยาวชนได้ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ และเสนออีกอย่างหนึ่งที่ดึงดูดให้มีผู้คนมากมายเข้ามาเยือนคณะหุ่นละครเล็กศิลปกรรมค่านาย บ้านศิลปินคลองบางหลวงคือความเป็นกันเองของนักแสดง ความใกล้ชิดกับผู้ชม ผู้ที่มาชมการแสดงสามารถร่วมเป็นส่วนหนึ่งของการแสดงได้ รวมไปถึงบรรยากาศที่ร่มรื่น เป็นกันเองให้ความรู้สึกเหมือนอยู่บ้าน จึงเป็นสถานที่ๆ ครอบครัวส่วนใหญ่มาใช้เวลาในวันหยุดร่วมกัน โดยมีการแสดงหุ่นละครเล็กเป็นตัวเชื่อมความสัมพันธ์ของคนในทุกช่วงวัย หุ่นละครเล็กจึงไม่ใช่เพียงการแสดงที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุเท่านั้น แต่คณะศิลปกรรมค่านายทำให้ทุกคนสามารถเข้าถึงสิ่งที่เรียกว่าหุ่นละครเล็กได้โดยที่ไม่ได้รู้สึกว่าเป็นเรื่องที่ไกลตัว หรือน่าเบื่อ จึงทำให้สามารถดำรงอยู่ภายใต้สังคมที่เปลี่ยนแปลงไปได้ โดยยังคงเสน่ห์แบบดั้งเดิมของหุ่นละครเล็กไว้ แต่มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการนำเสนอบางอย่างให้ดูทันสมัย และเข้าถึงได้ง่าย

2.1 ด้านการถ่ายทอดองค์ความรู้ในการแสดงหุ่นละครเล็ก

มีการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กในทุกๆ ด้าน โดยมีผู้สืบทอดเป็นเด็ก และเยาวชนที่สนใจในชุมชนบ้านคลองบางหลวงมาเรียนรู้เพื่อเป็นการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ โดยครูผู้สอนที่มีใจรักในการแสดงหุ่นละครเล็ก และมีความรักและเมตตาต่อศิษย์พร้อมจะถ่ายทอดความรู้ที่มีส่งต่อให้กับคนรุ่นหลัง โดยใช้วิธีการสอนแบบปากต่อปาก และการแสดงให้ดู และให้ผู้เรียนลงมือทำเพื่อให้ผู้เรียนเห็นภาพ และเข้าใจเพิ่มมากขึ้น โดยไม่ได้มีการจดบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรหากแต่ ใช้การเรียนการสอนแบบระบบครอบครัวแบบพี่สอนน้องผู้น้อยให้ความเคารพคนที่มีอายุมากกว่า โดยมีความรักในศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กเป็นศูนย์กลางรวมจิตใจ

2.2 ด้านการปรับตัวให้เข้ากับสังคม

การแสดงหุ่นละครเล็กศิลปกรรมค่านาย บ้านศิลปิน คลองบางหลวงได้มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการแสดงให้มีเนื้อหาที่น่าสนใจ ดังนี้

2.2.1 ใช้ระยะเวลาในการแสดงที่สั้นกระชับได้ใจความ เพื่อดึงดูดความสนใจของผู้ชม และดูไม่น่าเบื่อ มีการสอดแทรกมุกตลกเข้าไปในเนื้อเรื่องเพื่อให้เกิดความสนุก และน่าติดตาม

2.2.2 มีการแฝงในเรื่องของคุณธรรมจริยธรรม และรูปแบบที่งดงามของศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กแบบดั้งเดิมไว้

2.2.3 มีการประชุมกันทุกครั้งหลังจากจบการแสดง เพื่อสรุปผลในการแสดงแต่ละครั้งว่ามีการตอบรับจากคนดูเป็นอย่างไร ควรจะมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเนื้อหาในส่วนไหน เพื่อให้การแสดงยังคงความน่าสนใจเพิ่มมากขึ้น

2.2.4 ปรับเปลี่ยนรูปแบบการสอนให้มีความสั้น และกระชับ โดยการฝึกพื้นฐานการแสดง โขน ไปพร้อมกับการฝึกเชิดหุ่น เพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำไปใช้ในการแสดงได้ เป็นการลดกระบวนการในการถ่ายทอด เพื่อให้มีประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้น

2.2.5 ได้รับความร่วมมือจากคนในชุมชน โดยมีการเข้ามาสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกเพื่อฟื้นฟูศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กศิลปกรรมค่านาย บ้านศิลปิน คลองบางหลวงให้เป็นที่รู้จักแก่คนทั่วไป รวมทั้งมีการประชาสัมพันธ์ตามสื่อต่างๆ

3. แนวทางการอนุรักษ์ ศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก

ศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญที่แสดงให้เห็นถึงคุณค่า ความสวยงามของศิลปวัฒนธรรมไทย และเป็นสิ่งที่สะท้อนเห็นถึงเรื่องคุณธรรมจริยธรรมที่ สอดแทรกอยู่ในเรื่องที่ใช้ในการแสดง หากจะปล่อยให้ศิลปะการแสดงชนิดนี้หายไปตามกาลเวลา ก็เป็นสิ่งที่น่าเสียดาย และควรมีการถ่ายทอดให้แก่คนรุ่นหลัง จึงควรมีแนวทางที่ใช้ในการถ่ายทอด ศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กให้กับคนรุ่นหลังในประเด็นดังต่อไปนี้

3.1 การปลูกฝังให้เด็ก และเยาวชนรุ่นใหม่เห็นถึงความสำคัญ

ปลูกฝังให้คนในชุมชนมีความรัก และหวงแหนศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก โดยการให้เข้าไปมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ และเผยแพร่ รวมไปถึงช่วยกันเสนอแนวทางแก้ปัญหา เพื่อให้ศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กยังคงอยู่คู่กับชุมชนต่อไป

3.2 ความร่วมมือของหน่วยงานรัฐ และเอกชน

มีการสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐ และเอกชน รวมถึงสถานศึกษา ต่างๆ ที่เข้ามาช่วยกันพัฒนาและเผยแพร่ศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กศิลปกรรมค่านาย บ้านศิลปิน คลองบางหลวงให้เป็นที่รู้จักเพิ่มมากขึ้น และประชาสัมพันธ์ลงในสื่อโซเชียลต่างๆ เพื่อให้เป็นที่ รู้จักเพิ่มมากขึ้น

3.3 จัดตั้งเป็นแหล่งเรียนรู้ชุมชน

จัดตั้งให้ศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กศิลปกรรมค่านาย บ้านศิลปิน คลองบาง หลวงเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่สำคัญของชุมชนคลองบางหลวง และมีการเปิดการเรียน การสอนเกี่ยวกับการทำหัวโขน การเรียนพื้นฐานการแสดงโขน การเชิดหุ่นละครเล็ก และการ ระบายสีหน้ากาก ให้กับคนที่สนใจได้เรียนรู้ นอกจากนี้ยังสามารถเห็นถึงวัฒนธรรมการดำเนิน ชีวิตของคนริมฝั่งคลอง นอกจากนี้ชุมชนบ้านคลองบางหลวงยังเป็นแหล่งรวมรวมงานศิลปะ หลายๆ แขนงเอาไว้เปรียบเหมือนแกลลอรี่ขนาดย่อม ให้คนที่สนใจในงานศิลปะได้พบปะพูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็น นอกจากนี้จะได้ทราบถึงประวัติความเป็นมาของศิลปะการแสดงหุ่นละคร เล็กศิลปกรรมค่านาย บ้านศิลปิน คลองบางหลวง และยังสามารถทราบถึงประวัติความเป็นมาของ ชุมชนบ้านคลองบางหลวงแห่งนี้ผ่านทางการบอกเล่าของผู้แสดง และผ่านทางภาพวาดที่จัดแสดง อยู่บริเวณบ้านคลองบางหลวงแห่งนี้อีกด้วย

3.4 การเผยแพร่ และประชาสัมพันธ์

ควรมีการประชาสัมพันธ์ในรูปแบบต่างๆ ให้เข้าถึงคนในทุกกลุ่มมากขึ้นทั้งทางสื่อวิทยุ โทรทัศน์ และอินเทอร์เน็ต เพื่อให้ผู้ที่สนใจมาชมการแสดงได้ทราบถึงข่าวสารต่างๆ และการให้ความร่วมมือจากหน่วยงานต่างๆ ทั้งทางภาครัฐ และเอกชนในการส่งเสริม และประชาสัมพันธ์ โดยเฉพาะหน่วยงานเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพื่อช่วยประสานงาน และให้ข้อมูลกับชาวต่างชาติ เพราะมีนักท่องเที่ยวต่างชาติจำนวนมากที่สนใจมาชมการแสดง และแผนที่การเดินทางเป็นภาษาอังกฤษ ผ่านทางเว็บไซต์ หรือทาง Facebook เพื่อให้เป็นที่รู้จักเพิ่มมากขึ้น

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยพบว่า มีประเด็นที่สำคัญที่จะนำมาอภิปรายผลดังนี้

1. คุณค่าของศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก

จากการวิจัยพบว่าคุณค่าของศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กช่วยในเรื่องของการพัฒนาตนเอง ในด้านของ ความรู้ความสามารถ สถิติปัญญา การพัฒนาร่างกาย และการปรับตัวให้เข้ากับสังคม สอดคล้องกับงานวิจัยของ พัชรินทร์ ร่มโพธิ์ชื่น (2557) ซึ่งทำการวิจัยเรื่องการจัดการแสดง โขน ละครหึ่ง ขุนอาจ พบว่าศิลปะการแสดง โขนมีคุณค่าในการพัฒนาด้านร่างกาย เสริมสร้าง ความแข็งแรง พัฒนาสติปัญญา และด้านการพัฒนาจิตใจให้รู้จักความอดทน และมีความพยายามในการฝึกซ้อม คุณค่าต่อการพัฒนาสังคม ในด้านการศึกษาเป็นแหล่งถ่ายทอดการเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมที่สำคัญของสังคม ด้านจริยธรรมสอดแทรกคุณธรรมในการแสดง ความประณีตสวยงามของตัวหุ่น ละครเล็ก และความอ่อนช้อยสวยงามในการแสดง การที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชนเพิ่มมากขึ้น ทำให้ชุมชนมีรายได้เพิ่มมากขึ้น มีการกระจายรายได้ไปสู่ชุมชนทำให้คนในชุมชนไม่ต้องออกไปทำงานไกลบ้าน และเป็นการสร้างความภาคภูมิใจให้กับคนในชุมชน เพื่อร่วมกันถ่ายทอด และอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม และยังช่วยเสริมสร้างให้ชุมชนมีรายได้เพิ่มมากขึ้น จากการที่มีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้าไปชมศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก ทำให้คนในชุมชนไม่ต้องออกไปทำงานไกลบ้าน มีเวลาอยู่กับคนในครอบครัวมากขึ้น เด็ก และเยาวชนในชุมชนรู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ทำให้ไม่ไปยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด ทำให้เกิดเป็นชุมชนเข้มแข็ง ศิลปะการแสดงหุ่น ละครเล็กจึงเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สร้างประโยชน์ทั้งทางตรง และทางอ้อมให้กับชุมชน โดยศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กเป็นเสมือนเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในชุมชนให้สามารถอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ซึ่งมีบ้านศิลปินคลองบางหลวงเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในชุมชน และเป็นแหล่งถ่ายทอดความรู้ สอดคล้องกับแนวคิดของ เอกวิทย์ ณ ถลาง (2540) ที่กล่าวว่าไว้ว่า ระบบคุณค่า เน้นการจัดการความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสังคม ชุมชน และความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติ

ได้แก่การเลือกใช้เทคโนโลยีตลอดจนความเชื่อต่างๆ ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคุณธรรม ดังนั้นในการแสดงหุ่นละครเล็กจึงมีการสอดแทรกทางด้านคุณธรรมจริยธรรมซึ่งควรยึดถือเป็นหลักในการดำรงชีวิต ด้วยการพึ่งพาอาศัยกันระหว่างคณะหุ่นละครเล็กกับคนในชุมชน จึงทำให้เกิดความผูกพันระหว่างกัน เมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวที่ชุมชนคลองบางหลวงเพิ่มมากขึ้นก็ทำให้ชาวบ้านมีรายได้มากขึ้น จึงไม่ต้องออกไปทำมาหากินที่อื่นทำให้ทุกคนในครอบครัวได้อยู่กันพร้อมหน้า ครอบครัวมีความเข้มแข็ง คนในชุมชนมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกัน และกัน โดยพบว่าคุณค่าของศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กสามารถแบ่งออกเป็น 2 ด้านคือ คุณค่าต่อการพัฒนาบุคคล และคุณค่าต่อการพัฒนาสังคม

2. การดำรงอยู่ของศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก

ศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่รวบรวมศิลปะหลากหลายแขนงไว้ด้วยกัน เช่น หัตถศิลป์ กวีศิลป์ ซึ่งล้วนแต่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ทรงคุณค่า และควรค่าที่จะอนุรักษ์ไว้ให้อยู่กับสังคมไทย โดยพบว่าปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำรงอยู่ของศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กสืบปธรรมค่านาย บ้านศิลปินคลองบางหลวงคือ ความร่วมมือของคนในชุมชนซึ่งจัดตั้งให้บ้านศิลปินคลองบางหลวงเป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม และเผยแพร่ความรู้ให้กับผู้ที่สนใจ และมีการปลูกฝังให้เด็ก และเยาวชนมีจิตสำนึกในการรัก และหวงแหนศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กให้เหมือนเป็นสมบัติของตัวเองที่จะต้องเก็บรักษาไว้เป็นอย่างดี และถ่ายทอดให้กับคนรุ่นต่อไปได้สัมผัสกับความงดงาม ซึ่งความสำเร็จในการถ่ายทอดความรู้จากครูผู้มีประสบการณ์ ที่ถ่ายทอดให้กับลูกศิษย์ด้วยความรัก เปรียบเสมือนพี่สอนน้อง เหมือนทุกคนที่มาอยู่รวมกันในที่แห่งนี้เป็นคนในครอบครัว ผู้ที่มาเรียนไม่เพียงแต่ได้รับความรู้ แต่ยังได้สัมผัสความรัก และความภาคภูมิใจในการเป็นส่วนหนึ่งที่ได้เป็นส่วนหนึ่งในการรักษามรดกทางวัฒนธรรมของบรรพบุรุษ ได้รู้สึกว่าการแสดงหุ่นละครเล็ก เป็นส่วนหนึ่งของชีวิต เป็นรากเหง้า เป็นเลือดเนื้อ และลมหายใจที่พวกเขาต้องเก็บรักษา ซึ่งสอดคล้องกับความคิดของพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) (2539) ที่กล่าวไว้ว่า การศึกษาทำหน้าที่ดำรงรักษาการถ่ายทอดวิทยาการ หรือที่เรียกกันว่าวิชาการ ตลอดจนวัฒนธรรมให้แก่สังคม เป็นส่วนหนึ่งในหน้าที่สำคัญ ซึ่งถือว่าเป็นบทบาทที่น่าภูมิใจของการศึกษา ที่ทำให้อารยะธรรมของมนุษยชาติเจริญรุ่งเรือง สืบต่อมา นอกจากนี้ยังมีการปรับเปลี่ยนความรู้ให้เหมาะสมกับความเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน โดยการนำเทคนิคใหม่ๆ เข้ามาผสมในการแสดง แต่ยังคงรักษาเอกลักษณ์แบบโบราณเอาไว้ได้อย่างงดงาม สอดคล้องกับงานวิจัยของธีรวัฒน์ ช่างसान (2556) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องแนวทางการอนุรักษ์ และพัฒนาลิเกป่า ในจังหวัดนครศรีธรรมราช มีวัตถุประสงค์ในการวิจัยคือ เพื่อการอนุรักษ์พัฒนา และสืบสานการแสดงลิเกป่าในจังหวัดนครศรีธรรมราชให้คงอยู่ ผลการศึกษาวิจัยพบว่าลิเกป่าในจังหวัดนครศรีธรรมราชเป็นภูมิปัญญาที่

มีคุณค่าในหลายด้านเช่น การอบรมสั่งสอนเรื่องคุณธรรมจริยธรรม การอบรมสั่งสอนเรื่องหน้าที่ของคนในสังคม การอบรมสั่งสอนเรื่องของผู้หญิงหลังแต่งงาน ซึ่งเป็นสิ่งที่ถูกแฝงมากับภูมิปัญญาท้องถิ่น แต่เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมจึงทำให้ลิเกป่าไม่เป็นที่นิยม อีกทั้งผู้ที่ถ่ายทอดการแสดงลิเกป่าในปัจจุบันเหลือเพียงผู้สูงอายุ และไม่มีคนที่สนใจ จึงต้องการให้เด็กและเยาวชนเห็นถึงความสำคัญ และการสืบทอด จึงมีการจัดตั้งนโยบายโดยการร่วมมือของคนในชุมชนให้นำศิลปินที่แสดงลิเกป่าเข้าไปจัดกิจกรรมร่วมกับคนในชุมชน เพื่อให้คนทั่วไปได้รู้จัก และมีการปรับปรุงเรื่องบทให้มีความกระชับ และเข้าใจง่าย มีการพัฒนาเครื่องแต่งกายให้สวยงามทันสมัย แต่ยังคงความงดงามแบบดั้งเดิม มีการนำเสนอรูปแบบที่น่าสนใจเพิ่มมากขึ้น จัดให้มีเอกสารประกอบการเรียนเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของลิเกป่าเพื่อให้เข้าถึงเด็กและเยาวชนในท้องถิ่นมากขึ้น เพราะถือว่าเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สำคัญของจังหวัดนครศรีธรรมราช

และนอกจากนี้ศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กยังมีการสอดแทรกเรื่องของคุณธรรมจริยธรรมเข้าไปไว้ในเนื้อเรื่องที่ใช้ในการแสดง รู้ถึงความผิดชอบชั่วดีที่แฝงไว้ในการแสดง

การสืบทอดความรู้ในเรื่องศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กซึ่งถือว่าเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น มีกระบวนการถ่ายทอดความรู้สู่คนในชุมชน และถ่ายทอดให้กับเด็ก และเยาวชนที่สนใจ โดยเป็นการถ่ายทอดแบบลักษณะที่ไม่เป็นทางการ คือไม่มีตำรา และเอกสารประกอบการเรียน แต่อาศัยการบรรยาย การปฏิบัติ และการแสดงให้ดูเป็นตัวอย่างจนเกิดเป็นประสบการณ์ในการลงมือลองผิด ลองถูก โดยมีครู และรุ่นพี่เป็นผู้ถ่ายทอด สอดคล้องกับแนวคิดของสุกัญญา จันทะสุน (2538) ว่าการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นเกิดจากการถ่ายทอดระหว่างวัยของคนในชุมชน ที่มีประสบการณ์ ความรู้ที่สะสมมาแตกต่างกัน และมีการถ่ายทอดความรู้ซึ่งกัน และกัน การเรียนรู้เชิงประจักษ์เป็นการถ่ายทอดภูมิปัญญาจากประสบการณ์ตรง โดยการได้เห็น สัมผัส และลงมือปฏิบัติจนเกิดความเข้าใจ และความชำนาญในเรื่องนั้นๆ นอกจากนี้ยังมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการแสดงให้ดูน่าสนใจ โดยการหยิบยกเอาเรื่องราวใกล้ตัวมาประยุกต์เข้ากับการแสดงให้เกิดความน่าสนใจ มีการปรับรูปแบบในการแสดงให้กระชับมากขึ้น ผู้ชมสามารถร่วมเป็นส่วนหนึ่งในการแสดงได้ ทำให้รู้สึกว่าการแสดงหุ่นละครเล็กเป็นสิ่งที่จับต้องได้ รวมไปถึงบรรยากาศที่อบอุ่นเป็นกันเองจนกลายเป็นที่พักผ่อนของครอบครัวในวันหยุด อีกทั้งยังมีการปรับรูปแบบการเรียนการสอนให้มีความกระชับ สามารถสำเร็จการเรียนภายในเวลาที่สั้นลง และเรื่องที่ใช้ในการเรียนการสอนเป็นเรื่องเดียวกับที่ใช้ในการแสดง เพื่อที่ผู้เรียนจะสามารถนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในการแสดงจริง ได้ เพื่อให้ผู้เรียนได้นำความรู้ความสามารถไปใช้ได้จริงๆ และได้รับประสบการณ์ในการแสดงซึ่งถือเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยพัฒนาความรู้ความสามารถของตัวเอง และสามารถผลิตบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในด้านศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กเพิ่มขึ้นในเวลาทีน้อยลง ซึ่งในปัจจุบันเด็ก และ

เยาวชนรุ่นใหม่สามารถร่วมแสดงกับครู และนักแสดงคนอื่นๆ ได้ทำให้เมื่อมีงานแสดงนอกสถานที่ก็ยังคงมีนักแสดงที่เล่นอยู่ที่บ้านศิลปินคลองบางหลวง ทำให้ไม่ต้องยกเลิกการแสดงเวลาที่มียานนอกสถานที่เหมือนเมื่อก่อน ทำให้ยังคงมีการแสดงตลอดทุกสัปดาห์ ทำให้ในปัจจุบันมีจำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น

แต่ถึงจะมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการแสดงให้ยังคงอยู่ท่ามกลางสภาพสังคมที่เปลี่ยนไปอย่างไรก็ตาม แต่ก็ยังคงรักษาความเป็นเอกลักษณ์แบบดั้งเดิมของหุ่นละครเล็กเอาไว้อย่างครบถ้วน ไม่ว่าจะเป็นความสวยงามของตัวหุ่น หรือการแสดงที่สะกดคนดูด้วยการเชิดหุ่นให้ร้ายรำได้ราวกับมีชีวิตด้วยเทคนิคการเชิดหุ่นแบบดั้งเดิม แต่ก็มีมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการนำเสนอรวมไปถึงมีการทำหุ่นในรูปแบบต่างๆ เช่นดารา นักร้องที่มีชื่อเสียงเพื่อดึงดูดความน่าสนใจ และเกิดความแปลกใหม่เพื่อให้สามารถเข้าถึงกลุ่มคนได้ทุกเพศทุกวัย และต่อลมหายใจให้หุ่นละครเล็กยังคงมีชีวิตอยู่ต่อไปในอนาคต

3. แนวทางการอนุรักษ์ศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก

แนวทางการถ่ายทอดศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก เพื่อก่อให้เกิดการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมที่ทรงคุณค่า ควรจะมีการปลูกฝังให้เด็ก และเยาวชนมีความรัก และหวงแหนในศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก และเห็นถึงความสำคัญของศิลปวัฒนธรรมของชาติ รู้สึกว่าเป็นสิ่งที่จับต้องได้ และอยู่ใกล้ตัว และมีการสร้างความร่วมมือกับชุมชน และสถานศึกษาในการจัดตั้งเป็นแหล่งเรียนรู้ชุมชน เพื่ออนุรักษ์ และสืบทอดศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กไปสู่คนรุ่นหลังสอดคล้องกับงานวิจัยของ(ฉฎฎาภา อินทกุล, 2556)ทำการศึกษาวิจัยเรื่องกระบวนการจัดการหุ่นละครเล็กใจหลุยส์เพื่อการพัฒนาและ สืบทอดเจตนารมณ์ ในโรงเรียนเขต จังหวัดเชียงใหม่ ที่กล่าวว่าฐานความรู้ของเยาวชนเรื่องศิลปะการเล่น โขนและการเชิดหุ่นนั้นยังมีน้อยทั้งที่เป็น ศิลปะประจำชาติและคงอยู่ทั่วไปในการดำเนินชีวิตและไม่มีความแพร่หลายในองค์ความรู้จากการศึกษาศิลป์ในแขนงของ นาฏศิลป์เป็นเรื่องน่าเบื่อสำหรับเยาวชนผู้ที่เป็นแรงสำคัญในการสืบทอดเนื่องจากในปัจจุบันนี้มีสื่อมากมายแต่ขาดการ เพิ่มเติมจึงกลายเป็นเรื่องที่ไม่น่าสนใจแต่หลังจากการทำกิจกรรม และ เสนอรูปแบบการการสืบทอดภายในโรงเรียนในเขต จังหวัดเชียงใหม่และผลจากการตอบรับจากที่เป็นลบกลับกลายเป็นการกระตุ้นเยาวชนให้กลับมาสนใจทั้งตัวเยาวชนและ สถานศึกษา ทำให้ได้รูปแบบในการสืบทอดในศิลปะการเชิดหุ่นละครเล็กสู่โรงเรียนในเขตจังหวัดเชียงใหม่ ได้รับความ สนใจในการสืบทอดศิลปะการเชิดหุ่นละครเล็กและ สนองในเจตนารมณ์ในการเผยแพร่และพัฒนาหุ่นละครเล็กเพื่อให้คงอยู่สืบต่อไป

นอกจากนี้ยังต้องมีการประชาสัมพันธ์ในรูปแบบต่างๆ ที่ทำให้คนเข้าถึงได้ง่ายมากขึ้น ทั้งทางสื่อวิทยุ โทรทัศน์ และอินเทอร์เน็ต เพื่อให้ผู้ที่สนใจอยากจะมาชมการแสดงได้ทราบถึงข่าวสารต่างๆ ของหุ่นละครเล็กศิลปกรรมค่านาย บ้านศิลปินคลองบางหลวงได้ทราบถึงวันเวลาที่แสดง และการเดินทางมาชมการแสดงที่บ้านศิลปินคลองบางหลวงได้อย่างชัดเจน เพื่อไม่ให้พลาดชมการแสดง และการให้ความร่วมมือของหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐ และเอกชนในการส่งเสริมประชาสัมพันธ์ โดยเฉพาะหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เพื่อช่วยกันประสานงาน และให้ข้อมูลกับนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทย และชาวต่างชาติ เพราะมีชาวต่างชาติจำนวนมากที่สนใจมาชมการแสดง แต่ยังไม่ทราบเกี่ยวกับข้อมูล รายละเอียดของวันเวลาในการแสดง และแผนที่การเดินทางควรมีการจัดทำเป็นภาษาอังกฤษผ่านทวิตเตอร์ เว็บไซต์ หรือ Facebook เพื่อให้เป็นที่รู้จักเพิ่มมากขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของปฐมภรณ์ จันทร์แก้ว (2555) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องการสื่อสารเพื่ออนุรักษ์และฟื้นฟูการท่องเที่ยวของตลาดสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี ที่กล่าวว่าตลาดสามชุกมีสิ่งที่น่าสนใจคือสถาปัตยกรรมแบบบ้านโบราณ และความเป็นยังสามารถอนุรักษ์สภาพความเป็นอยู่แบบดั้งเดิมในสมัยก่อนเอาไว้ นอกจากนี้ยังมีพิพิธภัณฑ์บ้านขุนจางจันรักษ์ ซึ่งเป็นที่เก็บรวบรวมข้อมูลของชุมชนตั้งแต่ประวัติความเป็นมาจนถึงเรื่องราวต่างๆ รวมไปถึงช่างของเครื่องใช้ในสมัยโบราณให้แก่ผู้ที่สนใจได้ศึกษา และมีอาหารที่อร่อย และมีชื่อเสียง ซึ่งในการอนุรักษ์ฟื้นฟูการท่องเที่ยวตลาดสามชุกแบ่งออกเป็น การวางแผนด้านการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของตลาดสามชุก โดยการอำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยว การประสานความร่วมมือในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของชุมชน เช่นการจัดกิจกรรมประจำปีเพื่อสร้างความสัมพันธ์ดีให้กับคนในชุมชน การเผยแพร่และประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว เช่นเสียงตามสาย การขอความร่วมมือกับองค์กรภายนอก และสื่อมวลชนเพื่อการประชาสัมพันธ์ให้คนทั่วไปรู้จักตลาดสามชุกเพิ่มมากขึ้น และสอดคล้องกับงานวิจัยของวรารัตน์ วัฒนชนโนบล (2558) ที่กล่าวว่า รัฐบาลเข้ามาช่วยส่งเสริมการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นตามนโยบายของรัฐ ที่ต้องการให้ชุมชนมีการพัฒนา

นอกจากนี้หุ่นละครเล็กคณะศิลปกรรมค่านาย บ้านศิลปิน คลองบางหลวงยังมีการสร้างเอกลักษณ์ที่โดดเด่น ปรับปรุงเนื้อหา และรูปแบบการแสดงให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน มีกระบวนการถ่ายทอดจากคนรุ่นสู่รุ่น จัดเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เพิ่มการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ สร้างความตระหนักในการอนุรักษ์ และสืบทอดเพื่อส่งเสริมและผลักดันไม่ให้ศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กสูญหายไปในอนาคต สอดคล้องกับงานวิจัยของ เอื้องฟ้า ถาวรรักษ์ (2555) ที่ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องการอนุรักษ์และสืบทอดศิลปะการแสดงพื้นบ้านชาวกะเหรี่ยง “รำตง” อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี ที่กล่าวว่าวัฒนธรรมอื่นเข้ามามีอิทธิพลในปัจจุบันค่อนข้างมาก จึงมีการสนับสนุนให้ประชาชนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการแสดง โดยมีการจัดการแสดงที่

ลานวัฒนธรรมเป็นประจำทุกสัปดาห์ และเปิดโอกาสให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการแสดง เพื่อให้มีความรัก และหวงแหนในการแสดงพื้นบ้านของตนเอง

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากการวิจัยในครั้งนี้

จากผลการศึกษาวิจัยข้อมูลต่างๆ จากวรรณกรรม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และการศึกษาข้อมูลจากภาคสนาม เกี่ยวกับการศึกษาคุณค่า การดำรงอยู่ เพื่อการอนุรักษ์ และถ่ายทอดศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก มีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ครูผู้ถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กควรมีการจัดบันทึกเรื่องราวต่างๆ เกี่ยวกับศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กไว้ให้กับผู้ที่สนใจได้ศึกษา เนื่องจากศิลปะแขนงนี้เป็นสิ่งที่หาได้ยาก และเป็นความรู้เฉพาะกลุ่ม และความรู้เฉพาะตัวบุคคล ที่อาจจะสูญหายไปในอนาคตจึงควรมีการจัดบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร เกี่ยวกับประวัติความเป็นมา และเรื่องราวต่างๆ เกี่ยวกับหุ่นละครเล็กศิลปกรรมค่านาย บ้านศิลปินคลองบางหลวง เอาไว้เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับคนรุ่นหลัง

2. ผลจากการศึกษาพบว่า การถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กศิลปกรรมค่านาย บ้านคลองบางหลวงส่วนใหญ่จะเป็นบุคคลในท้องถิ่น เพราะฉะนั้นหน่วยงานในท้องถิ่น จึงควรมีการส่งเสริมเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ เช่น มีการจัดทำหลักสูตรเกี่ยวกับหุ่นละครเล็ก เพื่อเปิดโอกาสให้กับเด็ก และเยาวชนที่สนใจสามารถที่จะเข้ามาศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กได้ และมีการถ่ายทอดความรู้จากรุ่นสู่รุ่น สามารถนำความรู้ความสามารถที่ได้รับไปต่อยอด จนทำให้ศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กเป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายเพิ่มมากขึ้น

3. การศึกษาครั้งนี้มุ่งเน้นในเรื่องของคุณค่า และการดำรงอยู่ของศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก ซึ่งผู้วิจัยพบว่าศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กมีคุณค่าต่อการพัฒนาบุคคล และคุณค่าต่อการพัฒนาสังคม ที่ส่งเสริมทางด้านคุณธรรม จริยธรรม และแสดงให้เห็นถึงศิลปวัฒนธรรมที่งดงาม ซึ่งหากขาดการสืบทอดของคนรุ่นหลังก็อาจจะสูญหายไปในอนาคต ดังนั้นเราจึงควรที่จะร่วมมือกันในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมนี้ไว้ โดยอาศัยความร่วมมือจากคนในชุมชนก่อน โดยการปลูกฝังให้เกิดความรัก และหวงแหนศิลปวัฒนธรรมของตนเอง และจัดตั้งให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ในชุมชนเกี่ยวกับศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก

4. ในปัจจุบันมีวัฒนธรรมจากต่างชาติเข้ามามีบทบาทในประเทศของเรามากมาย ผ่านทางสื่อต่างๆ และมีอิทธิพลมากกับเด็ก และเยาวชนรุ่นใหม่ จนทำให้บางครั้งศิลปวัฒนธรรมไทยที่มีอยู่ถูกลดทอนความสำคัญลง จนบางครั้งถูกมองว่าเป็นเรื่องล้าสมัย และไม่น่าสนใจ จึงควรมีการ

ปรับปรุง และพัฒนารูปแบบการแสดงให้มีความทันสมัย และดูน่าสนใจเพิ่มมากขึ้น รวมไปถึงมีรูปแบบการแสดงที่หลากหลายเพื่อให้เข้าถึงกลุ่มผู้ชมได้ในทุกเพศทุกวัย เพื่อดึงดูดให้มีคนเข้ามาชมการแสดงเพิ่มมากขึ้น และทำให้ศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กเป็นที่รู้จักเพิ่มมากขึ้น

5. หน่วยงานต่างๆ ที่มีหน้าที่ส่งเสริมในเรื่องของศิลปวัฒนธรรมควรมีการเข้ามาดูแล และการสนับสนุนในทุกๆ ด้านนอกเหนือจากการประชาสัมพันธ์ เช่น การจัดสัมมนาแลกเปลี่ยนความรู้ หรือมีการจัดแสดงหุ่นละครเล็กในโอกาสต่างๆ เพื่อให้เป็นที่รู้จักเพิ่มมากขึ้น

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งเน้นในเรื่องของการศึกษาคุณค่า การดำรงอยู่ การถ่ายทอดศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก ในการศึกษาครั้งต่อไปจึงควรเป็นการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับความน่าสนใจของหุ่นละครเล็กในด้านอื่นๆ เช่น ขั้นตอนการทำหุ่นละครเล็กโดยการใช้วัสดุที่เปลี่ยนไปตามยุคสมัย เช่น การปรับเปลี่ยนวัสดุ อุปกรณ์ที่ใช้ในการทำ เนื่องจากวัสดุบางอย่างค่อนข้างที่จะหายาก และมีขั้นตอนในการทำที่ยุ่งยาก เป็นต้น

2. ศิลปะการแสดงที่มีลักษณะคล้ายกับหุ่นละครเล็กที่น่าสนใจอีกแขนงหนึ่ง คือการแสดงหุ่นกระบอกที่มีประวัติความเป็นมา และจุดเริ่มต้นที่ค่อนข้างคล้ายกัน จึงควรมีการศึกษาวิจัยเพื่อเปรียบเทียบเกี่ยวกับกระบวนการถ่ายทอดความรู้ ปัจจัยการดำรงอยู่ เพื่อที่จะได้พบกระบวนการถ่ายทอด และปัญหาที่แตกต่างกัน เพื่อการนำไปปรับใช้ในการอนุรักษ์ และถ่ายทอด

3. ในปัจจุบันมีการจัดตั้ง โรงเรียนเกี่ยวกับการถ่ายทอดศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กที่มีกลุ่มเป้าหมายเป็นเด็ก และเยาวชนที่รัก และสนใจอยากจะเรียนรู้ ซึ่งจัดตั้งขึ้น โดยนาฏยศาลาหุ่นละครเล็ก (โจหลุยส์) เพื่อที่จะเป็นการถ่ายทอดศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กไปสู่คนรุ่นหลัง ผู้วิจัยจึงคิดว่าควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับกระบวนการถ่ายทอดศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กในเด็ก และเยาวชน โดยเป็นการเจาะลึกเกี่ยวกับกระบวนการ ในการถ่ายที่มีความแตกต่างจากกระบวนการถ่ายทอดความรู้ในผู้ใหญ่

รายการอ้างอิง

- เกียงศักดิ์ เจริญศักดิ์. (2543). จอมปราชญ์นักศึกษา: สังเคราะห์วิเคราะห์และประยุกต์แนวพระราชดำริด้านการศึกษาและการพัฒนา (พิมพ์ครั้งที่ 2 ed.). กรุงเทพฯ: ชักเชส มีเดีย.
- เขาวนุช เวศร์ภาดา. (2540). สื่อลึลลาคิลป์สืบทอดจิตวิญญาณไทย. กรุงเทพฯ: แปลน โมทิฟ.
- กรมวิชาการ. (2542). การประกันคุณภาพการศึกษา เอกสารประกันคุณภาพการศึกษา. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- กิติมา ปรีดีดิลก. (2529). ทฤษฎีการบริหารองค์กร กรุงเทพฯ: ชนะการพิมพ์.
- กุลวิตรา ภัทธานนท์. (2531). นานาทัศนะเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น. วารสารการศึกษาแห่งชาติ, 2-9.
- คึกฤทธิ์ ปราโมทย์ (ม.ร.ว.). (2525). การสืบทอดมรดกวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- งามพิศ สัตย์สงวน. (2540). หลักมนุษยวิทยา (พิมพ์ครั้งที่ 2 ed.). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- จักรพันธ์ โปษยกฤต. (2529). หุ่นไทย. กรุงเทพฯ: ห้องสมุดและศูนย์เอกสารนานาชาติ.
- จำนง อติวัฒน์สิทธิ์. (2540). สังคมวิทยา (พิมพ์ครั้งที่ 12 ed.). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ฉฎฎา อินทกุล. (2556). กระบวนการจัดการหุ้่นละครเล็ก โจอหลุยส์เพื่อการพัฒนาและสืบทอดเจตนารมร์ รร.เขตจังหวัดเชียงใหม่ (ศิลปศาสตรมหาบัณชิต), มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.
- ชนิตา รักษ์พลเมือง. (2525). การศึกษาเพื่อการพัฒนาประเทศ. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- ณรงค์ เสียงประชา. (2531). กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์
- ประเวท วะสี. (2530). การสร้างสรรค์ภูมิปัญญาไทยเพื่อการพัฒนา. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นดิงกรุ๊ป.
- พรสวรรค์ สุวรรณศรี. (2547). การวิเคราะห์คุณค่า การดำรงอยู่ และการสืบทอดผญาอีสาน. (ปริญญาครุศาสตรคุษฎีบัณชิต), จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพ.
- พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุต โด). (2537). วัฒนธรรมกับการพัฒนา ในสู่โถมหน้าใหม่ของวัฒนธรรมกับการพัฒนา. กรุงเทพฯ: คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุต โด). (2543). หยาดเพชร หยาดธรรม ภูมิปัญญาเพื่อการศึกษา. กรุงเทพฯ: คุรุสภาลาดพร้าว.
- พวงผกา ประเสริฐคิลป์. (2541). วัฒนธรรมกับการพัฒนา. กรุงเทพฯ: โอเอส พริ้นดิงเฮาส์.
- ยศ สันตสมบัติ. (2542). ภูมิปัญญาท้องถิ่น เชียงใหม่: คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ยุวพร ธนาธิคุณฉนิช. (2544). บทบาทการอนุรักษ์คิลปะหุ้่นละครเล็ก. (อักษรศาสตร์มหาบัณชิต), มหาวิทยาลัยศิลปากร, นครปฐม.

- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542. กรุงเทพฯ: นามมีบุ๊คส์ พับลิเคชั่นส์.
- วิเชียร รักการ. (2527). ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน กำแพงเพชร: วิทยาลัยครูกำแพงเพชร.
- วิชิต นันทสุวรรณ. (2528). ภูมิปัญญาในการพัฒนา. วารสารสังคมพัฒนา(ร), 1-10.
- วิทย์ วิศทเวทย์. (2555). ปรัชญาการศึกษา. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศรีศักร วัลลิโภดม. (2535). การอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมและการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงในการสัมมนาทางวิชาการเรื่องการพัฒนาทางวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ: สำนักงานวัฒนธรรมแห่งชาติ.
- สถิต วงศ์วรรค์ (2543). ปรัชญาเบื้องต้น. กรุงเทพฯ: รวมสาสน์.
- สมิทธิ สระอุบล. (2532). มนุษย์กับสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์โอเดียนสโตร์.
- สาโรช บัวศรี. (2531). วัฒนธรรมประจำชาติไทย. กรุงเทพฯ: อัมรินทร์พรินต์ติ้งกรุ๊ป.
- สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. (2551). แหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมกรุงเทพ. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- สุกัญญา จันทะสุน. (2538). ภูมิปัญญาชาวบ้าน และกระบวนการถ่ายทอด:กรณีศึกษาพิธีเสนเรือนของชาวลาวโขง จังหวัดพิจิตร. (ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต), มหาวิทยาลัยศิลปากร, นครปฐม.
- สุพัตรา สุภาพ. (2536). สังคมวิทยา (พิมพ์ครั้งที่ 6 ed.). กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิชย์.
- สุรเชษฐ์ เวชพิทักษ์. (2533). รากฐานแห่งชีวิตวัฒนธรรมกับการพัฒนา. กรุงเทพฯ: หมู่บ้าน.
- อนุমানราชชน (พระยา). (2531). วัฒนธรรมเบื้องต้น (พิมพ์ครั้งที่ 5 ed.). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ศูนย์การทหารราบ.
- อมรา พงศาพิชญ์. (2543). วัฒนธรรม ศาสนา และชาติพันธุ์ (พิมพ์ครั้งที่ 5 ed.). กรุงเทพฯ: เจ้าพระยาการพิมพ์.
- อุทัย บุญประเสริฐ. (2536). หลักการแนวคิดในการวางแผนจัดการโครงการ. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง

กลุ่มที่ 1 ครูผู้ถ่ายทอดศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์.....อายุ.....ปี

ที่อยู่

.....

อาชีพ.....ตำแหน่ง.....

ที่อยู่ทำงาน

.....

ตอนที่ 2 ศึกษากระบวนการถ่ายทอดศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก

1. เนื้อหาของหุ่นละครเล็ก

.....

.....

.....

2. วิธีการถ่ายทอดหุ่นละครเล็ก

.....

.....

.....

3. ปัญหาและอุปสรรคในการถ่ายทอดศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก

.....

.....

.....

4. แนวทางในการอนุรักษ์ และถ่ายทอดศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก

.....

.....

.....

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง

กลุ่มที่ 2 นักแสดงศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

ชื่อผู้ที่ให้สัมภาษณ์.....อายุ.....ปี

ที่อยู่

.....

อาชีพ.....ตำแหน่ง.....

ที่อยู่ทำงาน

.....

ตอนที่ 2 ศึกษาคุณค่า กระบวนการถ่ายทอด และการดำรงอยู่ของศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก

1. กระบวนการถ่ายทอดศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กมีความเหมาะสมมากน้อยเพียงใด

.....

.....

.....

2. คุณค่าของศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กที่มีผลต่อการพัฒนาบุคคล 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการพัฒนาสติปัญญา ด้านการพัฒนาอารมณ์ ด้านการพัฒนาร่างกาย และการปรับตัวให้เข้ากับสังคม

.....

.....

.....

3. คุณค่าของศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กที่มีผลต่อการพัฒนาสังคม 3 ด้าน ได้แก่ ด้านการศึกษา ด้านคุณธรรมจริยธรรม และด้านศิลปวัฒนธรรม

.....

.....

.....

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง

กลุ่มที่ 3 ผู้ที่มาชมการแสดงหุ่นละครเล็ก

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์.....อายุ.....ปี

ที่อยู่

.....

อาชีพ.....ตำแหน่ง.....

ที่อยู่ทำงาน

.....

ตอนที่ 2 ศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ และถ่ายทอด

1. ได้รับข้อมูลมาจากช่องทางไหน

.....

.....

.....

2. มีความประทับใจอะไรในศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก

.....

.....

.....

3. ประโยชน์ที่ได้รับจากการมาชมการแสดงศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก

.....

.....

.....

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง

กลุ่มที่ 4 ผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์.....อายุ.....ปี

ที่อยู่

.....

อาชีพ.....ตำแหน่ง.....

ที่อยู่ทำงาน

.....

ตอนที่ 2 ศึกษาคุณค่า การอนุรักษ์ และกระบวนการถ่ายทอดศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก

1. คุณค่าของศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก

.....

.....

.....

2. การดำรงอยู่ของศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก

.....

.....

.....

3. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำรงอยู่ของศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก

.....

.....

.....

4. การอนุรักษ์และถ่ายทอดศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก

.....

.....

.....

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

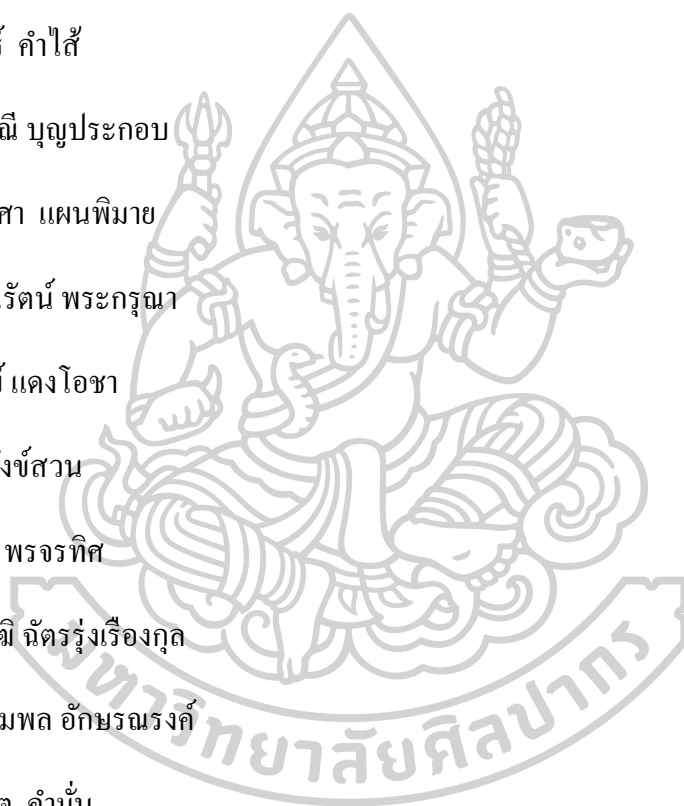
ภาคผนวก ข
รายชื่อผู้ให้ข้อมูลหลักในการสัมภาษณ์

กลุ่มที่ 1 ครูผู้ถ่ายทอดศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก

1. นายนภดล หงส์สีสกุล
2. นายจตุพร นิลโท
3. นายศราวุธ จันทรวรรณมาน

กลุ่มที่ 2 นักแสดงศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก

1. นายธีรพันธ์ คำไส้
2. นางสาวณัญญิ บุญประกอบ
3. นางสาวลลิตา แผนพิมาย
4. นางสาวมณิรัตน์ พระกรุณา
5. นายทวีพงษ์ แดงโอชา
6. นาย ศิวัช สังข์สวน
7. นายชนากร พรจรรทิศ
8. นายเฉลิมวุฒิ ฉัตรรุ่งเรืองกุล
9. นายพลายชุมพล อักษรณรงค์
10. นายบัณฑิต คำมัน
11. นางสาวเนตรชนก แซ่คู
12. นายวสุ ตำราญ
13. ค.ช. สรยุทธ ดวงมณี
14. นายพิชาภพ ศุภกิจจากร
15. นายธนพนธ์ เรืองวิจิตร

กลุ่มที่ 3 ผู้มาชมการแสดงหุ่นละครเล็ก

1. นางสาวฉนิต ลือพงษ์พาณิชย์
2. นางสาวเพ็ญพิชชา สิทธิแสง
3. นายเกษม ตั้งทรงศักดิ์
4. นายศักดิ์สิทธิ์ ศิริ
5. นางสาวกรรณิกา อภัยพลชาญ
6. นางสาวอุษารีย์ อภัยพลชาญ
7. นายเชวรา จันทรทอง
8. นางสาวสุภาวรรณ เรืองคำ
9. นางสาวอมรา จันทรทอง
10. นางสาวอารีย์ กิจอนันต์

กลุ่มที่ 4 ผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก

1. นายพิสูตร ยังเขียวสด
2. นายสุรินทร์ ยังเขียวสด

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	กนกรัตน์ มุขเตียร
วัน เดือน ปี เกิด	8 สิงหาคม 2528
สถานที่เกิด	กรุงเทพฯ
วุฒิการศึกษา	ศิลปศาสตรกรรมศาสตรบัณฑิต สาขาหัตถกรรม วิทยาลัยเพาะช่าง มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์
ที่อยู่ปัจจุบัน	13/2 ซ.พหลโยธิน 14 ถ.พหลโยธิน แขวงสามเสนใน เขตพญาไท กทม. 10400

